

ZGODOVINA

Dvojezična slovensko-madžarska
gimnazija na narodno mešanem območju
Prekmurja

UČNI NAČRT Z DIDAKTIČNIMI PRIPOROČILI

IME PREDMETA: zgodovina

Izobraževalni program dvojezične slovensko-madžarske gimnazije na narodno mešanem območju Prekmurja:

obvezni predmet (280 ur)

maturitetni standard (280 ur)

PRIPRAVILA PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA V SESTAVI:

dr. Vilma Brodnik, Zavod RS za šolstvo, koordinatorica Predmetne kurikularne komisije za zgodovino;

dr. Gregor Antoličič, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Zgodovinski inštitut Milka Kosa;

Sonja Bregar Mazzini, Osnovna šola Dobrova;

Marjetka Čas, Osnovna šola Gustava Šiliha Laporje;

mag. Bernarda Gaber, Zavod RS za šolstvo;

Silvija Hajdinjak Prendl, Dvojezična srednja šola Lendava;

dr. Petra Kavrečič Božeglav, Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije;

mag. Boštjan Kernc, Osnovna šola Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem;

Vojko Kunaver, Zavod RS za šolstvo;

dr. Aleš Maver, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta;

mag. Helena Mešnjak, Ekonomska šola Celje, Gimnazija in srednja šola;

Rok Miščevič, Biotehniški center Naklo;

dr. Irena Selišnik, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta;

Tomaž Smole, Osnovna šola Šmartno v Tuhinju;

Nataša Šekoranja Špiler, Gimnazija Brežice;

Petra Štampfl, Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana;

Mitja Turk, Grm Novo mesto - center biotehnike in turizma, Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija;

Maja Vičič Krabonja, Srednja ekonomska šola in gimnazija Maribor;

Nina Zupan Kastelec, Šolski center Kranj

Prilagoditev pripravi: mag. Bernadetta Horváth, Dvojezična srednja šola Lendava

JEZIKOVNI PREGLED: Valentin Logar

OBLIKOVANJE: neAGENCIJA, digitalne preobrazbe, Katja Pirc, s. p.

IZDALA: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod RS za šolstvo

ZA MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE: dr. Vinko Logaj

ZA ZAVOD RS ZA ŠOLSTVO: Jasna Rojc

Ljubljana, 2025

SPLETNA IZDAJA

DOSTOPNO NA POVEZAVI:

https://eportal.mss.edus.si/msswww/datoteke/ucni_nacrti/2026/un-dp-zgodovina_dv.pdf

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 254794499](#)

ISBN 978-961-03-1228-4 (Zavod RS za šolstvo, PDF)

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje je na svoji 245. seji, dne 19. 06. 2025, določil učni načrt zgodovina za izobraževalni program dvojezične gimnazije na narodno mešanem območju Prekmurja.

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje se je na svoji 245. seji, dne 19. 06. 2025, seznanil z didaktičnimi priporočili k učnemu načrtu zgodovina za izobraževalni program dvojezične gimnazije na narodno mešanem območju Prekmurja.

PRIZNANJE AVTORSTVA – NEKOMERCIALNO – DELJENJE POD ENAKIMI POGOJI

Prenova izobraževalnih programov s prenovo ključnih programskih dokumentov (kurikuluma za vrtce, učnih načrtov ter katalogov znanj)

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

KAKO SE ZNAJTI?

TIPIČNE STRANI

V dokumentu je za dijakinje in dijake, učiteljice in učitelje ipd. uporabljena moška slovnična oblika, ki velja enakovredno za oba spola.

Tema sporoča vsebinski okvir ali okvir predmetnospecifičnih zmožnosti, povezanih s cilji oz. skupinami ciljev: teme so predmetno specifične in lahko vključujejo vsebinske sklope in dejavnosti ter razvijajo veščine, zmožnosti in koncepte, ki naj bi jih dijaki izgrajevali in razvijali v procesu učenja.

Vrsta teme:
Obvezno
Izbirno
Maturitetno

Opis teme zajema ključne poudarke oz. koncepte kot okvir skupinam ciljev.

Dodatna pojasnila za temo lahko vsebujejo razlago o zasnovi teme, usmeritve in/ali navodila, ki se nanašajo na vsebino, vrsto teme, členitev teme, poimenovanje, trajanje, dejavnosti, izvedbo aktivnosti, učne pripomočke ... oz. karkoli, kar je pomembno za to temo.

IME TEME

OBVEZNO

OPIS TEME

Em fugiaspiduci sitet ut etur, in conest dipsum eosa nonsequam volorum, ommolor aut desequi duciist estrunda volorest, sandeni maximin uscillab il magnam quiam quo con explacc ullaccum alisi quidell igendam, in repta dolupta volor sam, ut hilit laut faccumqui omnim ut doluptur, quam consequ atibus dolo dignate mporehent qui tem nonseque por aliquisimust que volestrum esed quibusdae milla conserf ernate dentiat.

Ma vellaut quatio rporrore voluptae cus et illent harum doluptatur, et quas molorporia doluptatis molum rae nos event, inullit incimaiozem fugiandantis et fugitisque maion ped quo odi beatur, sequi illisqui ipidel escim reprat.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Ullatur sequo qui ut vellenderio. Re exceseq uiatur aturem eos millandio totaquis alibus iume voluptatia quis aut quamust iosant prestius, ut ommodigendis doluptaes dersped moluptae. Harum a volupta tiatur, ne veles quia voluptatia similic tatesequam, seque ventio. Hendis erum quissequo quist que con nulparum ut quuntemos et repro quod ma nimusa sae vellaut eum ulpari valent voluptu rempor a de omnimax impellu ptatiaecusa ducipsae aut evelles temolup tincil imporia simped et endes eum et molum que laborerat voluptiurem nempori bustio explabo rionsenet evenimin nis ex eum voluptam consed que volupid eliquibus, tetusda ntusam ellis ut archill uptiore rundiae nimusdam vel enit, optibea quiaspelitem lam alit re, omnis ab il mo dolupti commihi tionsequiam eicia dolo intur accusci musdaecatet faccatur? Sinctet latiam facescipsa

Ceria pa iumquam, exernam quaspis dit equasit, omnis quis aut apitassum coribusda invenih icatorum qui ut re perumquaeepd quame moditatum ipient veligna tessint iaessum, optamus, testi sediasped moluptatem aperiam aut quodips usciate veribus.

Mi, asit volupta tuscil int aspel illit atur, eum idenist iorrum alit, nim re illitas ma nimi, iusclisita dolorrym volorepedio core, consequam quae. De nossiti officillate

Z oznako **SC** so označeni ključni cilji posameznih področij skupnih ciljev. Številčni zapis pri oznaki skupnih ciljev se navezuje na preglednico s skupnimi cilji.

27. 2. 2025 /// 15:45

IME SKUPINE CILJEV

CILJI

Z oznako **O** so označeni obvezni cilji.

Z ležečim tiskom in oznako **I** so označeni izbirni cilji.

- O:** Et plabo. Nam eum fuga. Et explat. Xerro et aut que nihicia doloribus, velisci tatur
I: *Que ommodic aboribust, tesequae nimaionseni arum audit minusda dolum, si venimil itatat. Estinve litatem ut adit quid qui.* **SC** (2.2.2.1)
I: *Quia voluptatur aut od minverum, quas ilis et mint, eature rehenit magnatur aut exceaquam reiunt et omnis nobit vero excepel in nimagnam quat officiam que plaborpore ne culpa eum dolore aut aspicias sanihil moditam re pelias ne veri reperferes solos dolorum, quidit ad qui dolorerun.*
O: Ibus nis auda vendio venis saperum atem quiant aut pre comniscia num at is quoditi ne estinve litatem venis saperum atem quiant. **SC** (1.3.4.2 | 2.1.1.1 | 2.1.2.1 | 2.2.1.1 | 2.2.1.2 | 3.1.3.1 | 5.1.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak

S krepko označenim besedilom so izpostavljeni **minimalni standardi znanja**.

Z ležečim besedilom so označeni izbirni standardi oz. standardi znanja, ki izhajajo iz izbirnih ciljev.

Dodatne pisave in oznake pri standardih so opredeljene v obvezujočih navodilih za učitelja (npr. podčrtani, M, PTI itd.)

- Obisquamet faccab incium repenam id quist plita nume con nonectem sit volentis etur sanda de velictorrum quasimus mo mi.
- Ilcillabo. Bor as plibusc ipidesequat latia cuptatu repeliam.
- Et ommo commolo ratatur saepedit essunt que parit, expelliquam rem simos con es est volorrum quae. Aximintios et faccae. Inciet, ommolo con commoluptas aut vidusci enient.**
- Ut fuga. Nemperum fuga.**
- Ma vellaut quiatio rporore voluptae cus et illent harum doluptatur, et quas
- Omnim ut doluptur, quam consequi.
- Obisquamet faccab incium repenam id quist plita nume con nonectem sit volentis etur sanda de velictorrum quasimus mo mi.*
- Ilcillabo. Bor as plibusc ipidesequat latia cuptatu repeliam.*
- Et ommo commolo ratatur saepedit essunt que parit, expelliquam rem simos con es est volorrum quae. Aximintios et faccae. Inciet, ommolo con commoluptas aut vidusci enient.
- Ut fuga. Nemperum fuga.*

TERMINI:

☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint	☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint
☐ veligna tessint	☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint	

Pojmi, ki jih dijak mora poznati oz. razumeti (in/ali znati smiselno uporabljati), lahko pa so navedeni tudi priporočeni pojmi. Nabor (strokovnih) terminov zaokrožuje in dopolnjuje posamezno temo, predstavlja pa informacijo učitelju pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela. Namenjen je navedbi terminologije, ki jo na področju določene teme v določenem obdobju izobraževalne vertikale usvojijo dijaki.

VIRI IN LITERATURA PO POGLAVJIH

Viri in literatura,
ki so vključeni v
posamezno temo.

NASLOV TEME

- » Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Morbi eget ante eget ante hendrerit convallis vitae et purus. Donec euismod dolor sed neque condimentum, at sodales enim interdum. <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>

NASLOV SKUPINE CILJEV

- » Etiam, M. (2019). Eget laoreet ipsum. Nulla facilisi.
- » Parum, V. (2025). Sequi blaboreet quosam. Seque cus.
- » Morbi P. (2007). Sed ac arcu id velit facilisis aliquet. Nec tincidunt.
- » Eget O. (2010). Vestibulum vitae massa eget orci condimentum fringilla a ac turpis. Nulla et tempus nunc, vitae scelerisque tellus. Sed in tempus mi, a aliquet quam. Integer ut euismod eros, vel pretium mi. Maecenas sollicitudin.
- » Nunc N. (2023). Morbi suscipit ante quis viverra sollicitudin. Aenean ultricies.
- » Nunc N., Ante A., Sem S. (2015). Nullam congue eleifend magna in venenatis. Ut consectetur quis magna vitae sodales. Morbi placerat: <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>
- » Sed A. (2024). Ut aliquet aliquam urna eget laoreet. Fusce hendrerit dolor id mauris convallis, at accumsan lectus fermentum. Nunc bibendum quam et nibh elementum consectetur.

NASLOV SKUPINE CILJEV

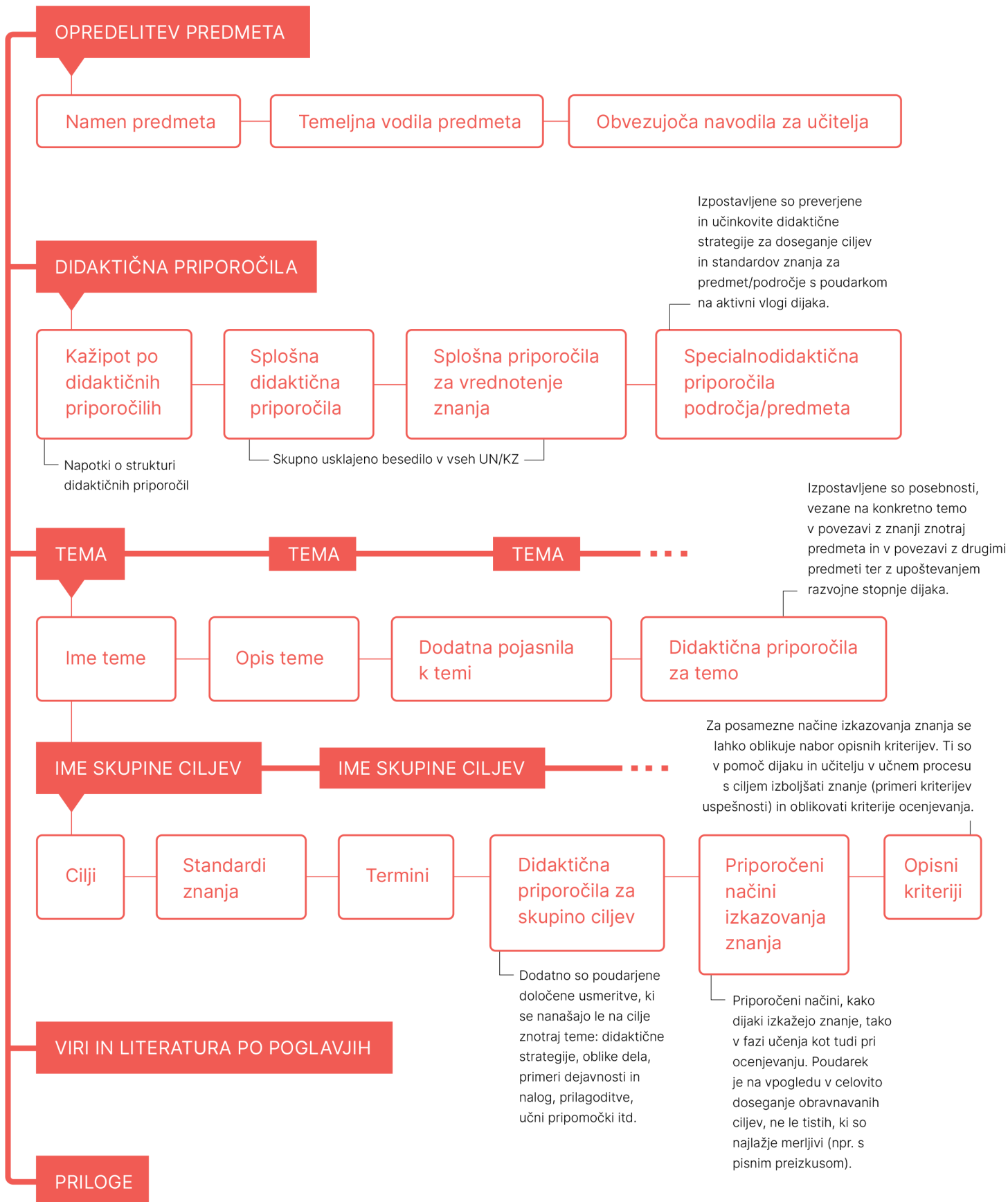
- » Vestibulum vitae massa eget orci condimentum fringilla, <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>
- » Nunc F.: Vivamus quis tortor et ipsum tempor laoreet id quis nunc. Phasellus quis sagittis ligula.
- » Redaktion, 2018. Morbi placerat: <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>

Viri in literatura, ki so vključeni
v posamezno skupino ciljev.

Hiperpovezava
do zunanjega vira

KAKO SE ZNAJTI?

STRUKTURA UČNEGA NAČRTA Z DIDAKTIČNIMI PRIPOROČILI

KAZALO

OPREDELITEV PREDMETA..... 11

Namen predmeta..... 11

Temeljna vodila predmeta 12

Obvezujoča navodila za učitelje 12

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA 13

Kažipot po didaktičnih priporočilih 13

Splošna didaktična priporočila 13

Splošna priporočila za vrednotenje znanja ... 15

Specialnodidaktična priporočila
področja/predmeta 16

TEME, CILJI, STANDARDI ZNANJA..... 44

1.1 POMEN ZGODOVINSKE ZNANOSTI..... 45

Pomen zgodovinske znanosti 48

1.2 OD ČLOVEKOVIH ZAČETKOV DO PRVIH IMPERIJEV 52

Od človekovih začetkov do nastanka zgodnjih
civilizacij 56

Antični Grki..... 59

Antični Rimljani 62

1.3 PRAZGODOVINSKA IN ANTIČNA KULTURNA DEDIŠČINA NA TLEH DANAŠNJE SLOVENIJE. PANONSKA NIŽINA PRED PRIHODOM MADŽAROV 65

Prazgodovinska in antična kulturna dediščina
na tleh današnje Slovenije. Panonska nižina
pred prihodom Madžarov 67

1.4 RAZPAD RIMSKEGA IMPERIJA IN NASTANEK SREDNJEVEŠKIH DRŽAV 72

Frankovsko kraljestvo in oblikovanje fevdalne
družbe 76

Gospodarski razvoj do velikih geografskih
odkritij..... 78

Nastanek stanovskih monarhij in drugih
srednjeveških držav 80

1.5 ZAKAJ SO POMEMBNE ZGODNJE CIVILIZACIJE 83

Zakaj so pomembne zgodnje civilizacije 85

1.6 KAKO TEMAČEN JE BIL V RESNICI SREDNJI VEK 89

Kako temačen je bil v resnici srednji vek 91

2.1 RAZVOJ ZGODOVINSKIH DEŽEL NA SLOVENSKEM. MADŽARI V SREDNJEM VEKU 94

Slovani v Karantaniji, Karnioli in Spodnji
Panoniji..... 98

Razvoj zgodovinskih dežel na Slovenskem.
Madžari v srednjem veku 101

2.2 NOVI VEK IN ZAČETKI MODERNOSTI 106

Gospodarske in družbene spremembe od
konca srednjega veka do konca 18. stoletja 109

Doba renesanse, humanizma, reformacije in
protireformacije..... 112

2.3 MED PARLAMENTARIZMOM IN ABSOLUTIZMOM 115

Med parlamentarizmom in absolutizmom . 118

2.4 ZAČETKI NACIONALNEGA OBLIKOVANJA SLOVENCEV IN MADŽAROV 122

Začetki nacionalnega oblikovanja Slovencev in
Madžarov..... 125

2.5 KAKO SE JE MED SREDNJIM VEKOM IN KONCEM 18. STOLETJA SVET POVEZAL V CELOTO 129

Kako se je med srednjim vekom in koncem 18.
stoletja svet povezal v celoto 131

2.6 KAKO SE JE MED KONCEM 15. IN KONCEM 18. STOLETJA ŽIVELO NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM..... 135

Kako se je med koncem 15. in koncem 18.
stoletja živelo na Slovenskem in Madžarskem
..... 137

3.1 DOLGO 19. STOLETJE..... 141

Nemirne vode: od dunajskega kongresa do
revolucij 1848 145

Blišč in beda industrijskega razvoja 147

Vzpon meščanstva in uveljavitev
parlamentarizma 150

3.2 NACIONALNO OBLIKOVANJE SLOVENCEV IN MADŽAROV 153

Nacionalno oblikovanje Slovencev in Madžarov	157	4.5 KAKŠNI SO IZZIVI SODOBNEGA SREČEVANJA KULTUR	236
3.3 PRVA SVETOVNA VOJNA IN SVET NA RAZPOTJU	161	Kakšni so izzivi sodobnega srečevanja kultur	238
Prva svetovna vojna	164	4.6 KAKO SO SE SPREMINJALI NAČINI ŽIVLJENJA NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM PO LETU 1945	242
Med demokracijo in totalitarizmom	167	Kako so se spreminjali načini življenja na Slovenskem in Madžarskem po letu 1945... ..	245
3.4 SLOVENCİ IN MADŽARI V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA	171	5 MATURA – DODATNO	248
Slovenci in Madžari v prvi polovici 20. stoletja	174	Poglobitev učenja s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri na obveznih in izbirnih maturitetnih temah	248
3.5 KAKO JE IMPERIALIZEM VPLIVAL NA SREČEVANJA KULTUR OD SREDINE 19. DO SREDINE 20. STOLETJA	179	Poglobitev zgodovinskega terenskega dela na izbirnih maturitetnih temah	250
Kako je imperializem vplival na srečevanja kultur od sredine 19. do sredine 20. stoletja	182	VIRI IN LITERATURA PO POGAVLJIH ...252	
3.6 KAKŠNE SO BILE SPREMEMBE V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU V 19. IN NA ZAČETKU 20. STOLETJA	186	Opredelitev predmeta	252
Kakšne so bile spremembe v vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja	189	Didaktična priporočila	252
4.1 SLOVENCİ V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE IN SOCIALISTIČNE JUGOSLAVIJE. MADŽARI MED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN V ČASU POVOJNE SOVJETSKE DIKTATURE TER MADŽARSKA NA POTI DEMOKRATIZACIJE OB KONCU 20. STOLETJA ...	193	1.1 Pomen zgodovinske znanosti	258
Druga svetovna vojna na Slovenskem. Madžari med drugo svetovno vojno	198	1.2 Od človekovih začetkov do prvih imperijev	260
Slovenci v socialistični Jugoslaviji. Madžarska v času povojne sovjetske diktature	202	1.3 Prazgodovinska in antična kulturna dediščina na tleh današnje Slovenije. Panonska nižina pred prihodom Madžarov	260
Slovenci in kriza v Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja. Madžarska na poti demokracije ob koncu 20. stoletja	205	1.4 Razpad rimskega imperija in nastanek srednjeveških držav	262
4.2 OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE IN ŽIVLJENJE V SAMOSTOJNI SLOVENSKE DRŽAVI. MADŽARSKA NA PREHODU V 21. STOLETJE	208	1.5 Zakaj so pomembne zgodnje civilizacije	262
Osamosvojitev Slovenije	211	1.6 Kako temačen je bil v resnici srednji vek	263
Življenje v samostojni slovenski državi. Madžarska na prehodu v 21. stoletje	214	2.1 Razvoj zgodovinskih dežel na Slovenskem. Madžari v srednjem veku	264
4.3 SODELOVANJE IN KONFLIKTI PO LETU 1939	217	2.2 Novi vek in začetki modernosti	266
Druga svetovna vojna	221	2.3 Med parlamentarizmom in absolutizmom	266
Blokovska delitev sveta in hladna vojna	224	2.4 Začetki nacionalnega oblikovanja Slovencev in Madžarov	267
4.4 PREIZKUŠNJE IN PRILOŽNOSTI SODOBNEGA SVETA	228	2.5 Kako se je med srednjim vekom in koncem 18. stoletja svet povezal v celoto	268
Preizkušnje in priložnosti sodobnega sveta	232	2.6 Kako se je med koncem 15. in koncem 18. stoletja živelo na Slovenskem in Madžarskem	269
		3.1 Dolgo 19. stoletje	270
		3.2 Nacionalno oblikovanje Slovencev in Madžarov	271

3.3 Prva svetovna vojna in svet na razpotju.	273
3.4 Slovenci in Madžari v prvi polovici 20. stoletja	273
3.5 Kako je imperializem vplival na srečevanja kultur od sredine 19. do sredine 20. stoletja	274
3.6 Kakšne so bile spremembe v vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja	275
4.1 Slovenci v času druge svetovne vojne in socialistične Jugoslavije. Madžari med drugo svetovno vojno in v času poveljne sovjetske diktature ter Madžarska na poti demokratizacije ob koncu 20. stoletja	276
4.2 Osamosvojitve Slovenije in življenje v samostojni slovenski državi. Madžarska na prehodu v 21. stoletje	280
4.3 Sodelovanje in konflikti po letu 1939.....	283
4.4 Preizkušnje in priložnosti sodobnega sveta	283
4.5 Kakšni so izzivi sodobnega srečevanja kultur	284
4.6 Kako so se spreminjali načini življenja na Slovenskem in Madžarskem po letu 1945.....	285
PRILOGE	286

OPREDELITEV PREDMETA

NAMEN PREDMETA

Namen pouka zgodovine je spoznavanje preteklosti ter spodbujanje radovednosti, navdušenosti in zanimanja za življenje ljudi v preteklosti ter sedanjosti in razvijanje zgodovinske zavesti o tem, da je življenje v sedanjem svetu posledica preteklosti. Znanje zgodovine zato omogoča boljše razumevanje sedanjosti.

Znanje zgodovine se nanaša na ključne dogodke, pojave in procese iz slovenske, madžarske, evropske in svetovne zgodovine, na vplive evropskega in svetovnega dogajanja na slovensko in madžarsko zgodovino, na načine življenja ljudi v preteklosti in sedanjosti, na miselnost, kulturni razvoj in znanstvene dosežke ter njihov vpliv na gospodarske procese, družbene odnose in okolje v različnih zgodovinskih obdobjih. Poudarjeno je tudi vzajemno delovanje med ljudmi in okoljem ter zgodovinskimi dogodki, pojavi in procesi. Pomembno je tudi znanje zgodovinskih konceptov, kot so: koncept časa in prostora, koncept sprememb in kontinuitete, koncept vzročnosti in posledičnosti, koncept interpretacije zgodovinskega dogajanja na temelju dokazov iz zgodovinskih virov.

Pri pouku zgodovine je pomembno enakovredno razvijati tudi procesna znanja, ki vključujejo veščine orientacije v zgodovinskem času in prostoru, kritično mišljenje pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, rabo zgodovinske terminologije in zgodovinskega strokovnega jezika, veščine zgodovinskega raziskovanja, bralno pismenost, sodelovanje in komuniciranje, ustvarjalnost in inovativnost, digitalne in podjetnostne kompetence idr.

Z izbranimi zgodovinskimi primeri in učnim gradivom se prispeva k utrjevanju odnosnega znanja, in sicer slovenske narodne identitete in državne pripadnosti, pozitivnih zgodovinskih vplivov znotraj slovenskega naroda in s sosednjimi narodi, k pomenu ohranjanja in varovanja kulturne dediščine in muzejev, arhivov, galerij in knjižnic. Spodbuja se odgovoren odnos do okolja in trajnostni razvoj. Odnosno znanje zajema tudi spodbujanje kulturnega dialoga z namenom razumevanja in spoštovanja različnih kultur, skupnosti in ver. Pomembno je obsoditi zločine proti človeštvu, genocide, holokavst in druge oblike množičnega kršenja človekovih pravic ter politične sisteme, ki so kršili in kršijo človekove pravice in človekovo dostojanstvo. Spodbuja in utrjuje se aktivno in odgovorno državljanstvo, pomen parlamentarne demokracije, svobodo in enakopravnost ter človekove pravice na političnem, civilnem in socialnem področju.

TEMELJNA VODILA PREDMETA

Pri pouku zgodovine v šoli, ki izhaja iz zgodovine kot znanstvene discipline, se razvija in utrjuje temeljna zgodovinska zmožnost, ki jo predstavlja zgodovinski način mišljenja. Gre za obliko znanstvenega mišljenja, katerega značilnosti so: ugotavljanje pomena zgodovinskega dogajanja, uporaba primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov in dokazov iz teh virov, ugotavljanje kontinuitete in sprememb v zgodovinskem dogajanju, analiziranje vzrokov in posledic zgodovinskega dogajanja, analiziranje zgodovinskega dogajanja z družbenega, političnega, gospodarskega, kulturnega, intelektualnega in čustvenega vidika časa, v katerem se je odvijalo, a tudi z več različnih perspektiv (vidikov, pogledov) na isto zgodovinsko dogajanje in razumevanje etične razsežnosti interpretacij zgodovinskega dogajanja.

Učni načrt je zasnovan tematsko, tako da zajema izbrane ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese, ki pomenijo pogoj za razumevanje kulturnega in civilizacijskega razvoja človeštva. Poudarek je na političnih, socialnih, kulturnih in gospodarskih temah z zgodovino vsakdanjega življenja, s prikazom materialnih in duhovnih dosežkov človeštva v različnih zgodovinskih obdobjih. Poleg nacionalne, evropske in svetovne zgodovine je poudarjena tudi lokalna in regionalna zgodovina. Slovenska zgodovina, zgodovinske izkušnje in kulturna dediščina so umeščene v širši srednjeevropski in evropski prostor, kar omogoča boljše razumevanje vplivov na dogajanje in procese ter njihovo medsebojno povezanost.

OBVEZUJOČA NAVODILA ZA UČITELJE

Zgodovina je v programu gimnazije obvezni štiriletni predmet v obsegu 280 ur.

Didaktične oz. učne strategije naj bodo usmerjeni v aktivno vlogo dijakov in mentorsko vlogo učitelja. Izgrajuje se deklarativno, procesno in odnosno znanje. Poudarek je na delu z zgodovinskimi viri, terenskem delu, muzejskem, arhivskem ter projektnem učnem delu, avtentičnem učenju idr.

Učni načrt je zasnovan tematsko, teme si sledijo kronološko linearno. Zajema zgodovinske dogodke, pojave in procese, ki pomenijo pogoj za razumevanje kulturnega in civilizacijskega razvoja človeštva. Spodbuja se dovezetnost za vrednote pluralne, strpne, demokratične družbe. Navezuje se na znanja iz osnovne šole.

Prilagoditve za dvojezično gimnazijo poudarjajo zgodovino Prekmurja in zgodovino Madžarske v povezavi s slovenskim in srednjeevropskim prostorom. Zapisane so s podčrtanim tiskom.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

KAŽIPOT PO DIDAKTIČNIH PRIPOROČILIH

Razdelke *Kažipot po didaktičnih priporočilih*, *Splošna didaktična priporočila* in *Splošna priporočila za vrednotenje znanja* je pripravil Zavod RS za šolstvo.

Didaktična priporočila prinašajo učiteljem napotke za uresničevanje učnega načrta predmeta v pedagoškem procesu. Zastavljena so večplastno, na več ravneh (od splošnega h konkretnemu), ki se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo.

- » Razdelka **Splošna didaktična priporočila** in **Splošna priporočila za vrednotenje znanja** vključujeta krovne usmeritve za načrtovanje, poučevanje in vrednotenje znanja, ki veljajo za vse predmete po celotni izobraževalni vertikali. Besedilo v teh dveh razdelkih je nastalo na podlagi *Usmeritev za pripravo didaktičnih priporočil k učnim načrtom za osnovne šole in srednje šole* (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/3ladrdr>) ter *Izhodišč za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/plw0909>) in je v vseh učnih načrtih enako.
- » Razdelek **Specialnodidaktična priporočila področja/predmeta** vključuje tista didaktična priporočila, ki se navezujejo na področje/predmet kot celoto. Zajeti so didaktični pristopi in strategije, ki so posebej priporočeni in značilni za predmet glede na njegovo naravo in specifične.

Učni načrt posameznega predmeta je členjen na *teme*, vsaka tema pa se lahko nadalje členi na *skupine ciljev*.

- » Razdelka **Didaktična priporočila za temo** in **Didaktična priporočila za skupino ciljev** vključujeta konkretne in specifične napotke, ki se nanašajo na poučevanje določene teme oz. skupine ciljev znotraj teme. Na tem mestu so izpostavljene preverjene in učinkovite didaktične strategije za poučevanje posamezne teme ob upoštevanju značilnosti in vidikov znanja, starosti dijakov, predznanja, povezanosti znanja z drugimi predmeti/področji ipd. Na tej ravni so usmeritve lahko konkretizirane tudi s primeri izpeljave oz. učnimi scenariji.

Didaktična priporočila na ravni skupine ciljev zaokrožujeta razdelka **Priporočeni načini izkazovanja znanja** in **Opisni kriteriji**, ki vključujeta napotke za vrednotenje znanja (spremljanje, preverjanje, ocenjevanje) znotraj posamezne teme oz. skupine ciljev.

SPLOŠNA DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Učitelj si za uresničitev ciljev učnega načrta, kakovostno učenje ter optimalni psihofizični razvoj dijakov prizadeva zagotoviti varno in spodbudno učno okolje. V ta namen pri poučevanju uporablja raznolike

didaktične strategije, ki vključujejo učne oblike, metode, tehnike, učna sredstva in gradiva, s katerimi dijakom omogoča aktivno sodelovanje pri pouku, pa tudi samostojno učenje. Izbira jih premišljeno, glede na namen in naravo učnih ciljev ter glede na učne in druge, za učenje pomembne značilnosti posameznega dijaka, učne skupine ali oddelka.

Varno in spodbudno učno okolje učitelj zagotavlja tako, da:

- » spodbuja medsebojno sprejemanje, sodelovanje, čustveno in socialno podporo;
- » neguje vedoželjnost, spodbuja interes in motivacijo za učenje, podpira razvoj različnih talentov in potencialov;
- » dijake aktivno vključuje v načrtovanje učenja;
- » kakovostno poučuje in organizira samostojno učenje (individualno, v parih, skupinsko) ob različni stopnji vodenja in spodbujanja;
- » dijakom omogoča medsebojno izmenjavo znanja in izkušenj, podporo in sodelovanje;
- » prepozna in pri poučevanju upošteva predznanje, skupne in individualne učne, socialne, čustvene, (med)kulturne, telesne in druge potrebe dijakov;
- » dijakom postavlja ustrezno zahtevne učne izzive in si prizadeva za njihov napredek;
- » pri dijakih stalno preverja razumevanje, spodbuja ozaveščanje in usmerjanje procesa lastnega učenja;
- » proces poučevanja prilagaja ugotovitvam sprotne spremljanja in preverjanja dosežkov dijakov;
- » omogoča povezovanje ter nadgrajevanje znanja znotraj predmeta, med predmeti in predmetnimi področji;
- » poučuje in organizira samostojno učenje v različnih učnih okoljih (tudi virtualnih, zunaj učilnic), ob uporabi avtentičnih učnih virov in reševanju relevantnih življenjskih problemov in situacij;
- » ob doseganju predmetnih uresničuje tudi skupne cilje različnih področij (jezik, državljanstvo, kultura in umetnost; trajnostni razvoj; zdravje in dobrobit; digitalna kompetentnost; podjetnost).

Učitelj pri uresničevanju ciljev in standardov znanja učnega načrta dijakom omogoči prepoznavanje in razumevanje:

- » smisla oz. namena učenja (kaj se bodo učili in čemu);
- » uspešnosti lastnega učenja oz. napredka (kako in na temelju česa bodo vedeli, da so pri učenju uspešni in so dosegli cilj);
- » pomena različnih dokazov o učenju in znanju;
- » vloge povratne informacije za stalno izboljševanje ter krepitev občutka »zmorem«;
- » pomena medvrstniškega učenja in vrstniške povratne informacije.

Za doseganje celostnega in poglobljenega znanja učitelj načrtuje raznolike predmetne ali medpredmetne učne izzive, ki spodbujajo dijake k aktivnemu raziskovanju, preizkušanju, primerjanju, analiziranju, argumentiranju,

reševanju avtentičnih problemov, izmenjavi izkušenj in povratnih informacij. Ob tem nadgrajujejo znanje ter razvijajo ustvarjalnost, inovativnost, kritično mišljenje in druge prečne veščine. Zato učitelj, kadar je mogoče, izvaja projektni, problemski, raziskovalni, eksperimentalni, izkustveni ali praktični pouk in uporablja temu primerne učne metode, pripomočke, gradiva in digitalno tehnologijo.

Učitelj upošteva raznolike zmožnosti in potrebe dijakov v okviru notranje diferenciacije in individualizacije pouka ter personalizacije učenja s prilagoditvami, ki obsegajo:

- » učno okolje z izbiro ustreznih didaktičnih strategij, učnih dejavnosti in oblik;
- » obsežnost, zahtevnost in kompleksnost učnih ciljev;
- » raznovrstnost in tempo učenja;
- » načine izkazovanja znanja, pričakovane rezultate ali dosežke.

Učitelj smiselno upošteva načelo diferenciacije in individualizacije tudi pri načrtovanju domačega dela dijakov, ki naj bo osmišljeno in raznoliko, namenjeno utrjevanju znanja in pripravi na nadaljnje učenje.

Individualizacija pouka in personalizirano učenje sta pomembna za razvijanje talentov in potencialov nadarjenih dijakov. Še posebej pa sta pomembna za razvoj, uspešno učenje ter enakovredno in aktivno vključenost dijakov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, z učnimi težavami, dvojno izjemnih, priseljencev ter dijakov iz manj spodbudnega družinskega okolja. Z individualiziranimi pristopi preko inkluzivne poučevalne prakse učitelj odkriva in zmanjšuje ovire, ki dijakom iz teh skupin onemogočajo optimalno učenje, razvoj in izkazovanje znanja, ter uresničuje v individualiziranih programih in v drugih individualiziranih načrtih načrtovane prilagoditve vzgojno-izobraževalnega procesa za dijake iz specifičnih skupin.

SPLOŠNA PRIPOROČILA ZA VREDNOTENJE ZNANJA

Vrednotenje znanja razumemo kot ugotavljanje znanja dijakov skozi celoten učni proces, tako pri spremljanju in preverjanju (ugotavljanje predznanja in znanja dijaka na vseh stopnjah učenja) kot tudi pri ocenjevanju znanja.

V prvi fazi učitelj kontinuirano spremlja in podpira učenje, preverja znanje vsakega dijaka, mu nudi kakovostne povratne informacije in ob tem ustrezno prilagaja lastno poučevanje. Pred začetkom učnega procesa učitelj najprej aktivira in ugotavlja dijakovo predznanje in ugotovitve uporabi pri načrtovanju pouka. Med učnim procesom sproti preverja doseganje ciljev pouka in standardov znanja ter spremlja in ugotavlja napredek dijaka. V tej fazi učitelj znanja ne ocenjuje, pač pa na osnovi ugotovitev sproti prilagaja in izvaja dejavnosti v podporo in spodbudo učenju (npr. dodatne dejavnosti za utrjevanje znanja, prilagoditve načrtovanih dejavnosti in nalog glede na zmožnosti in potrebe posameznih dijakov ali skupine).

Učitelj pripomore k večji kakovosti pouka in učenja, tako da:

- » sistematično, kontinuirano in načrtno pridobiva informacije o tem, kako dijak dosega učne cilje in usvaja standarde znanja;
- » ugotavlja in spodbuja razvoj raznolikega znanja – ne le vsebinskega, temveč tudi procesnega (tj. spretnosti in veščin), spremlja in spodbuja pa tudi razvijanje odnosnega znanja;

- » spodbuja dijaka, da dosega cilje na različnih taksonomskih ravneh oz. izkazuje znanje na različnih ravneh zahtevnosti;
- » spodbuja uporabo znanja za reševanje problemov, sklepanje, analiziranje, vrednotenje, argumentiranje itn.;
- » je naravnani na ugotavljanje napredka in dosežkov, pri čemer razume, da so pomanjkljivosti in napake zlasti priložnosti za nadaljnje učenje;
- » ugotavlja in analizira dijakovo razumevanje ter odpravlja vzroke za nerazumevanje in napačne predstave;
- » dijaka spodbuja in ga vključuje v premisleke o namenih učenja in kriterijih uspešnosti, po katerih vrednoti lastno učno uspešnost (samovrednotenje) in uspešnost vrstnikov (vrstniško vrednotenje);
- » dijaku sproti podaja kakovostne povratne informacije, ki vključujejo usmeritve za nadaljnje učenje.

Ko so dejavnosti prve faze (spremljanje in preverjanje znanja) ustrezno izpeljane, sledi druga faza, ocenjevanje znanja. Pri tem učitelj dijaku omogoči, da lahko v čim večji meri izkaže usvojeno znanje. To doseže tako, da ocenjuje znanje na različne načine, ki jih je dijak spoznal v procesu učenja. Pri tem upošteva potrebe dijaka, ki za uspešno učenje in izkazovanje znanja potrebuje prilagoditve.

Učitelj lahko ocenjuje samo znanje, ki je v učnem načrtu določeno s standardi znanja. Predmet ocenjevanja znanja niso vsi učni cilji, saj vsak cilj nima z njim povezanega specifičnega standarda znanja. Učitelj ne ocenjuje stališč, vrednot, navad, socialnih in čustvenih veščin ipd., čeprav so te zajete v ciljnih učnega načrta in jih učitelj pri dijaku sistematično spodbuja, razvija in v okviru prve faze tudi spremlja.

Na podlagi standardov znanja in kriterijev uspešnosti učitelj, tudi v sodelovanju z drugimi učitelji, pripravi kriterije ocenjevanja in opisnike ter jih na ustrezen način predstavi dijaku. Če dijak v procesu učenja razume in uporablja kriterije uspešnosti, bo lažje razumel kriterije ocenjevanja. Ugotovitve o doseganju standardov znanja, ki temeljijo na kriterijih ocenjevanja in opisnikih, se izrazijo v obliki ocene.

Učitelj z raznolikimi načini ocenjevanja omogoči izkazovanje raznolikega znanja (védenje, spretnosti, veščine) na različnih ravneh. Zato poleg pisnih preizkusov znanja in ustnih odgovorov ocenjuje izdelke (pisne, likovne, tehnične, praktične in druge za predmet specifične) in izvedbo dejavnosti (govorne, gibalne, umetniške, eksperimentalne, praktične, multimedijske, demonstracije, nastope in druge za predmet specifične), s katerimi dijak izkaže svoje znanje.

SPECIALNODIDAKTIČNA PRIPOROČILA PODROČJA/PREDMETA

Pouk zgodovine v gimnaziji

Zgodovina v gimnaziji je obvezni predmet, ki se poučuje v obsegu 280 ur. Teme iz narodne in svetovne zgodovine so zastopane enakovredno.

Struktura učnega načrta

Obvezni strukturni elementi učnega načrta so:

1. Opredelitev predmeta, ki obsega *Namen predmeta*, *Temeljna vodila predmeta* in *Obvezujoča navodila za učitelje*.
2. Teme, ki so tematizirane dvostopenjsko na teme in podteme (v učnem načrtu se imenujejo skupine ciljev). Opuščene so širše teme, ki so bile vključene v učni načrt iz leta 2008. Opredeljene so obvezne in izbirne teme. Vsaka tema obsega naslov, opis, cilje, standarde znanja in strokovne termine.
3. Didaktični aparat obsega splošna didaktična priporočila, ki so skupna vsem učnim načrtom, in specialnodidaktična priporočila za zgodovino, ki obsegajo:
 - » specialnodidaktična priporočila za celotni učni načrt,
 - » didaktična priporočila za temo (dodatni opis, jedrne vsebine, didaktične/učne strategije, možne aktivnosti, posebnosti glede realizacije ciljev, strokovna literatura in viri),
 - » priporočene načine izkazovanja znanja,
 - » opisne kriterije ter
 - » vire in literaturo po poglavjih.

Tematska zasnova, izbirnost

Učni načrt je zasnovan tematsko, tako da zajema izbrane zgodovinske dogodke, pojave, procese, ki so ključni za razumevanje kulturnega oz. civilizacijskega razvoja človeštva. Učni načrt prinaša za vsak letnik štiri obvezne in dve izbirni temi, izmed katerih učitelji glede na zanimanje dijakov, pogoje pouka in svojo strokovno presojo izberejo vsaj eno temo, ki z izborom postane obvezna za obravnavo. V vsakem letniku se tako obravnava pet ali šest tem. Vsaka tema je v učnem načrtu opredeljena z opisom teme, cilji, standardi znanja in strokovnimi termini.

Učitelji naj pouk načrtujejo tako, da 70–80 % razpoložljivih učnih ur na letnik namenijo obravnavi obveznih tem, preostalih 20–30 % pa za obravnavo izbirnih tem. Izbirne teme predstavljajo nadgradnjo in poglobljanje obveznih tem. Izbirne teme naj se izvede v obliki projektnega učnega dela, ki naj bo interdisciplinarno zasnovano, zlasti pri ciljih in vsebinah iz narodne zgodovine pa tudi v obliki ekskurzij, zgodovinskega terenskega dela, muzejskega učnega dela ipd. Tematizacija tem je dvostopenjska, obsega teme in podteme (v učnem načrtu so poimenovane kot skupine ciljev). Vsebinski poudarki tem so predstavljeni v opisih tem in kot jedrne vsebine dodani v didaktična priporočila za temo. Obvezne teme vključujejo cilje in vsebinske poudarke iz politične, gospodarske, socialne, kulturne in drugih vrst zgodovine. Izbirne teme pa se nanašajo na srečevanja kultur in vsakdanje življenje v posameznih zgodovinskih obdobjih, v njih se prepletata svetovna in narodna zgodovina.

Ciljno-procesna zasnova

Učni načrt je zasnovan ciljno in procesno, kar omogoča ob tematski in izbirni zasnovanosti tem v večji meri tudi vključevanje aktivnejših načinov učenja. Cilji tem so zasnovani tematsko na srednji ravni abstraktnosti, izraženi so s splošnimi (implicitnimi) glagoli, kot denimo, da dijak nekaj spozna, ugotovi, razume, analizira, razišče,

vrednoti. Cilji zajemajo deklarativno znanje (vsebinsko znanje), procesno znanje (znanje veščin, kompetenc) in odnosno znanje (odnosi, ravnanje, naravnost, stališča). V tematske cilje so integrirani tudi t. i. skupni cilji, ki so bili v predhodnem učnem načrtu predstavljeni v poglavju *Ključne kompetence*. Gre za naslednje skupne cilje: *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Digitalna kompetentnost, Zdravje in dobrobit ter Podjetnost*. V didaktičnih priporočilih pri temah so razloženi načini integracije teh skupnih ciljev v tematske cilje za zgodovino in podani predlogi aktivnosti dijakov za realizacijo teh ciljev.

Cilji so zasnovani dovolj odprto, da učiteljem omogočajo strokovno avtonomijo pri načrtovanju pouka. Zajemajo tudi znanje, ki se ga le spremlja, spodbuja, razvija (zlasti odnosno in del procesnega znanja (npr. socialne veščine)), in pa znanje, ki se ga tudi ocenjuje. K ciljem, ki zajemajo deklarativno in del procesnega znanja (orientacija v zgodovinskem času in prostoru ter razvijanje veščin dela z zgodovinskimi viri), pa so zasnovani standardi znanja, ki opredeljujejo znanje, ki se ocenjuje. Standardi so pojmovani kot stopnja doseganja ciljev in so izraženi s konkretnimi (eksplicitnimi) glagoli. K posameznemu cilju je tako opredeljenih več standardov znanja. Če denimo neki cilj na manj zahtevni ravni zahteva, da dijak nek dogodek spozna, se pripadajoči standard glasi, da dijak opiše značilnosti dogodka, našteje vzroke za dogodek ipd. Če pa neki cilj na bolj zahtevni ravni zahteva, da dijak neki zgodovinski proces raziše, potem pripadajoči standard zahteva, da dijak, denimo, pojasni značilnosti, s pomočjo vira analizira in razloži vzroke, primerja in utemelji dogajanje, presodi in utemelji pomen za nadaljnji zgodovinski razvoj ipd. Standardi opredeljujejo tudi minimalno znanje za oceno zadostno. Ti standardi so zapisani z odebeljenim tiskom. Praviloma minimalni standardi zahtevajo znanje na manj zahtevnih ravneh, deloma pa tudi na višjih zahtevnostnih ravneh, če gre za ključno oz. pomembno znanje dogajanja za nadaljnji zgodovinski razvoj. Med preostalimi standardi pa učitelji opredelijo temeljne (za oceno dobro in prav dobro) ter višje (za oceno prav dobro in odlično). Pri opredeljevanju ciljev in standardov znanja so bili uporabljeni revidirana Bloomova taksonomija in Marzanovi miselni procesi. Marzanovi miselni procesi vključujejo kompleksno oz. kritično mišljenje in se nanašajo na primerjanje, razvrščanje, sklepanje z indukcijo in dedukcijo, analizo napak, argumentiranje, abstrahiranje, analizo perspektiv, odločanje, preiskovanje, reševanje problemov, eksperimentiranje, odkrivanje ali invencijo (prim. Marzano, R. J., Pickering, D., in Mc Tigh, J. (1993). *Assessing Student Outcomes, Performance Assessment Using the Dimension of Learning Model*. ASCD).

Vsaka tema se začne z dvema procesnima ciljema, ki se nanašata na veščini orientacije v zgodovinskem času in prostoru ter razvijanje veščin kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri, sledi sklop deklarativnih ciljev za posamezno temo. S temi cilji je opredeljeno znanje, ki se ocenjuje. Nato pa sledijo še cilji, ki se nanašajo na znanje, ki se le spremlja, spodbuja, preverja, in se nanašajo na procesne cilje (npr. socialne veščine) in odnosno znanje. Prav tako so pri standardih znanja najprej opredeljeni standardi, ki se nanašajo na veščine orientacije v zgodovinskem času in prostoru. Sledi sklop standardov znanja, ki se nanašajo na deklarativno znanje in se jih preverja in ocenjuje s pomočjo primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov, ki jih mora biti pri vsaki temi vsaj 50 %, in sicer na enostavni, srednje zahtevni in zahtevni ravni uporabe. Sledijo še štiri standardi znanja, ki se nanašajo na veščine dela z zgodovinskimi viri in so skupni za vse teme.

Strokovni termini obsegajo koncepte in deloma širše pojme, ki so navezujejo na posamezno temo.

Vsi trije sklopi ciljev omogočajo usvajanje vseživljenjskega znanja, ki ni uporabno le pri pouku zgodovine, ampak tudi pri drugih predmetih, pri nadaljnjem študiju in v poklicnem življenju.

Maturitetni standard

Zgodovina je izbirni predmet na splošni maturi. Eksterni del splošne mature iz zgodovine se opravlja iz obveznih tem vseh letnikov (v učnem načrtu imajo oznako, da so obvezne), interni del pa iz izbranih izbirnih tem (v učnem načrtu imajo oznako, da so izbirne). V okviru priprav dijakov na splošno maturo se obravnava še dve obvezni maturitetni temi, ki sta v učnem načrtu vključeni v poglavje *Matura – dodatno*. Gre za temi, ki se nanašata na poglobitev učenja s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri pri obveznih in izbirnih maturitetnih temah iz vseh letnikov in za poglobitev zgodovinskega terenskega dela pri izbirnih maturitetnih temah.

Zgodovinska pismenost

Pri pouku zgodovine razvijamo in spodbujamo zgodovinsko pismenost, ki jo sestavljata dve temeljni zgodovinski zmožnosti, in sicer zgodovinska zavest in zgodovinski način mišljenja.

Zgodovinska zavest pomeni zavedanje oz. zavest, da je življenje v sedanjem svetu posledica preteklosti, znanje zgodovine zato omogoča boljše razumevanje sedanjosti.

Zgodovinski način mišljenja je glavna zgodovinska zmožnost in predstavlja obliko znanstvenega mišljenja, ki temelji na naslednjih konceptih:

- » ugotavljanje pomena zgodovinskega dogajanja,
- » uporaba primarnih zgodovinskih virov in dokazov iz teh virov,
- » ugotavljanje kontinuitete in sprememb v zgodovinskem dogajanju,
- » analiziranje vzrokov in posledic zgodovinskega dogajanja,
- » analiziranje zgodovinskega dogajanja z družbenega, političnega, gospodarskega, kulturnega, intelektualnega in duhovnega vidika časa, v katerem se je odvijalo, a tudi z več različnih perspektiv (vidikov, pogledov) na isto zgodovinsko dogajanje in
- » razumevanje etične razsežnosti interpretacij zgodovinskega dogajanja. (Koncepti zgodovinskega načina mišljenja so dostopni na povezavi: <https://aplifikacijaun.zrss.si/api/link/u3ipk4p>)

Zgodovinska znanost in pouk zgodovine

Zgodovina je družboslovna in humanistična znanost, ki temelji na znanstvenih dokazih iz raznolikih zgodovinskih virov. Zahtevnost pouka zgodovine je prilagojena gimnazijski stopnji izobraževanja. Kljub nekaterim poenostavitvam razlage zgodovinskega dogajanja pa je treba ohraniti ustrezno strokovno raven in izhajati iz znanstvenih spoznanj zgodovinske vede. Pri strokovnih pripravah na pouk naj učitelji uporabljajo strokovna in znanstvena dela, ki se nanašajo na posamezne teme iz učnega načrta. Sledijo naj tudi izsledkom novih zgodovinskih raziskav in jih ustrezno vključijo v pouk. Pri pripravi lastnih učnih gradiv ali gradiv za vrednotenje znanja je treba upoštevati le strokovno ali znanstveno literaturo. Poljudna literatura za poučevanje in učenje zgodovine ni primerna, razen v primerih, če jo uporabimo kot zgodovinski vir, ki ga potem dijaki presojujejo z vidika relevantnosti in verodostojnosti.

Učitelji so pri pouku zgodovine zavezani znanstveni objektivnosti, etiki in poštenosti. Elementi političnega aktivizma, spodbujanja polarizacije in nostalgije ne spadajo v pouk zgodovine.

Pri didaktičnih pripravah na pouk zgodovine pa učitelji upoštevajo strokovno in znanstveno literaturo s področja didaktike zgodovine, ki jo predstavljajo različne strokovne in znanstvene monografije, zborniki, priročniki, članki, revija *Zgodovina v šoli* idr. V učnem načrtu je dodan seznam temeljne strokovne in znanstvene literature s področja zgodovine in didaktike zgodovine.

Didaktične in učne strategije

Didaktične strategije so vezane na učitelja, ki z njimi načrtuje, kako bo z učnimi metodami in oblikami ter aktivnostmi povezal in realiziral učne cilje. Med didaktične strategije uvrščamo projektni pouk, problemski pouk, avtentični pouk, raziskovalni pouk, timski pouk, tradicionalni pouk, pouk na daljavo idr. (prim. Valenčič Zuljan in Kalin, 2020)

Učne strategije pa so vezane na dijake, mednje pa uvrščamo avtentično in izkustveno učenje, učno delo v okviru zgodovinskega terenskega dela in ekskurzij, muzejsko učno delo, arhivsko učno delo, raziskovalno učenje, projektno učno delo, sodelovalno učenje, vzvratno učenje, učenje 1 : 1, učenje na daljavo idr.

Učne oblike, metode in tehnike

Učne oblike in metode učitelj samostojno izbira glede na cilje tem ter glede na zanimanje dijakov. Različne učne oblike in metode naj bodo načrtovane tudi tako, da bodo povečale aktivno vlogo dijakov ter mentorsko, spodbujevalno in usmerjevalno vlogo učitelja.

Učne oblike so lahko frontalna, individualna, v tandemih, skupinska. Učne metode pa so lahko metoda razlage, metoda pogovora, metoda dela z besedilom, metoda demonstracije, metoda, raziskovanja, metoda pisnih del, metoda igre idr. Uporablja pa se lahko tudi različne tehnike, ki pomenijo postopek opravljanja nekega dela ali dejavnosti. Navajamo nekaj primerov motivacijskih tehnik, ki so lahko kvizi in spletni kvizi, asociacije, viharjenje idej, zapisovanje idej, miselni vzorci, didaktične igre, glasba idr.

Obravnava občutljivih in težkih tem

Pri obravnavi občutljivih in težkih tem iz zgodovine priporočamo poučevanje in učenje z multiperspektivnimi zgodovinskimi viri in z vključevanjem osebne zgodovine prek virov prve roke ali "egodokumentov" ter različnih življenjskih zgodb (pisma, dnevniki, avtobiografije, biografije, različne druge oblike pričevanj itd.) udeležencev oz. prič ali sodobnikov takšnih dogodkov v zgodovini. Namen takšne obravnave je osvetlitev občutljivih in težkih tem z več različnih vidikov oz. perspektiv ter ugotavljanje, zakaj je prihajalo do različnih pogledov in odločitev. Cilj takšne obravnave so tudi sprava in poudarjanje pozitivnih medčloveških vplivov ter odstranjevanje pristranskosti, predsodkov in stereotipov znotraj slovenske zgodovine, pri obravnavi zgodovine sosednjih narodov ter v svetovni zgodovini nasploh. Po drugi strani pa je cilj takšnega pouka tudi obsodba zločinov proti človeštvu, genocidov, holokavsta in množičnih oblik kršenja človekovih pravic. S takšno obravnavo se pri dijakih razvijajo tudi sposobnosti samostojnega izbiranja in odločanja ter oblikovanje lastnih pogledov na zgodovino ob upoštevanju človekovih pravic in svoboščin. Prav tako pa se s takšno obravnavo razvija tudi dovezetost za analiziranje različnih interpretacij, razumevanje, zakaj se pojavijo, ter kritično presojanje, katere so glede na vključevanje objektivnih zgodovinskih dejstev in tehtnost argumentov bolj verodostojne.

Z obravnavo posameznih tem in zgodovinskih zgledov se ob vključevanju različnih aktivnosti v pouk razvija dovezetost za vrednote, ki so značilne za pluralno in strpno, demokratično družbo.

Motivacija za učenje zgodovine

Namen pouka zgodovine je tudi spodbujati motivacijo in interes za učenje in znanje zgodovine.

Tako se lahko obvezne in izbirne teme obravnava z lokalnega, regionalnega, nacionalnega in evropskega vidika. Pri takšni obravnavi se priporoča tudi vključevanje v različne projekte sodelovanja in izmenjav znotraj države in na mednarodni ravni, ki lahko pripomorejo k motivaciji za učenje zgodovine.

Pri obravnavi tem s področja narodne, evropske in svetovne kulturne dediščine in medkulturnih vplivov se priporoča tudi učenje z odkrivanjem, ki omogoča motivacijo za učenje zgodovine ob zanimivih in poučnih temah s področja kulturne dediščine in medkulturnih vplivov, trajnostnosti.

Motivacijo za učenje zgodovine se lahko spodbuja tudi s pomočjo obeleževanja različnih pomembnih zgodovinskih obletnic, na katere se naveže kulturo spominjanja. Ta se nanaša na kulturni in zgodovinski spomin, ki se ohranja:

- » institucionalno v obliki spomenikov, obeležij;
- » v obliki praznikov in spominskih dni (npr. dan samostojnosti in enotnosti, dan državnosti, dan suverenosti, dan izgnancev, mednarodni dan spomina na žrtve holokavsta idr.);
- » s pomočjo literature (strokovna in znanstvena literatura na temelju raziskav);
- » z izobraževanjem (učni načrti, učbeniki itd.);
- » pomembno vlogo imajo ustanove (šole, muzeji, arhivi, galerije, knjižnice);
- » prenašajo ga strokovnjaki, ki zamenjajo priče in njihov komunikativni spomin (učitelji, kustosi, arhivisti idr.).

Pomembni so tudi individualni in družinski spomini, ki preraščajo v kolektivni spomin. V pluralnih družbah je pomemba konstrukcija kolektivnega spomina v obliki inkluzivnega kolektivnega spomina. Priseljenci imajo, denimo, v tem primeru možnost sposoditi si spomine družbe, v katero so se priselili. Prek inkluzivnega kolektivnega spomina pa se konstruira državna pripadnost – dopuščena je raznolikost, a hkrati se gradi pripadnost/večpripadnost, saj gre za pripadnost različnim narodom, etničnim, družbenim, kulturnim skupinam, država pa je skupna, Republika Slovenija. Spodbuja se tudi pozitivna identifikacija, tako da se:

- » v pouk vključuje pričevanja z življenjskimi preizkušnjami prič (viri prve roke);
- » aktualizira dogajanje;
- » nakaže uporabne prednosti nekega zgodovinskega dosežka;
- » spodbuja inkluzivnost (inkluzivni kolektivni spomin iz različnih spominov družbenih, kulturnih, etničnih skupin);
- » ozavešča, da obstajajo različne zgodovinske naracije, ki jih poznamo, jih spoštujemo, jih pa ne zamenjamo s svojimi.

Procesno znanje pri pouku zgodovine

Pri pouku zgodovine v gimnaziji se izgrajuje deklarativno (vsebinsko) znanje, procesno znanje (veščine dela z različnimi zgodovinskimi viri, veščine kritičnega mišljenja, socialne veščine, komunikacijske veščine, digitalne kompetence, veščine ustvarjalnosti in inovativnosti, veščine uporabe enostavnih metod zgodovinskega raziskovalnega dela idr.). V nadaljevanju podrobneje predstavljamo značilnosti procesnega znanja.

Orientacija v zgodovinskem času in prostoru

Procesno znanje vključuje različne veščine in kompetence, ki jih še posebej lahko izgrajujemo pri učenju zgodovine. Tako se pri vseh temah razvija veščine orientacije v zgodovinskem času in prostoru. Poudarek je na konkretizaciji abstraktnega pojma časa za večjo časovno predstavljenost, zaporedja in sosledja med dogodki, razmerja med dogodki. V ta namen naj dijaki izdelajo (e-)časovne trakove, časovno predstavljenost pa lahko pridobijo tudi pri delu s primarnimi zgodovinskimi viri, ki neposredno pričajo o nekem konkretnem dogodku v konkretnem času.

Orientacija v zgodovinskem prostoru se nanaša na konkretizacijo abstraktnega pojma prostora, tako da se s pomočjo zgodovinskih tematskih zemljevidov ugotavlja spremembe v prostoru kot takem, politične, gospodarske, kulturne in družbene spremembe in vzroke za spremembe, vpliv naravnih in geografskih danosti na zgodovinsko dogajanje. Dijaki se orientirajo v prostoru s pomočjo analize zgodovinskih tematskih zemljevidov, izpolnjevanjem/dopolnjevanjem zgodovinskih zemljevidov ali legend k zemljevidom, z izdelavo digitalnih ali preurejanjem digitalnih zgodovinskih zemljevidov s prostodostopnimi digitalnimi orodji, pa tudi z analizo primarnih zgodovinskih virov, ki pričajo o konkretnem zgodovinskem prostoru v konkretnem zgodovinskem času.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri ter razvijanje veščin kritičnega mišljenja

Glede na razmerje zgodovinarja do vira se zgodovinske vire deli na primarne in sekundarne. Primarni zgodovinski viri izhajajo od udeležencev in očividcev. Sekundarni pa so pisani na temelju primarnih. Večjo pričevalno vrednost imajo primarni viri, sekundarni pa pričevalne vrednosti nimajo, vredni pa so toliko, kolikor je bil zanesljiv prvotni vir. Prinašajo pa sekundarni viri bolj celovito interpretacijo zgodovinskega dogajanja, saj so lahko avtorji črpali iz različnih dostopnih in obstoječih primarnih in sekundarnih virov, ki v času dogajanja niso bili dostopni oz. še niso bili napisani. Glede na to delitev v zgodovinopisju ločujemo med viri in literaturo, čeprav lahko tudi vso literaturo uvrstimo k sekundarnim virom.

Primarni viri so pisma, dnevniki, spomini, časopisi, avtobiografije, govori, zakoni, znanstvena odkritja, vladni dokumenti. V to skupino spadajo tudi posneti intervjuji, filmi, videoposnetki, fotografije, razglednice, zemljevidi in tudi materialni viri (pohištvo, orodje, orožje, hiše idr.)

Sekundarni viri o neki temi so napisani na temelju primarnih. Sem spadajo strokovne in znanstvene monografije, članki, razprave, raziskave, tudi učbeniki, poljudne zgodovinske knjige in revije, biografije idr. V to skupino spadajo tudi nekateri materialni viri, kot so npr. zid, poslikan s portreti iz 19. stoletja.

(Prirejeno po: Grafenauer, 1980.)

Tu in tam se v učnem načrtu omenjajo tudi viri prve in druge roke. V tem primer gre za delitev zgodovinskih virov glede na odnos priče do zgodovinskega dogajanja. Viri prve roke izhajajo neposredno od priče, viri druge roke pa od posrednikov (Grafenauer, 1980).

Pri vseh obveznih in izbirnih temah je eden od ključnih ciljev, da dijaki razvijejo in izkažejo veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri.

Standardi znanja, ki se nanašajo na ta učni cilj in so enaki za vse obvezne in izbirne teme, pa zahtevajo, da dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

Za razvijanje in spodbujanje kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri je bil uporabljen model kritičnega mišljenja, ki je bil oblikovan v projektih Zavoda RS za šolstvo ATS 2020, NAMA POTI IN ATS STEM, nanaša pa se na višje miselne procese, kot so iskanje in vrednotenje virov, ločevanje dejstev od mnenj, sklepov, razlag, interpretacij, večperspektivnost, induktivno in deduktivno sklepanje, primerjanje, utemeljevanje, razlaganje, argumentiranje, interpretiranje, vrednotenje in odločanje.

Tako minimalni standard, ki se nanaša na izbiranje relevantnih informacij in dokazov o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih, ki jih dijak poišče v zgodovinskih virih, ki so dani ali jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije in na njihovem temelju oblikuje samostojne sklepe in razlage, vključuje veščino kritičnega mišljenja, ki se nanaša na iskanje in vrednotenje virov, ločevanje dejstev od mnenj, sklepov, razlag in interpretacij ter na induktivno in deduktivno sklepanje ter razlago. Standard znanja, ki se nanaša na to, da dijak s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov, se nanaša na veščine kritičnega mišljenja utemeljevanje, argumentiranje in interpretacijo ter vrednotenje in odločanje glede zgodovinskih virov in dogajanja. Standard znanja, ki se nanaša na to, da dijak utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni relativnost informacij in dokazov iz zgodovinskih virov, se nanaša na veščino kritičnega mišljenja večperspektivnost (pogled z več zornih kotov oz. perspektiv), relativnost pa pomeni, da je naše poznavanje zgodovine odvisno od obsega ohranjenih in dostopnosti zgodovinskih virov. Če zgodovinarji odkrijejo nove vire, se lahko poznavanje nekega zgodovinskega dogajanja spremeni ali dopolni. (Priloga A: Razlaga veščin kritičnega mišljenja)

Medpredmetne povezave

Medpredmetno povezovanje lahko poteka z različnimi predmeti, kot so na primer: slovenščina, umetnostna zgodovina, geografija, sociologija, filozofija, knjižnična informacijska znanja, informatika. Možnosti horizontalnih, vertikalnih in kroskurikularnih medpredmetnih povezav so zapisane v didaktičnih priporočilih pri posameznih temah.

Medpredmetno povezovanje lahko poteka na več ravneh. Multidisciplinarno povezovanje lahko poteka prek skupnih oziroma sorodnih tem, interdisciplinarno povezovanje prek skupnih tem in ciljev ter transdisciplinarno

povezovanje prek skupne problemske situacije. V pomoč pri načrtovanju multi- in interdisciplinarnega medpredmetnega povezovanja so cilji, skupni cilji, koncepti v okviru strokovnih terminov, jedrne vsebine, didaktične in učne strategije, aktivnosti idr. Načini medpredmetnega povezovanja so lahko: projektno učno delo, ekskurzije, zgodovinsko terensko delo, timsko delo ipd.

Umeščanje skupnih ciljev

Novost učnega načrta je ta, da se v večji meri umešča t. i. skupne cilje, ki so integrirani v predmetne, razvidni pa so tudi iz standardov znanja in aktivnosti, zapisanih v didaktičnih priporočilih tem.

Skupni cilj Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost

Pomemben skupni cilj je *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost*, ki ga predstavljamo v obliki sheme. (Priloga 1: Shematski prikaz skupnega cilja *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost*).

Glede jezika so upoštevani zlasti naslednji ključni cilji, ki so v učnem načrtu integrirani v predmetne, v standarde znanja in v didaktična priporočila tem:

Strokovni jezik (1.1.2):

- » pravilna uporaba zgodovinske strokovne terminologije in zgodovinskega strokovnega jezika.

Pri vsaki temi se posebna pozornost nameni strokovnim terminom teme.

Strokovna besedila (besedilne vrste: referat, plakat, povzetek, opis, pogovor itd.) (1.1.1):

- » izražanje na različne načine (ustno (ustna predstavitev, pogovor, debata idr.), pisno (povzetek, poročilo, referat, zgodovinski esej, seminarska naloga idr.)) in drugi načini.

Univerzalni opis jezika kot modela (1.1.3):

- » uporaba prevajalnikov in pripomočkov, ki temeljijo na velikih jezikovnih modelih (UI), npr. Chat GPT, uporaba avtomatsko prevedenih spletnih strani pri delu z raznolikimi zgodovinski viri v tujih jezikih.

Razumevanje pomena branja (1.1.4):

- » zbira in izbira raznolike zgodovinske vire, natančno bere, analizira, kritično vrednoti in izsledke predstavi na različne načine (poročilo, povzetek, opis, plakat, referat, seminarska naloga, zgodovinski esej; pogovor, govorna predstavitev), s pomočjo digitalne tehnologije idr.

Jezik in nenasilna komunikacija (1.1.5):

- » veščine komunikacije (komunicira na vljuden, spoštljiv način, uporablja nenasilno komunikacijo).

Glede *državljanstva* so upoštevani zlasti naslednji ključni cilji, integrirani v predmetne cilje in v didaktična priporočila tem:

Poznavanje, privzemanje človekovih pravic in dolžnosti kot temeljnih vrednot in osnov državljanske etike (1.2.1):

- » **poznavanje in privzemanje človekovih pravic in dolžnosti kot temeljnih vrednot in osnov državljanske etike (SC (1.2.1.5)):**

- » človekove pravice in svoboščine v današnjem pomenu besede se uveljavijo po francoski revoluciji;
- » delijo se na politično, civilno in socialno področje (Marshallova delitev);
- » dijak pozna in razume vsebino posameznih pravic in svoboščin, jih prevzame in se po njih ravna;
- » zato obsodi politične sisteme, ki so kršili ali kršijo človekove pravice in svoboščine, so izvajali holokavst, genocid ali izvajajo genocid, zločine proti človeštvu in druge oblike množičnega kršenja človekovih pravic;
- » pozna in razume temeljne dokumente z zapisom pravic in svoboščin (ameriška ustava, *Deklaracija o pravicah človeka in državljana*, ustave ali konstitucije v 19. stoletju – liberalna gibanja za uveljavitev parlamentarizma, ustav z zapisom pravic in svoboščin (volilna pravica, svoboda govora, mišljenja, vesti, vere, pravice žensk));
- » **obstoj pravic je pogojen s spoštovanjem individualne dolžnosti do enake pravice drugega (SC (1.2.1.3))**;
- » **človekove pravice in dolžnosti predstavljajo vsem državljanom skupno etiko in moralo (SC (1.2.1.5))**, ki **se nanaša tudi na** spoštovanje človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnice, zakona, lastnine, nediskriminacije in strpnosti;
- » razume, da so bile vrednote človekovega dostojanstva, pravičnosti, zakonov, lastnine nekoč odvisne od njegovega družbenega položaja;
- » **oblike in obseg spoštovanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, spoštovanje zakonov, odnos do lastnine, nediskriminacije in strpnosti (SC (1.2.1.5))** se ugotavlja v posameznih zgodovinskih obdobjih človeške civilizacije do francoske revolucije, ko se začne lahko pisati o človekovih pravicah v današnjem pomenu besede.

Etična refleksija (1.2.2):

- » vključuje etični vidik zgodovinskih interpretacij, ki se nanaša na objektivnost in izogibanje prehitrim sodbam pri interpretaciji težkih tem iz zgodovine, kot so vojne, genocidi, holokavst, množično kršenje človekovih pravic in poboji; pa tudi vprašanja, pri katerih ni v naprej danih in od vseh sprejetih odgovorov, občutljivost za takšna vprašanja; pri obravnavi in interpretaciji težkih tem je priporočljiv pristop večperspektivnost.

Sodelovanje z drugimi v skupnosti in za skupnost (1.2.3):

- » **sodeluje z drugimi, podaja in uresničuje predloge za uresničevanje skupnega dobrega, ozaveščanje pomena demokratične skupnosti (SC (1.2.3.1))**;
- » večšine sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja (prizadevanje za skupne cilje, dajanje pobud, medsebojna pomoč, prevzemanje različnih vlog, reševanje konfliktov s pogovorom, sprejemanje različnih mnenj, nasprotna mnenja se sprejema kot legitimna, oporeka se jim z argumenti in strpno, krepi se kulturo dialoga, krepi se medosebne veščine pripadnosti in identitete.

Znanje za kritično mišljenje in aktivno državljansko držo (1.2.5):

- » **krepitev aktivnega in odgovornega državljanstva, kritična aktivna državljanska drža (SC (1.2.5.1))**;

- » pomen zgodovinskega znanja in kritičnega mišljenja, ki ga razvijamo pri delu z zgodovinskimi viri, za soočanje z življenjskimi izzivi, izzivi v lokalni skupnosti in državi ter globalnimi izzivi;
- » pomen zgodovinskega znanja in kritičnega mišljenja, ki ga razvijamo pri delu z zgodovinskimi viri, za krepitev aktivne državljske države (zavestno in odgovorno ravnanje, ki se kaže v obliki spoštovanja zakonov, udeležbe v demokratičnih procesih, izražanje mnenj na odgovoren način, skrb za skupnost in skupno dobro), denimo, da se uporabi znanje in izkušnje političnega razvoja v starih Atenah/rimski državi za razvoj demokracije (zoon politikon) in za krepitev sodobne kritične in aktivne državljske države;
- » spreminjanje aktivnega državljanstva skozi zgodovino (npr. v času francoske revolucije je bilo povezano z moškimi, ki so služili vojaški rok in so se bili pripravljeni žrtvovati za državo).

Skupni cilj o *kulturi in umetnosti* pa se pri pouku zgodovine odraža v naslednjih ključnih ciljih, integriranih v predmetne in v didaktična priporočila tem:

Raziskovanje in spoznavanje kulture in umetnosti (1.3.2):

- » **raziskovanje in spoznavanje kulture in umetnosti v zgodovinskem in kulturnem kontekstu (SC (1.3.2.1)):**
- » razvije in izkaže pozitiven odnos do varovanja in ohranjanja kulturne dediščine skozi zgodovino, tako da pozna kulturne in umetniške dosežke in delovanje posameznih civilizacij, denimo prvih visokih civilizacij, starih Grkov, starih Rimljanov, Frankovskega kraljestva (karolinška renesansa), rimske kulturne dediščine na tleh današnje Slovenije idr.;
- » umesti umetnost prvih visokih civilizacij/starih Grkov/starih Rimljanov/Frankovskega kraljestva idr. v kontekst svetovne kulturne dediščine in pojasni, kje vse je njihova kulturna dediščina danes dostopna (svetovna dediščina);
- » poišče in razloži lasten primer prevzemanja kulturnih/umetniških idej med različnimi kulturami oz. civilizacijami.

Izražanje z umetnostjo (1.3.3):

- » **izraža, razvija domišljijo, pogloblja in širi znanje (SC (1.3.3.1)):**
- » dijak izbrani zgodovinski dogodek predstavi v stripu, fotozgodbi, videofilmu, sonetu, haiku poeziji idr.

Uživanje v ustvarjalnem procesu ter dosežkih kulture in umetnosti (1.3.4):

- » **svobodno izražanje želja in udejanja ustvarjalnih idej (SC (1.3.4.2)):**
- » vživljanje v pretekle dogodke in njihovo izražanje v umetniškem jeziku, sodobna družbeno angažirana umetnost (gledališče zatiranih, grafiti, stand up, rap itd.).

Živim s kulturo in umetnostjo (1.3.5):

- » **povezovanje z umetniškimi in kulturnimi okolji (muzej, arhiv, knjižnica, galerija itd.), obiski kulturnikov na šoli (SC (1.3.5.1)):**
- » dijak oceni pomen muzejev, arhivov in knjižnic za zgodovino ali za varovanje in hranjenje različnih zgodovinskih virov;

- » dijak ob dnevu državnosti ali dnevu samostojnosti in enotnosti ali drugih spominskih dnevih ustvari in predstavi prispevek na šolski proslavi, pri spominski učni uri ipd.;
- » sodeluje na natečaju, ki ga izvede šola ali druga ustanova idr.

Skupni cilj *Trajnostni razvoj*

Pomembno je bil upoštevan tudi skupni cilj *Trajnostni razvoj*, ki ga predstavljamo v obliki sheme. (Priloga 2: Shema kompetenc trajnostnega razvoja)

Pri skupnem cilju *Trajnostni razvoj* se medsebojno prepletajo in povezujejo okoljski, družbeni, kulturni in ekonomski vidiki. Pri pouku pa je pomembno pri dijakih krepiti trajnostni način mišljenja in razumevanja, da smo ljudje del narave in odvisni od nje glede na omejene možnosti planeta.

Pri pouku zgodovine se s skupnim ciljem trajnosti povezuje zlasti vpliv podnebnih sprememb na zgodovinsko dogajanje. Številna raziskovanja so dokazala vpliv podnebnih sprememb na več velikih izumrtij v zemeljski zgodovini, med katerimi je najbolj znano izumrtje dinosavrov pred 65 milijoni let, ki ga je povzročil padec meteorita. Ameriški arheolog Rhyse Carpenter pa je bil eden prvih, ki je v 60-ih letih 20. stoletja, raziskoval vpliv podnebnih sprememb na zaton bronaste dobe ok. leta 1200 pr. n. št. Raziskan je tudi vpliv izbruha vulkana Thera (danes otok Santorini v Grčiji), ki je povzročil podnebne spremembe v sredozemskem prostoru in širše na severni polobli ter prispeval k zatonu minojske civilizacije. Raziskave dokazujejo tudi vpliv podnebnih sprememb na preseljevanje ljudstev v zgodnjem srednjem veku. Novejše raziskave pa dokazujejo vpliv izbruha vulkana Tambora v Indoneziji leta 1815 na podnebne spremembe in njihov vpliv na zgodovinsko dogajanje v 19. stoletju. V sedanjem času smo znova priča podnebnim spremembam in njihovem vplivu na aktualno dogajanje v Sloveniji in svetu. Tematika podnebnih sprememb je ustrezno vključena v teme posodobljenega učnega načrta.

Pri preizkušnjah in možnostih sodobnega sveta, ki so zajete v obvezni in izbirni temi, pa se obravnava tudi razvijanje in prevzemanje kompetenc trajnostnega razvoja, npr. presojo vplivov delovanja posameznikov in družbenih skupin na družbe na lokalni, regionalni, nacionalni in globalni ravni (kompetenca *Sprejemanje kompleksnosti v trajnosti*, ključni cilj *Sistemsko mišljenje* (SC (2.2.1.2))), upoštevanje povezanosti okoljskega, gospodarskega in družbenega vidika (kompetenca *Sprejemanje kompleksnosti v trajnosti*, ključni cilj *Sistemsko mišljenje* (SC (2.2.1.1))), ter kritično vrednotenje politik z vidika trajnosti ob upoštevanju demokratičnih načel ter sodelovanje pri oblikovanju trajnostnih politik in prakse na lokalni, regionalni, nacionalni in globalni ravni (kompetenca *Ukrepanje za trajnost*, ključni cilj *Politična angažiranost* (SC (2.4.1.1))), aktivno in angažirano sodelovanje v prizadevanjih in ukrepanju za trajnostno razvijanje (kompetenca *Ukrepanje za trajnost*, ključni cilj *Kolektivno ukrepanje* (SC (2.4.2.1))) in izkazovanje lastne odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni in politični ravni (kompetenca *Ukrepanje za trajnost*, ključni cilj *Individualno ukrepanje* (SC (2.4.3.1))). Vključiti je možno tudi kompetenco *Zamišljanje trajnostnih prihodnosti* s ključnim ciljem *Pismenost za prihodnost*, ki se nanaša na razumevanje in vrednotenje možnih, verjetnih in zelenih trajnostnih prihodnosti (scenarijev) na podlagi znanja in znanstvenih dognanj (SC (2.3.1.1)).

Kompetence so npr. vključene v cilje o sodobnem ekonomskem razvoju, novih vrstah imperializma, alternativnih idejah razvoja in ureditve za svetovno pravičnost, največjih izzivih razvoja globalnega juga in preostalega sveta, vizijah in izzivih prihodnosti, potrošniški družbi in njenem vplivu na vsakdanje življenje.

V vse teme je vključen tudi cilj, da dijaki razvijajo in izkazujejo veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v šoli in zunaj nje. V ta cilj naj se vključi tudi ključni cilj kompetence *Ukrepanje za trajnost*, ki se nanaša na kolektivno ukrepanje, oz. da se pri prizadevanju in ukrepanju za trajnost upošteva demokratična načela in aktivno ter angažirano (konstruktivno) sodelovanje z drugimi (SC (2.4.2.1)).

Pri vseh temah je zapisan tudi procesni cilj, ki se nanaša na orientacijo v zgodovinskem času in prostoru. Nanj naj se naveže tudi ključni cilj kompetence *Poosebljanje vrednot trajnosti*, ki se nanaša na promoviranje narave, in sicer da se pri dijakih gradi odgovoren odnos do naravnih sistemov z razumevanjem njihove kompleksnosti in razmerij med naravnimi in družbenimi sistemi (SC (2.1.3.1)).

V posamezne teme, cilje in standarde znanja ter v didaktična priporočila tem pa smo integrirali še druge ključne cilje kompetenc trajnostnega razvoja, kot so *Poosebljanje vrednot trajnosti*, *Sprejemanje kompleksnosti v trajnosti*, *Zamišljanje trajnostnih prihodnosti* in *Ukrepanje za trajnost*. Označeni so z oranžno ikono in številko, s pomočjo katere se v shematskem prikazu skupnega cilja *Trajnostni razvoj* podrobneje preveri njeno vsebino. Skupni cilj *Trajnostni razvoj* se nanaša na GreenComp. Evropski okvir kompetenc za trajnost (<https://www.zrss.si/pdf/greencomp.pdf>) (2023). Zavod RS za šolstvo.

Skupni cilj Zdravje in dobrobit

Pomembno je zastopan tudi skupni cilj *Zdravje in dobrobit*, ki ga predstavljamo v obliki shematskega prikaza. (Priloga 3: Shema skupnega cilja s področja *Zdravje in dobrobit*)

V predmetne cilje in didaktična priporočila so integrirani zlasti ključni cilji s področja **Socialna dobrobit**, ki se nanašajo na razvijanje in izkazovanje veščin komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela. Procesni cilj, ki se nanaša na razvijanje veščin sodelovanja in komunikacije, je vključen v vse obvezne in izbirne teme, saj se priporoča, da se del pouka izvede v obliki sodelovalnega učenja, ki lahko poteka pri dvojiškem in skupinskem delu, projektnem učnem delu, avtentičnem učenju, v okviru vrstniškega vrednotenja idr. Sodelovalne veščine vedno le spremljamo in spodbujamo, preverjamo, jih ne ocenjujemo. V okviru socialnih veščin dijak:

- » ne prekinja drugih (ko nekdo govori, se ga posluša);
- » če nečesa ne razume, vpraša;
- » trudi se, da so mu vsa mnenja enakovredna;
- » probleme rešuje z dogovorom, se ne prepira;
- » sprejema mnenje drugega, tudi, če se z njim ne strinja;
- » daje predloge in sodeluje pri skupnih odločitvah (načrtovanju);
- » sprejema različne naloge in jih odgovorno opravi (prizadeva si za skupne cilje);
- » drugih ne žali (je strpen in pomaga).

Pri pouku se razvija tudi različne oblike komunikacije, kot so na primer različne oblike ustne in pisne komunikacije, debatne tehnike ipd.

(Vir: *Spodbujanje razvoja veščin sodelovanja in komuniciranja s formativnim spremljanjem*. (2018). Mednarodni projekt ATS 2020. Zavod RS za šolstvo, str. 21.)

Pri razvijanju socialnih in komunikacijskih veščin so prisotni tudi elementi kompetence *Socialna dobrobit*, in sicer *Sodelovanje in reševanje konfliktov* (3.3.3), pri katerih dijak:

- » konstruktivno sodeluje v različnih vrstah odnosov na različnih področjih (SC (3.3.3.1));
- » krepi sodelovalne veščine, spretnosti vzpostavljanja in vzdrževanja kakovostnih odnosov v oddelku, v družini, v šoli, v širši skupnosti, temelječih na spoštljivem in asertivnem komuniciranju ter enakopravnosti (SC (3.3.3.2)).

Prisotni pa so tudi elementi kompetence *Komunikacijske spretnosti* (3.3.2), pri katerih dijak:

- » razvija spretnosti aktivnega poslušanja, asertivne komunikacije, izražanja zanimanja in skrbi za druge (SC (3.3.2.1)).

Pri asertivni komunikaciji gre za sposobnost odkritega izražanja lastnega mnenja, prepričanj, pravic, potreb ali čustev, pri čimer se hkrati upošteva sogovornika ter njegove potrebe in želje.

Upoštevana je tudi kompetenca **Telesna dobrobit**, zlasti sklop *Gibanje in sedenje* (3.2.1), in sicer da dijak:

- » razvija pozitiven odnos do gibanja (SC (3.2.1.2)).

Ključni cilj kompetence se nanaša na cilje in standarde znanja pri obvezni temi *Od človekovih začetkov do prvih imperijev* in skupini ciljev *Stari Grki*, pri dveh ciljeh, in sicer o raziskovanju podobnosti in razlik med Šparto in Atenami na področju izobraževanja in vzgoje s poudarkom na reku "Zdrav duh, v zdravem telesu" ter pri cilju o odsevu grške civilizacije za sodobni svet na področju športa (SC (3.2.1.2)). Oba cilja imata tudi pripadajoča standarda znanja.

Kompetenca je vključena tudi v izbirno temo *Kakšne so bile spremembe v vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja*, v katero je vključen cilj o obnovi olimpijskih iger moderne dobe, s pripadajočimi standardi (SC (3.2.1.2)) ter didaktičnimi priporočili za obravnavo, v katerih je priporočena tudi aktivnost, da se dijaki preizkusijo v eni od športnih disciplin z olimpijskih iger ali rekonstruirani športni disciplini iz stare Grčije v medpredmetni povezavi s predmetom *športna vzgoja* (SC (3.2.1.1), SC (3.2.1.3)). V temi se sicer podrobno obravnava še začetke olimpijskih iger moderne dobe, novice o olimpijskih igrah v tedanjem slovenskem časopisju, začetke športa na Slovenskem (npr. telovadna društva Južni Sokol in Orel), dosežke prvih slovenskih olimpijcev, slovenskih športnic, v medpredmetni povezavi s športno vzgojo pa se preizkusi v izbrani olimpijski disciplini ali rekonstruirani športni disciplini z olimpiad stare Grčije (SC (3.2.1.2), SC (3.2.1.3)). Skupno priporočilo za obravnavo izbirnih tem je projektno učno delo z vgrajenim okvirom skupnega cilja *Podjetnost*. Zato so vsi skupni cilji pri izbirnih temah vključeni v didaktična priporočila za teme.

Kompetenco *Telesna dobrobit* ter sklop *Gibanje in sedenje* (3.2.1) je možno uresničiti tudi v okviru zgodovinskega terenskega dela, ekskurzij, iger vlog in dramatizacije, pri ponavljanju in preverjanju znanja s pomočjo metanja žoge ipd. (SC (3.2.1.1), SC (3.2.1.4)).

Pri kompetenci *Telesna dobrobit* je prisoten tudi sklop *Prehrana in prehranjevanje* (3.2.2) in skozi zgodovinsko perspektivo zlasti ključni cilj, da dijak *oblikuje pozitiven odnos do hrane in prehranjevanja* (SC (3.2.2.3)), ki je

vgrajen v didaktična priporočila izbirne teme *Kako temačen je bi v resnici srednji vek*, kjer se obravnava vraževerje, slabo higieno, lakote, bolezni in epidemije, ki so večale smrtnost prebivalstva.

Ključni cilj je vključen tudi v didaktična priporočila za obvezno temo *Dolgo 19. stoletje* in skupino ciljev *Blišč in beda industrijskega razvoja*, v okviru katerih se obravnava tudi razvoj znanosti, izumov, tehnoloških novosti in dosežkov, ki so vplivali na večjo blaginjo, boljšo skrb za zdravje in higieno, novosti v kmetijstvu so omogočile pridelavo več hrane, kar je vplivalo, da je bilo vse manj lakote. Posledično se je daljšala življenjska doba (SC (3.2.2.3)).

Na *Prehrano in prehranjevanje* se nanaša tudi izbirna tema *Kakšne so bile spremembe v vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja*, v okviru katere se obravnava izbruh vulkana Tambore leta 1815, ki je vplival na podnebje na vsem planetu. Padec temperatur je vplival na slabše letine, zaradi česar so je med prebivalstvom znova širila lakota. Tematika je zajeta v didaktična priporočila k temi (SC (3.2.2.3)).

Sklop *Prehrana in prehranjevanje* (3.2.2) je vključen v aktivnost pri lakotah 19. stoletja v okviru obvezne teme *Nacionalno oblikovanje Slovencev* ali pri izbirni temi *Kakšne so bile spremembe v vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja*. Možna aktivnost je analiza receptov iz prve kuharice v slovenščini z naslovom *Kuharske bukve* avtorja Valentina Vodnika, ki se jih lahko preoblikuje po načelih sodobnega pojmovanja uravnotežene prehrane (SC (3.2.2.1)). Primerja se lahko kuharske knjige pred prvo svetovno vojno in po njej ter ugotavlja vpliv varčnosti in pomanjkanja kot posledice vojne. Kompetenco se lahko naveže na začetke gojenja krompirja na Slovenskem v 19. stoletju, ki so mu rekli tudi kruh revežev. Analizira se lahko širjenje krompirjeve plesni, ki je v 40-ih in 50-ih letih 19. stoletja vplivala na upad pridelave krompirja za eno tretjino, vinsko trto pa je napadla trtna uš, kar je povzročilo manjši pridelek ter posledično večjo revščino, lakoto in vplivalo na množično izseljevanje Slovencev.

Sklop *Sprostitev in počitek* (3.2.3) se lahko poveže z motivacijskimi tehnikami, kot so npr. predvajanje rekonstruirane zgodovinske glasbe za sproščanje po miselnih naporih in motivacijo za nadaljnje učenje (predvaja se lahko npr. srednjeveška, renesančna glasba ipd.).

Sklop *Preventiva pred različnimi oblikami zasvojenosti* (SC (3.2.5.1)) se lahko naveže na obvezno temo *Nacionalno oblikovanje Slovencev* ali izbirno temo *Kakšne so bile spremembe v vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja*, kjer se izpostavi problematika alkoholizma v 19. stoletju kot perečega problema, o katerem sta skoraj vsakodnevno poročala tedanja časopisa *Slovenec* in *Slovenski narod*, problematiko pa je raziskoval tudi dr. Andrej Studen (knjiga *Pijane zverine: o moralni in patološki zgodovini alkoholizma na Slovenskem v dobi meščanstva*, Zgodovinsko društvo Celje, 2009). Obravnava se lahko tudi uporaba in zloraba drog, kot sta kokain in heroin, v medicinske namene in celo za sproščanje elite v letoviščih 19. stoletja. Možna aktivnost je analiza člankov iz tedanjih časopisov *Slovenec* in *Slovenski narod*, ki so v digitalni obliki dostopni na dLib, ali pa se izvede študijske primere.

Sklop *Varnost* (SC (3.2.4.1)) se lahko obravnava pri temah iz socialne zgodovine 19. stoletja v okviru izbirne teme *Kakšne so bile spremembe v vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja* na primeru priročnikov za širjenje higiene. V tem času so meščanska stanovanja opremili s prvimi kopalnicami in stranišči na splakovanje. Stranišča z jamo ("na štrbunk") pa so zaukazali postavljati stran od vodnjakov, prav tako pokopališča stran od naselij. V mestih so urejali kanalizacijo in vodovode, kar je preprečilo tudi množične epidemije kolere. Možna aktivnost je analiza urbanizacije mest na Slovenskem, njihova medsebojna primerjava. Izstopa primer Ljubljane, ki jo je leta 1895 prizadel potres, popotresna obnova pa je prinesla tudi

izboljšanje higienskih razmer z ureditvijo kanalizacije, vodovodov ipd. (glej razpravo Studen, A. (1994). Smrdelo je kot kuga. K zgodovini higienskih razmer v Ljubljani pred prvo svetovno vojno. *Zgodovina za vse*, 1(1), str. 44–57. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/1-1000/669/1994_1_Zgodovina%20za%20vse.pdf)

Kompetenca **Duševna dobrobit** pa se uresničuje v procesu formativnega spremljanja učenja in znanja, ki ga priporočamo v procesu spremljanja in preverjanja pred sumativnim ocenjevanjem znanja v navodilih za vrednotenje znanja pri vseh obveznih in izbirnih temah. S formativnim spremljanjem se pri dijakih razvija in spodbuja posamezne ključne cilje duševne dobrobiti, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Samozavedanje (3.1.1)

- » Zaznava in prepoznava lastno doživljanje (telesne občutke, čustva, misli, vrednote, potrebe, želja) in lastno vedenje (SC (3.1.1.1)).
- » Skozi izkušnje razume njihovo povezanost v specifičnih situacijah (npr. ob doživljanju uspeha in neuspeha v učnih in socialnih situacijah) (SC (3.1.1.2)).

Samoregulacija (3.1.2)

- » Uravnava lastno doživljanje in vedenje (npr. v stresnih učnih in socialnih situacijah) (SC (3.1.2.1)).
- » Razvija samozaupanje in samospoštovanje (SC (3.1.2.2)).
- » Se učinkovito spoprijema z negotovostjo in kompleksnostjo (SC (3.1.2.3)).
- » Učinkovito upravlja, organizira čas učenja in prosti čas (SC (3.1.2.4)).

Postavljanje ciljev (3.1.3)

- » Prepoznava lastne interese, lastnosti, močna in šibka področja ter v skladu z njimi načrtuje kratkoročne in dolgoročne cilje (vezane na duševno, telesno, socialno in učno področje) (SC (3.1.3.1)).
- » Spremlja doseganje in spreminjanje načrtovanih ciljev (SC (3.1.3.2)).
- » Razvijanje zavzetost in vztrajnost ter krepitev zmožnosti odložitve nagrade (SC (3.1.3.3)).

Prožen način mišljenja (3.1.4)

- » Razvija osebno prožnost, razvojno miselno naravnost, radovednost, optimizem in ustvarjalnost (SC (3.1.4.1)).
- » Učinkovito se spoprijema s problemskimi situacijami, ki zahtevajo proaktivno miselno naravnost (SC (3.1.4.2)).

Odgovornost in avtonomija (3.1.5)

- » Krepi odgovornost, avtonomijo in skrbi za osebno integriteto (SC (3.1.5.1)).

Pri formativnem spremljanju dijak **samozavedanje** krepi z načrtovanjem osebnih ciljev (namenov učenja) glede na skupne, z refleksijo oz. razmišljanjem o kakovosti svojega učenja, s poznavanjem in ozaveščanjem o učinkovitih bralnih učnih strategijah za učenje zgodovine in z njihovo uporabo v procesu učenja, z razumevanjem kriterijev uspešnosti in možnostjo njihovega sooblikovanja ter s samovrednotenjem znanja po

teh kriterijih. Dijak ob tem ozavešča oz. prepozna tudi svoje vrednote, potrebe, želje, interese, potencialne, ko ponotranji kriterije uspešnosti, pa tudi točno ve, kakšno kakovost znanja mora izkazati, da bo uspešen.

Samoregulacija dijak krepi po uspešno opravljeni samorefleksiji in samovrednotenju kakovosti svojega učenja in znanja, tako da ga prilagaja oz. uravnava na način, ki vodi k večji kakovosti učenja in učnih dosežkov glede na kriterije uspešnosti in dijakove potencialne. **Postavljanje ciljev** se pri formativnem spremljanju dogaja v fazi načrtovanja učenja in je povezano s predznanjem in motivacijo. Dijak načrtuje osebne cilje glede na skupne, pa tudi glede na svoje interese, izkušnje, želje, potrebe, motivacijo. Glede na svoje potencialne opredeli tudi svoja močna področja in področja rasti. S postavljanjem osebnih ciljev prevzema tudi odgovornost za svoje učenje in znanje, kar vpliva tudi na večjo motivacijo, zavzetost in vztrajnost. Formativno spremljanje krepi tudi **prožen način mišljenja** ob stalni refleksiji in vrednotenju kakovosti učenja in učnih dosežkov, kar spodbuja razvojno miselno naravnost, osebno prožnost, radovednost, ustvarjalnost. Prevzemanje **odgovornosti** za svoje učenje in doseganje kriterijev uspešnosti ob izkazovanju kakovostnega znanja pa krepi tudi odgovornost in vpliva na večanje samozavesti, samostojnosti (avtonomije) in osebne integritete.

Skupni cilj Digitalna kompetentnost

Celoten okvir digitalnih kompetenc predstavlja shema področja skupnih ciljev *Digitalna kompetentnost*. (Priloga 4: Shema skupnega cilja *Digitalna kompetentnost*)

Informacijska in podatkovna pismenost

Na področju informacijske in podatkovne pismenosti se bodo dijaki pri zgodovini učili upravljanja podatkov, informacij in digitalnih vsebin (DigComp 1.3 (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/0j1aogo>)). Pri tem dijak:

- » podatke zbira, obdeluje, prikazuje in shranjuje na najustreznejša mesta (trdi disk, oblak, USB itd.) tako, da jih zna kasneje najti, in to na 6. zahtevnostni ravni, ki se glasi:

Na visoki ravni znam skladno s svojimi potrebami in potrebami drugih v kompleksnih okoliščinah:

+ prilagajati upravljanje informacij, podatkov, vsebine tako, da jih čim lažje priključim in shranim;

+ prilagajati jih tako, da jih lahko organiziram in obdelujem v najustreznejšem strukturiranem okolju (Okvir DigComp2.2, str. 13 (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/0j1aogo>)).

Možne aktivnosti za dijaka so:

- » uporaba repozitorijev in baz prostodostopnih podatkov, kot so npr. digitalizirani zgodovinski viri in literatura (dLib, Arhiv RS, Sistory, KAMRA, DEDI, Eurostat, Statistični urad RS, posamezni muzeji (Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, Narodni muzej Slovenije, Muzej in galerije mesta Ljubljane, Muzej narodne osvoboditve Maribor idr.)), portala *Zbrali smo pogum* (<http://zbralismopogum.si/>) in *Sledi preteklosti* (<https://sledipreteklosti.splet.arnes.si/>), platforme (Wikipedia, Wikimedia Commons, Flickr ipd. za slikovno gradivo z licenco CC), *Encyclopedia Britannica* in druge verodostojne enciklopedije (gesla se lahko prevede z Google translator, DeepL in drugimi prevajalniki na pametnih telefonih), Google zemljevidi; virtualni muzeji, virtualne razstave) idr.;
- » uporaba informacijskih sistemov s spletnimi orodji, kot so npr. Izum – Cobiss+ za iskanje literature oz. informacij in podatkov, jih kritično vrednotiti in predstaviti;

- » podatke zna obdelati – grafični prikazi, grafični organizatorji, zemljevidi na prostodostopnih podlagah Open Street Maps, druge oblike prikazov;
- » informacije prilagaja za reševanje problemov, nalog (npr. za načrtovanje avtentične naloge, raziskave, referata);
- » shranjevanje podatkov oziroma datotek lokalno na računalnik, na pomnilne medije (USB), v oblak (npr. MS OneDrive, Google Drive, Dropbox, iCloud idr.);
- » zna presojati verodostojne, zanesljive, relevantne informacije in podatke – prepozna vprašljive motive, neetičnost, zavajanja, manipulacije, iskanje dobička – goljufije, nepošteno poslovne prakse;
- » razkrinkava lažne novice (dezinformacije (z namenom), misinformacije (brez namena)) – načini presoje takšnih novic so lahko npr. s statističnimi podatki, raziskavami strokovnjakov, fotografije pa s programom TinEye Reverse Image Search idr.).

(Za zgodovino povzeto in prirejeno po: Okvir DigComp2.2, str. 14

(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/10mzke7>).)

Komunikacija in sodelovanje

Za področje komunikacije in sodelovanja se dijaki pri zgodovini učijo deljenja informacij z uporabo digitalnih tehnologij (DigComp 2.2 (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/f8qkhye>)). Pri tem dijak:

- » *deli podatke, informacije in digitalne vsebine z drugimi z uporabo ustreznih digitalnih orodij, deluje v vlogi posrednika in je seznanjen s praksami navajanja virov in avtorstva na 6. zahtevnostni ravni, ki se glasi:*

Na visoki ravni znam skladno s svojimi potrebami in potrebami drugih v kompleksnih okoliščinah:

+ oceniti najustreznejše digitalne tehnologije za deljenje informacij in vsebin;

+ prilagajati svojo posredniško vlogo;

+ spreminjati uporabo ustreznjših praks navajanja virov in avtorstva (Okvir DigComp 2.2, str. 17

(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/f8qkhye>)).

Možne aktivnosti za dijaka so:

- » razume pasti objav na spletu, vse objave se namreč uporabi za učenje sistemov umetne inteligence (kršenje pravic do zasebnosti); varnost na spletu (pravilo: na spletu ne počni ničesar, česar ne bi tudi v resničnem življenju);
- » pozna vlogo in odgovornost moderatorja na daljavo – deluje kot posrednik pri deljenju informacij in digitalnih vsebin v digitalnih okoljih (npr. moderiranje forumov na družbenih omrežjih);
- » zna deliti vsebine med digitalnimi napravami – npr. iz telefona v oblak, iz telefona na prenosnik v podporo predstavitvi na videokonferenci;
- » zna omejiti dostop do vsebin, npr. le sodelavcem ali prijateljem v družbenem mediju (Facebook, Instagram);

- » na platformah za deljenje vsebin deli vsebine, ki predstavljajo dodano vrednost (deli sezname za predvajanje glasbe, komentarje na spletnih storitvah);
- » poiskati zna prvotni vir in avtorja deljene vsebine;
- » napačne in zavajajoče informacije prepozna, označi in prijavi pristojnim organizacijam za preverjanje dejstev in platformam družbenih medijev, da se prepreči širjenje (npr. sovražni govor na Spletno oko, Facebook (Meta), omrežje X).

(Za zgodovino povzeto in prirejeno po: Okvir DigComp2.2, str. 18 (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/nj8ftqc>).)

Izdelovanje digitalnih vsebin

Za področje izdelovanja digitalni vsebin se pri zgodovini uči umeščanja in poustvarjanja digitalnih vsebin (DigComp 3.2 (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/iq0xayl>)) tako, da dijak:

- » digitalne vsebine obogati z dodajanjem slik, glasbe, videoposnetkov, vizualnih efektov idr., in to na 5. zahtevnostni ravni, kjer je opredeljeno:

Poleg tega, da usmerjam druge, znam:

+ pri svojem delu uporabljati različne nove elemente vsebin in informacij ter jih spreminjati, izpopolnjevati, izboljševati in vključevati, da bi ustvaril nove in izvirne vsebine in informacije (Okvir DigComp 2.2, str. 29 (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/iq0xayl>)).

Možne aktivnosti za dijaka so:

- » z uporabo razpoložljivih aplikacij in programske opreme zna ustvariti infografiko in plakate, ki združujejo informacije, podatke, vizualne prikaze (različne prostodostopne aplikacije), v izbranem e-orodju izdela (e-)miselni vzorec ali (e-)časovni trak, s katerim ponazori časovno sosledje (zaporedno, vzporedno) zgodovinskega dogajanja, pomaga sošolcem in jim poda povratno informacijo na njihove izdelke;
- » zna uporabiti orodja in aplikacije za izboljšanje digitalne dostopnosti digitalnih vsebin, npr. dodajati podnapise na posnete predstavitev v videoposnetkih (add-on (dodatki), plug-in (vtičniki), extensions (razširitve)) – podnapisi na zgodovinskih filmčkih na YouTubeu, upoštevajoč avtorske pravice (citiranje);
- » za ustvarjanje digitalnega ali nedigitalnega izdelka uporabi digitalne tehnologije, strojno opremo in senzorske podatke;
- » v svoje delo vključi digitalne vsebine, urejene z umetno inteligenco (citiranje);
- » odprtost za ustvarjanje nečesa novega iz obstoječih digitalnih vsebin;
- » pomaga drugim s podajanjem povratnih informacij;
- » uporablja razpoložljiva orodja za preverjanje, ali so bili slike in videoposnetki spremenjeni s tehnikami globokega ponarejanja (deep fake).

(Za zgodovino povzeto in prirejeno po: Okvir DigComp2.2, str. 30 (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e81282x>).)

Pri pouku zgodovine pa se lahko razvija tudi preostale digitalne kompetence, ki so opredeljene v Okviru DigComp2.2. (<https://aplikacija.unzr.si/api/link/whse44b>)

Gre za kompetenco informacijske pismenosti, ki se nanaša na iskanje in filtriranje podatkov, informacij in njihovo vrednotenje pri delu z zgodovinskimi viri. Sledijo kompetence o komunikaciji in sodelovanju z uporabo digitalnih tehnologij, o izdelovanju digitalnih vsebin, o varnosti na spletu in reševanju problemov.

Ključni cilji digitalnih kompetenc so integrirani v izbrane učne cilje, standarde znanja, vključeni pa so tudi v didaktična priporočila tem.

Skupni cilj Podjetnost

Celoten sklop skupnega cilja *Podjetnost* je vključen v projektno učno delo, ki je priporočena učna strategija za obravnavo izbirnih tem v programu splošne gimnazije ter obvezna učna strategija za poglobljanje priporočenih tem in učnih ciljev v programu klasične gimnazije.

Projektno učno delo omogoča razvijanje **podjetnostne kompetence**, saj so faze projektne učnega dela prepletene s podjetnostnimi kompetencami. Pri tem se upošteva celotni podjetnostni referenčni okvir:

- » Kompetenca **Zamisli in priložnosti** (ključni cilji: *Odkrivanje priložnosti (5.1.1), Ustvarjalnost in inovativnost (5.1.2), Vizija (5.1.3), Vrednotenje zamisli (5.1.4), Etično in trajnostno razmišljanje (5.1.5)*).
- » Kompetenca **Viri** (ključni cilji: *Samozavedanje in samoučinkovitost (5.2.1), Motiviranost in vztrajnost (5.2.2), Vključevanje virov (5.2.3), Vključevanje človeških virov (5.2.4), Finančna pismenost (5.2.5)*).
- » Kompetenca **K dejanjem** (ključni cilji: *Prevzemanje pobude (5.3.1), Načrtovanje in upravljanje (5.3.2), Obvladovanje negotovosti, dvoumnosti in tveganja (5.3.3), Sodelovanje (5.3.4), Izkusveno učenje (5.3.5)*).

(Priloga 5: Shematski prikaz skupnega cilja *Podjetnost*)

Posamezne faze projektne učnega dela pa se navezujejo na naslednje podjetnostne kompetence:

- a) V **fazi iniciative** se evidentira zamisli, interese, želje, pričakovanja ter odkriva priložnosti (prepozna relevantne avtentične probleme).
- b) **Faza načrtovanja** projektne učnega dela lahko poteka po načelu "od ideje do izdelka". Rezultat projektne učnega dela naj bo izbrani **izdelek oz. učni dosežek**, npr. članek za časopis, razredni časopis, okrogla miza, radijska oddaja, tiskovna konferenca, javno pismo, povzetek, kritika, razglednica, zložanka, grafit, plakat, razstava, videoposnetek idr., pa tudi muzejska razstava, program turistične poti, prošnja za financiranje zgodovinskega projekta, izjava za javnost, javno pismo, apel, vest za spletni portal, poslanska pobuda, pedagoška delavnica, zgodovinska raziskava ipd. Tako se glede na opredeljeno in izbrano zamisel oz. priložnost načrtuje tudi izdelek oz. učni dosežek, v katerem bo predstavljen rezultat projektne učnega dela, ki bo vključeval ustrezne, ustvarjalne in inovativne rešitve, ki bodo predstavljale dodano vrednost k znanju zgodovine, pa tudi širše za družbo (skupnost) in okolje. Načrtovanje projektne učnega dela poteka v sodelovanju vsaj dveh oz. treh predmetov, pri čemer se naveže na predmetne učne načrte (učni cilji, standardi znanja, teme, skupine ciljev ipd.). V tej fazi se načrtuje tudi vire, ki bodo uporabljeni pri projektne učnem delu, npr. zgodovinski viri, digitalni viri, materialni, finančni in drugi viri, iz katerih bo mogoče pridobiti informacije in sredstva za realizacijo zamisli in pripravo izdelka oz. učnega dosežka. Rezultat načrtovanja je konkretni načrt z opredeljenimi kratkoročnimi, srednjeročnimi in dolgoročnimi cilji, prednostnimi nalogami,

predvidevanjem sprememb, možnih težav in s tem povezanega prilagajanja (kompetenca *K dejanjem* in ključni cilj *Načrtovanje in upravljanje*).

c) V **fazi izvedbe** se udejanjajo ključni cilji kompetence *K dejanjem* z različnimi aktivnostmi za realizacijo pripravljenega načrta dela, ki vključujejo izkustveno učenje in avtentične naloge (pridobivajo izkušnje, znanje aktivno uporabijo v novi situaciji, presoja uspešnost doseganja zastavljenih ciljev), dijaki pri tem razvijajo veščine sodelovanja (sodelujejo, spodbujajo k reševanju zadanih ciljev in izzivov, konstruktivno rešujejo morebitne spore), učijo se obvladovati negotovost, dvoumnost in tveganje (so pozitivno naravnani k doseganju zastavljenih ciljev, zbirajo, analizirajo in primerjajo različne informacije, da zmanjšajo tveganje ipd.). Prisoten je tudi skupni cilj *Motiviranost in vztrajnost*, in sicer da pozornost dijaki usmerjajo v udejanjanje lastnih oz. sodelujejo pri udejanjanju skupnih zamisli, pa tudi ključni cilj *Vključevanje človeških virov*, ki se kaže spodbujanju in motiviranju drugih pri reševanju nalog, učinkoviti komunikaciji in tudi v morebitnem iskanju pomoči učitelja, strokovnjaka.

d) V **fazi interpretacije** dijaki pripravijo sklepne ugotovitve, ki jih predstavijo v izbranem izdelku ali učnem dosežku. Priporočljivo je, da imajo dijaki možnost izbiranja med več izdelki ali učnimi dosežki z namenom, da svoje znanje izkažejo na močnem področju (pri tem se navežejo na kompetenco *Viri* in ključni cilj *Samozavedanje in samoučinkovitost*, ki se nanaša na prepoznavanje močnih in šibkih področij, želja). Pri pripravi izdelka oz. učnega dosežka je lahko prisoten tudi ključni cilj *Etično in trajnostno razmišljanje*, saj lahko dijaki ovrednotijo svoje ugotovitve in odločitve, ki jih predstavijo v izdelku ali učnem dosežku z vidika vpliva na skupnost (družbo) in okolje. Vključi se lahko tudi ključni cilj *Vizija* in se v izdelku oz. učnem dosežku predstavi tudi, kakšno skupnost (družbo) želijo sooblikovati.

e) V **fazi predstavitve izdelkov oz. učnih dosežkov** projekta se na ustvarjalen in inovativen način predstavi ugotovitve in rezultate projektnega učnega dela v izbranem izdelku oz. učnem dosežku, pri čemer dijaki presodijo uspešnost doseganja zastavljenih ciljev, opredelijo priložnosti za nadaljnje učenje in razvoj podjetnostne kompetence (ključni cilj *Izkustveno učenje*) oz. prepoznajo nove avtentične probleme, ki so jih zaznali v okviru projektnega učnega dela (ključni cilj *Odkrivanje priložnosti*).

Posamezne kompetence *Podjetnosti* s ključnimi cilji pa so zajete tudi v procesnih ciljih o razvijanju in spodbujanju veščin sodelovanja, ki so vključeni v vse obvezne in izbirne teme. V teh ciljih sta zajeta ključna cilja *Podjetnosti Sodelovanje* in *Izkustveno učenje*. Prisoten je tudi ključni cilj *Etično in trajnostno razmišljanje* pri interpretaciji zgodovinskega dogajanja. Ključni cilj *Finančna pismenost* pa je označen pri konkretnih ciljih tem, ki se nanašajo na gospodarsko zgodovino.

V okviru projektnega učnega dela pa se lahko dijaki učijo s pomočjo **avtentičnih nalog (avtentičnih izzivov)**, za katere je značilno:

- Naloge ustrezajo resničnemu življenju – aktivnosti in izhajajo iz resničnega življenja ali pa kot simulacije odražajo njegov približek.
- Naloge omogočajo reševanje problema, ki ni lahko rešljiv oz. odgovori niso očitni. Za reševanje problema lahko načrtujemo več plasti nalog, katerih postopno reševanje vodi k rešitvi problema.
- Naloge so zasnovane tako, da zahtevajo več časa za reševanje in jih ni mogoče "rešiti v minuti".

- Naloge vključujejo raznolike in večperspektivne vire, ki od učenca zahtevajo ločevanje uporabnih informacij od neustreznih, pomembnih od manj pomembnih.
- Naloge zahtevajo sodelovanje med učenci, posameznik jih težko reši sam.
- Naloge od učencev zahtevajo refleksijo učenja ter glede na opažanja refleksije postavljanje novih ciljev in izboljšav učenja.
- Naloge zahtevajo medpredmetno povezovanje, ki učencem omogoča povezovanje znanja in veščin več predmetov.
- Naloge vključujejo tudi aktivnosti za formativno spremljanje in vrednotenje znanja, ki omogočajo izboljševanje učnih dosežkov glede na namene učenja in kriterije uspešnosti.
- Rezultat avtentičnih nalog in aktivnosti je konkretni izdelek.
- Naloge omogočajo različne odgovore oz. interpretacije in učne dosežke kot rezultat rešenega problema.

(Lombardi M. M. (2007). *Authentic Learning for the 21st Century: An Overview*. Educase Learning Initiative, str. 3–2.)

Navajamo še posamezne **aktivnosti za reševanje avtentičnih nalog (izzivov)**, ki jih je možno uporabiti pri obravnavi izbirnih tem v splošni gimnaziji ter priporočenih tem, prilagojenih za klasično gimnazijo:

- v vlogi arheologa – pri obravnavi prazgodovine, prvih visokih civilizacij in drugih zgodovinskih obdobj, bogatih z arheološkimi najdbami, lahko pri učenju uvedemo arheološki pristop, pri katerem dijaki v vlogi arheologov sestavljajo sliko o življenju ljudi na gospodarskem, družbenem, kulturnem in drugih področjih na temelju izkopanih arheoloških najdb ter ugotovitve predstavijo na razstavi, v razrednem časopisu, v digitalni fotozgodbi ipd.;
- v vlogi muzejskega kustosa – dijake povabimo, da v vlogi kustosov v muzejih pripravijo predstavitev obravnavanega obdobja v obliki muzejske razstave ali zbirke ali navedejo, kako bi dopolnili obstoječo zbirko z novimi spoznanji in najdbami;
- vlogi turističnega vodiča, ki pripravi program turističnih ogledov po poteh prvih visokih civilizacij, antične Grčije ali Rima, srednjeveških in novoveških civilizacij ipd. (program vključuje kulturnozgodovinske spomenike in spoznanja, ki so bila obravnavana pri učnih urah);
- v vlogi nosilca projekta s področja zgodovine, ki na Ministrstvo za kulturo naslovi prošnjo za pridobitev sredstev, ki bi omogočala nadaljevanje projekta, ali napiše izjavo za javnost;
- v vlogi aktivista, ki napiše javno pismo, pismo poslancu, apel ali članek za časopis, spletni portal ali poda izjavo za televizijo ipd. proti kršenju človekovih pravic v izbranem konkretnem primeru v neki državi oz. na nekem območju;
- v vlogi novinarja, ki napiše časopisni članek ali vest za časopis, spletni portal, televizijo o obravnavni zgodovinski učni temi;
- v vlogi poslanca v parlamentu, ki pripravi poslansko pobudo za rešitev kakega perečega zgodovinskega problema iz različnih zgodovinskih obdobj;

- v vlogi kustosa pedagoga, ki za obravnavano zgodovinsko tematiko zasnuje pedagoško delavnico za učence (izbira lahko različne stopnje izobraževanja, npr. za učence v osnovni šoli, za dijake v srednji šoli);
- v vlogi zgodovinarja, ki neko zgodovinsko temo raziskuje na temelju primarnih zgodovinskih virov, primarne zgodovinske vire kritično presoja in na temelju zbranih informacij in dokazov interpretira, argumentira in vrednoti zgodovinsko dogajanje idr.

Dejavnosti, ki dijakom omogočajo razvoj podjetnostne kompetence, temeljijo na ustvarjanju priložnosti za reševanje realnih problemov, sodelovanju in ustvarjalnem razmišljanju. Delo naj poteka v skupinah, kjer si dijaki razdelijo vloge in se učijo sodelovanja, komunikacije in mreženja. Dijak je v čim večji meri vključen v proces prepoznavanja problema, priprave nabora možnih rešitev problema, izbire najbolj optimalne rešitve na temelju predhodno zastavljenih kriterijev, razvijanja možne rešitve. Pomembno je, da dijak načrtuje in upravlja različne vire (npr. materialne, finančne, zunanje osebe kot vir znanja itd.). Učitelj naj spodbuja dijake, da se učijo na podlagi izkušenj, reflektirajo svoje odločitve in evalvirajo rezultate. S takšnim pristopom bodo dijaki razvijali ustvarjalnost, odgovornost, prilagodljivost in sposobnost prenosa idej v prakso.

Prednosti vključevanja podjetnosti v projektno učno delo je torej predvsem v prepoznavanju priložnosti (priložnosti za izboljšave in inovacije v danih avtentičnih nalogah), spodbujanju samostojnosti in odgovornosti (odgovornost za izvedbo danih avtentičnih nalog, sposobnost načrtovanja, odločanja in organizacije), spodbujanju sodelovanja in timskega dela z učinkovito komunikacijo, spodbujanju ustvarjalnosti in inovativnosti (iskanje izvirnih rešitev, a tudi uporabnosti rešitev za izzive življenja v skupnosti (družbi) in okolju), učenju obvladovanja tveganja, soočanju z negotovostjo, prilaganju okoliščinam ter sposobnosti refleksije in vrednotenju izdelkov in učnih dosežkov z vidika tega, kaj bi lahko spremenili, izboljšali oz. naredili drugače.

Bralna pismenost

Nacionalna strategija za razvoj pismenosti za obdobje 2019–2030 (2019, str. 12) predvideva, da so dijaki ob koncu srednje šole motivirani za branje različnih vrst besedil in vztrajajo pri zahtevnejših bralnih nalogah, da znajo utemeljiti pomen pismenosti za delovanje v družbi in oblikovanje identitete, da samostojno preberejo ter govorno ali pisno povzamejo besedilo v skladu z zahtevnostjo programa, da povezujejo in kritično vrednotijo informacije v različnih vrstah besedil, da bralno-pisno zmožnost dokažejo s smiselnim, slogovno dodelanim in jezikovno pravilnim besedilom ter da poznajo in pri govornih ali pisnih odzivih na prebrano upoštevajo značilnosti besedilnih vrst in jezikovnih pravil. Dijaki pri branju in tvorjenju pisnih besedil izberejo učinkovite strategije, jih pojasnijo ter besedila glede na namen in vsebino utemeljeno povežejo s svojim predstavnim svetom, učenjem in prihodnjim poklicem ter razumejo in tvorijo strokovna besedila in uporabljajo strokovno izrazje. Dijaki poznajo in smiselno uporabijo vire v knjižnicah ter preberejo, obnovijo in uredijo informacije iz elektronskih in tiskanih besedil; rokopisno in v elektronski obliki oblikujejo lastna besedila.

Bralna pismenost se tako lahko smiselno in učinkovito poveže s poukom zgodovine v gimnaziji, zlasti z razvijanjem veščin kritičnega mišljenja pri delu z raznolikimi zgodovinskimi viri ter učinkovitimi strategijami učenja zgodovine.

Nadarjeni dijaki pri pouku zgodovine

Cilji in standardi znanja so dovolj odprti, da omogočajo učno individualizacijo in diferenciacijo pri delu z nadarjenimi dijaki za zgodovino ter doseganje odličnosti na vseh področjih znanja zgodovine. Pri delu z nadarjenimi dijaki se še posebej spodbuja veščine ustvarjalnosti in inovativnosti, raziskovalnega dela in

kritičnega mišljenja. Strategije dela z nadarjenimi dijaki pri zgodovini pa so lahko: raziskovalne naloge, tekmovanja in kvizi iz znanja zgodovine, zgodovinski krožki, zgodovinski tabori, projektno učno delo, zgodovinsko terensko delo in ekskurzije, obiski muzejev, arhivov in galerij, vključevanje v različne nacionalne in mednarodne projekte, interdisciplinarni tematski sklopi, obvezne izbirne vsebine idr. Nadarjene dijake se dodatno usmerja in vodi s pomočjo mentoriranja in konzultacij.

Dijaki s posebnimi potrebami

Pri prilagajanju pouka dijakom s posebnimi potrebami izhajamo iz njihovih individualnih potreb, interesov, želja, potencialov. Pouk dijakom s posebnimi potrebami se prilagaja s pomočjo učne diferenciacije in individualizacije.

Prilagaja se lahko teme z učnimi cilji, standardi znanja in jedrnimi vsebinami. Prilagaja se tudi učno gradivo. Pouk lahko poteka bolj konkretno ali bolj abstraktno, bolj ali manj kompleksno, omogočena je večja ali manjša raznolikost, večja ali manjša odprtost.

Prilagaja se lahko didaktično učno okolje z učnimi strategijami, oblikami in metodami, dejavnostmi, načinom vodenja učencev. Pouk je tako lahko bolj ali manj voden, dejavnosti so lahko bolj ali manj kompleksne, učenje je lahko samostojno, v tandemih ali sodelovalno.

Prilagaja se lahko učni proces z navodili za delo, zahtevnostjo ravnmi mišljenja (nižje, višje zahtevnostne ravni; ustvarjalno, kritično mišljenje), vrstami vprašanj, nalog, aktivnosti za spodbujanje mišljenja (npr. konvergentna, divergentna vprašanja), načinom interakcije (enosmerna, večsmerna interakcija), učnim tempom, raznolikostjo učnih procesov, možnostjo izbire (npr. naloge za vedoželjnejše), načinom predstavitve in vizualizacije, npr. z uporabo raznolikih zgodovinskih virov (upoštevajoč različne zaznavne in učne stile) idr.

Prilagaja se tudi učne dosežke oz. načine izkazovanja znanja, ki lahko vključujejo avtentične izdelke, bolj ali manj kompleksne učne dosežke in izdelke, prilagaja se razpoložljivi čas za izkazovanje znanja, upošteva se močna področja pri izkazovanju znanja ter področja rasti. Dijakom se omogoči, da lahko izberejo med raznolikimi načini izkazovanja znanja oz. da izkažejo znanje na področju, na katerem so močni.

(Povzeto in prirejeno po: Nolimal, F. (2025). *Učna diferenciacija in individualizacija*. Interno gradivo. Zavod RS za šolstvo.)

Pri dijakih z odločbami se upošteva tudi navodila iz odločb.

Priporočeni načini izkazovanja znanja

Pri pouku zgodovine v gimnazijah se znanje izkazuje **ustno in pisno**, obsega pa lahko tudi raznolike druge **učne dosežke** in **izdelke** dijakov. Znanje se preverja in ocenjuje v skladu z veljavnim pravilnikom o preverjanju in ocenjevanju znanja.

Pri pouku zgodovine v gimnaziji se **enakovredno** preverja in ocenjuje deklarativno (vsebinsko) znanje ter procesno znanje (obvladovanje veščin kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri) v razmerju 50 % deklarativnega znanja : 50 % procesnega znanja (veščine kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri).

Področja preverjanja in ocenjevanja znanja z okvirnimi kriteriji za preverjanje in ocenjevanje znanja

1. Znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov

Dijak:

- » izkaže znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov;
- » uporabi ustrezne in pomembne informacije, dejstva in dokaze;
- » obvlada uporabo zgodovinske terminologije in strokovnega jezika, ki ju uporabi za prikaz razumevanja zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov;
- » sklepa o zgodovinskih vzrokih, povodih in posledicah, razlaga, utemelji, argumentira in interpretira njihov pomen za zgodovino ter jih med sabo razlikuje;
- » izkaže razumevanje zgodovinskih konceptov, jih zna uporabiti v različnih zgodovinskih kontekstih, jih umesti v ustrezen zgodovinski čas in kritično presodi njihov pomen in omejitve z vidika zgodovinskega časa;
- » sklepa o spreminjanju zgodovinskega prostora skozi čas ter presodi o medsebojnem vplivu naravnega in geografskega okolja na zgodovinski razvoj in zgodovinskega razvoja na okolje (trajnostnost);
- » sklepe, razlage, argumente in interpretacije predstavi na različne načine (ustno, pisno, s plakati, referati, eseji, z digitalno tehnologijo idr.).

2. Analiza, sinteza, vrednotenje in interpretacija zgodovinskih virov

Dijak:

- » loči med primarnimi in sekundarnimi viri;
- » s pomočjo virov zna dogodke, pojave, procese časovno in prostorsko umestiti;
- » zbere in izbere ključne informacije in pomembne podrobnosti, dejstva in dokaze iz primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov;
- » loči dejstva od mnenj, sklepov, razlag, interpretacij;
- » oblikuje odgovore, sklepe, razlage;
- » pripravi mnenja ter jih utemelji;
- » pripravi argumente, ki vključujejo utemeljitve in dokaze v podporo trditvi;
- » interpretira dogajanje, pojave, procese z več vidikov (perspektiv);
- » kritično presodi (vrednoti) verodostojnost in uporabnost primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja (npr. po kriterijih: kdo je avtor, razmerje med dejstvi, dokazi, mnenji, prisotnost predsodkov, stereotipov, mitov; preveri z drugimi viri);
- » vire zna citirati.

Razmerje med primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri (procesnim znanjem, ki se nanaša na veščine kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri) in vsebinskim (deklarativnim) znanjem je 50 % : 50 %. Učitelj izbere vsebinske standarde, v katere bo vključil delo z viri na enostavni, srednje zahtevni in zahtevni ravni v obsegu 50 %.

Pri pisnem preizkusu znanja (testu) se sestavi 50 % nalog iz minimalnih standardov znanja za deklarativno in procesno znanje, ki se nanaša na delo z zgodovinskimi viri (od tega 25 % nalog z enostavnimi zgodovinskimi viri), 30 % nalog za temeljne standarde (od tega 15 % na srednje zahtevne zgodovinske vire) in 20 % nalog za višje standarde (od tega 10 % na zahtevnejše, denimo večperspektivne zgodovinske vire).

3. Izkazovanje znanja na druge raznolike načine

Poleg klasičnih pisnih preizkusov znanja (testov) in ustnega spraševanja lahko dijaki izkažejo svoje znanje tudi na druge raznolike načine, kot so denimo:

1. izvajanje dejavnosti: raznoliki nastopi (govorni, glasbeni, plesni, gledališki itd.), predstavitev, zagovori, izvedba okrogle mize, igra vlog itd.;
2. izdelki: pisni izdelki (poročila, članki, referati, eseji, seminarske naloge, raziskovalne naloge itd.), likovni, tehnični, multimedijski, vizualni izdelki, portfolio (mapa dosežkov) itd.
3. kombinacija izvajanja dejavnosti in izdelkov. (Marentič Požarnik, 2021)

V nadaljevanju v obliki sheme predstavljamo načine drugih raznolikih načinov izkazovanja znanja, veščine, ki jih pri tem dijaki izkažejo, ter primere izdelkov.

Načini izkazovanja znanja pri zgodovini (raznoliki/drugi načini)	Veščine (procesno znanje)	Primeri izdelkov
PISNO	Kritično mišljenje pri delu z zgodovinskimi viri, raziskovanje, digitalne veščine, ustvarjalnost, inovativnost.	Poročilo, referat, javno pismo, apel, časopisni članek, razredni časopis, dnevnik (npr. dnevnik Veronike Deseniške, vojaški dnevnik), domače branje, pisanje pesmi z zgodovinsko tematiko (npr. sonet, haiku), zgodovinska analiza knjige, zgodovinska filmska recenzija, projektno poročilo, esej, seminarska naloga, raziskovalna naloga idr.
USTNO/GOVORNO	Komuniciranje, sodelovanje, kritično mišljenje pri delu z zgodovinskimi viri, digitalne veščine, ustvarjalnost, inovativnost.	Govorne predstavitve, govorni nastopi, govorne vaje, okrogla miza/virtualna okrogla miza, argumentiranje pri debatnih tehnikah, radijska oddaja za šolski radio ali simulacija radijske oddaje, simulacija tiskovne konference, igre vlog in simulacije; pričevanja/življenjske zgodbe, zbrane z intervjuji idr.
GRAFIČNO, LIKOVNO	Digitalne veščine, ustvarjalnost, inovativnost, kritično mišljenje pri delu z zgodovinskimi viri, raziskovanje.	Plakat (klasični ali izdelan v digitalni aplikaciji), družbeno angažiran plakat, zloženka/zgibanka (klasična ali izdelana v digitalni aplikaciji), časovni trak (klasični ali izdelan v digitalni aplikaciji), strip (klasični, e-oblika), grafične zgodbe (digitalne grafične zgodbe), razstava, oglas (klasični ali izdelan v digitalni aplikaciji), infografika (npr. izdelana v digitalni aplikaciji); strip; poustvarjanje znanih likovnih del z zgodovinsko motiviko idr.
MATERIALNO, TEHNIČNO	Ustvarjalnost, inovativnost, komuniciranje, raziskovanje.	Makete, replike, grb (čipka, lesorez) idr.
DIGITALNO	Ustvarjalnost, inovativnost, komuniciranje, sodelovanje.	Videofilm, blog, vest za spletno stran/spletni portal, sebek (selfie), fake book, e-pismo, fotoreportaža, fotozgodba, kratka zgodovinska digitalna zgodba, virtualna razstava idr.
GLASBENO	Ustvarjalnost, inovativnost, komuniciranje, sodelovanje.	Skladanje besedil in skladb, različnih glasbenih zvrsti na temo zgodovinskega dogajanja (rap, pop, rock itd.).
TERENSKO	Raziskovanje, sodelovanje, komuniciranje, kritično mišljenje pri delu z zgodovinskimi viri.	Priprava in izvedba zgodovinske učne poti, priprava in izvedba turistične poti, razstava na prostem, arheološki park idr.

(Vir: po gradivu razvojne naloge o drugih načinih ocenjevanja znanja za zgodovino priredila dr. Vilma Brodnik.)

Drugi raznoliki načini izkazovanja znanja omogočajo:

- » vpogled v proces učenja in podajo bolj celostno informacijo o dijakovem znanju;
- » večjo povezanost poučevanja, učenja in ocenjevanja;
- » večjo veljavnost ocenjevanja v skladu s cilji in standardi iz učnih načrtov (upoštevano je vsebinsko, procesno, odnosno znanje);

- » večjo motiviranost in odgovornost dijakov za učenje;
- » poudarjanje napredka, ne le končne ocene;
- » bolj individualiziran pristop in upoštevanje dijakovih potencialov, interesov, želja, različnih zaznavnih stilov (vid, sluh, tip), učnih stilov (različne bralne učne strategije), spoznavnih stilov;
- » več povezovanja med različnimi področji znotraj predmeta in med različnimi predmeti – povezovanje učne snovi in medpredmetnost;
- » spodbujanje ustvarjalnosti.

Pri preverjanju in ocenjevanju drugih raznolikih načinov je treba upoštevati deklarativne, procesne in odnosne učne cilje in standarde znanja. Določiti je treba znanje, ki se le spremlja, preverja, in tisto, ki se tudi ocenjuje (odnosnega in dela procesnega znanja (npr. sodelovalne veščine) se ne ocenjuje). Upoštevati je treba značilnosti konkretnega izdelka, denimo plakata, makete zgodovinskih spomenikov ali najdb, replike zgodovinskih spomenikov ali najdb, referata, poročila, zgodovinskega eseja, zgodovinskega govornega nastopa, seminarske naloge, zgodovinske raziskovalne naloge, zgodovinske projektne naloge, digitalne predstavitve (PP, Prezi, Xmind), povzetka idr. Dijakom je treba podati vnaprej natančna pisna navodila za pripravo ali pisanje izdelka oz. učnega dosežka in opisne kriterije za preverjanje in ocenjevanje izdelka oz. učnega dosežka. Upoštevati je treba, da se ne preverja in ocenjuje le strukture, ampak tudi vsebino. Navajamo primer okvirnih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje izdelkov oz. učnih dosežkov.

Izdelovanje, pisanje in predstavljane različnih izdelkov oz. učnih dosežkov:

Dijaki:

- » izdelek oz. učni dosežek je logično strukturiran glede na značilnosti izdelka oz. učnega dosežka (denimo pisni je členjen na uvod, glavni del in zaključek);
- » izbrani zgodovinski viri in literatura ustrezajo izbrani temi izdelka oz. učnega dosežka;
- » izdelek oz. učni dosežek izkazuje znanje in razumevanje izbrane zgodovinske tematike;
- » uporabljeni zgodovinski viri in literatura so ustrezno citirani oz. navedeni v opombah ali v seznamu bibliografije;
- » izdelek oz. učni dosežek je ustrezno predstavljen z uporabo digitalne tehnologije, plakatov idr.

Na temelju opredeljenih področij in okvirnih kriterijev preverjanja in ocenjevanja znanja si lahko učitelji samostojno pripravijo opisne kriterije za preverjanje in ocenjevanje znanja za posamezne obvezne in izbirne teme in za posamezne izdelke ter učne dosežke dijakov. Primeri opisnih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje znanja in izdelkov ter drugih učnih dosežkov so v številnih priročnikih in reviji *Zgodovina v šoli*.

Pri kvalitetnem učenju in znanju dijakom pomaga tudi formativno spremljanje. Formativno spremljanje omogoča odpravljanje vrzeli med procesoma učenja in poučevanja. Učitelje navaja na strategije za izboljšanje poučevanja ter na upoštevanje različnih vidikov učenja, dijake pa na izboljševanje procesa in strategij učenja ter kakovost učnih dosežkov. Temelji na sporočanju povratnih informacij o doseganju učnih ciljev oz. iz njih izhajajočih namenov učenja. Povratne informacije izhajajo iz kriterijev uspešnosti, ti pa iz učnih ciljev in standardov znanja. Povratne informacije lahko sporočajo dijaki dijakom (vrstniška povratna informacija), učitelj

dijakom ali pa svoje znanje in učenje z njihovo pomočjo spremljajo dijaki sami. S kriteriji uspešnosti dijaki in učitelji ugotovijo, v kolikšni meri so bili doseženi nameni učenja (učni cilji in standardi znanja), namen povratne informacije pa je tudi izboljševanje učnih dosežkov dijakov glede na njihove potenciale, krepitev odgovornosti in integritete. S kriteriji uspešnosti se znanje in učenje dijakov le spremlja in preverja, sestavna dela sta tudi proces ponavljanja in utrjevanja znanja. Za ocenjevanje znanja pa se pripravi kriterije ocenjevanja, ki izhajajo iz kriterijev uspešnosti in preverjanja, ne smejo pa presegati standardov znanja. Učitelj določi, katero znanje bo le spremljal in preverjal ter katero bo ocenjeval (ne ocenjuje odnosnih in nekaterih procesnih znanj, ki se jih le spremlja, spodbuja, preverja (npr. socialne veščine)). Formativno spremljanje in preverjanje znanja tako dijakom omogoča izboljševanje učnih dosežkov glede na kriterije uspešnosti pred procesom ocenjevanja znanja.

Podrobneje je formativno spremljanje razloženo v Prilogi B (Slovarček formativnega spremljanja).

(Povzeto in prirejeno po Paulu Blacku, britanskem strokovnjaku za formativno spremljanje.)

TEME, CILJI, STANDARDI ZNANJA

1.1 POMEN ZGODOVINSKE ZNANOSTI

OBVEZNO

OPIS TEME

Dijakom se zgodovino predstavi kot humanistično in družboslovno znanost, katere spoznanja temeljijo na znanstvenih dokazih iz zgodovinskih virov kot vseh sledi človekovega delovanja in ustvarjanja v preteklosti. Dijake se ozavešči o dveh temeljnih zgodovinskih zmožnostih, zgodovinski zavesti in zgodovinskem načinu mišljenja, ki se ju razvija in utrjuje skozi celotno obdobje pouka zgodovine v gimnaziji.

Poudarki teme so glavne značilnosti zgodovinske vede (predmet preučevanja, raziskovalne metode, vrste zgodovine), razvoj zgodovinske misli, pomen zgodovinskih virov za zgodovino in njihova hramba ter dostopnost. Izpostavi se tudi glavne zgodovinske zmožnosti, kot sta zgodovinski način mišljenja in zgodovinska zavest, ter koncepte (vzročno-posledično mišljenje, spremembe in kontinuiteta, podobnosti in razlike, dokazi iz zgodovinskih virov, orientacija v zgodovinskem času in prostoru).

Pri delu z zgodovinskimi viri se v okviru teme razvijajo zlasti skupni cilj *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost* pri delu z zgodovinskimi viri (strokovna besedila, strokovni jezik, razumevanje pomena branja) in državljanstvo (etična refleksija), pa tudi digitalne kompetence pri iskanju relevantnih zgodovinskih virov v verodostojnih informacijskih bazah, njihovi kritični presoji ter oblikovanju razlag in interpretacij. Izpostavljen je tudi pomen interpretacije zgodovine, upoštevanje etični vidik ter pri socialnih veščinah vidik pomena sodelovanja v skupnosti.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen uvodne obvezne teme je izjemno pomemben, saj je treba dijakom razložiti pomen **zgodovine kot znanosti** in hkrati spodbuditi **zanimanje in motivacijo za učenje** zgodovine. Izpostavi se pomen in uporabno vrednosti znanja zgodovine. Zato naj bodo aktivnosti usmerjene v avtentične naloge, igrifikacijo, didaktične igre, s pomočjo katerih bodo dijaki raziskali predmet in metode preučevanja zgodovinske znanosti. Dijaki lahko izdelajo družinski rodovnik z analizo fotografij iz družinskega arhiva in sklepanjem o tem, katere pomožne zgodovinske vede bi bile v pomoč pri pripravi takšnega rodovnika. S prostodostopnim spletnim orodjem lahko izdelajo grb svoje družine in se s tem poučijo tudi o pomenu ene od pomožnih zgodovinskih ved – heraldike. Obstajajo pa tudi digitalne platforme za izdelavo družinskih dreves. Dijaki lahko pripravijo tudi načrt obiska izbranih ustanov, ki bi jih obiskali z vrstnikom ali vrstniki iz drugih krajev države ali iz tujine, da bi jim predstavili znamenitosti domačega mesta oz. kraja oz. slovensko zgodovino in kulturnozgodovinske spomenike. Pri pripravi načrta bi dijaki spoznali različne ustanove, kot so muzeji, arhivi, galerije, arheološki parki, ter njihov pomen pri varovanju in ohranjanju različnih vrst zgodovinskih virov kot dela bogate kulturnozgodovinske dediščine in njenega varovanja ter ohranjanja.

V povezavi s šolsko knjižnico dijaki spoznajo pomen različnih leksikonov, enciklopedij, zgodovinskih atlasov, s pomočjo digitalne tehnologije pa spletnih informacijskih baz za iskanje literature in virov, kot so npr. COBISS+, dLib idr., uporabnih spletnih iskalnikov (npr. Google), spletnih enciklopedij, spletnih jezikovnih portalov (Fran, Franček, Franja), uporabnih in verodostojnih spletnih strani z zgodovinsko vsebino (npr. Slstory, KAMRA, DEDI), digitaliziranih zgodovinskih virov na spletnih straneh arhivov, muzejev in raziskovalnih ustanov ter se jih naučijo uporabljati.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine obvezne teme so:

- » Predmet preučevanja zgodovinske znanosti
- » Pomen zgodovinskih virov
- » Zgodovinski čas in prostor
- » Razvoj zgodovinske misli
- » Pomen zgodovinske znanosti za današnji čas

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Učne strategije naj vključujejo avtentično učenje, sodelovalno učenje, muzejsko in arhivsko učno delo, zgodovinsko terensko delo, učenje z raziskovanjem.

Dijakom se v uvodni temi predstavi tudi učinkovite **bralne učne strategije**, ki jih delimo na:

- » strategije ponavljanja (pomnjenje informacij, te strategije so površinske);
- » elaboracijske strategije (zapisovanje, parafraziranje, razlaga drugim, postavljanje vprašanj in odgovori nanje);
- » organizacijske strategije (usvajanje ključnih konceptov in njihova vgradnja v lastno kognitivno strukturo, tudi iskanje ključnih pojmov, idej, bistva – ustvarjanje miselnih vzorcev, pojmovnih mrež).

Za učenje zgodovine pa dijaki lahko izbirajo med konkretnimi bralnimi učnimi strategijami, in sicer: strategija VŽN (kaj že vem o neki temi, kaj se želim naučiti, kaj sem se naučil/naučila), podčrtovanje ključnih besed in besednih zvez (5–10 % na besedilo), študijsko branje, strategija obrobni razlag, branje z razumevanjem, splošna študijska strategija idr. Po branju in učenju z raznolikim gradivom pa: grafični organizatorji (pojmovne mreže, hierarhične pojmovne mreže, Vennov diagram, ribja kost, (e-)časovni trak), Paukova metoda, PV3P idr.

Dijaki preizkusijo bralne učne strategije in izberejo takšne, ki ustrezajo njihovemu stilu zaznavanja in učenja (učnemu stilu).

Dijake se seznani s pomenom **veščin kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri**, kot so iskanje, zbiranje in izbiranje raznolikih uporabnih in verodostojnih zgodovinskih virov v različnih medijih s poudarkom na digitalni tehnologiji, analizi zgodovinskih virov (ločevanje dejstev od mnenj, sklepov, razlag, delo z večperspektivnimi zgodovinskimi viri), induktivno in deduktivno sklepanje, primerjanje, utemeljevanje,

argumentiranje, odločanje, interpretacija zgodovinskega dogajanja in njen etični vidik. Nato se jih na primerih raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov uvede v delo z zgodovinskimi viri pri pouku zgodovine v gimnaziji. Dijakom se tudi pojasni, kaj so primarni in kaj sekundarni zgodovinski viri. Predstavi se jim delo s posameznimi konkretnimi veščinami kritičnega mišljenja.

Na primerih iz virov prve roke dijaki spoznajo **značilnosti in pomen večperspektivnih (multiperspektivnih) zgodovinskih virov**, ki omogočajo pogled (perspektivo) na neko zgodovinsko dogajanje z več zornih kotov. Tako denimo z analizo odlomkov iz vojaških dnevnikov slovenskega, češkega in italijanskega vojaka s soške fronte ugotovijo, kako so vojaki doživljali soško fronto, primerjajo podobnosti in razlike v doživljanju in jih pojasnijo s širšim zgodovinskim kontekstom.

Dijakom se tudi pojasni pojma konstrukcija in dekonstrukcija zgodovine, ki opredeljujeta način pisanja in interpretacije zgodovine. **Konstrukcija zgodovine** se nanaša na interpretacije zgodovinskega dogajanja, ki temeljijo na znanstvenih dokazih iz zgodovinskih virov, vendar pa so odvisne od kulturnega, političnega in družbenega konteksta. **Dekonstrukcija zgodovine** pa je kritični pristop, ki razkriva pristranskosti, ideologije in skrite predpostavke, ki so vplivale na način interpretacije zgodovinskega dogajanja. Kritični pristop upošteva tudi, katere skupine so bile prezrte ali marginalizirane (npr. ženske, nižji družbeni sloji, tujci), v kolikšni meri je zgodovina tudi zlorabljen za utrjevanje oblasti ali nekega družbenega reda. V zgodovinopisju se je uveljavil tudi **prezentizem**, za katerega je značilno, da se preteklost obravnava in interpretira s pomočjo sodobnih perspektiv in idej. Takšna razlaga preteklosti je izkrivljena in popačena, saj ne upošteva kompleksnosti in konteksta zgodovinskega dogajanja.

Eden od ciljev s pripadajočim standardom znanja zahteva tudi **izdelavo načrta zgodovinske raziskave**. V nadaljevanju so predstavljeni koraki načrtovanja in izvedbe zgodovinske raziskave. Za realizacijo učnega cilja zadostujeta prva dva koraka – torej samo načrtovanje:

I. Opredelitev problema, tako da se postavi glavno in podporna raziskovalna vprašanja, lahko pa tudi v obliki opredelitve glavne in delnih hipotez – kaj želim izvedeti o temi, kaj že vem o temi glede na postavljena vprašanja, kaj bi moral vedeti o temi, kakšni naj bi bili odgovori.

II. Sledi iskanje zgodovinskih virov in literature – kakšne vrste virov in literature bi pomagale odgovoriti na zastavljena vprašanja/hipoteze, kje lahko vire in literaturo najdem, kako vem, da so informacije iz virov in literature verodostojne, kdo je odgovoren za informacije, katere druge informacije so dostopne v virih in literaturi – kaj lahko domnevam in sklepam iz vira in literature.

Aktivnost se navezuje na digitalno kompetenco 1.3. Delo poteka v računalniški ali mobilni računalniški učilnici. Učitelj dijake seznani s fazami načrtovanja raziskave, z bazami digitaliziranih zgodovinskih virov in literature, kot so npr. dLib, Arhiv RS, Slstory, KAMRA, DEDI, Eurostat, Statistični urad RS, posamezni muzeji (Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, Narodni muzej Slovenije, Muzej in galerije mesta Ljubljane, Muzej narodne osvoboditve Maribor idr.), portala Zbrali smo pogum (<http://zbralismopogum.si/>) in Sledi preteklosti (<https://sledipreteklosti.splet.arnes.si/>), z informacijskim sistemom Cobiss+ za iskanje literature. Ko dijaki opredelijo temo, za njeno raziskovanje poiščejo vsaj tri relevantne zgodovinske vire in literaturo ter jih shranijo v posebni mapo na USB-ključku (če je mogoče v celoti, sicer povezave do gradiv).

Informacije iz zbranih virov in literature dijaki preučijo po kriterijih relevantnosti in uporabnosti (pri pouku in v obliki domačega dela) in jih prikažejo v načrtu raziskave v obliki grafičnega organizatorja, npr. miselnega vzorca.

III. Interpretacija informacij – ali so informacije relevantne za odgovore na zastavljena vprašanja/hipoteze, katere informacije podpirajo moje odgovore, kako se informacije navezujejo na preostalo znanje, česa mi vir oz. literatura ne pove in katera nova vprašanja se zastavljajo. Katera dodatna vprašanja moram postaviti/rešiti in katere dodatne vire in literaturo moram poiskati/zbrati, da bom odgovoril/-a na vprašanja in rešil/-a nalogo?

IV. Rešitev problema oz. raziskovalnega vprašanja: odgovori se na postavljena vprašanja oz. potrdi ali ovrže hipoteze – sklepanje, primerjava, utemeljevanje, interpretacija, pogled z več perspektiv, verodostojnost in relevantnost uporabljenih virov in literature. Poročilo in predstavitev ugotovitev – kaj je ključno, kdo bo moje občinstvo, kaj je pomembno, kako bom uporabil/-a digitalno tehnologijo.

Eden od ciljev tudi zahteva, da dijaki ugotovijo vzroke za nastanek **različnih zgodovinskih interpretacij**. Tako se dijakom predstavi dve različni zgodovinski interpretaciji nekega dogajanja, denimo vzrokov za začetek hladne vojne iz strokovne literature (tudi učbenikov), ki so bili napisani pred osamosvojitvijo Slovenije in po njej idr.

Eden od ciljev se nanaša tudi na **etične razsežnosti interpretacij** zgodovinskega dogajanja. Nanj je navezan tudi skupni cilj s področja *Državljanstvo* o etični refleksiji (etična in moralna vprašanja). Cilj se realizira tako, da se dijake s pomočjo zgodovinskih virov in primerov interpretacij opozori na to, v katerih so prisotni predsodki, stereotipi, prehitro in nepotrebno izrečene sodbe, namesto soočenja različnih pogledov ljudi, ki so vodili v različne odločitve v ključnih obdobjih zgodovine. V ta sklop spadajo tudi interpretacije težkih tem iz zgodovine o vojnah, množičnem kršenju človekovih pravic, genocidih, holokavstu.

Glede orientacije v zgodovinskem času se priporoča izdelava (e-)časovnih trakov s prostodostopnimi aplikacijami. S tem se uresniči tudi skupni cilj s področja *Digitalne kompetentnosti* o ustvarjanju digitalnih vsebin (umeščanje in poustvarjanje digitalnih vsebin (4.3.2)).

Pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri se spoznava in pravilno uporablja temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika. Cilj se nanaša tudi na skupni cilj s področja jezika o razvijanju in uporabi strokovne terminologije in jezika pri različnih predmetnih.

Skupni cilji so integrirani v predmetne oz. tu in tam obogatijo predmetne, ki se nanašajo na procesno in odnosno znanje.

POMEN ZGODOVINSKE ZNANOSTI

CILJI

Dijak:

- : sklepa, kaj preučuje zgodovina;
- : razlikuje vrste zgodovine glede na področja in obseg raziskovanja;

- : ovrednoti pomen različnih vrst zgodovinskih virov za zgodovino;
 SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : spozna dostopnost zgodovinskih virov in razlikuje med zgodovinsko literaturo in zgodovinskimi viri;
 SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : ovrednoti vlogo knjižnic, arhivov, muzejev in digitalne tehnologije pri hrambi in uporabi zgodovinske literature in virov;
 SC (1.3.5.1)
- : ugotovi pomen znanja zgodovine za današnji čas;
- : razišče multiperspektivni pogled na zgodovinsko dogajanje ter pojme konstrukcija in dekonstrukcija zgodovine, prezentizem v zgodovini;
- : razišče potek razvoja zgodovinske znanosti;
- : razvije in izkaže veščine orientacije v zgodovinskem prostoru in času;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri;
- : pripravi načrt raziskovanja izbrane zgodovinske teme, tako da za temo zbere in obdelava zbrane podatke, jih prikaže v načrtu raziskave ter shrani na ustrezna mesta (lokalno, na oblak, na pomnilne medije – USB-pomnilnik);
 SC (4.1.3.1)
- : ugotovi vzroke za nastanek različnih zgodovinskih interpretacij posameznih zgodovinskih dogodkov pojavov, procesov ter utemelji etični vidik interpretacije zgodovine;
 SC (1.2.2.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
 SC (1.1.2.2 | 1.1.2.1)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » na primerih opiše predmet preučevanja zgodovine;
- » našteje vrste zgodovine glede na področja (gospodarska, družbena, politična, vojaška, kulturna, zgodovina vsakdanjega življenja) in obseg raziskovanja (lokalna, narodna, evropska, svetovna);
- » našteje vrste zgodovinskih virov in jih podkrepi s primeri;
- » na primerih oceni in utemelji pomen zgodovinskih virov za zgodovino;

- » na primerih predstavi pomen pomožnih zgodovinskih ved za zgodovino;
- » utemelji trditev, da je naše poznavanje in razumevanje zgodovinskega dogajanja odvisno od ohranjenosti in dostopnosti raznolikih zgodovinskih virov;
- » s konkretnim primerom utemelji in ponazori pomen znanja zgodovine za današnji čas;
- » na primerih razloži in utemelji multiperspektivni pogled na zgodovinsko dogajanje ter pojme konstrukcija in dekonstrukcija zgodovine, prezentizem v zgodovini;
- » pojasni potek razvoja zgodovinske misli in znanosti;
- » **v kronološkem zaporedju našteje večja zgodovinska obdobja in mejnike med njimi;**
- » pripravi načrt raziskovanja izbrane zgodovinske teme, v katerem v obliki miselnega vzorca prikaže zbrane in obdelane podatke, shranjene na ustreznem mestu; (lokalno, v oblaku, na pomnilnih medijih – USB-pomnilnik);
- » poišče in predstavi dve različni interpretaciji izbranega (istega) zgodovinskega dogodka ali pojava ter utemelji, zakaj sta različni.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd).**

TERMINI

◦ zgodovina ◦ zgodovinski način mišljenja ◦ zgodovinska zavest ◦ vzroki-posledice ◦ orientacija v zgodovinskem času in prostoru ◦ podobnosti-razlike ◦ spremembe-kontinuiteta ◦ dokazi iz zgodovinskih virov ◦ interpretacija ◦ večperspektivnost

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in

- » drugi raznoliki načini, kot so npr. družinsko drevo, družinski grb (z risanjem ali prostodostopnimi digitalnimi aplikacijami), načrt obiska kulturnozgodovinskega spomenika ali ustanove (muzej, arhiv, arheološki park, galerija), načrt zgodovinske raziskave idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

V uvodni obvezni temi se dijake nauči pomena in vloge primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov za samo zgodovino kot znanost in za zgodovino kot šolski predmet. Z dijaki se razjasni kriterije (uspešnosti, preverjanja in ocenjevanja) dela z zgodovinskimi viri, ki vključujejo tudi veščine kritičnega mišljenja in so predstavljeni v skupnih specialnodidaktičnih priporočilih, opisni kriteriji pa v priročniku z zgoščenko *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi za zgodovino*, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* in tematski številki revije *Zgodovina v šoli* (letnik 2018, št. 1).

V uvodni temi se dijakom predstavi tudi načrt preverjanja in ocenjevanja znanja zgodovine v prvem letniku.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

1.2 OD ČLOVEKOVIH ZAČETKOV DO PRVIH IMPERIJEV

OBVEZNO

OPIS TEME

Uvod v temo predstavlja podtema *Od človekovih začetkov do nastanka zgodnjih civilizacij*. Poudarek je na zgoščenem prikazu okoliščin začetkov stalne naselitve že v času mezolitskih kultur ter prehod v neolitsko obdobje s stalno naselitvijo, kmetovanjem, razvito obrtjo ter bolj povezano družbeno organizacijo. Izpostavi se pomen t. i. rodovitnega polmeseca. Sledi prikaz nastanka zgodnjih civilizacij na območju Mezopotamije in Egipta, ki so temeljile na namakalnem poljedelstvu. Poudari se kulturne dosežke ter njihov vpliv na nadaljnji zgodovinski razvoj zlasti stare Grčije in Rima.

Sledi antična Grčija od bronaste dobe do razpada imperija Aleksandra Velikega. Glavni vsebinski poudarki so grška kolonizacija, nastanek mestnih držav, polisa Atene in Šparta, atenska demokracija, boji za prevlado v Grčiji in Sredozemlju, osvajanja Aleksandra Velikega in helenizem. Izpostavi se proces razvoja atenske demokracije in kulturne, znanstvene ter umetniške dosežke antične Grčije, ki predstavljajo enega od temeljev, odločilnih za razvoj zahodne civilizacije.

Temo zaključuje zgodovina antičnega Rima, ki sega od nastanka mesta Rima do razdelitve rimskega imperija na zahodni in vzhodni del ter propada zahodnega dela, kar predstavlja mejnik za konec starega in začetek srednjega veka. Izpostavljena je politična organizacija rimske družbe od kraljevine do republike in cesarstva. Glavne teme so osvojitve in naselitev Apeninskega polotoka, vpliv Etruščanov in Grkov na Rimljane, širjenje rimske države, različne oblike vladanja in njihove značilnosti, vzroki za propad cesarstva in posledice razdelitve rimskega imperija. S pomočjo različnih zgodovinskih virov je izpostavljen družbeni in kulturni pomen rimske države.

Pri delu z zgodovinskimi viri se okviru teme razvijata kritično mišljenje in skupni cilj *Državljanstvo*, kjer lahko pridobljeno procesno znanje (razvijanje političnih sistemov, primerjava z današnjimi političnimi sistemi) dijak uporabi za krepitev sodobne aktivne državljske države.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Tema se deli na tri podteme, in sicer *Od človekovih začetkov do nastanka zgodnjih civilizacij*, *Antični Grki* in *Antični Rimljani*.

V uvodu v temo se zgoščeno prikaže kulturne dosežke mezolitskih in neolitskih kultur ter vpliv kulturnega razvoja in dosežkov zgodnjih civilizacij, zlasti starega Egipta, Mezopotamije in Fenicije, na začetke civilizacije v antični Grčiji in Rimu.

Pri antičnih Grkih je izpostavljen zgodovinski razvoj od bronaste dobe do razpada imperija Aleksandra Velikega. Poudarjeni so pomen atenske demokracije in kulturni, znanstveni ter umetniški dosežki antične Grčije, ki predstavljajo enega od temeljev, odločilnih za razvoj zahodne civilizacije.

Podtema o antičnem Rimu pa je namenjena zgodovinskemu razvoju antičnega Rima od nastanka mesta Rima do razdelitve rimskega imperija na zahodni in vzhodni del ter propada njegovega zahodnega dela. V okviru teme bodo dijaki razvijali cilje državljanstva (razvijanje političnih sistemov, različni modeli vladanja, primerjava z današnjimi političnimi sistemi, krepitev državljanske države), digitalnih kompetenc (uporaba digitalnih tehnologij za rekonstrukcijo grškega polisa, rimske države, krepitev informacijske pismenosti) ter kulture in umetnosti (vpliv grške in rimske umetnosti na današnji čas in sodoben svet).

Jedrne vsebine

Od človekovih začetkov do nastanka zgodnjih civilizacij:

- » Človekovi začetki v prazgodovini
- » Nastanek zgodnjih civilizacij in njihov pomen

Antični Grki:

- » Minojska in mikenska civilizacija
- » Temno obdobje grške zgodovine
- » Nastanek polisov
- » Velika grška kolonizacija
- » Šparta (nastanek, politična, družbena ureditev, špartanska vzgoja, položaj moških in žensk)
- » Atene (nastanek, upravni in politični razvoj ter ureditev, zlata doba – Perikles, demokracija je dosegla vrh, položaj moških in žensk, izobraževanje, zaton)
- » Boj za premoč v Grčiji in Sredozemlju (grško-perzijske vojne, peloponeška vojna)
- » Vzpon Makedonije in Aleksander Veliki (helenizem)
- » Dosežki grške civilizacije

Antični Rimljani:

- » Etruščani
- » Nastanek Rima in obdobje kraljevine
- » Obdobje republike in prehod v cesarstvo (patriciji, plebejci, reforme, prvi in drugi triumvirat)

- » Širjenje Rima in nastanek imperija (osvajalne vojne in njihove posledice, punske vojne in Kartagina, rimska vojska)
- » Obdobje cesarstva (principat, dominat)
- » Razdelitev rimskega imperija na zahodni in vzhodni del
- » Nastanek in širjenje krščanstva
- » Rimska kulturna dediščina

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Možne aktivnosti za realizacijo učnih ciljev pri podtemi *Od človekovih začetkov do nastanka zgodnjih civilizacij* so, da dijak:

- » s pomočjo argumentacijskega diagrama pripravi argumente za in proti ustreznosti uporabe pojma "neolitska revolucija" glede na nove izsledke arheoloških raziskav; v obliki poročila, risbe ali digitalne predstavitev predstavi življenje v neolitski vasi, ki vključuje nove ideje in odkritja;
- » k nememu zemljevidu zgodnjih civilizacij dopolni legendo z vpisom imena reke ter imena civilizacije, ki se je razvila ob reki, ter časom nastanka posamezne civilizacije;
- » izdela preglednico pomembnih zgodnjih civilizacij in njihovih največjih kulturnozgodovinskih dosežkov.

Možne aktivnosti za realizacijo učnih ciljev pri podtemi *Antični Grki* so, da dijak:

- » izdela (e-)časovni trak za grško zgodovino;
- » oblikuje in izpolni preglednico s tehniko VŽN o starih Grkih;
- » izdela primerjalne preglednice med dosežki minojske in mikenske civilizacije;
- » ustvari vabilo za kolonizacijo (spodbujanje ustvarjalnosti);
- » z Vennovim diagramom primerja ureditev in razvitost med atenskim in špartanskim polisom;
- » napiše dnevnik enega dne v življenju špartanskega vojaka, upoštevajoč pravilnost zgodovinskih dejstev;
- » v preglednici primerja Periklejevo atensko in sodobno (slovensko) demokracijo;
- » izvede zgodovinsko terensko delo v arheoloških parkih, muzejsko učno delo z ogledom muzejskih zbirk, virtualne ogleda virtualnih muzejskih ali galerijskih zbirk, arheoloških parkov in drugih didaktično in zgodovinsko verodostojnih spletnih strani;
- » ogleda si igrane filme (scene/prizori) z zgodovinskim ozadjem ali dokumentarne filme o starih Grkih (izvedba je možna v okviru interesnih dni in v povezavi s filmsko vzgojo);
- » nariše falango ali triero;
- » simulira olimpijske igre (medpredmetna povezava z izbirnim predmetom *zgodovina športa*);

- » nariše plakat za otvoritev olimpijskih iger;
- » napiše slovar terminov iz grške zgodovine;
- » v dvojicah oblikuje miselni vzorec o dosežkih grške civilizacije.

Možne aktivnosti za realizacijo učnih ciljev pri podtemi *Antični Rimljani so*, da dijak:

- » izdelava (e-)časovni trak za rimsko zgodovino;
- » oblikuje preglednico, v kateri primerja ključne razlike med rimskim kraljestvom, rimsko republiko in rimskim cesarstvom;
- » izvede virtualni ogled antičnega Rima (npr. rekonstrukcija Rima v času cesarstva);
- » na terenu ali v muzeju poišče in fotografira rimske ostanke v lokalnem okolju;
- » izvede igro vlog (primerjava političnega sistema Rim – Republika Slovenija), vživi se v določeno vlogo, npr. Grakh in njegove reforme, cesar Avgust in pax Romana;
- » izvede se debatna tehnika na ključno vprašanje *Kaj so Rimljani storili za nas?*;
- » izvede se skupinsko delo, npr. dediščina rimske civilizacije;
- » priprava načrta za reševanje krize rimskega cesarstva;
- » ogleda si dokumentarni film iz rimske zgodovine;
- » nariše legionarja z vso vojaško opremo;
- » nariše zgodovinski strip iz poljubnega obdobja rimske zgodovine (lahko tudi s pomočjo izbrane računalniške aplikacije);
- » napiše časopisni članek o izbrani rimski vojaški zmagi;
- » ustvari pesem za izbrano rimsko vojaško zmago;
- » v tabeli med seboj primerja rimsko-punske vojne;
- » izdelava reklamni plakat za gladiatorske igre;
- » ogleda si igrani film oziroma odlomek z zgodovinskim ozadjem, ga časovno umesti in analizira z uporabo filmskega jezika (npr. *Gladiator*, *Ben Hur*, *Spartak* ipd.);
- » izvede se zgodovinsko domače branje (zgodovinski roman npr. *Quo Vadis*, *Pompeji*, *Avgust*, *Hčere Rima* ipd.);
- » izdelava tabelo, v kateri primerja grške, etruščanske in rimske dosežke.

Učitelj samostojno izbira didaktične strategije glede na učne cilje (deklarativne, procesne in odnosne) in standarde znanj. Priporočamo čim več samostojnega dela dijakov. Poudarek naj bo na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov. Zaželeno je, da učitelj uporabi večperspektivne zgodovinske vire ter da uporablja tudi e-gradiva z verodostojnih spletnih strani. Učitelj naj pri dijaku spodbuja kritično mišljenje pri

delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri. Učitelj pri tem izvaja npr. problemski pouk, vodeni pogovor, argumentirano razpravljanje, pisanje komentarjev, pobud, simulacije, igre vlog idr.

Tema *Od človekovih začetkov do prvih imperijev* omogoča veliko možnosti medpredmetnega sodelovanja s predmeti, kot so: slovenščina, umetnost, geografija in športna vzgoja ter izbirnega predmeta zgodovina športa ter z vsebinskim sklopom gimnazijskega predmetnika *Aktivno državljanstvo*. V okviru aktivnosti učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo z znanji, ki so jih dijaki pridobili pri različnih predmetih.

Prizadevamo si, da omenjeno temo v čim večji meri aktualiziramo in iščemo podobnosti ali pa posledice v današnji sodobni družbi. S tem bomo dosegli večjo motivacijo pri dijakih in bomo temo tudi bolj osmislili.

V središču učnega procesa je dijak. Učitelj naj v večji meri opravlja mentorsko, usmerjevalno vlogo. Tema *Od človekovih začetkov do prvih imperijev* omogoča veliko možnosti avtentičnega učenja in spodbujanja ustvarjalnosti. Dijaki lahko izdelajo številne izdelke, projekte in raziskovalne naloge. Možna sta tudi zgodovinsko terensko delo in muzejska vzgoja. Načrtovane aktivnosti in avtentične naloge naj izhajajo iz aktualnih okoliščin, interesov in izkušenj dijakov. S terenskim in muzejskim učnim delom pa dijaki vzpostavijo povezave z lokalnim in nacionalnim zgodovinskim dogajanjem.

Pri pouku dijaki razvijajo različne oblike komunikacije. Spodbujajmo tudi sodelovalno delo dijakov, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih.

OD ČLOVEKOVIH ZAČETKOV DO NASTANKA ZGODNJIH CIVILIZACIJ

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese človekovih začetkov in nastanka zgodnjih civilizacij;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na človekove začetke in nastanek zgodnjih civilizacij;
- : spozna človekove začetke v prazgodovini;
- : razume značilnosti zgodnjih civilizacij;
- SC (1.3.2.1)
- : razvije in izkaže odgovoren in spoštljiv odnos do ohranjene kulturne dediščine iz obdobja prazgodovine in zgodnjih civilizacij Mezopotamije in Egipta v muzejskih zbirkah, arheoloških parkih, arhivskem gradivu ipd.;
- SC (1.3.2.1)

🟡: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

🟡: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr., s krepitvijo demokratične skupnosti v šoli in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu prikaže območja zgodnje stalne naselitve in kmetovanja;
- » na zemljevidu predstavi pas rodovitnega polmeseca;
- » s pomočjo zemljevida opredeli območja zgodnjih civilizacij;
- » umesti ključne dogodke, pojave in procese iz obdobja človekovih začetkov in nastanka zgodnjih civilizacij v ustrezen zgodovinski čas s pomočjo (e-)časovnih trakov in drugih zgodovinskih virov.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše glavne značilnosti prazgodovinskih kultur s poudarkom na spremembah v neolitiku in dobi kovin;
- » opiše okoliščine nastanka zgodnjih civilizacij;
- » pojasni glavne dosežke zgodnjih civilizacij, pomembnih za nadaljnji zgodovinski razvoj.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- mezolitske kulture
- neolitske kulture
- dobe kovin
- rodovitni polmesec
- namakalno poljedelstvo
- mezopotamske civilizacije
- civilizacija starega Egipta
- teokracija
- pisava
- koledar
- začetki znanosti

ANTIČNI GRKI

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese iz zgodovine stare Grčije;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na antične Grke;
- : spozna značilnosti prvih zgodnjih civilizacij na egejskem območju v bronasti dobi (minojska in mikenska civilizacija);
- : razišče razsežnosti grške kolonizacije v sredozemskem prostoru;
SC (2.1.3.1)
- : spozna državno organizacijo (mestne države – polisa) in oblike vladanja v antični Grčiji;
- : razišče podobnosti in razlike med Šparto in Atenami (družbena, politična, gospodarska, kulturna ureditev, izobraževanje in vzgoja, rek “zdrav duh v zdravem telesu” itd.);
SC (3.2.1.2)
- : na primeru zlate dobe Aten analizira vpliv zgodovinskega dogajanja na razvoj demokracije, antične kulture, znanosti in umetnosti;
SC (1.3.2.1)
- : ovrednoti demokracijo antičnih Aten v primerjavi z današnjo in razmisli, ali je demokracija dokončan zgodovinski proces, ter ob tem krepi aktivno državljsko držo;
SC (1.2.5.1)
- : razišče obseg in značilnosti spoštovanja človekovega dostojanstva v stari Grčiji;
SC (1.2.1.5)
- : iz različnih perspektiv sklepa o pozitivnih in negativnih posledicah bojov za premoč v Grčiji in Sredozemlju;
- : razišče okoliščine vzpona makedonske države in Aleksandra Velikega;
- : z multiperspektivnega vidika razišče helenizem in njegove posledice za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- : spozna glavne dosežke znanstvenega, umetniškega in kulturnega ustvarjanja v antični Grčiji;
- : razišče odsev grške civilizacije za sodobni svet na področju znanosti, umetnosti, kulture in športa;
SC (1.3.2.1 | 2.2.1.1 | 3.2.1.2)
- : razvije in izkaže odgovoren in spoštljiv odnos do ohranjene kulturne dediščine iz obdobja antične Grčije v različnih arheoloških parkih, muzejskih zbirkah, arhivskem gradivu ipd.;
SC (1.3.2.1)

O: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

O: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v šoli in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže glavna kulturna žarišča egejskega sveta v bronasti dobi ter navede čas njihovega obstoja;
- » na zemljevidu pokaže območja grške kolonizacije;
- » umesti ključne dogodke, pojave in procese iz obdobja antične Grčije v ustrezen zgodovinski čas s pomočjo (e-)časovnih trakov in drugih zgodovinskih virov.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni značilnosti egejskega sveta v bronasti dobi (minojska in mikenska civilizacija) ter vplive in pomen za razvoj klasične Grčije;
- » pojasni vzroke za grško kolonizacijo in opiše njene značilnosti;
- » argumentira politične, gospodarske in kulturne posledice grške kolonizacije Sredozemlja;
- » pojasni gospodarske, družbene in politične značilnosti polisa in oblike vladanja v polisu;
- » na konkretnih primerih primerja in utemelji podobnosti in razlike gospodarskega, družbenega, političnega in kulturnega razvoja Šparte in Aten;
- » na primeru Aten in Šparte razloži položaj posameznih družbenih slojev;
- » na primeru Aten in Šparte primerja in pojasni značilnosti izobraževanja in vzgoje;
- » na primerih razloži vpliv zgodovinskega dogajanja na razvoj demokracije v Atenah v času Perikla;
- » oceni dosežke na področju kulture, znanosti in umetnosti v času t. i. zlate dobe za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- » na primerih utemelji podobnosti in razlike med demokracijo v antični Grčiji in v sodobnih družbah;
- » potrdi ali ovrže trditev, da je demokratična oblika vladavine dokončan zgodovinski proces;
- » z različnih perspektiv pojasni razmere in okoliščine, ki so pripeljale do bojev za premoč v Grčiji, in predstavi negativne in pozitivne posledice teh bojev v Sredozemlju;

- » na konkretnih primerih razloži, zakaj nekdanji nasprotniki postanejo zavezniki in nekdanji zavezniki nasprotniki;
- » razloži vzroke, potek in posledice vzpona Makedonije in Aleksandra Velikega;
- » opredeli značilnosti helenizma;
- » na zgledih in z različnih vidikov razloži pomen spodbujanja in prepletanja različnih kultur v helenizmu;
- » navede glavne izume in odkritja v znanosti in tehnologiji ter glavne dosežke na področju zgodovine, filozofije, umetnosti in kulture;
- » na primerih argumentira vpliv grške civilizacije na sodobni svet na področju znanosti, umetnosti, kulture in športa.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd).

TERMINI

- minojska civilizacija ◦ mikenska civilizacija ◦ olimpijske igre ◦ polis ◦ kolonizacija ◦ atenska demokracija
- zlata doba Aten ◦ špartanska vzgoja ◦ osvajanja Aleksandra Makedonskega ◦ grška znanost ◦ helenizem

ANTIČNI RIMLJANI

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese iz obdobja starega Rima;
SC (2.1.1.1)
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na antične Rimljane;
- : sklepa o vplivu Etruščanov in Grkov na razvoj Rima;
- : raziše politične, gospodarske in družbene značilnosti rimske države (kraljevine, republike, cesarstva – principat in dominat);
- : raziše značilnosti krščanstva;
- : sklepa o vsebini in uresničevanju državljanskih pravic v rimski državi;
SC (1.2.1.5)
- : ovrednoti pomen dediščine rimske države za nadaljnji zgodovinski razvoj;
SC (1.3.2.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo fizičnega zemljevida opiše geografske značilnosti Apeninskega polotoka;
- » s pomočjo zgodovinskega zemljevida našteje ljudstva, ki so naseljevala Apeninski polotok pred nastankom Rima;
- » s pomočjo zgodovinskega zemljevida opiše širjenje rimske države in navede posledice širjenja za Rim in Sredozemlje;
- » s pomočjo (e-)časovnega traku umesti zgodovinske dogodke v ustrezno obdobje rimske zgodovine.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše, katere civilizacijske pridobitve so Rimljanom posredovali Etruščani in Grki;
- » na primerih utemelji pomen etruščanskega vpliva na razvoj Rima;
- » opiše glavne značilnosti rimske kraljevine in republike (reforme bratov Grakh, prvi in drugi triumvirat);
- » opiše glavne značilnosti cesarstva – principat in dominat;
- » na konkretnih primerih primerja in utemelji ključne razlike med kraljevino, republiko in cesarstvom – principat, dominat;
- » pojasni okoliščine, značilnosti in posledice širjenja rimske države v Sredozemlju;
- » našteje vzroke za razdelitev rimskega imperija na zahodni in vzhodni del;
- » oceni posledice propada zahodnega dela rimskega cesarstva;
- » opiše nastanek in značilnosti krščanstva;
- » utemelji okoliščine širjenja krščanstva;
- » oceni in utemelji posledice širjenje krščanstva v rimskem imperiju in njegov pomen za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- » na primerih analizira in pojasni pomen rimske države za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- » opiše vpliv rimske zgodovine na sodobni svet;
- » prepozna rimsko kulturno dediščino iz različnih arheoloških in muzejskih zbirk.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- Etruščani ◦ kraljevina ◦ republika ◦ širjenje Rima ◦ rimska vojska ◦ cesarstvo ◦ principat ◦ dominat
- krščanstvo ◦ razdelitev rimskega imperija na zahodni in vzhodni del ◦ rimska kultura

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. argumentativni diagram z argumenti o ustreznosti pojma "neolitska revolucija", poročilo/risba/digitalna predstavitev življenja v neolitski vasi, preglednica kulturnozgodovinskih dosežkov zgodnjih civilizacij, (e-)časovni trak s prikazom grške in rimske civilizacije, primerjalne preglednice dosežkov minojske (kretske) in mikenske civilizacije, atenske in današnje demokracije, rimske kraljevine, republike in cesarstva, vabilo k pridružitvi na kolonizacijo, Vennov diagram značilnosti Aten in Šparte, dan iz življenja špartanskega vojaka, zapisan v dnevniku, risba grške falange in triere, plakat z vabilom na olimpijske igre, (e-)miselni vzorec dosežkov grške in rimske civilizacije, načrt reševanja krize rimskega cesarstva, risba rimskega legionarja, zgodovinski strip za izbrano temo iz grške ali rimske zgodovine (izdelan je lahko tudi z digitalno aplikacijo), časopisni članek o grški ali rimski vojaški zmagi, reklamni plakat za gladiatorske boje, primerjalna tabela etruščanskih, grških in rimskih dosežkov idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

1.3 PRAZGODOVINSKA IN ANTIČNA KULTURNA DEDIŠČINA NA TLEH DANAŠNJE SLOVENIJE. PANONSKA NIŽINA PRED PRIHODOM MADŽAROV

OBVEZNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti prazgodovinsko in antično kulturno dediščino na tleh današnje Slovenije in Madžarske. Glavni vsebinski poudarki so na prazgodovinskih obdobjih bronaste in železne dobe. Ohranjena arheološka dediščina bronaste dobe kaže na razvito kovinsko obrt in dokaj gosto naselitev. V srednji bronasti dobi se je na ozemlju današnje zahodne Slovenije uveljavila kaštelirska kultura, v pozni bronasti dobi pa kultura žarnih grobišč, poimenovana po žarnih pokopih. Ohranjena arheološka dediščina starejše ali halštatske železne dobe kaže njen velik pomen tudi v evropskem merilu, keltska plemena pa so na ozemlje današnje Slovenije prinesla latensko kulturo mlajše železne dobe.

Pri antični kulturni dediščini se izpostavi mit o Argonavtih, rimska mesta Emono, Petoviono, Celejo, cestne povezave, značilnosti rimskega podeželja, novosti v gospodarstvu, načinu življenja in bivanja ter pomembnost prostora za rimsko državo. Eden od poudarkov je na procesu romanizacije ozemlja današnje Slovenije in Madžarske, širjenju ter uveljavitvi krščanstva in bogati rimski kulturnozgodovinski dediščini, ohranjeni v številnih muzejskih zbirkah, arheoloških parkih in arhivskem gradivu.

Procesno znanje se nanaša na delo z zgodovinskimi viri, na skupni cilj *Kultura in umetnost - Spoznavanje kulture in umetnosti*, kjer se raziskuje in spoznava grško in rimsko kulturnozgodovinsko dediščino na tleh današnje Slovenije in Madžarske.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je predstaviti pomen današnjega ozemlja Slovenije in Madžarske za Grke (zlasti grške trgovce) in Rimljane. Slednji so svojo oblast postopoma razširili v predalpski prostor in Podonavje in osvojeno območje zaradi lažjega nadzora razdelili med več upravnih enot (Deseta regija oziroma Regio Decima (pozneje Venetia et Histria), Panonija, Norik, Dalmacija). Izpostavi se zlasti proces romanizacije ozemlja današnje Slovenije in Madžarske ter posledice tega procesa na življenje ljudi tako v mestih kot na podeželju. Predstavi in ovrednoti se gospodarska in kulturna podoba prostora med severnim Jadranom in srednjim Podonavjem v času od osvojitve večine tega ozemlja v zgodnji cesarski dobi do pozne antike oziroma časa postopne delitve rimskega cesarstva

na vzhodni in zahodni del v 4. stoletju ter dobe vpadov in naseljevanja novih ljudstev v 5. in 6. stoletju. Posebej se izpostavi antično kulturno dediščino, in sicer najpomembnejše arheološke ostanke, pestro duhovno podobo tega prostora, pomen krščanstva in bitko pri Frigidu kot enega redkih dogodkov svetovnozgodovinskega pomena na naših tleh.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine obvezne teme so:

- » Današnje slovensko in madžarsko ozemlje pred rimsko zasedbo (bronasta doba, dosežki halštatskega in latenskega obdobja)
- » Sledi grške civilizacije med mitom in resnico
- » Rimljani zasedejo današnje slovensko in madžarsko ozemlje
- » Rimska mesta in podeželje
- » Rimska kulturna zapuščina na tleh današnje Slovenije in Madžarske

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Za realizacijo ciljev se poleg analize raznolikih zgodovinskih virov priporočajo učne oz. didaktične strategije, zlasti zgodovinsko terensko delo, ki vključuje tudi obiske muzejev in arheoloških parkov, učenje z odkrivanjem (lahko tudi virtualno), medpredmetno bodisi multi- bodisi interdisciplinarno povezovanje in timsko delo (na primer povezovanje slovenščine, geografije in zgodovine na primeru mita o Argonavtih), sodelovalno učenje ter igra vlog in simulacija. Obdobje od začetka 1. stoletja do poznega 5. stoletja dijaki spoznavajo z odkrivanjem, preučevanjem in analiziranjem umetniških del, pisnih virov in arheoloških najdb, s pomočjo katerih ovrednotijo značilnosti velikega, dobro organiziranega in omikanega rimskega sveta, posebej rimskega gospodarskega, kulturnega in duhovnega izročila.

Učitelj za doseganje učnih ciljev snuje različne didaktične in učne strategije, in sicer tako "tradicionalne" (npr. razlaga) kot sodobnejše, ki vključujejo različne učne oblike in metode. Lahko pripravi naloge za terensko delo ali pa za svoje dijake izbere različne vodene ogleds ali pedagoške (arheološke) delavnice, ki jih ponujajo muzeji ali druge institucije v Sloveniji. Tema omogoča in spodbuja preučevanje lokalne zgodovine oziroma domačega kraja, saj lahko profesor dijake z metodo učenja z odkrivanjem spodbuja, da samostojno raziskujejo svoj kraj in njegovo antično zgodovino. Dijake usmerja, da ovrednotijo pomen poznavanja, varovanja in ohranjanja antične kulturne dediščine in da kritično presodijo, ali je za antično dediščino v Sloveniji ali v njihovem domačem kraju ustrezno poskrbljeno. Tema omogoča številne možnosti za **avtentično učenje**, na primer pristop arheologa, muzejskega kustosa ali kustosa pedagoga, turističnega vodiča, novinarja idr. Dijaki lahko napišejo poročilo o izbranem kulturnem spomeniku iz rimskih časov ali načrt predstavitve izbranega rimskega spomenika za domače ali tuje turiste (možnost medpredmetne povezave z angleščino). »Oživijo« lahko izbrani arheološki artefakt in zapišejo zgodbo, ki bi jo pripovedoval, predstavijo vsebino cesarskih gradbenih napisov (na primer cesarski gradbeni napis iz Emone), razložijo podobe in napise na grobnicah in svetiščih (rimska nekropola v Šempetru, relief s podobo Mitre nad vasjo Rožanec v Beli krajini itd.)

S spodbujanjem avtentičnega učenja, učenja z odkrivanjem in z različnimi oblikami sodelovalnega učenja učitelj razvija in krepi vrednote, povezane z odnosnimi cilji teme. Dijaki tako razvijajo odgovoren in pozitiven odnos do ohranjene kulturne dediščine iz grškega in rimskega obdobja na tleh današnje Slovenije v različnih arheoloških parkih, muzejskih zbirkah ipd. S spodbujanjem sodelovalnega učenja ali projektnega učnega dela dijaki razvijajo in krepijo tudi socialne veščine, veščine učinkovite, spoštljive in vljudne komunikacije, digitalne in raziskovalne veščine, ustvarjalnost, inovativnost in tudi podjetnost.

Učno kompetenco lahko dijaki razvijajo z metodo recipročnega poučevanja. Cilj recipročnega poučevanja je, da dijaki pod vodstvom profesorja v strukturiranem pogovoru postopno prevzamejo njegovo vlogo. Od tod tudi ime poučevanja. Kompleksna bralna učna strategija vključuje štiri strategije razumevanja: napovedovanje, spraševanje, povzemanje in razumevanje. Lahko poteka v dveh oblikah – brez poprejšnje priprave ali pa s predhodnim uvajanjem in pripravo dijakov. Več usmeritev za uvajanje strategije je v knjigi *Bralne učne strategije* (glej seznam literature).

Dijaki pri samostojnem učenju uporabljajo raznolika učna sredstva. Pri poglobljanju znanja in raziskovalnem učenju so jim v pomoč znanstveni in strokovni članki in monografije, razstavniki katalogi, ki so jih izdali različni muzeji v Sloveniji, spletne strani muzejskih institucij, dokumentarni filmi, dostopni v arhivu RTV (npr. *Mesto, ki se ozira v nebo*). Dijaki, ki želijo znanje poglobiti in povezati s književnostjo, lahko posežejo po literarnih delih, ki snovno posegajo v čas antike in na današnji slovenski prostor (npr. *Stare grške bajke*, *Sonce Petovione*, *Usodna emonska lepota*, *Burja nad mrzlo reko*).

PRAZGODOVINSKA IN ANTIČNA KULTURNA DEDIŠČINA NA TLEH DANAŠNJE SLOVENIJE. PANONSKA NIŽINA PRED PRIHODOM MADŽAROV

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese iz prazgodovinskega (poudarek na bronasti in železni dobi) ter antičnega obdobja na tleh današnje Slovenije in Madžarske;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na prazgodovinsko in antično kulturno dediščino na tleh današnje Slovenije in Madžarske;
- spozna glavne značilnosti kultur bronaste in železne dobe na ozemlju današnje Slovenije in Madžarske;
SC (1.3.2.1)
- raziše mitološke in arheološke dokaze o grški kulturni zapuščini na tleh današnje Slovenije;
SC (1.3.2.1)
- sklepa o zgodovinskih procesih, ki so vodili k rimski zasedbi ozemlja današnje Slovenije in Madžarske;

○: razišče značilnosti življenja v rimskih mestih in na podeželju na tleh današnje Slovenije in Madžarske;

SC (2.2.1.2)

○: v umetniških delih, pisnih virih in arheoloških najdbah na ozemlju današnje Slovenije in Madžarske ovrednoti značilnosti rimskega gospodarskega, kulturnega in duhovnega izročila;

SC (1.3.2.1)

○: na primerih ovrednoti pomen rimske kulturnozgodovinske dediščine na slovenskih tleh in na Madžarskem za nadaljnji zgodovinski razvoj;

SC (1.3.2.1)

○: razvije in izkaže odgovoren in spoštljiv odnos do ohranjenosti kulturne dediščine iz prazgodovine ter grškega in rimskega obdobja na tleh današnje Slovenije in Madžarske v različnih arheoloških parkih, muzejskih zbirkah, zgodovinskih virih ipd.;

SC (1.3.2.1 | 2.2.1.1)

○: razišče rimske ostanke v lokalnem okolju in izsledke predstavi na raznolike načine (fotozgodba, videofilm, plakat, zložanka, učna pot, soba pobega ipd.);

SC (1.3.4.2)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže glavna arheološka najdišča kultur bronaste in železne dobe na ozemlju današnje Slovenije in Madžarske;
- » na zemljevidu opredeli domnevno pot Argonavtov, ki naj bi vključevala tudi ozemlje današnje Slovenije (razlikuje med mitološko in zgodovinsko razlago);
- » na zemljevidu predstavi potek rimske zasedbe današnjega slovenskega ozemlja in Madžarske ter upravno ureditev;
- » na zemljevidu prikaže potek rimskega cestnega omrežja in glavna rimska mesta;
- » na zemljevidu pokaže potek sistema utrdb Claustra Alpium Iuliarum in navede njegov pomen;

- » umesti ključne dogodke, pojave in procese iz bronaste ter železne dobe in iz grškega in rimskega obdobja, povezane z današnjim slovenskim in madžarskim ozemljem, v ustrezen zgodovinski čas s pomočjo (e-)časovnih trakov in raznolikih zgodovinskih virov.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše glavne značilnosti kultur bronaste dobe ter halštatskega in latenskega obdobja na ozemlju današnje Slovenije in Madžarske;
- » opiše vsebino mita o Argonavtih, s poudarkom na delu, ki se nanaša na ozemlje današnje Slovenije, ter pojasni razliko med mitološko in zgodovinsko razlago;
- » poišče in predstavi arheološke dokaze o prisotnosti grške civilizacije na tleh današnje Slovenije;
- » pojasni okoliščine in značilnosti rimske zasedbe današnjega slovenskega in madžarskega ozemlja;
- » **opiše upravno ureditev in potek cestnega omrežja;**
- » **našteje glavna rimska mesta;**
- » na primerih razloži, pri katerih rimskih mestih se je ohranila kontinuiteta naselitve;
- » opiše glavne gospodarske in družbene značilnosti življenja v rimskih mestih in na podeželju na tleh današnje Slovenije in Madžarske;
- » **na primerih razloži značilnosti romanizacije na tleh današnje Slovenije in Madžarske;**
- » **opiše glavne kulturne dosežke rimskega obdobja na tleh današnje Slovenije in Madžarske;**
- » pojasni pomen krščanstva;
- » primerja in utemelji podobnosti in razlike v življenju rimskih mest in podeželja na tleh današnje Slovenije in v drugih delih rimskega imperija;
- » **našteje pomembne pisne vire in arheološke najdbe iz rimskega obdobja na tleh današnje Slovenije in Madžarske;**
- » pojasni, kako v pomembnih pisnih virih in arheoloških najdbah iz rimskega obdobja na tleh današnje Slovenije in Madžarske odsevajo zgodovinsko dogajanje ter značilnosti gospodarskega, kulturnega in duhovnega izročila;
- » na primerih oceni in utemelji pomen rimske kulturnozgodovinske dediščine na tleh današnje Slovenije in Madžarske za nadaljnji zgodovinski razvoj.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**

- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- bronasta doba ◦ halštatsko in latensko obdobje ◦ mit o Argonavtih ◦ cestno omrežje ◦ Emona
- Petoviona ◦ Celeja ◦ romanizacija ◦ bitka pri Frigidu ◦ mitreji ◦ nekropola ◦ Claustra Alpium Iuliarum
- province ◦ krščanstvo ◦ prve škofije ◦ jantarska pot ◦ Savaria ◦ Aquincum ◦ Pannonia Inferior
- Pannonia Superior

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. zgodovinski esej, plakat, ocena dokumentarnega filma, načrt vključitve arheološkega najdišča v lokalni prostor, izdelava zgodovinskega stripa, s katerim prikažejo življenje pripadnikov izbranega družbenega sloja v antiki na ozemlju današnje Slovenije in Madžarske, izdelava kratkega videoposnetka, s katerim predstavijo izbrano arheološko najdbo ali najdišče, pisanjem zgodb iz antike (na primer na osnovi mita in zgodovinskih virov napišejo zgodbo o srečanju Argonavtov s prebivalci, ki so takrat poseljevali ozemlje današnje Slovenije) idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplifikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno*

spremljanje pri zgodovini (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

1.4 RAZPAD RIMSKEGA IMPERIJA IN NASTANEK SREDNJEVEŠKIH DRŽAV

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema zajema časovno obdobje od propada Zahodnega rimskega imperija do konca srednjega veka. Vsebinski poudarki prve podteme (skupine ciljev) se nanašajo na Frankovsko kraljestvo in oblikovanje fevdalne družbe. Propadanje zahodnega dela rimskega cesarstva je okrepilo preseljevanje ljudstev, posledice katerega so nov etnični in politični zemljevid Evrope, nastanek Frankovskega kraljestva, ki doseže višek v času Karla Velikega, ter oblikovanje fevdalne družbe, katere glavne značilnosti so jasna razmejenost med družbenimi stanovi (duhovščina, plemstvo, podložniki in pozneje meščani), hierarhična urejenost odnosov (fevdalni in fevdni odnos) ter omejena družbena mobilnost.

Vsebinski poudarki druge podteme (skupine ciljev) so spremembe v gospodarskem razvoju z začasno prevlado kmetijstva in avtarkičnega gospodarstva. Izpostavi se ponovno nastajanje mest, v katerih se obnovi obrtna proizvodnja v obliki cehov, vnovična oživetev trgovskih povezav, pri čemer nove potekajo na območju bizantinske civilizacije, ki se razvije iz vzhodnega dela rimskega cesarstva, ter prek ozemlja arabske civilizacije vse do Azije.

Tretja podtema (skupina ciljev) časovno poseže v visoki in pozni srednji vek ter v zgodnji novi vek. Glavni poudarki so nastanek stanovskih monarhij, Svetega rimskega cesarstva kot primera močne in vplivne stanovske države, oblikovanje italijanskih mestnih držav, kjer je izpostavljen primer Beneške republike, obravnava pa se tudi Papeško državo ter odnose sodelovanja in nasprotovanja med cerkveno in posvetno oblastjo na primerih cerkvene shizme, boja za investituro in križarskih vojn.

Procesno znanje temelji na raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virih, pri čemer se spodbuja razvijanje kritičnega mišljenja.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je dijakom razložiti propad Zahodnega rimskega cesarstva in nastanek srednjeveških držav. Izpostavi se nov etnični in politični zemljevid Evrope po razpadu zahodnega dela rimskega cesarstva, spremembe v gospodarskem razvoju z začasno prevlado kmetijstva in avtarkičnega gospodarstva v okviru zemljiških gospodstev ter utrjevanje fevdalne družbe v zgodnjem srednjem veku, ki so jo sestavljali trije družbeni stanovi, ki so imeli različne družbene vloge (duhovščina (oratores – tisti, ki molijo), plemstvo (bellatores – tisti, ki se vojskujejo), tretji stan (laboratores – tisti, ki delajo). Osrednja država postane Frankovsko kraljestvo. Kljub začasnemu zatonu pismenosti, se v času karolinške renesanse začne v Frankovskem kraljestvu kulturni

preporod. V visokem in poznem srednjem veku pa so ponovno nastala številna nova mesta, v katerih so obnovili obrtno proizvodnjo v obliki cehov ter trgovino, na podeželju pa rudarstvo in fužinarstvo. Zlasti na italijanskem območju oz. območju pod njegovim vplivom pa se je ohranila kontinuiteta mestne poselitve in gospodarstva iz antičnega obdobja, prav tako tudi na območju bizantinske civilizacije, ki se je razvila iz vzhodnega dela rimskega cesarstva, ter na območju arabske civilizacije.

V poznem srednjem ter v zgodnjem novem veku so se oblikovale stanovske države, ki so predstavljene na primeru Svetega rimskega cesarstva. Stanove, ki so imeli različne pravice in dolžnosti v političnem in gospodarskem sistemu, so sestavljali plemstvo, duhovščina in meščani. Njihovi predstavniki pa so se udeleževali deželnih in/ali državnih stanovskih zborov, v katerih so z monarhom sodelovali pri vodenju države. Italijanske države so predstavljene na primeru Beneške republike in Papeške države. Cerkev in vera sta imeli pomembno vlogo v življenju ljudi in družbe, a tudi velik vpliv v samih državah, kar se pokaže v boju za investituro oz. boju med posvetno oblastjo, ki jo predstavlja cesar, in cerkveno oblastjo, ki jo predstavlja papež. Obdobje zaznamuje tudi shizma oz. razpad Cerkve na zahodno katoliško in vzhodno pravoslavno.

Jedrne vsebine

Obvezna tema vključuje tri vsebinske sklope (skupine ciljev oz. podteme) s pripadajočimi jedrnimi vsebinami.

Frankovsko kraljestvo in oblikovanje fevdalne družbe:

- » Preseljevanje ljudstev (politični in etnični zemljevid Evrope po preseljevanju ljudstev)
- » Frankovsko kraljestvo in oblikovanje fevdalne družbe
- » Razpad Frankovskega kraljestva in nastanek Svetega rimskega cesarstva (kulturni dosežki, delitev)

Gospodarski razvoj do geografskih odkritij:

- » Gospodarski razvoj na podeželju (avtarkično gospodarstvo v okviru zemljiškega gospostva, napredek v kmetijstvu)
- » Srednjeveška kolonizacija in vpliv na gospodarstvo
- » Srednjeveška mesta

Nastanek stanovskih monarhij in drugih srednjeveških držav:

- » Nastanek in razvoj stanovskih monarhij in spremembe v družbeni strukturi
- » Papeška država
- » Boj za oblast med papeži in cesarji (shizma, investitura, križarske vojne)
- » Italijanske mestne države (Beneška republika in pomen za slovensko zgodovino, študijski primer izbrane druge mestne države)

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Učne strategije temeljijo na učenju s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se spodbuja razvijanje kritičnega mišljenja, avtentično učenje, sodelovalno učenje, muzejsko učno delo, zgodovinsko terensko delo, učenje z raziskovanjem s poudarkom na digitalni tehnologiji.

Aktivnosti naj bodo usmerjene v avtentične naloge, sodelovalno učenje, medpredmetno povezovanje, uporabo novih digitalnih tehnologij – navidezna resničnost – npr. uporaba VR-očal za prikaz preseljevanja ljudstev na zemljevidu Evrope.

Ob shematskih prikazih naj dijaki razložijo oblikovanje stanovske družbe. Pouk lahko poteka v učilnici informatike (priporočamo tudi vzpostavitev mobilnih računalniških učilnic), v šolski knjižnici preučijo leksikone, enciklopedije, zgodovinske atlase, spletne iskalnike za učenje o velikih geografskih odkritjih. Boj za oblast med papeži in cesarji lahko spoznavajo z avtentičnim učenjem, npr. igro vlog.

Priporočene aktivnosti za realizacijo učnih ciljev so, da dijaki:

- » izdela (e-)časovni trak za obdobje preseljevanja ljudstev;
- » pripravi spletni kviz o vzrokih in posledicah preseljevanja ljudstev (sodelovalno učenje);
- » s pomočjo sekundarnih zgodovinskih virov pripravi miselni vzorec o nastanku in razpadu Frankovskega kraljestva (delo v tandemih);
- » s pomočjo zgodovinskih virov pojasni značilnosti avtarkičnega gospodarstva;
- » ogleda si dokumentarne ali igrane filme z zgodovinskim ozadjem o Svetem rimskem cesarstvu (izvedba je možna tudi v okviru obveznih izbirnih vsebin oz. pri filmski vzgoji);
- » oblikuje in izpolni preglednico s tehniko VŽN o napredku v kmetijstvu;
- » pripravi preglednico o vrstah in značilnostih srednjeveške kolonizacije;
- » izdela primerjalno preglednico antičnih in srednjeveških mest;
- » s pomočjo zgodovinskih virov zapiše najpomembnejše mestne pravice (delo v tandemih);
- » nariše miselni vzorec o nalogah cehov;
- » pripravi preglednico stanovske družbene strukture;
- » na zemljevidu označi italijanske mestne države;
- » pripravi preglednico ključnih pojmov o Beneški republiki;
- » pripravi igro vlog ali lutkovni prikaz (predstavo) o cerkveni shizmi, boju za investituro, križarskih vojnah (avtentično učenje);
- » pripravi (e-)miselni vzorec o stanovskih monarhijah.

Učitelj didaktične strategije izbira glede na deklarativne, procesne in odnosne učne cilje. Dijake naj usmerja k samostojnemu delu s poudarkom na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov. Tema *Razpad rimskega imperija in nastanek srednjeveških držav* omogoča veliko možnosti medpredmetnega sodelovanja. Priporočljivo

je sodelovanje z geografijo, tujimi jeziki in informatiko. V okviru medpredmetnih aktivnostih učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo. Priporočamo zgodovinsko terensko delo, lahko pa se izvede npr. ekskurzijo v Benetke, Firence, Rim ipd. Sodobne generacije dijakov so večje uporabe digitalne tehnologije, zato si lahko pri pouku in pri terenskem delu pomagamo z novo tehnologijo. Dijaki na terenu posnamejo digitalne zgodbe, v katere vključujejo zgodovinske vire (primarne, sekundarne). Digitalne zgodbe pripravijo s pomočjo pametnih telefonov (uporabijo lahko tudi dron, če zakonodaja to dovoljuje); dodajajo zvočne efekte in besedilo. Primer navodila: *poiščejo ustrezne zgodovinske vire in s pomočjo digitalne tehnologije ustvarijo digitalno zgodbo*. Po končanem terenskem delu (ekskurziji) v naslednjih dneh pri pouku sledi predstavitev terenskega dela – ogled kratkih digitalnih zgodb ter skupinska razprava na temo *Beneška republika – pomen zgodovinske znanosti*. Sledi skupinska razprava, v kateri se izpostavi, da so se nekateri zgodovinski dogodki, osebnosti in pojavi v zgodovinskem spominu ohranili v “zgodbi” do današnjih dni. Dijaki navedejo nekaj tovrstnih primerov in jih ocenijo v odnosu do zgodovinskih dejstev, mnenj, sklepov in razlag.

Tema *Razpad rimskega imperija in nastanek srednjeveških držav* omogoča avtentične oblike učenja (tudi z digitalno tehnologijo) s spodbujanjem ustvarjalnosti. Dijaki lahko izdelajo številne izdelke, projekte in raziskovalne naloge. Možno je tudi zgodovinsko terensko delo (ali strokovne ekskurzije), pri katerem dijaki vzpostavijo povezave z zgodovinskim dogajanjem. Pri pouku dijaki razvijajo različne oblike komunikacije. Spodbujamo sodelovalno učenje dijakov, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih; učitelj pa v večji meri opravlja mentorsko, usmerjevalno vlogo.

Nekatera učna gradiva za temo so dostopna na:

» dLib.si: *Odsevi habsburško-beneških odnosov v Cerkvi na Slovenskem*.

<https://www.dlib.si/results/?query=%27keywords=Bene%C5%A1ka%20republika%27&pageSize=25>

» *Zgodovina na dlani (Inštitut IZRA): Sveto-rimsko cesarstvo*.

<https://zgodovinanadlani.si/tag/sveto-rimsko-cesarstvo/>

» *Mozaik Digital Education and Learning: Srednjeveško mesto – 3D animacija*.

https://www.mozaweb.com/sl/Extra-3D_animacije-Srednjevesko_mesto-12035

(https://www.mozaweb.com/sl/Extra-3D_animacije-Srednjevesko_mesto-12035)

FRANKOVSKO KRALJESTVO IN OBLIKOVANJE FEVDALNE DRUŽBE

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese iz zgodovine Frankovskega kraljestva;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na Frankovsko kraljestvo in oblikovanje fevdalne družbe;
- : analizira politične, gospodarske, etnične in kulturne posledice preseljevanja ljudstev;
- : razišče značilnosti Frankovskega kraljestva na gospodarskem, političnem, družbenem področju;
- : razume, da so bile vrednote človekovega dostojanstva, pravičnosti, zakonov, lastnine v Frankovskem kraljestvu odvisne od njegovega družbenega položaja;
SC (1.2.1.5)
- : ovrednoti kulturno zapuščino Frankovskega kraljestva;
SC (1.3.2.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » ob zemljevidu predstavi politično in etnično sliko Evrope po končanih preseljevanjih;
- » ob zemljevidu opredeli obseg Frankovskega kraljestva v posameznih obdobjih njegovega obstoja;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti zgodovinsko dogajanje.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » predstavi politično in etnično podobo Evrope po preseljevanju ljudstev;
- » pojasni gospodarske in kulturne posledice razpada rimskega imperija na zahodni in vzhodni del;

- » **pojasni zgodovinske okoliščine nastanka Frankovskega kraljestva;**
- » razloži politični razvoj Frankovskega kraljestva v času dinastij Merovingov in Karolingov;
- » utemelji posledice gospodarskega zastoja ob razpadu Zahodnega rimskega imperija na razvoj fevdalne družbe;
- » **opiše značilnosti fevdalne družbe v času Frankovskega kraljestva;**
- » **oceni pomen karolinške renesanse za nadaljnji kulturni razvoj;**
- » razloži okoliščine in posledice razpada frankovskega kraljestva.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

◦ preseljevanje ljudstev ◦ Frankovsko kraljestvo ◦ fevdalna družba ◦ trije družbeni redi ◦ karolinška renesansa

GOSPODARSKI RAZVOJ DO VELIKIH GEOGRAFSKIH ODKRITIJ

CILJI

Dijak:

○: časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese gospodarskega razvoja do velikih geografskih odkritij;

SC (2.1.1.1)

○: razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na gospodarski razvoj do velikih geografskih odkritij;

○: spozna značilnosti avtarkičnega gospodarstva v okviru zemljiškega gospostva;

SC (2.1.3.1)

○: sklepa o okoliščinah srednjeveške kolonizacije;

SC (2.1.1.1)

○: spozna značilnosti napredka v kmetijstvu in na podeželju;

○: razišče okoliščine in značilnosti nastanka in razvoja srednjeveških mest;

○: spozna gospodarski razvoj na podeželju;

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

» s pomočjo zemljevida predstavi etnično in gospodarsko podobo Evrope v visokem in poznem srednjem veku;

» s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti zgodovinsko dogajanje.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

» pojasni značilnosti avtarkičnega gospodarstva v okviru zemljiškega gospostva;

- » **pojasni vzroke za srednjeveško kolonizacijo in opredeli njene značilnosti;**
- » **oceni etnične in gospodarske posledice srednjeveške kolonizacije;**
- » **utemelji vpliv srednjeveške kolonizacije na razvoj kmetijstva in spremembe v organizaciji zemljiških gospodstev (gospodarski, družbeni vidik);**
- » **navede vzroke za napredek v kmetijstvu;**
- » **pojasni značilnosti razvoja v kmetijstvu (orodje, načini obdelovanja zemlje, poljedelstvo, pašništvo, živinoreja);**
- » **opiše glavne značilnosti srednjeveških mest v Evropi;**
- » **pojasni, v katerih delih Evrope so se srednjeveška mesta razvila iz antičnih mest (kontinuiteta mestne naselitve) in kje so nastala na novo;**
- » **oceni posledice nastanka srednjeveških mest za nadaljnji zgodovinski razvoj (vloga meščanov in mestnega gospodarstva);**
- » **opiše glavne značilnosti gospodarskega razvoja na podeželju zunaj kmetijstva (rudarstvo, fužinarstvo, kovaštvo).**

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » **s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;**
- » **utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;**
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- avtarkično gospodarstvo ◦ zemljiško gospostvo ◦ srednjeveška kolonizacija ◦ srednjeveško kmetijstvo
- srednjeveška mesta ◦ neagrarno gospodarstvo (rudarstvo, fužinarstvo, kovaštvo)

NASTANEK STANOVSKIH MONARHIJ IN DRUGIH SREDNJEVEŠKIH DRŽAV

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese nastanka in razvoja stanovskih monarhij in drugih srednjeveških držav;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na nastanek stanovskih monarhij in drugih srednjeveških držav;
- : sklepa o okoliščinah oblikovanja stanovskih monarhij;
- : raziše značilnosti italijanskih mestnih držav;
- : spozna značilnosti Papeške države;
- : sklepa o pomembnih spremembah znotraj krščanstva v visokem in poznem srednjem veku;
- : razume, da so bile vrednote človekovega dostojanstva, pravičnosti, zakonov, lastnine v stanovskih monarhijah odvisne od njegovega družbenega in pravnega položaja;
- SC (1.2.1.5)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida predstavi politično podobo Evrope v visokem in poznem srednjem veku;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti zgodovinsko dogajanje v visokem in poznem srednjem veku.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » primerja in pojasni značilnosti fevdalne družbene strukture v visokem in poznem srednjem veku;
- » opiše značilnosti delitve oblasti med monarhom in stanovi ter navede pristojnosti stanov;

- » na primeru Svetega rimskega cesarstva razloži način delovanja stanovske države;
- » na primeru Beneške republike pojasni značilnosti italijanskih mestnih držav z gospodarskega, družbenega, političnega in kulturnega vidika;
- » primerja in utemelji podobnosti in razlike med rimsko in Beneško republiko ter ju primerja z današnjimi;
- » opiše glavne značilnosti v razvoju Papeške države;
- » pojasni cerkveni razkol in oblikovanje Katoliške in Pravoslavne cerkve;
- » opiše vzroke in posledice investiturnega boja;
- » opiše vzroke za križarske vojne ter njihove posledice.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

◦ stanovska družba ◦ stanovska monarhija ◦ delitev oblasti med monarhom in stanovi ◦ Sveto rimsko cesarstvo ◦ Beneška republika ◦ Papeška država ◦ cerkveni razkol (shizma) ◦ boj za investituro ◦ križarske vojne

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. digitalna zgodba s terenskega dela – ekskurzije, poročilo, (e-)časovni trak preseljevanja ljudstev, ribja kost o vzrokih in posledicah preseljevanja ljudstev, (e-)miselni vzorec o Frankovskem kraljestvu, srednjeveških cehih, družbeni strukturi fevdalne družbe, preglednice značilnosti srednjeveške kolonizacije, antičnih in srednjeveških mest, Beneške republike, igra vlog ali lutkovna predstava o boju za investituro idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

1.5 ZAKAJ SO POMEMBNE ZGODNJE CIVILIZACIJE

IZBIRNO

OPIS TEME

V izbirni temi je poudarek na srečevanjih kultur, kar je predstavljeno na primeru zgodnjih civilizacij Mezopotamije, Egipta, dežel Kanaan, Fenicije, Hati, Perzije, Indije, Kitajske, Amerike. Srečevanja med civilizacijami so lahko potekala v obliki trgovskih stikov z menjavo dobrin in idej, lahko pa tudi v obliki spopadov za prevlado in naravne vire.

Glavni dosežki oz. poudarki so na namakalnem poljedelstvu zgodnjih civilizacij, ki so se razvile ob velikih rekah (Mezopotamija, Egipt, Indija, Kitajska), kar je zahtevalo tesneje povezano družbo, ki je prerastla v državno organizacijo, z upravnim in uradniškim aparatom, za potrebe katerega so nastale prve pisave. Odnose v družbi in državi so urejali prvi zapisani zakoni; ohranjeni so nekateri zakoniki (npr. Hamurabijev, Hetitski). V ta čas segajo začetki znanosti (npr. matematika, medicina, astronomija idr.), literarnega in umetniškega ustvarjanja, povezanega s tedanjimi verskimi in duhovnimi predstavami, iz njega pa odseva tudi družbeni in zgodovinski kontekst. Z nastajanjem mest so se začeli procesi urbanizacije. V starem Izraelu imajo korenine tri velike svetovne religije: judaizem, krščanstvo in islam. Stari Feničani so razvili sistem abecede, ki so jo prevzeli stari Grki, od njih pa Rimljani in druge kulture ter predstavlja temelj pisave, ki jo uporablja velik del sveta še danes. Perzijci so ustvarili prvi velik imperij, ki so ga z reformami poenotili ter tako olajšali pretok blaga in idej. V zakladnico zgodovine so civilizacije stare Indije med drugim prispevale sistem pisanja števil, ki je v uporabi še danes, Kitajske pa izdelavo svile, papirja, magnet, smodnik, tisk idr.

Procesno znanje se gradi v obliki projektnega učnega dela, v katerega je vključeno delo z raznolikimi zgodovinskimi viri z razvijanjem kritičnega in ustvarjalnega mišljenja. Rezultat projektnega učnega dela so izdelki dijakov, ki odražajo tudi podjetnostne kompetence (od ideje do izdelka). Razvija se tudi kompetence trajnostnega razvoja.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Uvod v izbirno temo predstavlja zgoščen prikaz tistih prazgodovinskih kultur, iz katerih so izšle zgodnje civilizacije, pri čemer se izpostavi izsledke novjših raziskav, da se je preobrazba iz lovsko-nabiralniških skupnosti v kmečke zgodila kot več tisočletij dolga preobrazba. Omeni se pomen kultur, ki so jih odkrili v Mali Aziji (npr. Göbekli Tepe, Karahan Tepe idr.), natufijske kulture ter neolitske kulture, ki so neposredne predhodnice zgodnjih civilizacij Mezopotamije in Egipta ter drugih zgodnjih civilizacij, ki so se razvile ob velikih rekah v Indiji in na Kitajskem. Predstavi se tudi glavne značilnosti in dosežke civilizacij, ki so nastale na območju Kanaana, Fenicije, dežele Hati in Perzije.

Priporočamo, da učitelj skupaj z dijaki izbere **študijski primer** ene ali več zgodnjih civilizacij ter ga poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela. Projektno učno delo se lahko izvede v okviru interesnih dni ali interdisciplinarnih tematskih sklopov, lahko pa tudi kot sestavni del pouka zgodovine v prvem letniku. Pomembno je, da tema ostane enotna in se ne vključuje v druge teme. Navodila za izvedbo projektnega učnega dela so skupna za vse izbirne teme in zapisana v specialnodidaktičnih priporočilih k učnemu načrtu. Pomembno je, da se projektno učno delo izvede po predvidenih korakih, pri načrtovanju in izvedbi pa ves čas sodelujejo tudi dijaki. Učni rezultat projektnega učnega dela je vedno neki izdelek oz. učni dosežek, dijakom pa se lahko omogoči, da izberejo med več izdelki ali učnimi dosežki.

Pri tematiki o naravnih in geografskih danostih za razvoj civilizacij je prisoten tudi vidik skupnega cilja *Trajnostni razvoj*, ki se nanaša na odgovoren odnos do naravnih sistemov, razumevanju njihove kompleksnosti in razmerij med naravnimi in družbenimi sistemi.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine izbirne teme so:

- » *Mezopotamija*
- » *Egipt*
- » *Kanaan, Fenicija, Hati in Perzija*
- » *Indija ali Kitajska*
- » *Amerika*
- » *Trgovski stiki – menjava dobrin in idej*
- » *Spopadi*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji. Učitelj skupaj z dijaki izbere eno ali več predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

V okviru projektnega učnega dela priporočamo medpredmetno povezovanje s slovenščino (književnost), likovno umetnostjo in umetnostno zgodovino ter drugimi predmeti po strokovni presoji učiteljev s ciljem kakovostnejše realizacije učnih ciljev. Delo učitelji načrtujejo, izvajajo in vrednotijo timsko. V okviru projektnega učnega dela se lahko izvaja delavnice za dijake, v katerih raziščejo posamezno civilizacijo ali pa primerjajo izbrane vidike civilizacij (npr. družbena ureditev, upravopolitični sistem, gospodarske značilnosti, kulturni dosežki, vsakdanje življenje idr.), pri študijskem primeru analizirajo različne vidike razvoja izbrane civilizacije. Namesto delavnic se lahko opisano aktivnost izvede tudi z metodo sestavljanke (angl. jigsaw), pri kateri v matične skupine razdeljeni dijaki raziščejo neko civilizacijo, ali primerjajo vidike razvoja zgodnjih civilizacij, ali le izbrane civilizacije kot študijski primer. Nato se dijaki preštejejo, nakar vsi dijaki s številko 1 oblikujejo novo skupino, enako dijaki s številko 2, 3, 4 na način, da se vsi razporedijo v nove ekspertne skupine, v katerih poročajo o ugotovitvah iz matičnih skupin in oblikujejo nova skupna spoznanja, ki jih skupine predstavijo med sabo ter tako ustvarijo "veliko sliko" značilnosti zgodnjih civilizacij. Dijaki lahko obišejo Narodni muzej

Slovenije in si ogledajo egipčansko zbirko, lahko analizirajo virtualne muzejske zbirke zgodnjih civilizacij v različnih muzejih in arheoloških parkih v svetovnem merilu ter s tem ozavešajo pomen ohranjanja in varovanja kulturne dediščine zgodnjih civilizacij. V okviru projektnega učnega dela se lahko prepleta več različnih aktivnosti, ki dijake vodijo v pripravo končnega učnega dosežka ali izdelka. Pri njegovi izdelavi razvijajo tudi veščine ustvarjalnosti in inovativnosti. Učenje poteka v avtentičnih učnih situacijah po načelih avtentičnega učenja, ki predstavlja učenje v realistični življenjski situaciji ali njeni simulaciji. Zato morajo biti tudi naloge za dijake za vse načrtovane aktivnosti zasnovane tako, da zadostijo kriterijem avtentičnih nalog, ki so predstavljeni v skupnih specialnodidaktičnih priporočilih k učnemu načrtu.

ZAKAJ SO POMEMBNE ZGODNJE CIVILIZACIJE

CILJI

Dijak:

- I:** časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese iz obdobja prvih kultur, zgodnjih civilizacij in držav starega veka;
- I:** razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na zgodnje civilizacije;
- I:** spozna vzroke in pogoje za razvoj zgodnjih civilizacij;
- I:** sklepa o naravnih in geografskih okoliščinah, ki so vplivale na pojav in razvoj zgodnjih civilizacij;
- I:** analizira okoliščine in vzroke družbenega in političnega organiziranja zgodnjih civilizacij;
- I:** razišče značilnosti razvoja Mezopotamije in Egipta;
- I:** razišče značilnosti in pomen razvoja dežel Kanaan, Fenicije, Hati in Perzije;
- I:** ugotovi značilnosti razvoja Indije;
- I:** spozna značilnosti nastanka in razvoja Kitajske;
- I:** razišče značilnosti razvoja kultur in civilizacij v Ameriki;
- I:** analizira možnosti vzpostavljanja trgovskih in kulturnih stikov med posameznimi ljudstvi in območji;
- I:** ovrednoti posledice spopadov med posameznimi državami in ljudstvi;
- I:** pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektnem učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na tematskih zemljevidih pokaže in našteje zgodnje civilizacije;
- » na zemljevidu opredeli obseg držav in imperijev zgodnjih civilizacij;
- » na (e-)časovnem traku predstavi časovni razpon nastanka zgodnjih civilizacij na Bližnjem vzhodu, v Aziji, Evropi in Ameriki.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše vzroke in pogoje za razvoj zgodnjih civilizacij;
- » opiše geografske okoliščine, ki so vplivale na pojav in razvoj zgodnjih civilizacij (namakalni sistem, dostopni naravni viri);
- » na konkretnih primerih opiše vzroke za nastanek družbene organizacije zgodnjih civilizacij in pojasni njeno delovanje (družbena hierarhija);
- » opiše glavne značilnosti v razvoju Mezopotamije;
- » opiše glavne značilnosti razvoja Egipta;
- » primerja in pojasni podobnosti in razlike v gospodarskem, družbenem in političnem razvoju Mezopotamije in Egipta;
- » našteje in opiše dosežke Mezopotamije in Egipta na področju gospodarstva, prava, znanosti, arhitekture in umetnosti;
- » primerja in pojasni značilnosti in kulturne dosežke dežel Kanaan, Fenicije, Hati in Perzije;
- » pojasni glavne značilnosti razvoja Indije;
- » opiše glavne značilnosti nastanka Kitajske in posledice njenega razvoja v velik imperij;
- » pojasni glavne značilnosti razvoja kultur in civilizacij v Ameriki (graditelji gomil, Nazca, Olmeki, Maji idr.);
- » našteje primere vzpostavljanja trgovskih in kulturnih stikov med posameznimi civilizacijami in območji;
- » navede dokaze, da so takšni stiki obstajali;
- » pojasni in oceni posledice spopadov med posameznimi državami in ljudstvi.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- kultura (pisava, znanost, umetnost) ◦ civilizacija ◦ organizacija prvih družb ◦ hierarhija ◦ teokracija
- trgovinski stiki ◦ kulturni stiki ◦ spopadi

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela, kot so denimo razstava o kulturni zapuščini zgodnjih civilizacij (lahko oblikujejo tudi virtualno ali digitalno razstavo), lahko pripravijo PowerPoint, foto- ali digitalno zgodbo o kulturni zapuščini zgodnjih civilizacij. Svoja spoznanja o kulturni zapuščini zgodnjih civilizacij lahko delijo na Facebook profilu šole. Dijaki lahko pripravijo razredni časopis o kulturni zapuščini zgodnjih civilizacij. Možen izdelek je tudi turistični program za ogled kulturnozgodovinskih spomenikov izbrane zgodnje civilizacije idr.

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presežati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplifikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno*

spremljanje pri zgodovini (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

1.6 KAKO TEMAČEN JE BIL V RESNICI SREDNJI VEK

IZBIRNO

OPIS TEME

Tema obravnava vlogo srednjeveške Cerkve (srednjeveška pobožnost), odnos do higiene, bolezni in medicine (zdravstvene razmere), razvoj in značilnosti šolstva in izobraževanja posameznih družbenih slojev, vsakdanjik plemstva, meščanstva in kmetov, vlogo in pomen samostanov, vraževernost in čarovniške procese, občutenje življenja in smrti, kot se odraža v literaturi ter umetnosti.

Glavna ideje teme je, da so zgodovinski pogledi na srednji vek kot na temačno obdobje zgodovine zelo poenostavljeni in netočni. Obdobje srednjega veka je kompleksno in ga je treba obravnavati z več vidikov. Po eni strani je po zatonu zahodnega dela rimskega imperija upadla pismenost in izobraženost, zaradi fevdalne družbe je bila velikokrat tudi šibka centralna oblast, prebivalstvo pa so prizadele še številne epidemije (npr. kuga v 14. stoletju). Po drugi strani pa so sprva zlasti samostani skrbeli za kulturni in intelektualni razvoj, kot središča učenja so skrbeli za prepisovanje in ohranjanje klasičnih del, nastale so prve univerze (npr. Bologna, Pariz, Oxford, Praga, Dunaj idr.), delovali so posamezni misleci, ki so postavili temelje za poznejši razvoj znanosti in filozofije (npr. Roger Bacon, Tomaž Akvinski). To je čas, ko so začeli graditi romanske cerkve, mogočne gotske katedrale (npr. Notre Dame v Parizu, Aachen, Köln idr.), nastali so iluminirani rokopisi in srednjeveška glasba. Z nastajanjem mest so se ponovno krepili trgovina, obrt, bančništvo, uveljavili so se izumi kot npr. vodni mlin, mehanska ura, kmetijsko proizvodnjo pa je izboljšalo kolobarjenje. Srednjeveško obdobje torej predstavlja obdobje prehoda in sprememb, ki so omogočili nadaljnji zgodovinski razvoj.

Procesno znanje dijaki izgrajujejo v obliki projektnega učnega dela, v katerega je vključeno delo z raznolikimi zgodovinskimi viri z razvijanjem kritičnega in ustvarjalnega mišljenja. Rezultat projektnega učnega dela so izdelki dijakov, ki odražajo tudi podjetnostne kompetence (od ideje do izdelka).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je predstaviti novejša spoznanja o zgodovini srednjega veka, ki ga predstavljajo v objektivnejši luči in presegajo njegovo prikazovanje zgolj v luči civilizacijskega nazadovanja. Tako se v temi obravnava vloga srednjeveških samostanov, ki so bili zlasti v zgodnjem in visokem srednjem veku središča ne le duhovnega, ampak tudi kulturnega, gospodarskega, intelektualnega in drugega razvoja. Ukvarjali so se tudi z medicino, karitativno dejavnostjo, izobraževanjem idr. Umetnostna dediščina predstavlja vrh srednjeveške rokopisne, arhitekturne, kiparske in slikarske umetnosti. Mnogi samostani so imeli tudi obsežne knjižnice in bili tudi pomembna politična središča. Na ozemlju današnje Slovenije so bili v tem času pomembni samostani v Stični (Stiški rokopis), Žičah, Jurkloštru in Bistri (kodeksi). Cerkev je imela pomembno izobraževalno vlogo, z nastajanjem mest pa tudi mestne šole. Izobraževanje za obrtne in trgovske poklice je potekalo v jeziki

posameznih dežel, v latinskih šolah pa so pripravljali dečke na višji študij. V visokem srednjem veku so bile ustanovljene tudi univerze, ki so omogočale pridobitev visoke izobrazbe. Z zdravilstvom so se ukvarjali ljudski zdravilci, padarji ali kopalniški mojstri, kirurgi in ranocelniki, ki so uporabljali izkustvene in magične pristope zdravljenja. Pomembno vlogo v zdravljenju so imeli menihi, z razvojem mest pa tudi laični zdravilci. Po drugi strani pa je bila še vedno večina prebivalstva nepismenega, prisotni so bili vraževerje, slaba higiena, lakota, velika umrljivost, razširjene so bile bolezni, epidemije, ki so povečale smrtnost prebivalstva. Vsebinsko se lahko obravnava tega dela obogati s skupnim ciljem *Zdravje in dobrobit*, ki se nanaša na oblikovanje pozitivnega odnosa do hrane in prehranjevanja (SC (3.2.2.3)). Tako je v okviru izbirne teme možno soočati argumente za in proti "temačnosti" srednjega veka.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine izbirne teme so:

- » *Vloga srednjeveške Cerkve in samostanov*
- » *Odnos do higiene, bolezni in medicine (zdravstvene razmere)*
- » *Šolstvo in izobraževanje*
- » *Vsakdanjik plemstva, meščanstva in tlačanstva*
- » *Vraževernost*
- » *Občutenje življenja in smrti – odraz v literaturi, umetnosti*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji. Učitelj skupaj z dijaki izbere eno ali več predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

Priporočena učna strategija je projektno učno delo, na katerega se navežejo še sodelovalno učenje, učenje v avtentičnih učnih situacijah, delo z raznolikimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija tudi kritično mišljenje. Obišče se lahko enega od delujočih samostanov in primerja delovanje samostanov v srednjem veku in danes ter njihovo kulturnozgodovinsko zapuščino. V obliki muzejskega učnega dela se lahko obišče Muzej krščanstva na Slovenskem, ki deluje v okviru samostana v Stični. Krščanstvo je bilo namreč prevladujoča religija v Evropi in na ozemlju današnje Slovenije. Poudari se, da se je tudi Cerkev kot ustanova spreminjala in prilagajala zgodovinskim okoliščinam, prav tako odnos ljudi do vere in duhovnosti.

V okviru projektnega učnega dela se lahko izvede tudi ekskurzijo ali zgodovinsko terensko delo v ohranjena srednjeveška mestna jedra izbranih mest, kot so denimo Škofja Loka, Ljubljana, Kamnik, Kranj, Celje, Ptuj, Piran, Koper, Izola idr. Življenje v srednjeveških mestih se lahko poglobi s preučevanjem izobraževalnih igrano-dokumentarnih filmov *Utrip srednjeveške Škofje Loke* in *Piranske srednjeveške zgodbe*. Izjemen primarni zgodovinski vir predstavlja delo *Popotni dnevniki* Paola Santonina, ki je kot kancler oglejskega patriarha na treh vizitacijskih potovanjih med 1485 in 1487 spremljal škofa Petra Carlija, ki je na tak način ugotavljal škodo, ki so jo povzročili osmanski vpadi na južnem Štajerskem, Kranjskem in Koroškem. Popotni dnevniki vključujejo dragocene podatke o prebivalstvu, naravi, mestih in gradovih, o prehrani, slovesnostih, glasbi, verskem življenju idr. Popotni dnevniki so prevedeni v slovenščino, dijaki pa lahko preučijo podatke za izbrane kraje oz.

zgodovinske dežele. Projektno učno delo se lahko organizira tudi v obliki tematskih delavnic, v katerih se dijaki posvetijo preučevanju različnih vidikov življenja, npr. življenju na gradovih, življenju v mestih, življenju v vaseh, življenju v samostanih, prehrani (lahko pripravijo jedi po tedanjih receptih), oblačilni kulturi, bivališčem, zabavi idr. Bogat vir za preučevanje vsakdanjega življenja v srednjem veku so tudi številna ohranjena dela s področja slikarstva, kiparstva in arhitekture.

KAKO TEMAČEN JE BIL V RESNICI SREDNJI VEK

CILJI

Dijak:

- I:** časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave, procese vsakdanjega življenja v srednjem veku;
- I:** razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na vsakdanje življenje v srednjem veku;
- I:** spozna vlogo Cerkve v srednjem in novem veku;
- I:** presodi o skrbi ljudi za zdravje;
- I:** razišče razvoj šolstva in izobraževanja;
- I:** analizira življenje in življenjske razmere posameznih družbenih slojev oz. stanov;
- I:** interpretira odraz vsakdanjega življenja v umetnostnem ustvarjanju;
- I:** pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektne učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže središča najpomembnejših meniških redov na ozemlju današnje Slovenije;
- » na zemljevidu prikaže velika krščanska romarska središča na ozemlju današnje Slovenije in v Evropi;
- » na zemljevid umesti najpomembnejše ali največje gradove na ozemlju današnje Slovenije;

- » kronološko opredeli najpomembnejše umetnostne stvaritve na ozemlju današnje Slovenije in v Evropi s pomočjo (e-)časovnih trakov.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » utemelji vlogo Cerkve z verskega, družbenega, socialnega in kulturnega vidika;
- » našteje najpomembnejše meniške redove na ozemlju današnje Slovenije in v Evropi;
- » oceni in utemelji pomen samostanov na ozemlju današnje Slovenije in v Evropi;
- » poimenuje velika krščanska romarska središča v Evropi in na ozemlju današnje Slovenije;
- » razloži razloge za pojav vraževernosti in pobožnosti;
- » opiše pojav prvih čarovniških procesov;
- » pojasni odnos do higiene in skrbi za zdravje;
- » primerja in navede oblike zdravljenja in zdravniške oskrbe;
- » našteje in opiše najpogostejše bolezni in zdravstvene težave;
- » pojasni razloge za izbruhe velikih lakot;
- » pojasni vzroke za veliko umrljivost;
- » našteje in opiše oblike izobraževanja v visokem in poznem srednjem veku;
- » pojasni vzroke za potrebe po izobraževanju v posameznih obdobjih in posameznih družbenih slojih oz. stanovih;
- » razloži uvajanje in širjenje izobraževanja na Slovenskem;
- » navede glavne kulturne dosežke in znanstvena spoznanja v srednjem veku;
- » poimenuje raziskovalce, avtorje in njihove dosežke v znanosti;
- » opiše značilnosti vsakdanjega življenja podložnikov;
- » navede vzroke za revščino kmečkega prebivalstva;
- » pojasni značilnosti družinskega in družbenega življenja plemstva, meščanstva in podložnikov;
- » primerja podobnosti in razlike bivališč plemstva, meščanstva in podložnikov ter jih pojasni.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;

- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- srednjeveška Cerkev ◦ meniški redovi ◦ romanja ◦ vraževernost ◦ čarovniški procesi ◦ inkvizicija
- epidemije ◦ lakota ◦ šolstvo ◦ univerze ◦ znanost ◦ stanovi ◦ vsakdanje življenje ◦ skrb za zdravje
- higiena

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela. Učni izdelki so lahko zemljevid oz. itinerarij z vrisano potjo, ki jo je po spodnjem Štajerskem, Kranjskem in Koroškem opravił kancler oglejskega patriarha Paolo Santonino, argumenti za debato na vprašanje *Kako temačen je bil v resnici srednji vek?* Izdelki so lahko še grafična zgodba ali digitalna grafična zgodba, s prikazom življenja stanov, strip, izdelan po srednjeveški freski, denimo Sv. Nedelje iz cerkve v Crngrobu pri Škofji Loki, izvirni in inovativni načrt za obuditev starega mestnega jedra ali načrt izboljšanja še obstoječih starih mestnih jeder, izvirni načrt za popularizacijo izbranega kulturnozgodovinskega spomenika iz obravnavanega obdobja (npr. grad, samostan), učna pot po sledih ohranjene kulturne dediščine srednjega veka v izbranem kraju, regiji idr.

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presežati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

2.1 RAZVOJ ZGODOVINSKIH DEŽEL NA SLOVENSKEM. MADŽARI V SREDNJEM VEKU

OBVEZNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti naselitev Slovanov med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino, oblikovanja prvih povezav oz. kneževin, izpostavljeni sta zlasti Karantanija in Karniola. Sledi obravnava nastanka in značilnosti zgodovinskih dežel na Slovenskem. Učenje temelji na analizi posameznih zgodovinskih virov in na zavedanju o skromnem obsegu virov za to obdobje in ta prostor. Glavni poudarki prve podteme *Slovani v Karantaniji, Karnioli in Spodnji Panoniji* so: naselitev Slovanov med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino, nastanek in značilnosti kneževin Slovanov, pokristjanjevanje in vključitev v zahodnoevropski kulturni prostor. Tema prikazuje tudi politični, gospodarski in kulturni razvoj ozemlja današnje Slovenije od ukinitve kneževin Karantanije in Karniole ter vključitev le-tega v državne okvire severno od Alp.

Pri podtemi *Razvoj zgodovinskih dežel na Slovenskem*, so glavni poudarki: vzpon Svetega rimskega cesarstva, oblikovanje zgodovinskih dežel in vzpostavitev deželne oblasti, fevdalne rodbine (plemstvo) in oblikovanje dinastičnih teritorijev, srednjeveška kolonizacija, srednjeveška mesta v notranjosti in severozahodni Istri, kulturni razvoj, osmanski (turški) vpadi in kmečki upori.

Tema zajema prikaz zgodovine Madžarov od preseljevanja do naselitve v Panonsko nižino in osnovanja prve politične tvorbe kot tudi političnega, gospodarskega ter družbenega razvoja madžarskega naroda v srednjem veku. Glavne teme so: Preseljevanje in naselitev Madžarov, Ustanovitev države, Vladavina Árpádovcev, Anžuvincev, Luksemburžanov ter Hunyadijev in Čas osmanskih (turških) vpadov ter razpada Madžarske na tri dele.

Pri delu z zgodovinskimi viri se okviru teme razvija procesno znanje, zlasti kritično mišljenje in skupni cilj *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost* (strokovna besedila, strokovni jezik, razumevanje pomena branja, sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti, etična refleksija, aktivna državljska drža).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Tema je razdeljena na dve podtemi, in sicer *Slovani v Karantaniji, Karnioli in Spodnji Panoniji* ter *Razvoj zgodovinskih dežel na Slovenskem*. Namen prve podteme (skupine ciljev) je predstaviti zgodovinski razvoj na območju naselitve med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino od razpada zahodnega dela rimskega imperija do nastanka kneževin Slovanov. Izpostavljeni sta Karantanija in Karniola. Namen druge podteme (skupine ciljev) je prikazati politični, gospodarski in kulturni razvoj zgodovinskih dežel na Slovenskem. Prikazani

so tudi zgodovinski pojavi in procesi, značilni za prehod iz srednjega v novi vek, kot so vpadi Osmanov in kmečki upori.

V okviru druge podteme je prikazan razvoj madžarskega naroda od naselitve, ustanovitve države ter političnega, gospodarskega in družbenega razvoja v visokem srednjem veku, prav tako pa je nakazan prehod v novi vek.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine obvezne teme

Slovani v Karantaniji, Karnioli in Spodnji Panoniji:

- » Naselitev Slovanov med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino ter Samova plemenska zveza
- » Karantanija (politični razvoj in obred ustoličevanja)
- » Družbena ureditev in gospodarski razvoj v Karantaniji
- » Kneževina Karniola
- » Pokristjanjevanje, vključitev v zahodnoevropski kulturni prostor, uveljavitev bavarske in frankovske oblasti
- » Spodnja Panonija
- » Kulturna zapuščina (*Brižinski spomeniki*, arhitektura, delovanje sv. Cirila in Metoda)

Razvoj zgodovinskih dežel na Slovenskem:

- » Vzpon Svetega rimskega cesarstva
- » Oblikovanje zgodovinskih dežel in vzpostavitev deželne oblasti
- » Plemiške rodbine in oblikovanje dinastičnih ozemelj
- » Kolonizacija
- » Nastanek mest (v notranjosti, na Primorskem)
- » Kulturni razvoj
- » Značilnosti gospodarstva
- » Osmanski vpadi
- » Kmečki upori

Madžari v srednjem veku:

- » Preseljevanje Madžarov in naselitev v Panonsko nižino
- » Nastanek madžarske države
- » Širjenje madžarske države v času Árpádovcev

- » Andrej II. in Zlata bula
- » Bela IV. in vdori Mongolov
- » Anžuvinci in Sigismund Luksemburški na madžarskem prestolu
- » Vzpon Hunyadijev in njihov boj proti osmanskim Turkom
- » Kmečka vojna Jurija Dózse
- » Bitka pri Mohaču

Strokovni presoji učitelja je prepuščeno podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav.

Didaktična priporočila

Za realizacijo ciljev se poleg analize raznolikih zgodovinskih virov se priporočajo sodobne didaktične oz. učne strategije, zlasti zgodovinsko terensko delo (vključuje npr. tudi obiske muzejev, ohranjenih srednjeveških mestnih jeder), učenje z odkrivanjem (lahko tudi virtualno), sodelovalno učenje in medpredmetno bodisi multi-bodisi interdisciplinarno povezovanje in timsko delo (npr. povezovanje slovenščine in zgodovine na primeru obravnave Brižinskih spomenikov ali drugih rokopisov slovenskega srednjeveškega pismenstva, Prešernove romantične pesnitve v verzih *Krst pri Savici*; povezovanje umetnostne zgodovine in zgodovine pri prikazu kulturnega razvoja na Slovenskem in Madžarskem v srednjem veku ipd.).

Učitelj za doseganje učnih ciljev snuje različne didaktične strategije, in sicer tako "tradicionalne" (npr. tradicionalni pouk s frontalno učno obliko in metodo razlage) kot sodobnejše z avtentičnim poukom, timskim poukom, raziskovalnim poukom idr. Dijake spodbuja k analizi raznolikih virov, in sicer pisnih (npr. izbrani odlomki iz *Fredgarjeve kronike*, *Spreobrnjenja Bavarcev in Karantancev*, *Frankovskih državnih analov*, *Listine Rižanskega zbora*, izbranih odlomkov iz srednjeveških urbarjev, srednjeveških mestnih statutov idr.), materialnih (arheološke najdbe v muzejskih zbirkah, arheološke najdbe v cerkvi Svetega Jurija na Legnu idr.), ustnih (npr. pripovedke iz časov osmanskih vpadov) in avdiovizualnih virov (npr. upodobitev *Mrtvaškega plesa* v cerkvi Svete Trojice v Hrastovljah, upodobitev *Svete Nedelje* v romarski cerkvi Marijinega oznanjenja v Crngrobu pri Škofji Loki).

Tema omogoča in spodbuja preučevanje lokalne zgodovine oziroma domačega kraja, saj lahko učitelj dijake z metodo učenja z odkrivanjem spodbuja, da samostojno raziskujejo svoj kraj in njegovo srednjeveško in novoveško zgodovino. Priporoča se, da dijaki s pomočjo strokovne literature raziščejo vpliv vidnejše plemiške družine, na primer Habsburžanov, Celjskih grofov, Goriških grofov, na ozemlje današnje Slovenije ali pa raziščejo vpliv plemiške družine, ki je imela v srednjem ali novem veku posesti v njihovem lokalnem okolju. Lahko si zamislijo nov, izviren načrt za oživljanje in ohranjanje zgodovinskega spomina in kulturne dediščine. Načrt zapišejo in glavne ideje povzamejo tudi v obliki zloženke, ki jo opremijo z logotipom in glavnimi podatki (ime, priimek, atraktiven naslov). Zloženko dijaki predstavijo bližnjemu turističnemu društvu in pridobijo njihov pisni odziv na predlagani izvirni načrt revitalizacije. V svojem okolju lahko poiščejo primer zapuščenih in propadajočih ostankov srednjeveške kulturne dediščine. Izdelajo načrt reševanja in obujanja ostankov ter ga predstavijo lokalnim oblastem ali Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS). S takim pristopom učitelj dijake spodbuja ne samo k poznavanju, varovanju in ohranjanju srednjeveške in novoveške kulturne dediščine v cerkvah, gradovih, starih mestnih jedrih slovenskih in madžarskih srednjeveških

mest idr., ampak tudi h kritični presoji, ali je za srednjeveško kulturno dediščino v Sloveniji in na Madžarskem oziroma v njihovem domačem kraju ustrezno poskrbljeno, spodbuja pa tudi podjetnostne kompetence.

Pri učenju z različnimi zgodovinskimi viri in tudi besedilom v učbeniku se spodbuja in razvija **sodelovalne oblike učenja** in učinkovite **bralne učne strategije**. Primerne so tako različne bralne učne strategije na različnih stopnjah učnega procesa kot kompleksne bralne učne strategije. Za boljšo časovno in prostorsko predstavbo dijaki uporabljajo zgodovinske zemljevide, neme karte in (e-)časovne trakove.

Dijaki lahko opravijo različne **avtentične in ustvarjalne naloge**, na primer uprizorijo ustoličevanje koroških vojvod, kot ga je zapisal Janez Vetrinjski v *Knjigi resničnih zgodb* v 14. stoletju. Zgodovinskih virov o prvotnem obredu ustoličevanja karantanskih knezov namreč ne poznamo. Ohranjeni so poznejši viri, ki pričajo že o ustoličevanju koroških vojvod. Poleg omenjene *Knjige zanesljivih dogodkov*, ki jo je v 14. stoletju napisal opat Janez Vetrinjski, predstavlja vir za poznavanje obreda ustoličevanja še nemška pravna knjiga *Švabsko zrcalo* iz druge polovice 13. stoletja in *Štajerska rimana kronika* iz začetka 14. stoletja. Starejši del obreda je potekal ob knežjem kamnu, mlajši pa ob vojvodskem prestolu.

Dijaki lahko s plakatom predstavijo izbrane sakralne in posvetne srednjeveške objekte, posnamejo/napišejo reportažo o srednjeveškem mestu, si ogledajo dokumentarni film (na primer *Utrip srednjeveške Škofje Loke*, *Piranska srednjeveška zgodba*, *Turki prihajajo* iz serije *Ozemlje na prepihu* idr.) in napišejo priporočilo za ogled filma ali oceno dokumentarnega filma. Svetuje se tudi terensko delo in poglobljena obravnava študijskih primerov srednjeveških mest (npr. Koper, Piran, Škofja Loka, Ptuj, Slovenj Gradec idr.). Rezultat ustvarjalnega in inovativnega učenja so lahko še zgodovinski eseji, seminarske in raziskovalne naloge, projektne naloge, makete, predstavitve s pomočjo digitalne tehnologije (PPT, Canva, e-časovni trakovi, e-miselni vzorci idr.). Navedeni konkretni primeri didaktičnih in učnih pristopov spodbujajo tudi **ustvarjalnost in inovativnost** pri pouku zgodovine.

Cilj o značilnosti srednjeveških mest v notranjosti in v severozahodni Istri ter življenju ljudi v teh mestih se realizira v navezavi na digitalno kompetenco 3.2. Pouk poteka v računalniški ali mobilni računalniški učilnici. Dijaki se pod mentorskim vodenjem profesorja preizkusijo v rabi interaktivnega zemljevida o srednjeveških mestih in trgih na Slovenskem s portala <https://aplifikacijaun.zrss.si/api/link/m6zxfby>. V nadaljevanju uporabijo obstoječi interaktivni zemljevid srednjeveških mest in trgov, tako da na digitalnem zemljevidu za izbrano mesto v notranjosti in v severozahodni Istri poiščejo in dodajo relevantno besedilo in slikovno gradivo v ponazoritev. O svojih ugotovitvah obvestijo razvijalce zemljevida in jih prosijo za povratno informacijo ter poizvejo o možnostih vključitve dodatnega besedila in slikovnega gradiva v zemljevid.

V povezavi z veščinami dela z zgodovinskimi viri, kot jih opredeljuje učni načrt za zgodovino v splošni gimnaziji, je možno razvijati in spodbujati **veščine kritičnega mišljenja**. S spodbujanjem sodelovalnega učenja ali projektne učne dela dijaki razvijajo in krepijo socialne veščine, veščine učinkovite, spoštljive in vljudne komunikacije, digitalne in raziskovalne veščine, ustvarjalnost, inovativnost in tudi podjetnost. Pri delu z zgodovinskimi viri se v okviru teme razvija zlasti kritično mišljenje in skupni cilj *jezik, državljanstvo, kultura in umetnost* (strokovna besedila, strokovni jezik, razumevanje pomena branja, sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti, etična refleksija, znanje za kritično mišljenje, za aktivno državljsko držo).

Pri poglobljanju znanja in raziskovalnem učenju so v pomoč relevantna znanstvena in strokovna literatura, razstavniki katalogi, ki so jih izdali različni muzeji v Sloveniji in na Madžarskem, spletne strani muzejskih institucij, dokumentarni filmi, dostopni v arhivu RTV. Dijaki, ki želijo znanje poglobiti in povezati s književnostjo, lahko

posežejo po literarnih delih, ki snovno posegajo v čas srednjega in novega veka (npr. *Zgodbe o celjskih grofih in knezih*, *Galjot*, *Jurij Kozjak*, *slovenski janičar*, *Pod svobodnim soncem*, cikel pesmi Antona Aškerc *Stara pravda*, *Tolmenci* idr.), ter presojuje, v kolikšni meri literarna dela odražajo duh časa in ali zgodovinsko dogajanje obravnavajo na zgodovinsko verodostojen način (ločijo med resnico in fikcijo, prezentizem).

SLOVANI V KARANTANIJI, KARNIOLI IN SPODNJI PANONIJI

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese iz zgodovine Slovanov med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino v zgodnjem srednjem veku;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na Sloane v Karantaniji, Karnioli in Spodnji Panoniji;
- spozna prve slovanske politične tvorbe (Samova plemenska zveza, Karantanija, Karniola) ter analizira njihove politične, družbene in gospodarske značilnosti (Karantanija, Karniola);
- spozna značilnosti razvoja Spodnje Panonije;
- ovrednoti pomen ustoličevanja koroških vojvod;
- razišče značilnosti in posledice pokristjanjevanja Slovanov (Salzburg, Oglej, Freising);
- uporabi znanje zgodovine Slovanov med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino za krepitev državljske države;
- SC (1.2.5.1)
- ovrednoti kulturno zapuščino Slovanov med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino ter spozna ustanove ter arheološke parke, kjer je dostopna (v različnih arheoloških parkih, muzejskih zbirkah, arhivskem gradivu, knjižnicah ipd.);
- SC (1.3.2.1 | 1.3.5.1)
- pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Orientacija v zgodovinskem času in prostoru

Dijak:

- » s pomočjo zgodovinskega zemljevida prostorsko opredeli naselitev Slovanov med Alpami, Jadranom, Panonsko in Furlansko nižino;
- » s pomočjo zgodovinskega zemljevida prikaže prve državne tvorbe Slovanov (Samova plemenska zveza, Karantanija, Karniola);
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti obdobje.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opredeli obseg prvih slovanskih državnih tvorb (Samova plemenska zveza, Karantanija, Karniola);
- » opiše glavne značilnosti v gospodarskem, družbenem in političnem razvoju kneževin Karantanije in Karniole;
- » navede posebnosti Spodnje Panonije;
- » opiše obred ustoličevanja koroških vojvod;
- » navede zgodovinske vire, ki pričajo o ustoličevanju koroških vojvod;
- » pojasni, kako se je obred ustoličevanja skozi čas spreminjal, in utemelji, zakaj;
- » pojasni zgodovinske dogodke, ki so vodili k izgubi karantanske samostojnosti, in prehod Slovanov pod bavarsko in frankovsko oblast;
- » oceni pomen ustoličevanja za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- » pojasni glavne značilnosti pokristjanjevanja iz Ogleja, Salzburga in Freisinga;
- » na primerih oceni in pojasni glavne kulturne dosežke v času pokristjanjevanja;
- » na primerih utemelji, kako je zgodovinsko dogajanje vplivalo na kulturno/versko ustvarjanje na območju Karantanije, Karniole in Spodnje Panonije.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;

- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- zgodnjesrednjeveške kneževine Slovanov (Samova plemenska zveza, Karantanija, Karniola) ◦ Spodnja Panonija ◦ obred ustoličevanja (knežji kamen, vojvodski prestol) ◦ pokristjanjevanje (Salzburg, Oglej, Freising) ◦ pismenstvo (Brižinski spomeniki) ◦ pisni spomeniki v glagolici ◦ izguba samostojnosti
- vključitev v Frankovsko kraljestvo ◦ možni načini rekonstruiranja preteklosti

RAZVOJ ZGODOVINSKIH DEŽEL NA SLOVENSKEM. MADŽARI V SREDNJEM VEKU

CILJI

Dijak:

○: s pomočjo zemljevidov sklepa, kako so se oblikovale zgodovinske dežele in kakšna je bila njihova etnična struktura;

SC (2.2.1.1)

○: umesti zgodovinske dogodke, pojave in procese na ozemlju današnje Slovenije in Madžarske v obdobje visokega in poznega srednjega veka;

○: razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi viri, ki se nanašajo na razvoj zgodovinskih dežel in Madžarske v visokem in poznem srednjem veku;

○: analizira politični razvoj zgodovinskih dežel na tleh današnje Slovenije ter politični razvoj na Madžarskem;

○: razišče družbene in gospodarske spremembe zgodovinskih dežel in Madžarske, do katerih je prišlo zaradi uvajanja fevdalne družbe;

SC (2.2.1.1)

○: analizira značilnosti srednjeveških mest v notranjosti, v severozahodni Istri in na Madžarskem ter sklepa o življenju ljudi v teh mestih, tako da obogati obstoječo digitalno vsebino z novimi podatki (npr. na digitalni zemljevid za izbrano mesto v notranjosti in v severozahodni Istri doda relevantno besedilo in slikovno gradivo v ponazoritev);

SC (4.3.2.1)

○: ovrednoti kulturni in gospodarski pomen srednjeveških samostanov;

○: sklepa, kako je zgodovinsko dogajanje vplivalo na kulturno ustvarjanje na ozemlju današnje Slovenije in Madžarske;

SC (1.3.2.1)

○: ugotovi vzroke in posledice kmečkih uporov na Slovenskem;

○: razišče značilnosti in posledice vpadov Osmanov na ozemlje današnje Slovenije in Madžarske;

○: z znanjem zgodovine oblikovanja zgodovinskih dežel na Slovenskem ter znanjem zgodovine Madžarske krepi državljansko držo;

SC (1.2.5.1)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zgodovinskem zemljevidu poimenuje zgodovinske dežele v okviru Svetega rimskega cesarstva;
- » na zgodovinskem zemljevidu opredeli značilnosti etničnega in upravnega razvoja zgodovinskih dežel in Madžarske v visokem in poznem srednjem veku;
- » na zgodovinskem zemljevidu poveže posestni razvoj zgodovinskih dežel v povezavi z različnimi plemiškimi rodbinami v visokem in poznem srednjem veku;
- » na zgodovinskem zemljevidu predstavi značilnosti gospodarskega, družbenega in kulturnega razvoja zgodovinskih dežel in Madžarske v visokem in poznem srednjem veku;
- » na zemljevidu pokaže in predstavi glavna srednjeveška mesta in trge v notranjosti in severozahodni Istri;
- » na zgodovinskem zemljevidu opredeli obseg in čas večjih kmečkih uporov na slovenskem etničnem ozemlju ter na Madžarskem;
- » na zemljevidu prostorsko in časovno predstavi smeri vpadov Osmanov na ozemlje današnje Slovenije in Madžarske;
- » s pomočjo raznolikih zgodovinskih virov in (e-)časovnih trakov razvoj zgodovinskih dežel in Madžarske umesti v obdobje visokega in poznega srednjega veka.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni upravno-politični razvoj in položaj zgodovinskih dežel v okviru Svetega rimskega cesarstva;
- » našteje pomembne plemiške rodbine za zgodovinske dežele;
- » razloži, kako je celjskim grofom uspelo oblikovati Celjsko deželo;
- » pojasni okoliščine, v katerih so Habsburžani uveljavili oblast nad zgodovinskimi deželami;
- » navede, kateri družbeni stanovi so se uveljavili v zgodovinskih deželah visokega in poznega srednjega veka ter pojasni odnose med njimi;
- » razloži značilnosti srednjeveške kolonizacije v zgodovinskih deželah in njene posledice na etničnem, gospodarskem in družbenem področju;
- » pojasni glavne značilnosti gospodarskega razvoja zgodovinskih dežel;
- » pojasni, v kolikšni meri gre pri mestih v notranjosti in severozahodni Istri za kontinuiteto poselitve iz rimskega obdobja;
- » razloži glavne značilnosti meščanskega stanu;

- » pojasni, ali so v srednjeveških mestih živeli samo meščani;
- » pojasni razliko med srednjeveškim mestom in trgom;
- » oceni dosežke srednjeveških mest na kulturnem in izobraževalnem področju;
- » primerja in pojasni glavne značilnosti v srednjeveških mestih v notranjosti in severozahodni Istri na upravnem in gospodarskem področju;
- » oceni dosežke srednjeveških mest na kulturnem in izobraževalnem področju;
- » **našteje glavne meniške redove in opiše njihovo poslanstvo ter značilnosti;**
- » pojasni kulturno zapuščino samostanov in oceni njihov pomen v poznejših obdobjih in danes;
- » **navede nekaj primerov srednjeveške umetnosti;**
- » oceni pomen srednjeveške umetnosti in na izbranih primerih pojasni, kako odraža srednjeveški miselni svet;
- » **našteje glavne kmečke upore in opiše njihove značilnosti ter zahteve kmetov;**
- » oceni posledice kmečkih uporov na Slovenskem za kmečki stan;
- » **opiše glavne značilnosti in namen vpadov Osmanov v zgodovinske dežele;**
- » oceni vsestranske posledice vpadov Osmanov zgodovinske dežele;
- » **razloži preseljevanje Madžarov in njihovo naselitev v Panonski nižini;**
- » **pojasni ustanovitev in organizacijo madžarske države;**
- » **razloži širjenje madžarske države v času Árpádovcev;**
- » **oceni pomen Zlate bule ter njeno zakonodajno vlogo v nadaljnjih obdobjih;**
- » **razloži posledice mongolskih vpadov na madžarsko ozemlje;**
- » **pojasni reorganizacijo fevdalne monarhije v času Anžuvincev;**
- » **navede tipe srednjeveških mest na Madžarskem;**
- » **navede najpomembnejše kulturne dosežke srednjeveškega madžarskega prostora;**
- » **opiše boje Hunyadijev proti osmanskim Turkom;**
- » **oceni vlogo Matije Korvina kot humanističnega vladarja;**
- » **opiše značilnosti kmečke vojne J. Dózse;**
- » **oceni posledice bitke pri Mohaču.**

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- Sveto rimsko cesarstvo ◦ zgodovinske dežele na Slovenskem ◦ dinastična ozemlja ◦ Celjski grofi
- Habsburžani ◦ deželna zavest ◦ kolonizacija ◦ srednjeveška mesta ◦ kmečki upori ◦ osmanski (turški) vpadi
- primogenitura ◦ Árpádovci (Ladislav I., Koloman, Andrej II., Bela IV.) ◦ zlata bula ◦ županija
- Anžuvinci ◦ Hunyadiji ◦ bitka pri Mohaču

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so denimo zgodovinski esej, ocena dokumentarnega filma, načrt vključitve arheološkega najdišča ali kulturnozgodovinskega spomenika v lokalni prostor, igra vlog z uprizoritvijo ustoličevanja karantanskih knezov oz. koroških vojvod, (e-)časovni trak, miselni vzorec idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina*

(Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

2.2 NOVI VEK IN ZAČETKI MODERNOSTI

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema zajema časovno obdobje od konca srednjega veka do druge polovice 18. stoletja. Vsebinski poudarki prve podteme (skupine ciljev) se nanašajo na "velika geografska odkritja", na zgodnji kapitalizem, merkantilizem in fiziokratizem ter na začetek industrializacije v Angliji in na njeno širjenje. Pri "velikih geografskih odkritjih" se tematizira vprašanje "kdo je v resnici kaj odkrival", saj nam ohranjeni zgodovinski viri sporočajo, da so evropski, arabski, kitajski pomorščaki iskali nove trgovske poti in ob tem "odkrivali nova ozemlja". Izpostavi se izmenjavo idej, dobrin in blaga ter pozitivne in negativne posledice geografskih odkritij. Poudari se trgovina s sužnji in uničenje starih (predkolumbovskih) kultur, ki predstavlja temen madež v človeški zgodovini.

Druga podtema (skupina ciljev) časovno zajema obdobje renesanse in humanizma ter se nadaljuje z obdobjem reformacije in protireformacije. Poudarek je na opredelitvi pojma "renesančni človek", umetnosti in znanosti v času renesanse, na pomenu idej in del humanističnih mislecev, na razmerjih med humanizmom in reformacijo, na razvoju šolstva, ki se je širilo iz višjega na srednji stan (šole v mestih), na razvoju univerz, na pomenu uvedbe tiska, ki je poleg šolstva pospešil širjenje pismenosti. Izpostavi se pomen reformacije na verskem, političnem, družbenem in kulturnem področju ter oceni posledice protireformacije za dežele, kjer je bila uveljavljena.

Procesno znanje temelji na raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virih, pri čemer se razvija tudi kritično mišljenje.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Tema vključuje dve podtemi, in sicer *Gospodarske in družbene spremembe od konca srednjega veka do konca 18. stoletja* in *Doba renesanse, humanizma, reformacije in protireformacije*. Prva podtema je namenjena velikim geografskim odkritjem, okoliščinam, ki so vodila v odkritja, ter posledicam, ki jih je predstavljala menjava različnih dobrin (trgovina z dišavami in začimbami ter drugim dragocenim blagom in dobrinami, izmenjava kulturnih rastlin idr.). Izpostavi se negativne vidike odkritij, ki jih predstavljata trgovina s sužnji in uničenje kultur, zlasti v Ameriki. Pomembno je izpostaviti tudi večperspektivni vidik odkritij, saj zgodovinski viri dokazujejo, da novih ozemelj niso odkrivali le Evropejci, ampak tudi arabski, kitajski pomorščaki idr. Geografska odkritja so omogočila oblikovanje velikih kolonialnih imperijev, vzpostavljanje novih trgovskih poti, večanje obsega trgovine med celinami ter krepitev celotnega gospodarskega razvoja z uvajanjem novosti. Že proti koncu srednjega veka so se uveljavili založništvo in manufakture, ki jih uvrščamo med zgodnje oblike kapitalistične proizvodnje. V 17. in 18. stoletju pa sta se razširili novi gospodarski teoriji merkantilizma in fiziokratizma, ki sta omogočili hitrejši gospodarski razvoj na področju trgovine, obrtne proizvodnje in kmetijstva kot gospodarskega temelja absolutističnih in razsvetljensko absolutističnih monarhij.

Na kulturnem področju se je na območju Italije že v poznem 13. in v 14. stoletju, drugod po Evropi pa v 15. in 16. stoletju uveljavila renesansa, za katero je značilno odkrivanje in navdušenje nad antično kulturo. Renesnančno obdobje je prineslo številne izjemne stvaritve na področju slikarstva, kiparstva, arhitekture, glasbene umetnosti, literature, filozofije in znanosti. Lastnosti t. i. renesančnega umetnika oz. izobraženca so vsestranska nadarjenost za umetnost, znanost in tehniko. Pooseblja ga eden največjih renesančnih umetnikov, Leonardo da Vinci. Pri pouku se izpostavi tudi vpliv zgodovinskega dogajanja na različna umetniška dela. Humanizem pa je kulturno in umetnostno gibanje, ki poudarja pomen in spoštovanje človekovega dostojanstva. V 15. in 16. stoletju so delovali humanistični misleci, ki so oblikovali nove poglede na človeka, družbo, vladanje in oblast, državno obliko, na vlogo Cerkve. Sočasno se je začela še reformacija, ki si ji prizadevala za reformo in obnovo cerkvenega življenja. Posledica je razcep na protestantsko Evropo, v kateri so se uveljavile nove reformirane smeri krščanstva (npr. luteranska, kalvinistična, anglikanska), ter na katoliško Evropo, v kateri se je s protireformacijo ohranilo, obnovilo in utrdilo katoliško krščanstvo pod vodstvom papeža, odsev pa se kaže v baročni umetnosti.

V okviru teme se obravnava tudi značilnosti izobraževanja in šolstva. Izpostavi se pomen tiska za širjenje pismenstva, poleg širjenja mreže šol ter univerz in zahteve Protestantske cerkve, da morajo verniki brati *Sveto pismo* sami, in to v ljudskem jeziku.

Jedrne vsebine

Gospodarske in družbene spremembe od konca srednjega veka do konca 18. stoletja:

- » Geografska odkritja in osvajanja (vloga Evropejcev, Arabcev, Kitajcev idr.)
- » Oblikovanje kolonialnih imperijev
- » Posledice geografskih odkritij (menjava dobrin in idej, trgovina s sužnji)
- » Zgodnji kapitalizem
- » Merkantilizem in fiziokratizem

Doba renesanse, humanizma, reformacije in protireformacije

- » Renesansa in "renesančni človek"
- » Umetnost in znanost v času renesanse
- » Vloga in pomen humanizma in humanističnih mislecev
- » Izobraževanje, šolstvo (plemstvo, vloga samostanov, mesta, univerze) in tisk (uvredba in širjenje tiska ter pismenstva)
- » Reformacija (verski, politični, družbeni, kulturni pomen)
- » Protireformacija (katoliška in protestantska Evropa)

Podrobno načrtovanje letnih in sprotne učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Pri didaktičnih strategijah, vezanih na profesorja, se kombinira tradicionalne in sodobne oblike pouka, zlasti avtentični pouk, raziskovalni pouk, timski pouk idr.

Učenje naj v čim večji meri poteka s pomočjo dela z raznolikimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija tudi veščine kritičnega mišljenja. Geografskih odkritij in obsega kolonialnih imperijev se dijaki učijo s pomočjo tematskih zemljevidov, izdelajo preglednico pomorščakov in njihovih odkritij ali pa posledic le-teh za Evropo, Ameriko, Afriko, Azijo, Avstralijo, Novo Zelandijo idr. Pripravijo lahko argumentativni diagram z argumenti za in proti vprašanju *Ali so Evropejci odkrili preostali svet?* Vsak argument mora vsebovati utemeljitev in podporne dokaze ter primere za podkrepitev in ponazoritev. Izdelajo lahko preglednico značilnosti založništva, merkantilizma in fiziokratizma.

Preučuje se lahko umetniška dela z zgodovinskim ozadjem, denimo portrete, kot je portret trgovca Georga Gieseja, pri čemer dijaki ugotovijo, kaj na portretu dokazuje, da gre za upodobitev trgovca. Portreti so v tem času nadomeščali fotografije, iz njih pa so razvidni tudi kultura oblačenja, razlike med stanovi, razmerja med spoloma, odnos do otrok. Za današnje slovensko ozemlje je zanimiv portret slovenske kmetice, ki ga je v obliki bakroreza izdelal Albrecht Dürer. Portret je poimenoval *Una Villana Vindisch*. Analizira se lahko upodobitve mest, na katerih se ugotavlja tudi značilnosti urbanizacije, gospodarskega razvoja, upravnega ustroja, kulturnega razvoja idr. S preučevanjem odlomkov iz del humanističnih mislecev, kot so Erazem Rotterdamski (*Hvalnica norosti*), Thomas More (*Utopija*) in Niccolò Machiavelli (*Vladar*), dijaki primerjajo in ugotovijo poglede na družbo, vladanje, obliko držav, odnos do sočloveka, ki jih primerjajo tudi s srednjeveškimi na primeru del Tomaža Akvinskega.

Tematika omogoča številne kvalitetne medpredmetne povezave z likovno umetnostjo, umetnostno zgodovino, književnostjo, filozofijo idr. na ravni vsebin, ciljev, aktivnosti in konceptov. Ker se tematika med predmeti časovno ne izvaja sočasno, priporočamo izvedbo v obliki timskega pouka, ki omogoča, da se znanje med predmeti ponovi, poglobi in poveže. Timski pouk se lahko izvede interaktivno, ko dva ali več učiteljev sočasno poučujejo isto skupino dijakov, ali pa rotacijsko, ko učitelji skupno načrtujejo, izvajajo in vrednotijo pouk, a ne poučujejo v vseh fazah ali v delu faz sočasno.

Primerjave ali ugotavljanje značilnosti se lahko izvede v obliki preglednic, denimo izbrano umetniško delo in odsev zgodovinskega dogajanja v njem, znanstveniki in izumitelji iz obdobja humanizma ter njihovi dosežki ter pomen za nadaljnji zgodovinski razvoj, primerjava značilnosti srednjeveškega mesta in mesta, preurejenega po renesančnih urbanističnih načelih (ulice, odpadne vode, arhitekturna podoba palač in cerkva, umestitev obrti), primerjava značilnosti različnih smeri reformacije. Geografska odkritja in glavne kulturne in znanstvene dosežke se lahko predstavi tudi s pomočjo (e-)časovnih trakov, (e-)miselnih vzorcev idr. Dijaki lahko pišejo krajše sestavke ali poročila o izbrani tematiki, npr. kako sta izum tiska in širjenje mreže šol vplivala na dvig izobrazbe in pismenstva, kaj pomeni ideal renesančnega človeka, razlaga reka "Čigar vlada, tega religija".

V digitalni obliki pripravi načrt za popularizacijo izbrane renesančne ali baročne stva

GOSPODARSKE IN DRUŽBENE SPREMEMBE OD KONCA SREDNJEGA VEKA DO KONCA 18. STOLETJA

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti gospodarske in družbene spremembe med koncem srednjega veka in koncem 18. stoletja;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na gospodarske in družbene spremembe od srednjega veka in do konca 18. stoletja;
- : sklepa o okoliščinah in značilnostih "geografskih odkritij";
- : na primeru posledic geografskih odkritij (trgovina s sužnji, uničenje avtohtonih kultur) raziše negativne vidike delovanja človeka na družbo in okolje;
SC (1.2.2.2 | 2.1.2.1)
- : razume etični vidik zgodovinskih interpretacij, ki se nanašajo na vprašanja velikih geografskih odkritij, ter z njimi povezano podreditev in uničenje avtohtonih kultur;
SC (1.2.2.2)
- : sklepa o značilnostih zgodnjega kapitalizma (založništvo, manufakture);
- : analizira gospodarski doktrini merkantilizma in fiziokratizma;
- : raziše okoliščine in značilnosti zgodnje industrializacije v Angliji ter opredeli obseg njenega širjenja na prehodu iz 18. v 19. stoletje;
- : na primerih zgodnje industrializacije ovrednoti vpliv človekovega delovanja na družbo in okolje;
SC (2.1.1.1 | 2.1.3.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu opredeli obseg zgodnjih kolonialnih imperijev;

- » na tematski karti opredeli obseg širjenja industrializacije na prehodu iz 18. v 19. stoletje;
- » z uporabo zgodovinskih zemljevidov in drugih zgodovinskih virov umesti gospodarske in družbene spremembe med koncem 15. in koncem 18. stoletja v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov umesti zgodovinsko dogajanje v ustrezen zgodovinski čas.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše pogoje in vzroke za "geografska odkritja";
- » navede glavne kolonialne imperije in opiše njihovo oblikovanje;
- » pojasni vsestranske posledice "geografskih odkritij" za Evropo in svet (npr. izmenjava dobrin in idej, trgovina s sužnji);
- » argumentira, v kolikšni meri so Evropejci "odkrivali preostali svet" in v kolikšni meri je "preostali svet odkrival" nove dežele (npr. Kitajci, Arabci);
- » na izbranem primeru oceni in pojasni posledice geografskih odkritij za družbo in okolje ter ga predstavi z izbranim izdelkom;
- » opiše značilnosti zgodnjega kapitalizma (založništvo in manufakture);
- » na primerih pojasni delovanje založništva in manufaktur;
- » opiše značilnosti novih gospodarskih doktrin fiziokratizma in merkantilizma;
- » na primerih izbranih držav primerja in razloži podobnosti in razlike gospodarskega razvoja, temelječega na fiziokratizmu in merkantilizmu;
- » razloži vzroke za začetke industrializacije v Angliji;
- » navede glavne dosežke industrializacije in pojasni, kako so izboljšali kakovost življenja ljudi in družbe;
- » oceni pozitivne in negativne posledice industrializacije;
- » oceni, v kolikšni meri se je industrializacija na prehodu iz 18. v 19. stoletje širila v Evropi in v svetu, ter argumentira oceno;
- » na izbranem primeru oceni in pojasni posledice industrializacije za družbo in okolje ter ga predstavi z izbranim izdelkom.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;

- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- trgovina z dišavami in začimbami
- "velika geografska odkritja"
- zgodnji kapitalizem
- merkantilizem
- fiziokratizem
- industrializacija

DOBA RENESANSE, HUMANIZMA, REFORMACIJE IN PROTIREFORMACIJE

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti dobo renesanse, humanizma, reformacije in protireformacije;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na renesanso, humanizem, reformacijo in protireformacijo;
- : razišče značilnosti renesanse in humanizma ter okoliščine za njun pojav;
- : ovrednoti značilnosti in pomen razvoja šolstva in tiska na širjenje pismenosti in znanja;
- : analizira zgodovinsko ozadje za pojav reformacije in njene značilnosti;
- : ugotovi okoliščine za uveljavitev protireformacije ter njene značilnosti;
- : ovrednoti kulturno zapuščino renesanse, humanizma, reformacije in protireformacije;
- SC (1.3.2.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže dežele oz. države, kjer so se uveljavili renesansa, humanizem, reformacija in protireformacija;
- » na (e-)časovnem traku predstavi časovni razpon renesanse, humanizma, reformacije in protireformacije skozi zgodovino.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » razloži bistvo renesanse in humanizma;
- » na primeru pojasni pojem "renesančni človek";

- » na primerih interpretira odsev zgodovinskega dogajanja v renesančnih umetniških delih (slikarstvo, kiparstvo, arhitektura);
- » na primerih primerja in utemelji poglede humanističnih mislecev na človeka, družbo in vladanje;
- » **našteje glavne izume in dosežke v znanosti in tehnologiji ter pojasni njihov pomen za nadaljnji zgodovinski razvoj;**
- » argumentira trditev, da je bilo 18. stoletje tudi stoletje novih idej in izumov na različnih področjih življenja in dela;
- » primerja podobnosti in razlike v razvoju na različnih področjih življenja in dela v dobi renesanse in humanizma med posameznimi predeli Evrope;
- » opiše glavne značilnosti v razvoju šolstva: šolanje plemičev, vloga samostanov, meščanske šole, univerze;
- » **pojasni, kako je uporaba tiska vplivala na večji obseg pismenosti in znanja;**
- » **opíše značilnosti reformacije in okoliščine za njen pojav;**
- » **našteje glavne reformatorje in opiše bistvo njihovih zahtev;**
- » našteje glavne smeri reformacije in pojasni, kaj je zanje značilno;
- » primerja podobnosti in razlike med posameznimi smermi reformacije ter pojasni, kje se je posamezna smer reformacije uveljavila, ter utemelji, zakaj;
- » na primerih oceni odnose med reformacijo in humanizmom;
- » **opíše okoliščine, cilje in ukrepe protireformacije in katoliške obnove;**
- » pojasni, kje se je reformacija obdržala in kje se je uveljavila protireformacija.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- renesansa ◦ humanizem ◦ renesančna umetnost ◦ humanistični misleci ◦ tisk in širjenje pismenosti
- šolstvo ◦ reformacija ◦ protireformacija

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so denimo dopolnjeni zemljevidi ali legende k zemljevidom, preglednice, argumentativni diagram, (e-)časovni trakovi, (e-)miselni vzorci, digitalne predstavitve, izvirni načrti za popularizacijo izbranih kulturnozgodovinskih spomenikov, poročila, zgodovinski eseji idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

2.3 MED PARLAMENTARIZMOM IN ABSOLUTIZMOM

OBVEZNO

OPIS TEME

Namen teme je obravnava značilnosti in razmerij treh različnih modelov vladanja med 16. in začetkom 19. stoletja, in sicer parlamentarnih monarhij (Nizozemska, Anglija oz. Velika Britanija) in absolutnih monarhij (Francija) ter razsvetljenih absolutnih monarhij (habsburška monarhija). Tema je namenjena tudi ameriški vojni za neodvisnost in francoski revoluciji, ki sta postavili temelje sodobnemu pojmovanju človekovih pravic in svoboščin, ki izhajajo iz univerzalnega sistema vrednot svobode in enakosti (enakopravnosti). Izpostavi se pomen ameriške ustave iz časa bojev za neodvisnost ter francoske *Deklaracije o pravicah človeka in državljana*.

Izpostavi se glavne razlike omenjenih modelov vladanja. Glede pojmovanja oblasti temelji parlamentarizem na delitvi oblasti, ljudstvo sodeluje pri odločanju, vladarjeva moč je omejena, pri absolutizmu pa vladar stremi k centralizirani in neomejeni oblasti brez sodelovanja ljudstva. Začetki parlamentarizma na Nizozemskem in v Veliki Britaniji predstavljajo temelj moderne parlamentarne demokracije, absolutizem pa predstavlja primer avtorske vladavine. Vladarji, ki so uvedli razsvetljeni absolutni model vladanja, pa so pod vplivom razsvetljenstva vpeljali nekatere reforme, ki so omogočile modernizacijo, večji napredek in blaginjo, a so hkrati krepiли tudi državo in absolutno oblast.

Procesno znanje se izgraja z raznolikimi primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, z razvijanjem večščin kritičnega mišljenja ter krepitvijo državljanstva – državljske države in začetkov aktivnega državljanstva, parlamentarnih ustavnih držav, v katerih so človekove pravice in svoboščine zapisane v temeljnem državnem dokumentu – ustavi (pomen ameriške ustave iz obdobja prizadevanj za neodvisnost).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je dijakom razložiti začetke parlamentarne ureditve na podlagi nizozemskega osvobodilnega boja proti španski nadoblasti in razvoj Anglije na podlagi spopada med privrženci absolutizma in parlamenta.

Aktivnosti naj bodo usmerjene v avtentične naloge, sodelovalno učenje, medpredmetno povezovanje, uporabo digitalnih tehnologij – navidezna resničnost – npr. s hologramom prikazati parlamentarno ureditev.

Ob shematskih prikazih naj dijaki razložijo oblikovanje absolutne monarhije v Franciji. Izvire razsvetljenskih idej in njihov vpliv na reformne poskuse v razsvetljenih absolutnih monarhijah naj razložijo na primeru habsburške monarhije v sodelovanju s šolsko knjižnico in informatiko. Ameriško in francosko revolucijo ter Napoleonovo dobo lahko dijaki spoznavajo z avtentičnim učenjem, npr. igre vlog, ali s pomočjo filmske vzgoje, npr. igrani in dokumentarni filmi z obravnavano tematiko.

Jedrne vsebine

Obvezna tema vključuje naslednje jedrne vsebine:

- » Parlamentarna monarhija – Nizozemska, Anglija
- » Absolutizem – Francija
- » Razsvetljenstvo, razsvetljene absolutne monarhije (Prusija in Rusija)
- » Ameriška revolucija
- » Francoska revolucija
- » Napoleonova doba
- » Dunajski kongres

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Učne strategije temeljijo na učenju s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se spodbuja razvijanje kritičnega mišljenja, avtentično učenje, sodelovalno učenje, zgodovinsko terensko delo, učenje z raziskovanjem s poudarkom na digitalni tehnologiji.

Priporočene aktivnosti za realizacijo učnih ciljev za dijaka so:

- » izdelava (e-)časovni trak za obdobje nastajanja parlamentarne monarhije na Nizozemskem in v Angliji ter primerja obe parlamentarni monarhiji (delo v tandemih);
- » s pomočjo zgodovinskih virov razloži razsvetljenske ideje in pripravi preglednico najpomembnejših razsvetljenskih idej;
- » oblikuje in izpolni preglednico s tehniko VŽN o absolutizmu v Franciji;
- » izdelava primerjalne preglednice absolutnih in razsvetljenih absolutnih monarhij;
- » ogleda si dokumentarne ali igrane filme z zgodovinskim ozadjem o ameriški in francoski revoluciji (izvedba je možna tudi v okviru obveznih izbirnih vsebin oz. v povezavi s filmsko vzgojo);
- » ob sekundarnih virih pripravi preglednico o vzrokih, povodu in posledicah ameriške revolucije;
- » izdelava (e-)miselni vzorec o politični ureditvi Združenih držav Amerike;
- » izdelava (e-)časovni trak o francoski revoluciji;
- » s pomočjo karikature o družbenih razlikah v francoski družbi pripravi s sošolci igro vlog ali lutkovni prikaz (predstavo);
- » s pomočjo digitalnih tehnologij in umetne inteligence pripravi s sošolci učno uro o Napoleonovi dobi, pri čemer se lik Napoleona aktualizira z aktualnimi družbenimi razmerami (sodelovalno učenje);
- » pripravi spletni kviz o dunajskem kongresu (sodelovalno učenje).

Učitelj didaktične strategije izbira glede na deklarativne, procesne in odnosne učne cilje. Dijake usmerja k samostojnemu delu s poudarkom na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov.

Tema *Med parlamentarizmom in absolutizmom* omogoča veliko možnosti medpredmetnega sodelovanja. Priporočljivo je sodelovanje s predmeti filozofija, geografija, tuji jeziki in informatika. V okviru aktivnosti učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo z znanji, ki so jih dijaki pridobili pri različnih predmetih. Prizadevamo si, da omenjeno temo v čim večji meri aktualiziramo in iščemo podobnosti ali pa posledice v sodobni družbi. Tako dosežemo večjo motivacijo pri dijakih in učno temo osmislimo.

Pri omenjeni temi priporočamo uporabo digitalnih tehnologij in sodelovalno učenje. Za primer Napoleonove dobe lahko vključimo VR-očala in tako prikažemo navidezno resničnost, denimo Napoleonove vojne in prikaz ene izmed bitk (npr. bitka narodov pri Leipzigu). Dijaki pri medpredmetnem sodelovanju z informatiko uporabijo umetno inteligenco in ChatGPT ter "oživijo" Napoleona. Pri tem upoštevajo zgodovinske vire, zgodovinska dejstva, sklepe in razlage, ki jih ločijo od "zgodb" in legend.

Tema *Med parlamentarizmom in absolutizmom* omogoča avtentične modele učenja (tudi z digitalno tehnologijo) s spodbujanjem ustvarjalnosti. Dijaki lahko izdelajo številne izdelke, projekte in raziskovalne naloge. Možno je tudi zgodovinsko terensko delo (strokovne ekskurzije), kjer dijaki vzpostavijo povezave z zgodovinskim dogajanjem. Pri pouku dijaki razvijajo različne oblike komunikacije. Spodbujamo sodelovalno učenje dijakov, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih; učitelj pa v večji meri opravlja mentorsko, usmerjevalno vlogo.

Dijaki pri pouku izkažejo znanje s pomočjo digitalne tehnologije in pripravijo konkreten izdelek, npr. "oživitev" Napoleona s pomočjo umetne inteligence. Po končanih aktivnostih napišejo esej o Napoleonovi dobi. V esej vključijo aktualizacijo razmer v sodobni Evropi.

Pri obravnavi teme se lahko uporabi:

» *dLib.si: Bernard, A.: Kratek pregled francoskega zgodovinopisja o revoluciji.*

<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-ODUQ8RHT> (<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-ODUQ8RHT>)

» *Zgodovinski časopis: Francoska revolucija in slovenska literatura.*

<https://zgodovinskicasopis.si/zc/article/view/1418>

» *Zgodovinski portal: Francoska revolucija 1789.*

<http://zgodovina.si/francoska-revolucija-1789/> (<http://zgodovina.si/francoska-revolucija-1789/>)

» *Arnes učilnice: Ameriška revolucija in nastanek ZDA.*

<https://ucilnice.arnes.si/mod/resource/view.php?id=333169&forceview=1>

» *Historical Map Online.*

www.mapire.eu/ (<http://www.mapire.eu/>)

» *Palace of Versailles: Napoleon I.*

<https://en.chateauversailles.fr/discover/history/great-characters/napoleon-i>

» *Britanica: Napoleon I.*

<https://www.britannica.com/biography/Napoleon-I>

» Revija *Zgodovina v šoli*, objave so dostopne na portalu Sistory <http://www.sistory.si/11686/menu270>
(<http://www.sistory.si/11686/menu270>)

MED PARLAMENTARIZMOM IN ABSLUTIZMOM

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti zgodovinsko obdobje uveljavitve parlamentarizma in absolutizma;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na zgodnje parlamentarne vladavine, razsvetljene absolutne in absolutne vladavine;
- analizira okoliščine, ki so omogočile uveljavitev absolutizma v Franciji;
- sklepa o glavnih značilnostih razsvetljenskih idej in njihovem vplivu na nastanek razsvetljenega absolutizma;
- na primeru Avstrijskega cesarstva ovrednoti pomen razsvetljenega absolutizma (reforme Marije Terezije in Jožefa II.);
- SC (5.2.5.3)
- ovrednoti nizozemsko osvobodilno vojno za razvoj Nizozemske v svetovno velesilo;
- analizira glavne značilnosti razvoja Anglije in oblikovanje angleškega parlamenta;
- ovrednoti različne modele vladanja v primerjavi z današnjimi;
- razišče značilnosti nastanka in razvoja Združenih držav Amerike;
- razišče okoliščine, ki so pripeljale do francoske revolucije, njen potek in dosežke;
- analizira, kako je potekal vzpon in padec Napoleona Bonaparteja;
- ovrednoti politične in ozemeljske spremembe po dunajskem kongresu;
- razume, da sta ameriška vojna za neodvisnost in francoska revolucija postavili temelj sodobnega pojmovanja človekovih pravic in svoboščin, ki so univerzalne z vidika uveljavitve vrednot svobode in enakosti (enakopravnosti);
- SC (1.2.1.2 | 1.2.1.3 | 1.2.1.4)

○: spozna in razume spreminjanje aktivnega državljanstva skozi zgodovino (npr. v času francoske revolucije je bilo povezano z moškimi, ki so služili vojaški rok in so se bili pripravljene žrtvovati za državo);

SC (1.2.4.1)

○: uporabi znanje zgodovine formiranja razsvetljenih absolutnih in parlamentarnih monarhij za krepitev državljanske države;

SC (1.2.5.1)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu predstavi države oz. dežele, kjer se je uveljavil parlamentarizem in absolutizem;
- » na zemljevidu predstavi vojaške pohode Napoleona Bonaparteja in njegove ozemeljske pridobitve;
- » na zemljevidu opredeli ozemeljske spremembe in politično podobo Evrope po dunajskem kongresu;
- » na (e-)časovnem traku predstavi časovno obdobje zgodnjega parlamentarizma in sočasnih absolutnih oz. razsvetljenih absolutnih vladavin.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni pojem absolutizem in opiše razmere, ki so omogočile njegovo uveljavitev v Franciji;
- » pojasni pomen razsvetljenskih idej (naravno pravo, svoboda mišljenja in vere, enakost pred zakonom; pravica do lastnine; ločitev vej oblasti);
- » primerja absolutni in razsvetljeni absolutni način vladanja in ju oceni z vidika spoštovanja človekovega dostojanstva in uveljavljanja človekovih pravic;
- » opiše ključne reforme Marije Terezije in Jožefa II. (šolska, gospodarska, upravna, finančna, davčna, verska, položaj kmetov, vojaška);
- » oceni in pojasni, kako so reforme Marije Terezije in Jožefa II. vplivale na razmere in položaj prebivalcev in na utrditev habsburške države;
- » opiše glavne značilnosti razvoja Nizozemske v času osvobodilne vojne proti španski nadoblasti;

- » oceni pomen nizozemske osvobodilne vojne za razvoj Nizozemske v svetovno pomorsko in gospodarsko silo;
- » razloži značilnosti razvoja Anglije in oblikovanje angleškega parlamenta (*Velika listina svoboščin, Listina o pravicah*);
- » ovrednoti pomen razvoja parlamentarizma v Angliji za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- » primerja parlamentarizem, absolutizem in razsvetljeni absolutizem z današnjimi načini vladanja;
- » primerja obseg udeležbe različnih stanov oz. družbenih slojev pri vladanju in oceni njihov vpliv pri političnem odločanju na primeru posameznih držav;
- » opiše značilnosti ameriške revolucije in njene posledice;
- » s pomočjo odlomkov iz ameriške ustave oceni vpliv razsvetljenskih idej na pravice in svoboščine državljana;
- » opiše vzroke in značilnosti poteka francoske revolucije;
- » pojasni in utemelji posledice, pridobitve in vpliv revolucije na Francijo, Evropo in svet;
- » navede Napoleonove vojaške pohode in obseg njegovih ozemeljskih pridobitev ter njihove posledice;
- » pojasni značilnosti Napoleonove vladavine in spremembe v posameznih obdobjih njegovega vladanja;
- » opiše glavne značilnosti poteka dunajskega kongresa;
- » pojasni politično podobo Evrope po dunajskem kongresu;
- » na primeru razloži nasprotja med nosilci obnove "starega režima" in nosilci liberalnih in nacionalnih gibanj.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- Velika listina svoboščin ◦ angleški parlament ◦ Peticija o pravicah ◦ absolutizem ◦ razsvetljenstvo
- razsvetljeni absolutizem ◦ delitev oblasti ◦ naravno pravo ◦ ideja o suverenosti ljudstva ◦ družbena pogodba
- revolucija ◦ kolonija ◦ ameriška vojna za neodvisnost ◦ Deklaracija neodvisnosti ◦ ustava
- federacija ◦ Listina pravic ◦ stari režim ◦ narodna skupščina ◦ napad na Bastiljo ◦ Deklaracija o pravicah človeka in državljana
- ustavna monarhija ◦ jakobinci ◦ žirondisti ◦ republika ◦ jakobinski teror ◦ cesarstvo
- dunajski kongres ◦ restavracija ◦ Sveta aliansa

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini izkazovanja znanja, kot so lahko (e-)časovni trak, (e-)miselni vzorec, priporočilo za ogled filma, igra vlog, zgodovinski esej, "oživitev" Napoleona s ChatGPT idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

2.4 ZAČETKI NACIONALNEGA OBLIKOVANJA SLOVENCEV IN MADŽAROV

OBVEZNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti slovensko nacionalno oblikovanje iz protoslovenske narodne zavesti v moderni narod. Izpostavljeni so reformacija, Zoisov krog, France Prešeren in Janez Bleiweis. Glavni poudarki teme so: reformacija, protireformacija, barok, razsvetljenstvo, Zoisov krog, Valentin Vodnik, Ilirske province, Bleiweisov krog in Čop-Prešernov krog. Izpostavi se razumevanje preoblikovanja slovenske jezikovne skupnosti v kulturno skupnost in politično skupnost ter razvojne dejavnike, ki so vplivali na ta proces.

Tema predstavi madžarsko narodno oblikovanje od reformacije do dobe reform v predmarčnem obdobju. Glavne teme so: Reformacija in protireformacija, Boj Madžarov proti osmanskim Turkom in Habsburžanom, Erdeljska kneževina, Izgon osmanskih Turkov iz Podonavja, Rákóczijev osvobodilni boj, Čas reform v predmarčnem obdobju (Széchenyi in Kossuth).

Tema torej predstavlja, na katerih tradicijah in skozi katere simbole se je vzpostavila legitimnost slovenskega naroda, kako je prek različnih procesov modernizacije napredovalo vzpostavljanje nacionalne skupnosti; tako je razvoj slovenskega naroda umeščen v kontekst evropskega razvoja drugih narodov in nacij.

Procesno znanje temelji na raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virih, ki omogočajo tudi razvijanje veščin kritičnega mišljenja, ter krepitvi razumevanja razvoja označevalcev slovenske in madžarske kulture (jezik, simboli, miti, zgodovinski spomin, identifikacije). S tem se krepi nacionalna identifikacija in razvijajo skupni imenovalci skupnosti ter individualne vpetosti v nacionalno okolje, politična socializacija ter enotnost, odgovornost in solidarnost. S temo se razvija zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanjost slovenskega in madžarskega naroda in njegovih dosežkov.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je predstaviti slovensko nacionalno oblikovanje iz protoslovenske narodne zavesti v moderni narod. Izpostavljeni so reformacija, Zoisov krog, France Prešeren in Janez Bleiweis. Glavne teme so: reformacija, protireformacija, barok, razsvetljenstvo, Zoisov krog, Valentin Vodnik, krog Franceta Prešerna in krog Janeza Bleiweisa. Izpostavijo se razumevanje preoblikovanja slovenske jezikovne skupnosti v kulturno skupnost in politično skupnost ter razvojni dejavniki, ki so vplivali na ta proces.

Namen teme je predstaviti madžarsko narodno oblikovanje na podlagi političnega, družbenega in gospodarskega razvoja na Madžarskem od reformacije do dobe reform v predmarčnem obdobju. Glavne teme

so: Reformacija in protireformacija, Boj Madžarov proti osmanskim Turkom in Habsburžanom, Erdeljska kneževina, Izgon osmanskih Turkov iz Podonavja, Rákóczijev osvobodilni boj, Čas reform v predmarčnem obdobju (Széchenyi in Kossuth).

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine obvezne teme so:

- » Reformacija (značilnosti, kulturni pomen)
- » Protireformacija (značilnosti in vpliv na kulturo)
- » Uvajanje reform pod vplivom razsvetljenskih idej (reforme Marije Terezije in Jožefa II.)
- » Začetki slovenskega nacionalnega oblikovanja konec 18. stoletja
- » Ilirske province
- » Ideje slovenskih izobražencev v predmarčni dobi
- » Reformacija in protireformacija na Madžarskem
- » Osmanski Turki na Madžarskem
- » Erdeljska v boju proti Habsburžanom in osmanskim Turkom
- » Madžari in izgon osmanskih Turkov iz Podonavja
- » Rákóczijska osvobodilna vojna
- » Razsvetljenstvo na Madžarskem
- » Gibanje madžarskih jakobincev
- » Doba reform na Madžarskem

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Priporočene aktivnosti za realizacijo učnih ciljev so, da dijak:

- » nariše strip o Trubarjevem življenju;
- » napiše in oblikuje zgibanko o slovenskih in madžarskih reformatorjih in njihovih delih;
- » v svojem lokalnem okolju poišče, fotografira, opiše in predstavi izbrani baročni arhitekturni spomenik;
- » oblikuje in izpolni preglednico s tehniko VŽN o začetkih slovenskega nacionalnega oblikovanja;
- » oblikuje preglednico, v kateri navede razsvetljenske začetnike slovenskega narodnega oblikovanja in njihova dela;
- » v preglednici primerja reforme Marije Terezije in Jožefa II.;

- » v dvojicah oblikuje miselni vzorec o reformah, izvedenih v Ilirskih provincah;
- » v preglednici opiše, predstavi in primerja delovanje Bleiweisovega in Čop-Prešernovega kroga;
- » v dLib-u poišče članek iz Bleiweisovih *Novic*, ki se navezuje na dijakovo lokalno okolje;
- » ogleda si filme (scene/prizori) z zgodovinskim ozadjem ali dokumentarne filme o slovenskem narodnem prebujanju v prvi polovici 19. stoletja (npr. *Ozemlje na prepihu*);
- » medpredmetna povezava s slovenščino (književnost, razvoj jezika; objava pisem Žige Zoisa (uredil Luka Vidmar), vrednotenje dela Bleiweisa in Prešerna, *Beatin dnevnik* Luize Pesjak (prevod Urške Perenič), *Babette: dnevnik Barbare Širca*, v katerem avtorica Barbara Širca opisuje vsakdanje življenje v 19. stoletju, *Spomini starega Slovenca ali črtice iz mojega življenja*, v katerih je Andrej Pajk opisal svoja doživetja v Napoleonovi vojski oz. o pohodu v Rusijo (spomine je objavil Josip Jurčič);
- » izdelava (e-)časovni trak za slovensko in madžarsko narodno prebujanje v prvi polovici 19. stoletja;
- » nariše svojo panjsko končnico (na les ali karton) na temo marčne revolucije na Slovenskem (medpredmetna povezava z likovno umetnostjo);
- » pripravi proslavo ali kulturnozgodovinski vložek za proslavo (npr. ob dnevu reformacije; ob dnevu Primoža Trubarja; ob Prešernovem dnevu);
- » pripravi radijsko novico za šolski radio (npr. ob dnevu reformacije; ob dnevu Primoža Trubarja, ob Prešernovem);
- » zgodovinsko terensko delo ali obisk muzeja v zvezi z začetki slovenskega narodnega oblikovanja.

Učitelj samostojno izbira didaktične strategije glede na učne cilje (deklarativne, procesne in odnosne) in standarde znanj. Priporočamo čim več samostojnega dela dijakov. Poudarek naj bo na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov. Tema omogoča poglobljeno medpredmetno sodelovanje s slovenščino. Za krepitev ustvarjalnosti pa se učitelj lahko povezuje z likovno umetnostjo. V okviru tovrstnih aktivnosti učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo z znanji, ki so jih dijaki pridobili pri drugih predmetih.

Prižadevamo si, da temo v čim večji meri aktualiziramo in iščemo podobnosti ali pa posledice v lokalni zgodovini. S tem bomo dosegli večjo motivacijo in zanimanje pri dijakih, znanje bo bolj povezano in osmišljeno. Vsekakor pa si učitelj mora prizadevati, da v dijaku spodbuja in razvija pozitiven odnos do oblikovanja narodne in tudi lokalne kolektivne zavesti ter do ohranjanja in varovanja kulturne dediščine.

V središču učnega procesa je dijak. Učitelj naj v čim večji meri spodbuja dijaka k samostojnemu delu in raziskovanju. Dijak naj poišče in analizira različne zgodovinske vire. Veliko virov o omenjeni temi je digitaliziranih. Možno je izvesti tudi zgodovinsko terensko ali muzejsko učno delo. Spodbujamo lahko deduktivni pristop. Splošno znanje in informacije o slovenskem narodnem razvoju dijaki poiščejo in konkretizirajo v lokalnem okolju.

Pri pouku dijaki razvijajo različne oblike komunikacije. Spodbujajmo tudi sodelovalno učenje dijakov, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih.

Uporabi se raznolika dostopna učna sredstva (učila in pripomočki). Priporočamo, da se tema večinsko obdelava v specializirani zgodovinski učilnici. Zaradi dela z digitaliziranimi viri naj imajo učitelj in dijaki dostop do spleta, računalnika, računalniških tablic in druge tehnologije. Priporočamo vzpostavitev mobilnih računalniških učilnic. Zaželeno pa je tudi delo na terenu in v muzeju. Pouk lahko poteka tudi v spletnih učilnicah, s pomočjo mobilnih računalniških učilnic ipd.

ZAČETKI NACIONALNEGA OBLIKOVANJA SLOVENCEV IN MADŽAROV

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese o oblikovanju Slovencev in Madžarov kot kulturne, etnične in politične skupnosti;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na oblikovanje Slovencev in Madžarov kot kulturne, etnične in politične skupnosti;
- ovrednoti največje dosežke renesanse, humanizma in reformacije na Slovenskem in Madžarskem;
- raziše okoliščine, ki so pripeljale do protireformacije, njen potek in vpliv;
- ugotovi značilnosti protiturških bojev na Madžarskem ter posledice le-teh;
- ovrednoti pomen Rákóczijevega osvobodilnega boja;
- ovrednoti reforme Marije Terezije in Jožefa II. za slovenski in madžarski narodni razvoj;
- ovrednoti vlogo Ilirskih provinc na slovensko narodno gibanje;
- ugotovi pomen slovenskih razsvetljencev in Zoisovega kroga ter vpliv razsvetljenstva na Madžare;
- ovrednoti pomen ilirizma in različnih idejnih krogov za razvoj slovenskega nacionalnega gibanja;
- raziše pomen Széchenyija in Kossutha za razvoj madžarskega nacionalnega gibanja;
- razvije pozitiven odnos do oblikovanja kolektivne narodne zavesti in pozna razmerja med vaškimi, deželnimi in dinastičnimi identifikacijami (identitetami);
- SC (2.2.1.1)
- uporabi znanje zgodovine začetkov slovenskega nacionalnega in madžarskega oblikovanja za krepitev človekovega dostojanstva in narodne samobitnosti in državotvornosti;
- SC (1.2.5.1 | 1.2.1.5)
- ovrednoti kulturno zapuščino začetkov slovenskega in madžarskega nacionalnega oblikovanja;
- SC (1.3.2.1)

🟡: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

🟡: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo zgodovinskih tematskih kart analizira značilnosti gospodarskega, političnoupornega, cerkvenega, kulturnega in izobraževalnega razvoja na Slovenskem in Madžarskem med 16. in začetkom 19. stoletja;
- » opiše pogoje in okoliščine razvoja in oblikovanja slovenske in madžarske jezikovne in kulturne skupnosti med 16. in 18. stoletjem ter jih prostorsko umesti;
- » **navede in poimenuje ter časovno umesti posamezne etape nacionalnega oblikovanja med 16. in začetkom 19. stoletja;**
- » ključne dogodke in pojave iz slovenske in madžarske zgodovine 16., 17., 18. in začetka 19. stoletja umesti v ustrezen zgodovinski čas s pomočjo (e-)zgodovinskih časovnih trakov in raznolikih zgodovinskih virov.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše glavne dosežke humanizma na Slovenskem in Madžarskem;
- » na primerih pojasni največje dosežke renesančne umetnosti na Slovenskem in Madžarskem ter jih poveže z zgodovinskim dogajanjem;
- » **razloži značilnosti reformacije, navede glavne reformatorje in njihovo delo;**
- » opiše pomen reformacije in njeno vlogo v razvoju slovenske in madžarske nacionalne skupnosti;
- » **pojasni razloge za zmago protireformacije;**
- » utemelji vpliv protireformacije na baročno umetnost;
- » **opiše glavne reformne dosežke Marije Terezije in Jožefa II.;**
- » s primeri ponazori in utemelji pomen reform Marije Terezije in Jožefa II. za slovenski in madžarski narodni razvoj;
- » pojasni okoliščine nastanka Ilirskih provinc in njihov obseg;

- » pojasni reforme francoskih oblasti v Ilirskih provincah in oceni njihov pomen za razvoj slovenskega narodnega gibanja;
- » **razloži pojem narodno gibanje;**
- » **imenuje začetnike slovenskega narodnega gibanja (Pohlin, Zois, Vodnik idr.) in njihove dosežke;**
- » na primeru Zoisovega krožka opiše vlogo narodnobuditeljskih krožkov pri krepitevi narodne zavesti;
- » predstavi ideje slovenskih izobražencev o slovenskem narodu v predmarčni dobi;
- » oriše razvoj izrazov Slovenec, Slovenija;
- » **opiše prizadevanja za poenotenje slovenskega jezika (standardizacija);**
- » pojasni značilnosti ilirizma;
- » **opiše delovanje različnih idejnih krogov na razvoj slovenskega nacionalnega oblikovanja v prvi polovici 19. stoletja (Bleiweisov, Čop-Prešernov krog);**
- » navede značilnosti življenja Madžarov pod osmanskimi Turki vse do njihovega izгона iz Podonavja;
- » opiše boje Madžarov proti osmanskim Turkom in Habsburžanom;
- » razloži potek izгона osmanskih Turkov z območja Madžarske ter posledice le-tega;
- » **pojasni pomen Rákóczyjevega osvobodilnega boja;**
- » predstavi vplive francoske buržoazne revolucije na Madžarskem ter gibanje madžarskih jakobincev;
- » **opiše prizadevanja Széchenyija in Kossutha ter oceni njun pomen za razvoj madžarskega narodnega gibanja.**

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- reformacija ◦ protireformacija ◦ razsvetljenje ◦ začetki narodnega gibanja ◦ etnija ◦ narod
- slovanstvo ◦ slovenstvo ◦ centralizirana država ◦ lokalne/deželne/etnične identitete ◦ predmarčna doba
- krepitev narodne zavesti ◦ oblikovanje slovenskega in madžarskega knjižnega jezika

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so lahko zgodovinski strip, zgibanka, fotografska predstavitev, preglednica, miselni vzorec, priporočilo za ogled filma, (e-)časovni trak, panjska končnica, zgodovinski vložek za proslavo ob spominskem dnevu, vest o spominskem dnevu za šolski radio idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

2.5 KAKO SE JE MED SREDNJIM VEKOM IN KONCEM 18. STOLETJA SVET POVEZAL V CELOTO

IZBIRNO

OPIS TEME

Tema je namenjena obravnavi srečevanj različnih kultur od srednjega veka in do konca 18. stoletja. Poudarek je na razvoju Bizantinskega cesarstva, arabske kulture, vikinške kulture, ruske zgodovine od Moskovske kneževine do nastanka Ruskega carstva, Mongolskega in Osmanskega imperija, Indiji, Jugovzhodni Aziji, Japonski in Kitajski, Avstraliji in Oceaniji, kulturah Srednje in Južne Amerike.

V srednjem veku so glavne povezave potekale znotraj Evrope in z Bližnjim vzhodom ter Severno Afriko prek trgovskih poti in stikov, pri čemer je pomembno vlogo igralo Sredozemsko morje. Trgovina je potekala tudi po svilni cesti, trgovalo pa se je z luksuznim blagom (svila, začimbe). Križarske vojne so okrepile stike med Zahodno in Srednjo Evropo ter Bližnjim vzhodom. Izpostavi se, kako so geografska odkritja pripomogla k začetku povezovanja sveta v celoto s pozitivnimi in negativnimi posledicami. Nekatere države so ustvarile kolonialne imperije in širile trgovske stike. Evropske države so v kolonije izvažale različne končne izdelke, ki so jih proizvedli obrtniki in manufakture, uvažale pa so luksuzno blago, surovine in kmetijske pridelke (npr. začimbe, bombaž, sladkor, krompir, koruzo, tobak, kakav idr.). Izpostavi se posledice trgovine s sužnji. Uveljavila se je pomorska trgovina, prek Atlantskega oceana pa so potekale pomembne trgovske poti. Geografska odkritja so omogočila tudi izmenjavo znanstvenih idej, tehnologij in kulture, misijonarji so širili krščanstvo. Začeli so se prvi svetovni konflikti in sodelovanja. Z uveljavitvijo razsvetljenstva so se prek tiskanih medijev širile ideje o svobodi in enakosti.

Procesno znanje temelji na raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virih z razvijanjem večšin kritičnega mišljenja. Dijaki v okviru projektnega učnega dela izdelajo izbrani izdelek, pri čemer razvijajo kompetence podjetnosti (od ideje do izdelka).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Izbirna tema spada v sklop tematike srečevanja kultur, ki preči vse štiri letnike. V prvem letniku so bile v ospredju zgodnje civilizacije, v drugem letniku pa je poudarek na kulturah oz. civilizacijah od srednjega veka do konca 18. stoletja, njihovih glavnih dosežkih ter medsebojnem vplivanju prek trgovskih stikov, vojaških spopadov in ozemeljskih osvajanj.

Učitelj skupaj z dijaki glede na njihovo zanimanje izbere vsaj eno civilizacijo oz. kulturno območje, ki se ga poglobljeno in podrobno obravnava kot študijski primer.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine izbirne teme so:

- » *Razvoj Bizantinskega cesarstva in njegov zaton*
- » *Razvoj in značilnosti arabske kulture*
- » *Značilnosti in pomen vikinške kulture*
- » *Od Moskovske velike kneževine do nastanka Ruskega carstva*
- » *Vrhunec in propad Mongolskega imperija*
- » *Vzpon in značilnosti Osmanskega imperija*
- » *Kulture Indije in Jugovzhodne Azije*
- » *Kulturni in gospodarski razcvet Japonske in Kitajske*
- » *Značilnosti razvoja Avstralije in Oceanije*
- » *Značilnosti razvoja Afrike*
- » *Značilnosti razvoja Srednje in Južne Amerike*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji. Učitelj skupaj z dijaki izbere eno ali več predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

Osrednja didaktična strategija je projektni pouk, v katerega se lahko vključi še avtentični pouk, raziskovalni pouk, timski pouk idr. Možne so številne medpredmetne povezave za poglobitev znanja izbrane civilizacije oz. kulturnega območja s književnostjo, likovno umetnostjo, umetnostno zgodovino idr. Obogatitev znanja pa predstavlja zlasti medpredmetno povezovanje z etnologijo, saj so etnologi opravili vrsto raziskav zunajevropskih kultur ter objavili številne strokovne in znanstvene monografije in članke. Priporočljivo je tudi povezovanje z muzeji, saj hrani denimo Slovenski etnografski muzej tudi muzejske zbirke zunajevropskih kultur.

Učne strategije in možne aktivnosti dijakov se navezujejo na delo z raznolikimi primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija tudi veščine kritičnega mišljenja. Vir lahko predstavlja strokovna in znanstvena literatura o izbrani kulturi oz. kulturnem območju, digitalizirano gradivo z verodostojnih spletnih strani muzejev, enciklopedij (npr. *Encyclopedia Britannica*). Učitelj z dijaki lahko povabi v okviru projektnega učnega dela tudi strokovnjaka za izbrano kulturo ali kulturno območje, ki jo dijakom podrobno predstavi. Strokovnjaki so tako raziskovalci s področja zgodovine in predvsem tudi etnologije in kulturne antropologije. Dijaki lahko v okviru projektnega učnega dela obiščejo Slovenski etnografski muzej ter v obliki muzejskega učnega dela preučijo afriško in kitajsko muzejsko zbirko. Nekatere muzejske zbirke so tudi digitalizirane, npr. indijska zbirka slik in tiskov, Kosova zbirka japonskih predmetov, ki segajo tudi v poznejša obdobja idr.

Izpostaviti je treba tudi zbirko t. i. turkerij, ki jih hranijo v Pokrajinskem muzeju Ptuj Ormož. Veliko digitaliziranega gradiva s področja zgodovine, etnologije in kulturne antropologije je tudi v tujih jezikih; pomembno je upoštevati kriterije za presojo verodostojnosti teh spletnih strani. Pri preučevanju digitaliziranega gradiva v tujem jeziku je možna tudi medpredmetna povezava (npr. angleščina, nemščina, španščina idr.).

V okviru projektnega učnega dela se lahko izvede tematske delavnice z avtentičnim, sodelovalnim in raziskovalnim učenjem, v katerih dijaki predstavijo različne vidike razvoja in značilnosti izbrane civilizacije ali kulturnega območja, od gospodarskih značilnosti, političnoupornega razvoja, družbene strukture, umetnosti in književnosti, religije in duhovnega življenja, šeg in navad, prehrane, bivanjske in oblačilne kulture, medkulturnih vplivov in izmenjave do kulturnih srečevanj in stikov Slovencev s kulturami, ki so vključene v izbirno temo ipd. Organizacijsko se projektno učno delo lahko izvede v okviru interesnih dni, možno je oblikovanje interdisciplinarnega tematskega sklopa. Izsledke projektnega učnega dela dijaki predstavijo v obliki razstave, zloženke, infografike, razrednega časopisa, programa z itinerarijem za turistični obisk z opisom kulturnozgodovinskih in etnoloških znamenitosti, predstavijo lahko podjetnostno idejo za odprtje restavracije z jedilnikom, tipičnim za izbrano civilizacijo ali kulturno območje, pripravijo lahko plakat ali infografiko s predstavitevijo vseh muzejskih zbirk slovenskih muzejev, ki hranijo predmete civilizacij ali kulturnih območij, zajetih v izbirni temi idr. Pri vseh izdelkih si pomagajo z uporabo digitalne tehnologije in e-storitev.

KAKO SE JE MED SREDNJIM VEKOM IN KONCEM 18. STOLETJA SVET POVEZAL V CELOTO

CILJI

Dijak:

I: časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske osebe, dogodke, pojave in procese iz zgodovine Bizanca, Arabcev, Vikingov, Rusije, Mongolov, Osmanov, Indije, Jugovzhodne Azije, Kitajske, Japonske, Avstralije, Oceanije, Afrike ter Srednje in Južne Amerike med srednjim vekom in koncem 18. stoletja;

I: razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na zgodovino Bizanca, Arabcev, Vikingov, Rusije, Mongolov, Osmanov, Indije, Jugovzhodne Azije, Kitajske, Japonske, Avstralije, Oceanije, Afrike ter Srednje in Južne Amerike med srednjim vekom in koncem 18. stoletja;

I: ugotovi značilnosti razvoja, pomena in zatona Bizantinskega cesarstva;

I: spozna značilnosti in pomen arabske kulture;

I: sklepa o značilnostih in pomenu vikinške kulture;

I: razišče, kako je nastala Rusija in kaj je bilo značilno za vladavino najpomembnejših ruskih vladarjev 17. in 18. stoletja;

- I:** sklepa o značilnostih Mongolskega imperija;
- I:** spozna značilnosti Osmanske države in njen vzpon v imperij;
- I:** spozna značilnosti razvoja in pomen Indije in dežel Jugovzhodne Azije;
- I:** analizira značilnosti razvoja Kitajske in Japonske v času novega veka;
- I:** ugotovi značilnosti razvoja kultur Avstralije in Oceanije;
- I:** razišče značilnosti afriških kultur;
- I:** spozna značilnosti razvoja ameriških predkolumbovskih kultur;
- I:** razišče, kakšne so bile posledice vzpostavitve trgovskih stikov med Evropo in trgovskimi mesti v Afriki.
- I:** pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektne učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Časovna in prostorska orientacija

Dijak:

- » analizira zgodovinske tematske karte, ki prikazujejo politični, gospodarski in kulturni razvoj kultur Bizanca, Arabcev, Vikingov, Rusije, Mongolov, Osmanov, Indije in Jugovzhodne Azije, Kitajske in Japonske, Avstralije, Oceanije, Srednje in Južne Amerike med koncem srednjega veka in koncem 18. stoletja;
- » s pomočjo zgodovinskih tematskih zemljevidov in drugih zgodovinskih virov razbere in predstavi odnose izbranega območja oz. kulture z zahodnim svetom;
- » s pomočjo zgodovinskih tematskih zemljevidov in drugih virov opiše, kako je časovno potekalo evropsko raziskovanje Srednje in Južne Amerike, Afrike, Rusije in Azije;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti zgodovinsko dogajanje kultur Bizanca, Arabcev, Vikingov, Rusije, Mongolov, Osmanov, Indije in Jugovzhodne Azije, Kitajske in Japonske, Avstralije, Oceanije, Srednje in Južne Amerike.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni značilnosti razvoja in pomena Bizantinskega cesarstva in njegov propad z uveljavitvijo osmanske oblasti;
- » razloži značilnosti in pomen arabske kulture za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- » oriše značilnosti in pomen vikinške kulture;

- » oriše nastanek Rusije ter utemelji, zakaj se je v 15. stoletju začela uveljavljati ideja o Moskvi kot tretjem Rimu;
- » predstavi ključne družbene, gospodarske, politične in kulturne spremembe v Rusiji za časa vladanja Petra I. Velikega in Katarine II. Velike;
- » opiše značilnosti in pomen Mongolskega imperija;
- » predstavi značilnosti Osmanske države in njen vzpon v imperij;
- » oriše značilnosti in pomen razvoja Indije in dežel Jugovzhodne Azije;
- » na primerih pojasni značilnosti razvoja Kitajske in Japonske za nadaljnji zgodovinski razvoj;
- » na konkretnih primerih predstavi raznolike (gospodarske, kulturne, verske/misijonarske) povezave med Evropejci in Kitajci;
- » predstavi značilnosti razvoja kultur Avstralije in Oceanije;
- » predstavi značilnosti raznolikih kultur v Afriki;
- » pojasni potek in posledice čezmorske trgovine v podsaharski Afriki z Arabci, Indijci, Kitajci in Evropejci;
- » opiše in pojasni odnos Evropejcev (Portugalcev in Nizozemcev) do ljudi in kulturne dediščine v Afriki;
- » na študijskem primeru oceni in utemelji stopnjo razvoja nekaterih držav in/ali mest v Afriki do konca 18. stoletja;
- » presodi in argumentira, ali je novoveška porazdelitev bogastva v Afriki podobna sodobni;
- » oceni in utemelji stopnjo razvoja izbrane predkolumbovske kulture;
- » poišče in razloži razlike in podobnosti med kulturami Aztekov, Inkov in Majev;
- » na konkretnih primerih pojasni spremembe, ki jih je v življenje staroselcev prineslo špansko osvajanje Srednje in Južne Amerike.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

◦ Bizantinsko cesarstvo ◦ arabska kultura ◦ vikinška kultura ◦ Moskovska kneževina ◦ Rusko carstvo
 ◦ Mongolski imperij ◦ Osmanski imperij ◦ Mogulski imperij ◦ dinastije Juan, Ming in Čing na Kitajskem
 ◦ šogunat ◦ edska kultura ◦ kultura Aboriginov v Avstraliji ◦ kultura Maorov na Novi Zelandiji ◦ afriške
 kulture ◦ predkolumbovske kulture Amerike ◦ čezmorska trgovina ◦ trgovina s sužnji

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela, kot so npr. različni izdelki v okviru projektnega učnega dela (npr. razstave, zloženke, infografike, razredni časopis, turistični program, jedilnik za odprtje restavracije z jedmi obravnavane kulture, plakat ali infografika z vsemi muzejskimi zbirkami zunajevropskih kultur idr.).

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

2.6 KAKO SE JE MED KONCEM 15. IN KONCEM 18. STOLETJA ŽIVELO NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM

IZBIRNO

OPIS TEME

Ključni namen teme je poglobljeno obravnavati izbrane vsebinske poudarke iz slovenske in madžarske zgodovine med koncem 15. in koncem 18. stoletja, kot so: zgodnji kapitalizem na slovenskem in madžarskem podeželju in v mestih, šolstvo in izobraževanje, odraz razsvetljenskih reform na življenje v slovenskih in madžarskih mestih in na podeželju, prikaz življenja na Slovenskem v prvih zgodovinopisnih in potopisnih delih ter odsev vsakdanjega življenja v umetnostnem ustvarjanju.

Vsakdanje življenje na Slovenskem in Madžarskem med koncem 15. in koncem 18. stoletja se je temeljito preoblikovalo pod vplivom širših evropskih družbenih, gospodarskih, kulturnih in filozofskih tokov. S to temo si pri dijakih prizadevamo spodbujati radovednost in zanimanje za življenje, delovanje in ustvarjanje ljudi v omenjenem obdobju. Dijaki opredelijo, kako so se zgodovinski dogodki, pojavi in procesi med koncem 15. in koncem 18. stoletja na Slovenskem in Madžarskem odražali v kasnejših obdobjih in tudi v sedanjosti. Z izbrano temo pri dijakih krepimo slovensko in madžarsko narodno identiteto in spoštovanje slovenske in madžarske kulturne dediščine.

Procesno znanje temelji na raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virih z razvijanjem veččin kritičnega mišljenja. Dijaki v okviru projektnega učnega dela pripravijo izbrani izdelek, pri čemer razvijajo kompetence podjetnosti (od ideje do izdelka).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

V izbirni temi se pogloblja in nadgrajuje znanje o različnih vidikih zgodovinskega razvoja na Slovenskem in Madžarskem od konca 15. do konca 18. stoletja. Zgodovinski razvoj na Slovenskem se umešča v kontekst zgodovine habsburške monarhije in tudi širše v evropski zgodovinski kontekst. Namen teme je tako raziskati značilnosti in vpliv zgodnjega kapitalizma v mestih in na podeželju, reformacije in protestantizma ter protireformacije, uveljavljanje reform razsvetljenih absolutnih vladarjev Marije Terezije in Jožefa II. na področju kmetijstva, obrti, položaja podložnika, davkov, uprave, vojske, vere, šolstva idr. Izjemno pomemben je bil razvoj šolstva in izobraževanja ter njun vpliv na širjenje pismenstva in znanja, kar je prispevalo k vsesplošnemu napredku kmetijstva, obrti, trgovine, vse več je tudi bilo tudi izobražencev, ki so pridobili univerzitetno

izobrazbo na Dunaju in tujih univerzah. Tako so se oblikovali temelji za slovensko in madžarsko nacionalno oblikovanje. Za obdobje so značilne številne gospodarske, družbene, politične in kulturne spremembe.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine izbirne teme so:

- » *Zgodnji kapitalizem na podeželju in v mestih*
- » *Šolstvo in izobraževanje od konca 15. do konca 18. stoletja*
- » *Odraz razsvetljenskih reform na življenje v mestih in na podeželju*
- » *Prikaz življenja na Slovenskem v prvih zgodovinskih in potopisnih delih*
- » *Odsev vsakdanjega življenja v umetnostnem ustvarjanju*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni presoji. Skupaj z dijaki izbere eno od predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

Didaktične strategije, vezane na učitelja, so projektni in raziskovalni pouk, timski pouk, avtentični pouk, terensko delo in ekskurzije, muzejsko delo ter medpredmetne povezave s književnostjo, likovno umetnostjo, povezave z muzeji in arhivi, galerijami idr.

Učne strategije in možne aktivnosti dijakov se osredotočajo na delo z raznolikimi primarnimi zgodovinskimi viri, ki jih je za obravnavano obdobje veliko ohranjenih, možno pa je uporabiti tudi sekundarne zgodovinske vire. Lahko se analizira odlomke iz del Primoža Trubarja, Jurija Dalmatina, Adama Bohoriča, odlomke iz *Slave vojvodine Kranjske* Janeza Vajkarda Valvasorja, odlomke iz uredb Marije Terezije (npr. splošna šolska uredba) in Jožefa II. (npr. nevoljniški patent, tolerančni patent). Analizira se lahko portrete omenjenih pomembnih osebnosti in upodobitve iz *Slave vojvodine Kranjske*. Osrednja učna strategija je projektno učno delo, v katerega so lahko integrirane tudi druge strategije, kot so avtentično učenje z avtentičnimi nalogami, sodelovalno učenje, raziskovalno učenje, muzejsko učno delo, učno delo v okviru zgodovinskega terenskega dela in ekskurzij idr.

Dijaki lahko izdelajo preglednice značilnosti gospodarskega razvoja pod vplivom založništva, manufaktur, fiziokratizma in merkantilizma ter o razširjenosti in vplivu novih oblik gospodarstva na Slovenskem. Značilnosti gospodarskega in političnega razvoja predstavijo s pomočjo tematskega zemljevida, umetnostne stvaritve lahko predstavijo v obliki (e-)časovnega traku, družbeno strukturo lahko predstavijo s pomočjo grafične zgodbe, perspektive različnih družbenih slojev tako, da se vživijo v pripadnika nekega sloja in opišejo dan iz svojega življenja.

Izvedejo lahko debato, v kateri soočijo argumente protestantov in katolikov o vlogi vere in Cerkve v družbi, pri čemer lahko argumente zapišejo v argumentacijski diagram. Pozorni morajo biti na sestavo argumentov (trditve, utemeljitve, dokazi in primeri v podporo utemelitvi). Napišejo lahko kratko biografijo pomembnih osebnosti, denimo Primoža Trubarja, Janeza Vajkarda Valvasorja, Marije Terezije, Jožefa II. idr. Napišejo lahko razpravljalni esej o tem, kaj nam *Slava vojvodine Kranjske* sporoča o življenju na Slovenskem v 17. stoletju, ali

pa o tem, kako se je vloga vere, kmetijstva in politične oblasti spremenila od konca 15. do konca 18. stoletja ter kakšna je v sodobnem svetu.

Dijaki lahko pripravijo razstavo ali virtualno razstavo o življenju na Slovenskem in Madžarskem med koncem 15. in koncem 18. stoletja, v katero vključijo slikovno gradivo, besedila, makete, ilustracije, posnetke, ki jih napravijo sami. Lahko se obišče muzejske zbirke v Trubarjevi domačiji, grad Bogenšperk z Valvasorjevo krožno potjo, v različnih muzejih so ohranjene zgodovinske in etnološke zbirke o kovaštvu, fužinarstvu, rudarstvu, oglarstvu, poučna je muzejska zbirka o idrijskem rudniku živega srebra v Idriji idr. V Slovenskem šolskem muzeju se dijaki lahko udeležijo simulacij učnih ur iz obdobja Marije Terezije in t. i. nedeljskih šol. Izdelajo lahko plakat, s katerim prikažejo dela umetnosti kot zgodovinske vire, ki pričajo o preteklosti, obstajajo pa še številne druge didaktične možnosti.

KAKO SE JE MED KONCEM 15. IN KONCEM 18. STOLETJA ŽIVELO NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM

CILJI

Dijak:

- I:** časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave, procese izbirne teme o vsakdanjem življenju na Slovenskem in Madžarskem od konca 15. do konca 18. stoletja;
- I:** razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na vsakdanje življenje na Slovenskem in Madžarskem med koncem 15. in koncem 18. stoletja;
- I:** sklepa o vplivu zgodnje kapitalistične proizvodnje na podeželje in mesta;
- O:** spozna razvoj šolstva v zgodovinskih deželah od konca 15. do konca 18. stoletja;
- O:** ovrednoti odraz razsvetljenskih reform na življenje v slovenskih in madžarskih mestih ter na podeželju;
- I:** preuči versko življenje med koncem 15. in koncem 18. stoletja;
- I:** spozna življenje na Slovenskem v prvih zgodovinopisnih in potopisnih delih;
- I:** razišče odraz vsakdanjega življenja v umetnostnem ustvarjanju med koncem 15. in koncem 18. stoletja;
- I:** pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektnem učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida geografsko opredeli najpomembnejše umetnostne stvaritve na Slovenskem in Madžarskem od konca 15. do konca 18. stoletja;
- » na zemljevidu Slovenije in Madžarske pokaže območja posameznih neagrarnih dejavnosti in jih geografsko utemelji;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti zgodovinsko dogajanje teme.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » navede in opiše značilnosti vsakdanjega življenja na slovenskem in madžarskem podeželju ter v mestih med koncem 15. in koncem 18. stoletja;
- » našteje neagrarne dejavnosti na slovenskem in madžarskem podeželju ob koncu srednjega veka ter pojasni razloge za njihov pojav (npr. rudarstvo, kovaštvo, fužinarstvo, oglarstvo, glažutarstvo, splavarstvo/flosarstvo, tovarništvo/furmanstvo, kolnarstvo ipd.);
- » pojasni razvoj gospodarskih dejavnosti zgodovinskih in madžarskih dežel med koncem 15. in koncem 18. stoletja;
- » opiše prve primere založništva in prvih manufaktur na Slovenskem in Madžarskem;
- » ponazori življenje idrijske rudarske družine;
- » oceni pomen protestantskega šolstva na Slovenskem;
- » utemelji vlogo jezuitov na izobraževalnem področju;
- » razloži razloge za uvajanje obveznega osnovnega šolstva v času razsvetljenih absolutistov;
- » pojasni organizacijo osnovnih šol v času razsvetljenstva in jo primerja z današnjo;
- » navede in opiše težave pri uvajanju obveznih osnovnih šol;
- » utemelji razloge za pojav t. i. nedeljskih šol in oriše njihovo delovanje;
- » opiše delovanje šolstva v času Ilirskih provinc;
- » našteje in pojasni razsvetljenske fiziokratske ukrepe, ki so izboljšali življenjske razmere na slovenskem in madžarskem podeželju;
- » opredeli vpliv reform razsvetljenih absolutistov na spremembe v življenju v mestih;
- » interpretira, kako se je gospodarski in duhovni napredek odražal v podobi bivališč kmetov in meščanov;

- » navede ter prostorsko umesti različne smeri reformacije na Slovenskem in Madžarskem ter pojasni razloge za njihov pojav;
- » opiše protireformacijske ukrepe in razloži, kako se je rekatolizacija odražala v vsakdanjem verskem življenju;
- » opiše jožefinske verske reforme in pojasni, kako so vplivale na versko življenje ljudi;
- » pojasni vlogo Ilirskih provinc na versko življenje;
- » našteje najpomembnejša zgodovinska in potopisna dela, ki orisujejo življenje na Slovenskem med koncem 15. in koncem 18. stoletja;
- » pojasni okoliščine, v katerih je nastal posamezen zgodovinski ali potopisni vir;
- » s pomočjo izbranih zgodovinskih in potopisnih del povzame in predstavi poglobljene značilnosti življenja različnih družbenih slojev;
- » prepozna in poimenuje najpomembnejše umetnostne stvaritve na Slovenskem in Madžarskem med koncem 15. in koncem 18. stoletja;
- » oceni vlogo Škofjeloškega pasijona za kulturni razvoj;
- » primerja in utemelji pozitivne in negativne posledice protireformacije za slovensko in madžarsko kulturno ustvarjanje;
- » s pomočjo izbranih slovenskih in madžarskih umetnostnih stvaritev dokaže, da je umetnost lahko vir za preučevanje življenja.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- protestantske šole ◦ jezuiti ◦ trivialke ◦ glavne šole ◦ normalke ◦ nedeljske šole ◦ fužinarstvo
- glažutarstvo ◦ splavarstvo ◦ furmanstvo ◦ rudarstvo ◦ oglarstvo ◦ manufakture ◦ založništvo
- protireformacija ◦ barok ◦ reforme razsvetljenih absolutistov

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela, kot so npr. preglednice, (e-)časovni trakovi, dopolnjen tematski zgodovinski zemljevid ali legenda v njem, grafična zgodba, vpis v dnevnik v obliki dneva iz življenja pripadnika nekega stanu/sloja, argumenti v debati, biografije pomembnih osebnosti, pripovedni (narativni oz. razpravljalni) esej, razstava ali virtualna razstava, plakat idr.

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

3.1 DOLGO 19. STOLETJE

OBVEZNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti dolgo 19. stoletje, ki ga začena podtema o nemirnem obdobju prve polovice 19. stoletja, v katerem so se konservativne ideje in moč absolutnih vladarjev umikali pod težo liberalnih in narodnih zahtev. Nacionalna in liberalna gibanja so vodila v revolucionarno vrenje, ki se je hitro širilo po Evropi. Kljub zadušitvi revolucije 1848 najpomembnejše pridobitve le-te ni bilo več možno odpraviti.

V drugi podtemi so obravnavane okoliščine za prvo industrijsko revolucijo v Veliki Britaniji, ki se je nato postopoma v procesu industrializacije širila po Evropi in svetu. Tematizira se tudi vsestranske posledice industrializacije, tako pozitivne (novi izumi, tehnološka odkritja, znanstvena spoznanja, dosežki, ki izboljšajo življenje ljudi) kot negativne (slabe življenjske razmere delavstva in drugih nižjih slojev, izraba naravnih virov in vpliv na okolje idr.).

V tretji podtemi se obravnava začetke in razvoj ustavnosti in parlamentarizma, ki postavita temelje sodobnim parlamentarnim državam, v katerih so temeljne človekove pravice in svoboščine zapisane v glavnem državnem dokumentu ustavi ali konstituciji. V tem obdobju se je širila in uveljavila ideja o človekovih pravicah, kot jih pojmujemo še danes in ki sta jih utemeljili ameriška vojna za neodvisnost (*Deklaracija o neodvisnosti*) in francoska revolucija (*Deklaracija o pravicah človeka in državljana*).

Pri procesnem znanju je poudarek na delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri z razvijanjem veščin kritičnega mišljenja, izpostavljen je pomen krepitve državljske zavesti in prizadevanj za človekove pravice, izpostavljeni so tudi začetki okoljske problematike z množičnim izkoriščanjem naravnih virov in onesnaževanjem okolja.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Obvezna tema vključuje tri podteme oz. skupine ciljev, in sicer *Nemirne vode: od dunajskega kongresa do revolucij 1848*, *Blišč in beda industrijskega razvoja* ter *Vzpon meščanstva in uveljavitev parlamentarizma*. Poimenovanje "dolgo 19. stoletje" je uveljavil britanski zgodovinar Eric Hobsbawm, z njim pa je orisal obdobje od francoske revolucije 1789 do začetka prve svetovne vojne 1914 in se torej ne drži le časovnega okvira 19. stoletja. Označuje namreč ključne zgodovinske dogodke, pojave, procese in spremembe, ki so sooblikovali sodobno družbo in svet. V prvi podtemi se izpostavi pomen dunajskega kongresa, ki je zarisal nov politični zemljevid Evrope. Države, ki so premagale Napoleona, so obnovile stari konservativni red in skušale med sabo ohraniti ravnovesje moči. S sistemom Svete alianse in kongresov so se borile proti vse močnejšim liberalnim in nacionalnim gibanjem, katerih nosilci zlasti iz vrst meščanstva in izobražencev so zahtevali politične pravice, socialne reforme in pravico narodov do samoodločbe. Obdobje po dunajskem kongresu je pretreslo več revolucij, največji pa je bil revolucionarni val leta 1848, ki je zajel dobesedno del Evrope od Francije, nemških in italijanskih držav, ki so si prizadevale za združitev, do habsburške monarhije, v kateri so

narodi želeli narodno avtonomijo idr. Poleg narodnih zahtev pa so bile jasno izražene tudi zahteve po liberalnih pravicah, zapisanih v ustavah.

Druga podtema obravnava širjenje industrializacije iz Velike Britanije v evropske države, saj so bile ovire, ki so jih predstavljale Napoleonove vojne in celinska blokada, odpravljene. Z industrializacijo se je krepilo kapitalistično gospodarstvo in vse bolj tudi globalni trg. Uveljavijo se nova družbena gibanja, ki so želela boljši socialni in politični položaj, zato obdobje zaznamujejo tudi prizadevanja za rešitev delavskega in socialnega vprašanja. Ženska in feministična gibanja pa so zahtevala enakopravnost. Obdobje zaznamuje tudi velika rast prebivalstva, ki je vodila v migracije, z urbanizacijo pa sta se spreminjali podoba in rast mest, aktualno je postalo vprašanje izrabljanja naravnih virov, onesnaževanja okolja. Izjemen razvoj je doživela znanost, uvedeni so bili številni izumi, tehnološke novosti in dosežki, ki so vplivali na večjo blaginjo, boljšo skrb za zdravje in higieno, napredek v kmetijstvu je omogočil več pridelka, kar je prispevalo k zmanjševanju lakote, zato se je začela daljšati življenjska doba. Vsebinsko se lahko obravnavo tematike o večanju blaginje naveže na skupni cilj *Zdravje in dobrobit* glede oblikovanja pozitivnega odnosa do hrane in prehranjevanja (SC (3.2.2.3)).

Tretja podtema (skupina ciljev) pa obravnava vzpon meščanstva, ki se uveljavi kot pomemben nosilec industrializacije in kapitalistične proizvodnje. Iz njegovih vrst so izhajali nosilci liberalnih gibanj, ki so si prizadevali za zapis človekovih pravic in svoboščin v ustavo ter za parlamentarno politično ureditev v državah, kjer so po dunajskem kongresu obnovili stari družbeni red, ki je bil v interesu aristokracije. V drugi polovici 19. stoletja je pod vplivom liberalnih in nacionalnih gibanj prišlo do pomembnih političnih in družbenih sprememb, ki so vodile v združitev Italije in Nemčije, v obnovo ustavnega življenja v habsburški monarhiji, s parlamentarnim življenjem so se krepile politične stranke in ideologije liberalizma, socializma, konservativizma. Med starimi in novimi velesilami so rastle napetosti, ki so vse bolj preraščale v konflikte, s prizadevanji po prevladi, vplivnih območjih (npr. Balkanski polotok) in osvajanju novih kolonij.

Jedrne vsebine

Nemirne vode: od dunajskega kongresa do revolucij 1848:

- » Dolgo 19. stoletje (pojem in značilnosti obdobja)
- » Politični zemljevid Evrope po dunajskem kongresu
- » Liberalna in nacionalna gibanja v prvi polovici 19. stoletja (poudarek na habsburški monarhiji in Osmanskem imperiju, italijanskih državah, Nemški zvezi)
- » Revolucije 1848 in njihov vpliv na podobo Evrope
- » Revolucija 1848 v Avstrijskem cesarstvu

Blišč in beda industrijskega razvoja:

- » Začetki industrijske revolucije v Veliki Britaniji in širjenje industrializacije
- » Pomen ekonomskega in političnega liberalizma
- » Socialno in delavsko vprašanje
- » Prizadevanja za pravice žensk

- » Rast prebivalstva in migracije
- » Urbanizacija
- » Vpliv industrializacije na okolje

Vzpon meščanstva in uveljavitev parlamentarizma:

- » Začetki ustavnosti in parlamentarizma
- » Ideologije in politične stranke (konservativizem, liberalizem, socializem)
- » Združitev Nemčije
- » Združitev Italije
- » Spremembe v habsburški monarhiji
- » Velika Britanija, Francija in carska Rusija na prehodu iz 19. v 20. stoletje
- » Balkanski polotok med interesi Vzhoda in Zahoda

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Priporočamo, da so didaktične strategije kombinacija tradicionalnega pouka s sodobnim, kot so avtentični, problemski, raziskovalni in timski pouk.

Učne strategije in aktivnosti dijakov so usmerjene v razvijanje veščin kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri. Dijaki tako analizirajo ukrepe in dogovore dunajskega kongresa, zahteve liberalnih gibanj, nacionalne zahteve, vsebino ustav 19. stoletja in le-to primerjajo z današnjimi, politične programe strank in jih primerjajo z današnjimi, biografije pomembnih osebnosti in njihov vpliv na zgodovinsko dogajanje, digitalizirane časopisne članke iz časopisov 19. stoletja idr. Pri analizi virov lahko ugotavljajo avtorstvo, kontekst, namen, vpliv.

Da bi dijaki lažje razumeli nasprotujoča ideološka tokova po dunajskem kongresu, se lahko uporabi debatna tehnika za in proti. Dijaki se razdelijo v dve skupini, pri čemer ena zagovarja konservativizem (npr. Metternichov sistem), druga pa liberalizem (politične zahteve meščanstva). Skupini oblikujeta argumente v obliki argumentacijskega diagrama, argumente pa soočita v debati. Argumente med razpravo dopolnjujeta z dodatnimi dokazi, primeri iz različne strokovne literature. Na koncu ocenita vpliv obeh ideologij na nadaljnji politični razvoj.

Ozemeljske spremembe po dunajskem kongresu in v drugi polovici 19. stoletja dijaki analizirajo tudi s pomočjo interaktivnih zemljevidov, zgodovinsko dogajanje lahko predstavijo s pomočjo (e-)časovnih trakov.

Revolucije leta 1848 lahko dijaki obravnavajo z igro vlog in z več perspektiv. Vživijo se lahko v vlogo revolucionarja, plemiča, kmeta, meščana, vojaka in napišejo zahteve, pri čemer upoštevajo pravilnost zgodovinskih dejstev (berejo biografije npr. Antona Fistra, Janeza Trdine). Zahteve naj vključujejo tudi način za njihovo realizacijo. Izvedejo lahko okroglo mizo, na kateri razpravljajo o uspehih in neuspehih posameznih

revolucij 1848. Okroglo mizo moderira moderator, govorniki na okrogli mizi pa pripravijo predstavitev, v katerih povzamejo zgodovinsko dogajanje in svoja opažanja.

O posledicah industrializacije lahko berejo odlomke iz del Friedricha Engelsa in te opise primerjajo z opisi razmer na Slovenskem iz delavskih biografij, npr. Albina Prepeluha, Marcela Žorge.

Dijaki lahko primerjajo nacionalne in politične zahteve iz 1848 z zahtevami po osvoboditvi in demokratizaciji v 80-ih in 90-ih letih 20. stoletja v vzhodno- in srednjeevropskih državah. Primerjave predstavijo s plakati ali infografikami, digitalnimi zemljevidi. Lahko izdelajo primerjalno matriko z značilnostmi parlamentarizma v 19. stoletju in današnje parlamentarne demokracije.

Dijaki lahko pripravijo inovativne, izvirne načrte reševanja delavskega in socialnega vprašanja, lahko se vživijo v sufražetke in pripravijo načrt akcije ali plakat z zahtevami po ženski volilni pravici. Gledajo filme npr. *Iron Jaw Angels*, *Suffragets*. Polemizirajo o različnih taktikah za doseg ciljev in jih soočijo z današnjimi, npr. taktikami podnebnih aktivistov (ogled filma politične akcije sufražetke Emily Wilding Davison, *Rokeby Venus* - Mary Richardson).

Izdelajo lahko (e-)miselne vzorce ali infografike o dosežkih na področju razvoja znanosti, izumov, tehnoloških dosežkov ter njihovega vpliva na življenje ljudi. Lahko se vživijo v vlogo delavca/delavke, meščana/meščanke, kmeta/kmetice iz časov industrializacije v drugi polovici 19. stoletja (druga industrijska revolucija) in predstavijo dan iz svojega življenja, ki upošteva novosti, ki so jih prinesli industrializacija, razvoj in dosežki znanosti, izumi (npr. pogovori o začetkih cepljenja) idr. Migracije predstavijo s pomočjo tematskih zemljevidov, dopolnijo zemljevid ali legendo v zemljevidu.

V vlogi novinarja lahko napišejo članek o Balkanu kot porajajočem se "sodu smodnika".

Dijaki lahko pišejo pripovedne oz. razpravljalne eseje o vplivu industrializacije na življenje ljudi, o vlogi žensk in otrok v 19. stoletju, lahko obiščajo muzeje ali virtualne muzejske zbirke, ki hranijo predmete iz časov industrializacije v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja.

Z medpredmetno povezavo z likovno umetnostjo ali književnostjo analizirajo odmev zgodovinskega dogajanja v umetniških in literarnih delih. Lahko pa ustvarijo ali poustvarijo lastno umetniško videnje izbranega zgodovinskega dogajanja "dolgega 19. stoletja".

Priporočene aktivnosti omogočajo poglobljeno razumevanje in povezovanje znanja, spodbujajo kritično mišljenje, ustvarjalnost in inovativnost.

NEMIRNE VODE: OD DUNAJSKEGA KONGRESA DO REVOLUCIJ 1848

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese, ki se nanašajo na liberalna in nacionalna gibanja v "dolgem 19. stoletju";
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri o nacionalnih in liberalnih gibanjih "dolgega 19. stoletja";
- razišče glavna načela dunajskega kongresa;
- ugotovi značilnosti liberalnih in nacionalnih gibanj do leta 1848 z vidika zahtev po narodnih in človekovih pravicah in svoboščinah;
SC (1.2.1.2)
- razišče značilnosti revolucije leta 1848 v Avstrijskem cesarstvu;
- pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » ob zgodovinskem zemljevidu opredeli ozemeljske spremembe po dunajskem kongresu;
- » ob zgodovinskem zemljevidu primerja Evropo pred francosko revolucijo in po dunajskem kongresu ter predstavi podobnosti in razlike;
- » obseg in trajanje različnih nacionalnih in liberalnih gibanj prikaže na tematskem zemljevidu;
- » s pomočjo zgodovinskega zemljevida sklepa o revolucionarnem dogajanju v Evropi leta 1848;
- » ob (e-)časovnem traku opredeli pomembnejše zgodovinske dogodke, pojave, procese "dolgega 19. stoletja".

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » **pojasni glavna načela dunajskega kongresa (konservativizem, ravnotežje sil, restavracija oblasti ipd.);**
- » utemelji ukrepe in pomen kongresa Svete alianse v Ljubljani v luči mednarodne politike in prepoznavnosti mesta;
- » oceni pomen Svete alianse za zagotovitev politične stabilnosti v Evropi;
- » **oriše značilnosti glavnih liberalnih in nacionalnih gibanj do leta 1848;**
- » primerja in utemelji posledice nacionalnih in liberalnih gibanj do leta 1848;
- » **vzroke za revolucijo 1848 razvrsti na politične, družbene in gospodarske ter jih opiše;**
- » **pojasni pojem "pomlad narodov" in ga ponazori na izbranem primeru;**
- » oceni vpliv liberalnih in nacionalnih gibanj predmarčnega obdobja na revolucijo 1848;
- » argumentira trditev, da so liberalna in nacionalna gibanja prve polovice 19. stoletja pomembno vplivala na razvoj nacionalne zavesti;
- » pojasni posledice marčne revolucije za slovanske narode in Madžare;
- » **našteje glavne dosežke marčne revolucije;**
- » razvrsti dosežke marčne revolucije po pomembnosti in izbor razvrstitve utemelji.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- ravnotežje moči ◦ legitimnost ◦ konservativizem ◦ restavracija ◦ Nemška zveza ◦ Sveta aliansa
- nacionalno gibanje ◦ liberalno gibanje ◦ narod ◦ narodne zahteve ◦ širjenje človekovih pravic
- Metternichov absolutizem ◦ "pomlad narodov" ◦ marčna revolucija ◦ odprava fevdalizma z odškodnino
- slovanski kongres ◦ oktroirana ustava

BLIŠČ IN BEDA INDUSTRIJSKEGA RAZVOJA

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti proces industrializacije v drugo polovico 18. in v "dolgo 19. stoletje";
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri o procesu industrializacije;
- : sklepa o značilnostih začetkov industrijske revolucije v Veliki Britaniji;
- : ovrednoti vlogo ekonomskega in političnega liberalizma in procese industrializacije;
SC (5.2.5.3)
- : razišče značilnosti širjenja industrializacije v 19. in na začetku 20. stoletja;
- : ovrednoti vpliv začetkov industrializacije na okolje (onesnaževanje, izkoriščanje naravnih virov in geografskih danosti);
SC (2.1.3.1 | 2.2.1.1 | 2.3.3.1)
- : razišče pomen in vlogo trajnostnega razvoja na sodobne procese industrijskega razvoja in njegovega vpliva na družbo;
SC (2.1.3.1 | 2.2.1.2)
- : preuči značilnosti socialnega in delavskega vprašanja;
SC (1.2.1.2)
- : ovrednoti prizadevanja žensk za enakopravnost;
SC (1.2.1.2)
- : razišče povezave med rastjo prebivalstva, migracijami in urbanizacijo;
SC (2.1.3.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zemljevidu opredeli obseg in smeri širjenja industrializacije;
- » na zemljevidu predstavi širjenje železniškega omrežja v Evropi;
- » na zemljevidu opredeli območja industrializacije v posameznih obdobjih druge polovice 18., 19. in prve polovice 20. stoletja;
- » na zemljevidu prikaže dežele oz. države izseljevanja in priseljevanja v posameznih obdobjih 19. in v prvi polovici 20. stoletja;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov in raznolikih zgodovinskih virov obdobje industrializacije umesti v posamezna obdobja druge polovice 18., 19. in prvo polovico 20. stoletja.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše razliko med industrijsko revolucijo in industrializacijo;
- » pojasni okoliščine za začetek industrijske revolucije v Veliki Britaniji in opiše njene značilnosti;
- » utemelji, kako je industrializacija postavila temelje sodobni družbi ter spremenila vsakdanje življenje;
- » opiše izvore in značilnosti ekonomskega liberalizma ter pojasni njegovo povezavo s procesom industrializacije;
- » opiše značilnosti političnega liberalizma;
- » argumentira trditev, da je politični liberalizem postavil temelje pravni državi in človekovim pravicam;
- » primerja in razloži razlike in podobnosti v stopnji uveljavitve ekonomskega in političnega liberalizma med posameznimi državami (npr. med Veliko Britanijo in habsburško monarhijo);
- » opiše zgodovinske okoliščine, ki so vplivale na širjenje industrializacije v več valovih;
- » pojasni glavne značilnosti prvega, drugega in tretjega vala industrializacije (upošteva razmerje center in periferija);
- » navede glavne izumitelje in znanstvenike ter njihove izume, tehnološke novosti, znanstvena spoznanja in dosežke;
- » utemelji, kako so izumi, tehnološke novosti in dosežki ter znanstvena spoznanja spremenili vsakdanje življenje;
- » razloži spremembe v organizaciji gospodarstva, ki so jih povzročile prve gospodarske krize;
- » opiše življenjske razmere prvih industrijskih delavcev;
- » navede zahteve, ki jih je opredelilo delavsko gibanje;
- » razloži okoliščine za pojav socialne misli in njene vsebinske poudarke;
- » oceni, kako so delavsko gibanje in socialna misel vplivali na izboljšanje delavskega položaja;

- » opredeli začetke razprav o položaju žensk v srednjem veku;
- » pojasni vpliv razsvetljenskih idej na boj žensk za enakopravnost;
- » utemelji povezave med ženskim gibanjem in vzponom meščanstva;
- » **pojasni glavne značilnosti ženskih gibanj in njihovih zahtev;**
- » oceni, v kolikšni meri so bila ženska gibanja uspešna in kateri so njihovi dosežki;
- » **pojasni vsestranske okoliščine, ki so vplivale na rast prebivalstva;**
- » **poveže rast prebivalstva z migracijami in opiše značilnosti migracij;**
- » utemelji, v kolikšni meri je industrializacija pospešila migracije;
- » pojasni značilnosti urbanizacije in oceni vpliv industrializacije na proces urbanizacije.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- industrijska revolucija ◦ industrializacija ◦ ekonomski liberalizem ◦ politični liberalizem ◦ začetki družbenih gibanj (socialno vprašanje, delavsko vprašanje, gibanja za enakopravnost žensk) ◦ rast prebivalstva
- migracije ◦ urbanizacija

VZPON MEŠČANSTVA IN UVELJAVITEV PARLAMENTARIZMA

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese glede vzpona meščanstva in uveljavitve parlamentarizma v 19. stoletju;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na uveljavitev parlamentarizma in meščanstva;
- : sklepa o značilnostih začetkov ustavnosti in parlamentarizma;
SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5)
- : razišče, katere ideologije in politične stranke so se razvile v 19. stoletju ter kako so si prizadevale za uveljavitev človekovih pravic;
SC (1.2.1.2)
- : ugotovi način združevanja Nemčije in Italije v enotni državi;
- : razišče značilnosti razvoja habsburške monarhije od leta 1848 do začetka prve svetovne vojne;
- : razišče značilnosti razvoja carske Rusije, Velike Britanije in Francije na prehodu iz 19. v 20. stoletje;
- : sklepa o vplivu velesil na dogajanje na Balkanskem polotoku na prehodu iz 19. v 20. stoletje;
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida predstavi potek združevanja Nemčije in Italije;
- » s pomočjo analize raznolikih zgodovinskih virov obdobje časovno umesti ter izdela (e-)časovni trak.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni vpliv liberalnih idej za začetek ustavnosti in parlamentarizma;

- » utemelji vpliv ustavnosti in parlamentarizma na krepitev demokracije in širjenja človekovih pravic;
- » opiše značilnosti treh vodilnih ideologij 19. stoletja (liberalizem, konservativizem, socializem);
- » ideologije liberalizma, konservativizma in socializma poveže ter utemelji na programih izbranih političnih strank;
- » pojasni okoliščine, način in posledice združitve Nemčije v enotno državo;
- » pojasni okoliščine in posebnosti združitve Italije v enotno državo;
- » predvidi posledice združitve Nemčije in Italije za Slovence ter s pomočjo relevantnih zgodovinskih virov oz. literature preveri pravilnost predvidevanja (hipoteze);
- » opiše značilnosti Bachovega absolutizma (tudi neoabsolutizma), ki se je uveljavil po zatrtju revolucije leta 1848;
- » pojasni okoliščine, zaradi katerih je prišlo do obnove parlamentarnega političnega življenja, in razloži njegove značilnosti;
- » utemelji, zakaj je prišlo do dualistične preureditve habsburške monarhije, ter odziv narodov monarhije, ki političnih zahtev niso uspeli uresničiti;
- » opiše obseg in značilnosti liberalnih političnih reform v habsburški monarhiji pred prvo svetovno vojno;
- » razloži etnični položaj ter s tem povezane programe za državno preureditev habsburške monarhije pred prvo svetovno vojno;
- » pojasni značilnosti gospodarskega, družbenega in političnega razvoja carske Rusije na prehodu iz 19. v 20. stoletje;
- » primerja in pojasni podobnosti in razlike v gospodarskem, družbenem in političnem razvoju Velike Britanije in Francije na prehodu iz 19. v 20. stoletje;
- » opiše vpliv posameznih velesil na politični razvoj na Balkanskem polotoku;
- » argumentira trditev, da je Balkan postal "sod smodnika".

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;

» spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- meščanstvo ◦ ustavnost ◦ parlamentarizem ◦ politične ideologije ◦ politične stranke ◦ združitev Nemčije
- združitev Italije ◦ imperializem ◦ "sod smodnika"

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so lahko npr. argumenti v argumentativnem diagramu za debato, primerjalna matrika, igra vlog, okrogla miza, plakati in infografike, inovativni in izvirni načrti, (e-)miselni vzorci in (e-)časovni trakovi, vpis dneva v dnevnik, pripovedni oz. razpravljalni eseji, ustvarjanje ali poustvarjanje umetniških del, časopisni članek idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

3.2 NACIONALNO OBLIKOVANJE SLOVENCEV IN MADŽAROV

OBVEZNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti razvoj slovenskega in madžarskega narodnega gibanja in formiranje slovenskega in madžarskega naroda v politično skupnost. V okviru teme se umesti zgodovinske dežele, v katerih so živeli Slovenci, v kontekst modernizacije habsburške monarhije (politična polarizacija, industrializacija, migracije). Izpostavljena je popularizacija narodnega gibanja (čitalnice, tabori), politična polarizacija (nastanek slovenskih političnih strank) in industrializacija. Glavni poudarki teme so: Bachov absolutizem, čitalnice, tabori, demokratizacija, volilne reforme, liberalizem, konservativizem, slogaštvo, germanizacija, slovenske politične stranke, jugoslovanska ideja, industrializacija, modernizacija, polarizacija in politična diferenciacija (kulturni boj), družbena gibanja. Izpostavi se razumevanje oblikovanja slovenske politične skupnosti ter razvojne dejavnike, ki so vplivali na ta proces.

Namen teme je predstaviti potek madžarskega narodnega gibanja v drugi polovici 19. stoletja s poudarkom na odločitvi za dualistično državo ter življenje v njej. Glavne teme so: Revolucija in osvobodilni boj 1848/49, Dualizem, Gospodarski, družbeni in kulturni razvoj Madžarov v avstro-ogrski monarhiji.

Procesno znanje temelji na raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virih z razvijanjem kritičnega mišljenja, zgodovinsko znanje teme pa prispeva tudi h krepitvi narodne in državne identitete ter državljske države.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je, da dijaki spoznajo, kako se je v 19. stoletju znotraj številnih evropskih narodnih prebujanj oblikovala slovenska narodna zavest in kako se je slovenski narod oblikoval v politično skupnost. Predstavijo se tudi vzporedni procesi (gospodarski, socialni in kulturni tokovi), ki so vplivali na slovensko nacionalno oblikovanje. Dijakom izpostavimo, da so skupna zgodovinska zavest, jezikovna, etnična in teritorialna pripadnost ključni gradniki za oblikovanje slovenskega naroda. V okviru teme se umesti Kranjsko in druge zgodovinske dežele, v katerih so živeli Slovenci, v kontekst modernizacije habsburške monarhije (politična polarizacija, industrializacija, migracije). Izpostavljene so popularizacija narodnega gibanja (čitalnice, tabori, politični časopisi), politična polarizacija (nastanek slovenskih političnih strank) in industrializacija.

Namen teme je predstaviti politični, gospodarski, družbeni in kulturni razvoj Madžarov od 1848 dalje ter v drugi polovici 19. stoletja. Izpostavi se predvsem njihov boj za neodvisnost, odločitev za dualistično državo kot možnost za pridobitev avtonomije ter gospodarski, tehnični in kulturni razvoj Madžarov v Avstro-Ogrski.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine obvezne teme so:

- » Leto 1848 v zgodovinskih deželah na Slovenskem
- » Slovenci in Bachov absolutizem
- » Slovenci v dobi obnove ustavnega življenja
- » Doba čitalnic in taborov
- » Nastanek političnih strank in programov
- » Razvoj podjetij in obrti ter začetki industrializacije na Slovenskem
- » Agrarna kriza in izseljevanje
- » Družbeno, politično in kulturno življenje pred prvo svetovno vojno
- » Revolucija in osvobodilni boj 1848/49 na Madžarskem
- » Madžari in neoabsolutizem ter nastanek Avstro-Ogrske
- » Madžarska družba, gospodarstvo in življenje v času dualizma

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Pri aktivnostih naj bodo v ospredju učne strategije, kot je delo s primarnimi zgodovinskimi viri. Primarni zgodovinski viri omogočajo učinkovito življenje dijakov v obravnavo zgodovinske teme. Dijaki dobijo vpogled v širši kontekst zgodovinskega dogajanja in obdobja ter se sočasno poglabijo v razumevanje učne snovi. Tema daje tudi številne možnosti za avtentične in ustvarjalne naloge. S tovrstnimi aktivnostmi pri dijakih ozaveščamo pomen zgodovine kot znanosti in hkrati spodbujamo zanimanje in motivacijo za učenje ter raziskovanje zgodovine.

Predlagamo nekaj aktivnosti. Dijak lahko:

- » razišče izbranega slovenskega/madžarskega narodnega buditelja in o njem napiše referat ali raziskovalno nalogo (npr.: Bleiweis, Slomšek, Einspieler, Tavčar, Šusteršič, Miklošič, Krek idr./Széchenyi, Kossuth, Deák, Andrássy, Tisza idr.);
- » razišče izbranega slovenskega/madžarskega narodnega buditelja in nariše strip o njegovem življenju in delovanju (npr.: Bleiweis, Slomšek, Einspieler, Tavčar, Šusteršič, Miklošič, Krek idr./Széchenyi, Kossuth, Deák, Andrássy, Tisza idr.); strip lahko izdelata tudi s pomočjo prosto dostopnih aplikacij;
- » primerja zahteve iz letakov in peticij iz leta 1848;
- » v svojem lokalnem okolju poišče, fotografira, opiše, razišče in predstavi izbrani objekt, spomenik, osebnost, organizacijo itd., ki so povezani in vpeti v čas slovenskega/madžarskega narodnega oblikovanja;

- » ob uporabi digitalne baze Avstrijske nacionalne knjižnice (Anno-Austria Newspaper online) izdela grafično predstavitev statističnih podatkov o izbrani zgodovinski deželi (pismenost, kriminaliteta, zdravstvene razmere);
- » oblikuje in izpolni preglednico s tehniko VŽN o čitalniškem gibanju na Slovenskem;
- » naredi zemljevid taborov;
- » oblikuje preglednico, v kateri primerja *Mariborski program* s programom *Zedinjene Slovenije*;
- » v dvojicah in s pomočjo učbenika oblikuje (e-)miselni vzorec o jugoslovanski ideji;
- » na dLib-u poišče in analizira članek iz *Slovenca* ali *Slovenskega naroda*, ki se navezuje na gospodarsko krizo na Slovenskem;
- » predstavi posamezno ulico v mestu Ljubljana prek dela z viri (Sistory, Family search);
- » prek avtobiografskih virov opiše, kako so akterji doživljali slovensko nacionalno gibanje;
- » z izbrano debatno tehniko sooči argumente za in proti programoma npr.: staroslovencev in mladoslovencev z vidika prizadevanj za izboljšanje položaja Slovencev;
- » oblikuje preglednico, v kateri predstavi in primerja staroslovence in mladoslovence (narodne ideje, predstavniki, časopisi, gesla);
- » analizira pisma slovenskih izseljencev;
- » analizira karikature in predstavi, kako so v njih upodobljeni Slovenci, Nemci in Italijani, pri tem lahko uporabi tudi prosto dostopne aplikacije;
- » ogleda si filme (scene/prizori) z zgodovinskim ozadjem, ali dokumentarne filme o slovenskem/madžarskem narodnem prebujanju v drugi polovici 19. stoletja (npr.: Multimedijški portal RTVSLO, volitve na Slovenskem);
- » poveže in poglobi znanje z medpredmetno povezavo s slovenščino/madžarščino (književnost, razvoj jezika, realizem, čitalnice, Cankar itd.);
- » izdela (e-)časovni trak za slovensko/madžarsko narodno oblikovanje v drugi polovici 19. stoletja;
- » v preglednici primerja prve slovenske politične stranke (leta nastanka, politični programi, časopisi, gesla, volilna baza) in sooči "tipične podpornike";
- » izvede zgodovinsko terensko delo ali obisk muzeja v zvezi s slovenskim/madžarskim narodnim oblikovanjem;
- » pri cilju o raziskovanju gospodarskega položaja zgodovinskih dežel na Slovenskem se lahko obravnavajo značilnosti prehrane in lakot v 19. stoletju; pri tem se lahko analizirajo recepti iz knjige *Kuharske bukve*, ki jo je napisal Valentin Vodnik; dijaki lahko izberejo enega od receptov in ga priredijo po načelih sodobnega pojmovanja uravnotežene prehrane; dijaki lahko analizirajo časopisne članke s portala dLib ali druge vire o začetkih gojenja krompirja na Slovenskem in pojasnijo, zakaj so krompirju rekli "kruh revežev"; na temelju

raznolikih virov utemeljijo družbene posledice slabših letin krompirja zaradi krompirjevi plesni in trtnih uši na slabšo pridelavo vinske trte.

Avtonomija učitelju omogoča, da sam izbira didaktične in učne strategije. Določi jih glede na učne cilje. Z učnimi strategijami učitelj dijake usmerja k doseganju deklarativnih, procesnih in odnosnih ciljev ter standardov znanja. Učne strategije naj v pretežni meri vključujejo delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri. Učitelj naj dijake usmerja k samostojnemu delu. Poudarek naj bo na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov.

Tema omogoča poglobljeno medpredmetno sodelovanje s slovenščino (realizem, moderna), geografijo (gospodarski razvoj, gospodarska kriza), likovno umetnostjo (kulturno ustvarjanje), športno vzgojo (telovadna društva). V okviru tovrstnih aktivnosti učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo z znanji, ki so jih dijaki pridobili pri drugih predmetih.

Prizadevamo si, da temo v čim večji meri aktualiziramo in iščemo podobnosti ali pa posledice v današnji sodobni družbi. S tem bomo dosegli večjo motivacijo pri dijakih in bomo temo tudi bolj osmislili. Vsekakor pa si mora učitelj prizadevati, da pri dijaku spodbuja in razvija pozitiven odnos do oblikovanja narodne in tudi lokalne kolektivne zavesti.

Tema *Nacionalno oblikovanje Slovencev in Madžarov* je prikladna, da dijaki usvojijo veščine kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri. Dijaki lahko v knjižnici, muzeju, na spletu, v lokalnem okolju ipd. poiščejo in analizirajo najrazličnejše zgodovinske vire. Veliko virov o omenjeni temi je tudi digitaliziranih. Možno je izvesti zgodovinsko terensko delo, zgodovinsko ekskurzijo ali muzejsko učno delo. Pri omenjeni temi naj učitelj spodbuja deduktivni pristop. Splošno znanje in informacije o slovenskem in madžarskem narodnem razvoju dijaki poiščejo in konkretizirajo v lokalnem okolju. Lahko pa učitelj uporabi tudi induktivni pristop, ko dijak najprej neki zgodovinski pojav, dogodek, proces razišče v domačem okolju in ga nato posploši na nacionalno raven.

Pri pouku dijaki razvijajo različne oblike komunikacije. Spodbujajmo tudi sodelovalno učno delo, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih. Razvijajmo debatni kodeks.

Priporočamo, da se tema obdelava v specializirani zgodovinski učilnici. Zaradi dela z digitaliziranimi viri naj imajo učitelj in dijaki dostop do spleta, računalnika, računalniških tablic in druge tehnologije. Zaželeno pa je tudi delo na terenu in v muzeju. Pouk lahko poteka tudi v spletnih učilnicah, s pomočjo mobilnih računalniških učilnic ipd.

NACIONALNO OBLIKOVANJE SLOVENCEV IN MADŽAROV

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese glede slovenskega in madžarskega nacionalnega oblikovanja v 19. stoletju;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na slovensko in madžarsko nacionalno oblikovanje;
- razišče dejavnike, ki so vplivali na oblikovanje Slovencev in Madžarov kot politične skupnosti;
- ugotovi značilnosti različnih političnih strank in političnih idejnih konceptov na Slovenskem in Madžarskem;
- ovrednoti dosežke in vpliv tega obdobja na aktualni položaj slovenskega in madžarskega naroda;
- razišče gospodarski položaj zgodovinskih dežel na Slovenskem in Madžarskem;
SC (2.2.1.1 | 3.2.2.1)
- slovenski in madžarski prostor umesti v kontekst habsburške monarhije in procese, ki so tedaj zaznamovali monarhijo;
- analizira dokumente, ki so pripeljali do oblikovanja slovenskih in madžarskih narodnih zahtev;
- znanje o slovenskem in madžarskem nacionalnem oblikovanju uporabi za krepitev državotvorne in državljanske drže in narodne samobitnosti;
SC (1.2.5.1)
- pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo zemljevidov opredeli političnoupravno podobo zgodovinskih dežel in Madžarske v 19. stoletju;

- » s pomočjo zemljevidov predstavi značilnosti gospodarskega razvoja v 19. stoletju;
- » s pomočjo zemljevidov določi etnično in jezikovno strukturo zgodovinskih dežel in **Madžarske v 19. stoletju**;
- » s pomočjo zemljevidov našteje pomembne izobraževalne ustanove in opiše kulturni razvoj;
- » s pomočjo zemljevida predstavi slovenske čitalnice, tabore in kulturna društva na začetku ustavne dobe;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov in raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti obdobje.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » **pojasni vpliv marčne revolucije 1848 na kmečko in mestno prebivalstvo na Slovenskem**;
- » **navede zahteve programa *Zedinjena Slovenija* in odzive nanj**;
- » opiše položaj Slovencev v času Bachovega absolutizma;
- » oceni pomen rasti pismenosti in političnega organiziranja (izobraževanje in društva) za krepitev nacionalnega gibanja;
- » **opredeli pomen čitalnic in taborov za nacionalno gibanje**;
- » primerja ideje mladoslovencev in staroslovencev ter pojasni razlike;
- » **poimenuje prve slovenske politične stranke, opiše značilnosti njihovih programov ter navede volilno bazo**;
- » pojasni koncepte reševanja narodnega vprašanja (*Zedinjena Slovenija*, avstroslavizem, neoilirizem, trializem);
- » primerja politične programe slovenskega konservativizma, liberalizma in socialne demokracije ter jih presodi z vidika gospodarskega, socialnega, kulturnega in narodnega razvoja;
- » pojasni začetke slovenske politične polarizacije in njene negativne posledice v tedanjem obdobju in za nadaljnji razvoj;
- » **navede gospodarske panoge, ki so se razvile v zgodovinskih deželah v 19. stoletju kot posledica industrializacije**;
- » opiše vzroke propadanja slovenskih kmetov od sredine 19. stoletja dalje ter pojasni posledice s poudarkom na migracijah;
- » **pojasni poskuse in ukrepe blažitve težkega socialnega položaja na Slovenskem**;
- » pojasni ključne procese modernizacije, ki so potekali v monarhiji, in njihov vpliv na slovenski prostor;
- » umesti industrializacijo na Slovenskem v okvir habsburške monarhije;
- » vizualizira ugotovitve analize dokumentov s slovenskimi narodnimi zahtevami;
- » **navede zahteve madžarskih revolucionarjev 1848**;

- » razloži potek revolucije in osvobodilnega boja 1849 ter njegov konec;
- » opiše avstrijske maščevalne ukrepe po osvobodilnem boju;
- » razloži oblike reševanja vprašanja Madžarov v okviru habsburške monarhije;
- » opredeli odločitev Madžarov za dualistično državo;
- » **pojasni politične in družbene spremembe v življenju Madžarov v Avstro-Ogrski;**
- » navede najpomembnejše gospodarske panoge na Madžarskem v času dualizma;
- » navede najpomembnejše madžarske izumitelje in njihove izume tega obdobja;
- » opiše priprave Madžarov na obeležitev tisoče obletnice madžarske države.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- marčna revolucija na Slovenskem ◦ Zedinjena Slovenija ◦ Bachov absolutizem ◦ čitalnice ◦ tabori
- ustave ◦ volilna pravica ◦ demokracija ◦ liberalizem ◦ konservativizem ◦ slogaštvo ◦ nacionalizem
- germanizacija ◦ slovenske politične stranke ◦ jugoslovanska ideja ◦ industrializacija ◦ modernizacija
- družbe ◦ kulturni boj (polarizacija) ◦ družbena gibanja ◦ 12 točk ◦ revolucija in osvobodilni boj 1848/1849 na Madžarskem ◦ dualizem ◦ milenij

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. plakati, govorni nastopi, referati, raziskovalne naloge, eseji, terenske naloge idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

3.3 PRVA SVETOVNA VOJNA IN SVET NA RAZPOTJU

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema obravnava vzroke, povod in značilnosti prve svetovne vojne, ovrednotene so vsestranske posledice "velike vojne", kot je bila ta vojna tudi poimenovana.

Vsebinski poudarki teme so na imperializmu in kolonialni delitvi sveta, ki sta vodila svet v vojno, na vzrokih in povodu za prvo svetovno vojno, značilnostih vojskovanja (strategije, orožja, zaledje), glavnih bojiščih, vlogi propagande in diplomacije, posledicah prve svetovne vojne, mirovni konferenci v Parizu in glavnih mirovnih pogodbah, pomembnih tudi za Slovence, vojaškem in revolucionarnem dogajanju ob koncu prve svetovne vojne, nastanku in vlogi Društva narodov.

Tema obravnava tudi različne oblike vladavin med obema svetovnima vojnama, kot so demokratične, avtoritarne in totalitarne, ter razišče okoliščine, v katerih so se posamezne oblike vladavin uveljavile. Ovrednotene so posledice različnih oblik vladavin za države, v katerih so se uveljavile, in za mednarodne odnose.

Procesno znanje temelji na delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri z razvijanjem veščin kritičnega mišljenja ter na uporabi zgodovinskega znanja za krepitev državljske države ter prizadevanj po ohranitvi miru, pa tudi na privzemanju človekovih pravic in svoboščin s pluralnodemokracijskim načinom vladanja.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je dijakom razložiti imperializem, ki je svet zapeljal v svetovni spopad. Aktivnosti naj bodo usmerjene v avtentične naloge, sodelovalno učenje, medpredmetno povezovanje, uporabo novih digitalnih tehnologij, kot je navidezna resničnost (npr. uporaba VR-očal za prikaz značilnosti vojskovanja v prvi svetovni vojni).

Ob shematskih prikazih in zemljevidu sveta naj dijaki razložijo vzroke za imperializem. Vlogo propagande, diplomacije in zaledja naj spoznavajo v sodelovanju s šolsko knjižnico (leksikoni, enciklopedije, zgodovinski atlasi, spletni iskalniki), učilnico informatike (priporočamo vzpostavitev mobilnih računalniških učilnic). Pariško mirovno konferenco lahko spoznavajo z avtentičnim učenjem, npr. z igrami vlog ali s pomočjo filmske vzgoje (npr. igrani in dokumentarni filmi z obravnavno tematiko).

Jedrne vsebine

Obvezna tema vključuje dva tematska sklopa (skupine ciljev) s pripadajočimi jedrnimi vsebinami.

Prva svetovna vojna:

- » Imperializem in kolonialna delitev sveta
- » Vzroki za prvo svetovno vojno
- » Značilnosti vojskovanja in glavna bojišča v Evropi
- » Vojna se razširi v svetovni spopad
- » Vloga propagande, diplomacije in zaledja
- » Zaključni spopadi, premirje
- » Pariška mirovna konferenca

Med demokracijo in totalitarizmom:

- » Revolucionarno vrenje po prvi svetovni vojni
- » Demokratične in avtorske države
- » Svetovna gospodarska kriza
- » Vzpon totalitarnih sistemov (fašizem, stalinizem, nacizem)
- » Na pragu nove svetovne vojne (španska državljanska vojna)

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Učne strategije temeljijo na učenju s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se spodbuja razvijanje kritičnega mišljenja, avtentično učenje, sodelovalno učenje, zgodovinsko terensko delo, učenje z raziskovanjem, in sicer s poudarkom na digitalni tehnologiji.

Priporočene aktivnosti za realizacijo učnih ciljev so, da dijaki:

- » izdelajo (e-)časovni trak za obdobje imperializma;
- » na zemljevidu označi kolonialne velesile in njihove kolonije;
- » izdelajo (e-)miselni vzorec o posledicah imperializma/vzrokih in povodu za prvo svetovno vojno;
- » pripravi debato: *za in proti* o militarizmu in pacifizmu (vključi aktualizacijo);
- » oblikuje in izpolni preglednico s tehniko VŽN o vojnih načrtih in značilnostih vojskovanja v prvi svetovni vojni;
- » izdelajo (e-)zemljevid glavnih bojišč prve svetovne vojne;
- » nariše miselni vzorec o trpljenju civilistov v zaledju;
- » izdelajo preglednico vloge propagande in diplomacije v prvi svetovni vojni;
- » s pomočjo zgodovinskih virov pripravi preglednico o prvih prizadevanjih za premirje in končanje vojne (delo v tandemu);

- » ogleda si dokumentarne ali igrane filme na temo prve svetovne vojne (izvedba je možna tudi v okviru obveznih izbirnih vsebin oz. v povezavi s filmsko vzgojo);
- » izdelava (e-)časovni trak za revolucionarno vrenje med in po prvi svetovni vojni v Rusiji;
- » pripravi igro vlog o dogajanju na pariški mirovni konferenci (Veliki štirje; Zmagovalne in poražene države; Posledice in nova nasprotja);
- » izdelava primerjalno preglednico mirovnih pogodb s poraženkami;
- » s pomočjo zgodovinskih virov pripravi preglednico Wilsonovih 14 točk;
- » izdelava (e-)miselni vzorec o Društvu narodov;
- » izdelava primerjalno preglednico demokratičnega, avtoritarnega in totalitarnega sistema;
- » s pomočjo zgodovinskih virov pripravi (e-)miselni vzorec o veliki gospodarski krizi v ZDA;
- » pripravi (e-)miselni vzorec o fašizmu, nacizmu in stalinizmu;
- » pripravi spletni kviz o temi *Prva svetovna vojna in svet na razpotju* (sodelovalno učenje).

Učitelj izbira didaktične strategije glede na deklarativne, procesne in odnosne učne cilje. Dijake naj usmerja k samostojnemu delu s poudarkom na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov.

Tema *Prva svetovna vojna in svet na razpotju* omogoča veliko možnosti medpredmetnega sodelovanja.

Priporočljivo je sodelovanje z geografijo, sociologijo, tujimi jeziki in informatiko. V okviru aktivnosti učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo z znanji, ki so jih dijaki pridobili pri različnih predmetih.

Prizadevamo si, da omenjeno temo v čim večji meri aktualiziramo in iščemo podobnosti ali pa posledice v sodobni družbi. Tako dosežemo večjo motivacijo pri dijakih in učno temo osmislimo.

Pri omenjeni temi priporočamo uporabo starih razglednic (plakatov), ki so pomemben zgodovinski vir za prikaz in ponazoritev preteklih družbenih razmer. Ustvarjalci (oz. njihovi naročniki) so razglednice pogosto uporabljali v domoljubne, propagandne, ideološke idr. namene. Še posebej hrbtne strani razglednic s pisanimi besedili so pomemben element za navajanje dijakov na samostojno in raziskovalno delo. Razglednice iz časa prve svetovne vojne in po njej, ko se je svet zopet znašel na razpotju in na pragu nove svetovne vojne, predstavljajo tudi pomemben element za aktualizacijo sodobnih razmer v Evropi in svetu.

Tema *Prva svetovna vojna in svet na razpotju* omogoča avtentične modele učenja (tudi z digitalno tehnologijo) s spodbujanjem ustvarjalnosti. Dijaki lahko izdelajo številne izdelke, projekte in raziskovalne naloge. Možno je tudi zgodovinsko terensko delo (strokovne ekskurzije), pri katerem dijaki vzpostavijo povezave z zgodovinskim dogajanjem. Pri pouku dijaki razvijajo različne oblike komunikacije. Spodbujamo sodelovalno učenje dijakov, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih; učitelj pa v večji meri opravlja mentorsko, usmerjevalno vlogo.

Dijaki pri pouku izkažejo znanje s pomočjo razglednice, informacije na razglednici (naslovna in hrbtina stran) povežejo z zgodovinskimi viri in dejstvi ter jih aktualizirajo. Primerjajo aktualno podobo krajev s podobo na razglednici, ugotovijo spremembe in razložijo razvoj skozi zgodovinska obdobja. Iz reprodukcij (npr. fotokopij, natisnjenega gradiva) in drugega gradiva (npr. literarnih besedil, časopisnih, spletnih člankov ipd.) lahko izdelajo

MAIL ART-e ali z uporabo digitalne tehnologije e-MAIL ART-e, s katerimi opozorijo na aktualne družbene razmere.

Učna sredstva (učila in pripomočki) so lahko:

» dLib.si: Vrišer, S.: *Avstro-ogrske vojaške uniforme v svetovni vojni 1914–1918.*

[Http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-41DAYSXX](http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-41DAYSXX) ([Http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-41DAYSXX](http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-41DAYSXX))

» dLib.si: Godina-Golja, M.: *Recepti in napotki za krizne čase.*

[Http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8OCTMCCC](http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8OCTMCCC) ([Http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8OCTMCCC](http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-8OCTMCCC))

» Infodrom: *Prva svetovna vojna.*

[Https://www.youtube.com/watch?v=7962PFxv3vU](https://www.youtube.com/watch?v=7962PFxv3vU)

» RTV SLO: ARS HUMNA: *Prva svetovna vojna in umetnost.*

[Https://www.youtube.com/watch?v=D73ralOCHSg](https://www.youtube.com/watch?v=D73ralOCHSg) ([Https://www.youtube.com/watch?v=D73ralOCHSg](https://www.youtube.com/watch?v=D73ralOCHSg))

» MMC RTV SLO: *Kako je prva svetovna vojna spremenila svet.*

[Https://www.rtvsl.si/mmcpodrobno/kako-je-prva-svetovna-vojna-spremenila-svet/471198](https://www.rtvsl.si/mmcpodrobno/kako-je-prva-svetovna-vojna-spremenila-svet/471198)
([Https://www.rtvsl.si/mmcpodrobno/kako-je-prva-svetovna-vojna-spremenila-svet/471198](https://www.rtvsl.si/mmcpodrobno/kako-je-prva-svetovna-vojna-spremenila-svet/471198))

» Revija *Zgodovina v šoli*. Objave so dostopne na portalu Sistory. [Http://www.sistory.si/11686/menu270](http://www.sistory.si/11686/menu270)
([Http://www.sistory.si/11686/menu270](http://www.sistory.si/11686/menu270))

PRVA SVETOVNA VOJNA

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese o prvi svetovni vojni;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na prvo svetovno vojno;
- sklepa o povezavi med imperializmom in kolonialno delitvijo sveta;
- SC (2.2.1.2)
- razišče raznolike vzroke, ki so vodili v prvo svetovno vojno;
- SC (2.2.1.2)
- analizira značilnosti prvih let poteka prve svetovne vojne;

- : sklepa o širitvi prve svetovne vojne v svetovni spopad;
- : ovrednoti pomen pariške mirovne konference na ureditev Evrope in sveta po prvi svetovni vojni;
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo tematskega zemljevida poimenuje glavne kolonialne imperije pred prvo svetovno vojno;
- » s pomočjo tematske karte določi države, ki so se povezale v antanto in centralne sile;
- » s pomočjo tematskih zemljevidov opredeli lokacije in potek glavnih bojišč prve svetovne vojne v Evropi in svetu;
- » s pomočjo tematskega zemljevida predstavi politične značilnosti povojne ureditve Evrope;
- » s pomočjo analize raznolikih zgodovinskih virov obdobje prve svetovne vojne časovno umesti;
- » izdela (e-)časovne trakove glavnih bojišč prve svetovne vojne v Evropi in svetu.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » navede in pojasni okoliščine in vzroke za prvo svetovno vojno;
- » opiše glavna krizna žarišča pred prvo svetovno vojno;
- » opiše razliko med povodom in vzroki za prvo svetovno vojno;
- » pojasni značilnosti vojnih načrtov vojskujočih se držav;
- » našteje glavna bojišča prve svetovne vojne v Evropi;
- » opiše značilnosti največjih spopadov na posameznih bojiščih prve vojne v Evropi;
- » utemelji razliko med bliskovito in pozicijsko vojno ter jo ponazori na primerih;
- » opiše značilnosti širitve vojne v svetovni spopad;
- » pojasni potek sklepnih vojaških operacij in zaključek prve svetovne vojne;
- » opiše vlogo zaledja v času prve svetovne vojne;

- » pojasni vlogo žensk med prvo svetovno vojno in kako je le-ta vplivala na prizadevanja po zahtevah žensk za enakopravnost;
- » utemelji vlogo propagande in diplomacije na potek prve svetovne vojne;
- » argumentira trditev, da so bile posledice prve svetovne vojne strahotne;
- » **navede glavne mirovne pogodbe po prvi svetovni vojni in opiše njihova glavna določila;**
- » **pojasni, katere mirovne pogodbe so imele posledice za Slovence, ter utemelji, kakšne;**
- » razloži potek in pomen dogajanja ob koncu prve svetovne vojne v Vzhodni in Srednji Evropi;
- » na primerih utemelji vlogo in pomen Društva narodov.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

- imperializem ◦ kolonialna delitev sveta ◦ krizna žarišča ◦ antanta ◦ centralne sile ◦ bliskovita vojna
- pozicijska vojna ◦ svetovna vojna ◦ vojna propaganda ◦ diplomacija ◦ mirovne pogodbe ◦ genocid
- nemiri in revolucije ob koncu prve svetovne vojne

MED DEMOKRACIJO IN TOTALITARIZMOM

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti zgodovinske dogodke, pojave in procese iz obdobja med prvo in drugo svetovno vojno;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na oblike vladavin med obema svetovnima vojnima;
- : spozna in ovrednoti ključne značilnosti versajske ureditve Evrope;
- : raziše značilnosti demokracije sodobnih družb v primerjavi z demokracijo antičnih Aten;
SC (1.2.4.1)
- : raziše okoliščine za vzpon avtoritarnih in totalitarnih sistemov med obema svetovnima vojnima;
- : analizira značilnosti velike gospodarske krize v Združenih državah Amerike in svetu;
SC (5.2.5.3)
- : sklepa o značilnostih, podobnostih in razlikah povojnega razvoja parlamentarne demokracije (Velika Britanija) in ljudske demokracije (Sovjetska zveza);
- : ugotovi spremembe v Španiji po državljanski vojni;
- : raziše, katere ideje in ukrepi posameznih totalitarnih sistemov so vodili v nov svetovni vojaški spopad;
- : obsodi zločine proti človeštvu, genocide, holodomor/gladomor, čistke, gulage, delovna taborišča in druge oblike množičnega kršenja človekovih pravic;
SC (1.2.1.2)
- : z znanjem zgodovine demokratičnih, avtoritarnih in totalitarnih sistemov krepi demokratično državotvorno držo in aktivno ter odgovorno državljanstvo;
SC (1.2.5.1 | 1.2.1.5 | 1.2.4.1 | 2.4.2.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida predstavi politično podobo Evrope in sveta po prvi svetovni vojni;
- » s pomočjo zemljevida opredeli politične sisteme (oblike vladavin), ki so se uveljavile v obdobju med obema svetovnima vojnama;
- » s pomočjo zemljevida opiše potek španske državljanske vojne ter širitev Italije in Nemčije med obema svetovnima vojnama;
- » s pomočjo raznolikih zgodovinskih virov, (e-)časovnih trakov obdobje časovno opredeli.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » z različnih perspektiv opredeli možne konflikte, ki bi jih lahko povzročila versajska ureditev;
- » opiše značilnosti demokratičnih oblik vladavine v obdobju med obema svetovnima vojnama;
- » primerja in razloži značilnosti demokratične vladavine v antičnih Atenah, v obdobju med obema svetovnima vojnama in v sedanjem času;
- » pojasni okoliščine, ki so ogrožale obstoj demokratičnih ureditev v obdobju med obema vojnama;
- » opiše vzroke in posledice februarске in oktobrske revolucije v Rusiji ter njun odmev v evropskih državah;
- » opredeli značilnosti komunizma/stalinizma v Sovjetski zvezi;
- » opredeli značilnosti fašizma v Italiji;
- » razloži zgodovinske in politične okoliščine, ki so privedle do nastanka Weimarske republike;
- » opiše politične in gospodarske okoliščine, ki so v Nemčiji omogočile vzpon nacizma;
- » našteje glavne ukrepe nacistične vladavine po prevzemu oblasti;
- » utemelji posledice, ki so jih imeli Hitlerjevi ukrepi za Nemčijo in Evropo;
- » navede primere avtoritarnih sistemov med obema svetovnima vojnama v Evropi in izbranega opiše;
- » na primeru zlatih dvajsetih let v Združenih državah Amerike utemelji vpliv zgodovinskega dogajanja na razvoj gospodarstva, znanosti in kulture;
- » opiše vzroke za veliko gospodarsko krizo v Združenih državah Amerike, njene značilnosti ter ukrepe za njeno blažitev (New Deal);
- » pojasni vsestranske posledice velike gospodarske krize za Združene države Amerike in svet;
- » primerja in utemelji značilnosti, podobnosti in razlike povojnega razvoja parlamentarne demokracije (Velika Britanija) in ljudske demokracije (Sovjetska zveza);
- » opiše značilnosti španske državljanske vojne;
- » razloži značilnosti zamenjave oblasti v Španiji po državljanski vojni, ko Španija postane fašistična diktatura;

- » primerja podobnosti in razlike med totalitarnimi sistemi (fašizmom, stalinizem, nacizmom) in jih utemelji;
- » opredeli in pojasni ideje in ukrepe totalitarnih sistemov in voditeljev, ki so vodili v nov svetovni spopad;
- » na primerih iz zgodovine totalitarnih sistemov pojasni, zakaj je pomembno spoštovati človekove pravice, enakost, demokracijo.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

◦ demokracija ◦ "zlata doba" ◦ gospodarski zlom ◦ New Deal ◦ avtoritarni sistemi ◦ totalitarni sistemi (fašizem, stalinizem, nacizem) ◦ diktatura ◦ Weimarska republika ◦ Tretji rajh ◦ španska državljanska vojna

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. (e-)časovni trak, (e-)zemljevid, (e-)miselni vzorec, igra vlog, debata, preglednica in primerjalna preglednica idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

3.4 SLOVENCİ IN MADŽARI V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

OBVEZNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti razvoj slovenskega naroda od razpada Avstro-Ogrske do povezovanja Slovencev z jugoslovanskimi narodi v obdobju med obema svetovnimi vojnami. Izpostavljeni so položaj Slovencev v času prve svetovne vojne, prizadevanja Slovencev za ohranitev enotnosti slovenskega ozemlja, politično povezovanje Slovencev z drugimi jugoslovanskimi narodi v Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov ter nato v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (od 1929 Kraljevina Jugoslavija) ter boj Slovencev za avtonomijo v prvi Jugoslaviji.

Glavni vsebinski poudarki so: položaj Slovencev med prvo svetovno vojno, soška fronta, nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov ter Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, oblikovanje slovenskih meja po prvi svetovni vojni in položaj Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji.

Namen teme je predstaviti razvoj madžarskega naroda od razpada Avstro-Ogrske, vpliva Trianonske mirovne pogodbe na odločitve ter življenja v novi državi v času konsolidacije. Glavne teme so: Madžari med prvo svetovno vojno, Jesenska revolucija, Formiranje Madžarske sovjetske republike, Posledice Trianonske mirovne pogodbe ter Življenje v novi državi v duhu konsolidacije.

Procesno znanje se nanaša na delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija kritično mišljenje ter skupni cilj *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost* (strokovna besedila, strokovni jezik, razumevanje pomena branja, sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti, etična refleksija, znanje za kritično mišljenje za aktivno državljansko držo).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je predstaviti položaj Slovencev od začetka prve svetovne vojne in razpada Avstro-Ogrske do začetka druge svetovne vojne v Sloveniji. Izpostavi se vzroke za odprtje jugozahodne fronte leta 1915, značilnosti in potek bojev na soški fronti in vpliv soške fronte na življenje ljudi v zaledju. Razčleni se medvojna politična prizadevanja Slovencev zaradi nerešenega narodnega vprašanja in njihovo povezovanje z drugimi južnimi Slovani, ki privedejo do izstopa iz avstro-ogrskega državnega okvira in nastanka Države Slovencev, Hrvatov in Srbov. Propad velikih imperijev po prvi svetovni vojni in nastanek novih držav tudi Slovence usmeri v prizadevanje za razrešitev kritičnega vprašanja meja s sosednjimi državami in za življenje v eni državi. Prikaže se, kako so bile po prvi svetovni vojni oblikovane meje med Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Avstrijo, Kraljevino Italijo in Madžarsko. Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki je obstajala le 33 dni, se je 1. decembra 1918 povezala s Kraljevino Srbijo, s čimer je nastala nova država Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, leta

1929 preimenovana v Kraljevino Jugoslavijo. Oriše se položaj Slovencev v tej državi, njihova prizadevanja za avtonomijo, a tudi njihov kulturni, znanstveni in gospodarski razvoj.

Namen teme je orisati razvoj madžarskega naroda od začetka prve svetovne vojne vse do začetka druge svetovne vojne. V ospredje se postavi vloga Madžarov v okviru Avstro-Ogrske med prvo svetovno vojno, vpliv razpada Avstro-Ogrske, nejasne poveljne razmere, ki so privedle do jesenske revolucije in ustanovitve Madžarske sovjetske republike. Opredelijo se določbe Trianonske mirovne pogodbe in njene posledice za Madžare, vzpostavitev nove države v času regenta Horthyja ter gospodarski, politični in kulturni razvoj med obema svetovnima vojnoma kot tudi revizionistične uspehe pred drugo svetovno vojno.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine obvezne teme so:

- » Slovenci med prvo svetovno vojno
- » Soška fronta
- » Nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov ter Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev
- » Slovenske meje po prvi svetovni vojni (begunci, plebiscit, Maister, Prekmurje)
- » Slovenci v prvi Jugoslaviji (politični pregled)
- » Gospodarski in družbeni razvoj na Slovenskem
- » Kulturni razvoj, izobraževanje in znanost na Slovenskem
- » Madžarska med prvo svetovno vojno
- » Jesenska revolucija in Madžarska sovjetska republika
- » Trianonska mirovna pogodba
- » Madžarska med obema svetovnima vojnoma (Horthyjeva Madžarska)
- » Gospodarstvo, šolstvo in kultura med obema svetovnima vojnoma na Madžarskem

Podrobne učne priprave pa so plod učiteljeve strokovne avtonomije.

Didaktična priporočila

Učitelj za doseganje učnih ciljev snuje različne didaktične in učne strategije. Dijake spodbuja k analizi raznolikih zgodovinskih virov, in sicer pisnih (npr. odlomki različnih primarnih virov, kot so *Londonski sporazum*, *Majniška deklaracija*, *Krfska deklaracija*, časopisni članki itd.), materialnih (npr. muzejski artefakti), ustnih (pričevanja) in audiovizualnih virov (npr. propagandni plakati, slike, fotografije).

Za obravnavo prve svetovne vojne in soške fronte se lahko uporabijo številni viri prve roke, kot so dnevniški zapisi, pisma in dopisnice vojakov s fronte, pričevanja, biografije in avtobiografije, fotografije, časopisni članki ipd. Posebej se svetuje preučevanje večperspektivnih zgodovinskih virov, ki dijakom omogočajo osvetliti vojno dogajanje z različnih vidikov in jih spodbujajo k razmišljanju, zakaj so različni pogledi nastali in zakaj so se sprejemale različne odločitve. Cilji takšne obravnave so razvijanje strpnosti in empatije, preseganje presojanja

ravnanja ljudi samo po osebnih nagnjenjih, prepoznavanje in zavračanje predsodkov in stereotipov, obsodba vojne, zločinov proti človeštvu in drugih oblik kršenja človekovih pravic. S takšno obravnavo se pri dijakih razvijajo tudi sposobnosti samostojnega presojanja ter oblikovanja lastnih pogledov na zgodovino. Dijaki razvijajo tudi dovzetnost za analiziranje različnih interpretacij, razumevanje, zakaj se pojavijo, in kritično presojanje, katere so glede na vključevanje objektivnih zgodovinskih dejstev in tehtnost argumentov bolj verodostojne. Za zgodovino prve svetovne vojne predstavljajo tipični vir prve roke številni ohranjeni vojni dnevniki vojakov z različnih bojišč. Ohranjenih je veliko dnevnikov vojakov, ki so se borili na soški fronti. V priročniku *Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem* (<https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf>) sta navedena odlomka slovenskega vojaka Albina Mlakarja in češkega vojaka Jana Triske. Oba vojaka sta se borila na strani habsburške monarhije, a sta fronto doživljala različno. Soško fronto je opisovala tudi ena prvih novinark v Avstriji – Alice Schalek.

Za boljšo časovno in prostorsko predstavo se priporoča delo z zgodovinskimi zemljevidi, nemimi kartami in (e-)časovnimi trakovi. Tako lahko dijaki v obliki (e-)časovnega traku pripravijo povzetek poteka dvanajstih soških bitk, v nemo karto vrisujejo spremembe meja po prvi svetovni vojni ipd.

Dijaki lahko opravijo različne avtentične naloge in dejavnosti, na primer se vživijo v vlogo vojaka na soški fronti in napišejo pismo domačim ali zapis v vojaškem dnevniku, izdelajo vojaško dopisnico ipd. Na spletnih straneh različnih muzejev, portalu Svetovna vojna 1914–1918 (<https://www.rtvsl.si/prva-svetovna-vojna>), portalu Kamra in dLib-u idr. lahko poiščejo fotografsko gradivo in izdelajo fotozgodbo, s katero prikažejo življenje vojakov na bojišču ali položaj ljudi v zaledju. O soški fronti so bili posneti dokumentarni filmi (na primer dokumentarna serija *Slovenci in prva svetovna vojna 1914–1918*), radijske oddaje, napisani številni znanstveni, strokovni in poljudnoznanstveni članki ter znanstvene monografije. Na spletu so prosto dostopna številna predavanja slovenskih zgodovinarjev, ki odstirajo različne vidike dogajanja med prvo svetovno vojno. Dijake, ki jih tematika zanima, učitelj lahko spodbudi k ogledu, branju in pisanju ocene ali priporočila za ogled ali branje.

Neposreden čas tranzicije po razpadu avstro-ogrske monarhije lahko dijaki spoznajo prek biografij beguncev iz Primorja in s Koroške ali nemških beguncev iz Ljubljane.

Pripravijo lahko infografiko vlad v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev in Kraljevini Jugoslaviji, ki kaže, kako nestabilna je bila monarhija.

Primerjajo statistične podatke Kraljevine Jugoslavije in drugih evropskih držav in jo umestijo v širši evropski okvir (zdravstvo, kriminaliteta, infrastruktura). Podatke pridobijo na Sistory viri – Statistične publikacije.

Realizacija učnega cilja o raziskovanju značilnosti soške fronte in vrednotenju njenega pomena za Slovence se nanaša na digitalno kompetenco 2.2. Pouk poteka v računalniški ali mobilni računalniški učilnici. Dijaki pod mentorskim vodstvom učitelja raziščejo virtualno spominsko pot *Poti miru* <https://www.thewalkofpeace.com/sl/map/> Vsak dijak izbere eno od spominskih točk na zemljevidu in povezo do nje deli npr. na šolski Facebook strani, opiše pomen spominske točke, navede vir in moderira morebitne odzive v forumu.

Učne strategije naj vključujejo avtentično učenje, sodelovalno učenje, muzejsko delo, zgodovinsko terensko delo na *Poti miru od Alp do Jadrana* in druge sodobne učne pristope (igrifikacija, veččutno učenje, izkustveno učenje, obrnjeno učenje in poučevanje itd.). Možno je medpredmetno povezovanje zgodovine s slovenščino, z geografijo, umetnostno zgodovino, tujimi jeziki idr. Rezultat ustvarjalnega in inovativnega učenja so lahko še

zgodovinski eseji, seminarske in raziskovalne naloge, projektne naloge, makete, IT-predstavitve (PPT, Canva, e-časovni trakovi, e-miselni vzorci idr.).

Dijaki pri samostojnem učenju uporabljajo raznolika učna sredstva, zlasti pa potrjeni učbenik za zgodovino, digitalni ali interaktivni učbenik, lahko tudi delovni zvezek po presoji učitelja. Pri poglobljanju znanja in raziskovalnem učenju so jim v pomoč relevantna strokovna literatura, razstavnih katalogi, ki so jih izdali različni muzeji v Sloveniji, spletne strani muzejskih institucij, dokumentarni filmi, dostopni v arhivu RTV (npr. *Boj za slovensko severno mejo*) ali na spletnih straneh muzejev (npr. *Koroški plebiscit*, kratek film Muzeja narodne osvoboditve Maribor), ter zgodovinska literatura. Dijaki, ki želijo znanje poglobiti in povezati s književnostjo, lahko posežejo po literarnih delih, ki snovno posegajo v čas od začetka prve svetovne vojne do začetka druge svetovne vojne v Sloveniji (npr. *Doberdob*, *Podobe iz sanj*, *Kaplan Martin Čedermac*, *Kres v Pristanu*, *Trg Oberdan*, *Črni obroč* idr.), ter presojajo, v kolikšni meri literarna dela odražajo duh časa in zgodovinsko dogajanje obravnavajo zgodovinsko verodostojno (ločijo med resnico in fikcijo). Lahko posežejo tudi po stripih (npr. *Črni plamen: Požig Narodnega doma v Trstu*, *Naš Maister*). Obdobje odseva tudi v umetniških delih slovenskih slikarjev, kot so Tone Kralj, Ferdo Vesel, Fran Tratnik, Veno Pilon. Z veščinami in znanjem, ki so jih usvojili pri pouku umetnostne zgodovine, lahko napišejo primer celovite razčlenitve izbranega umetnostnega spomenika.

Pri delu z zgodovinskimi viri se okviru teme razvija zlasti skupni cilj *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost* (strokovna besedila, strokovni jezik, razumevanje pomena branja, sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti, etična refleksija, znanje za kritično mišljenje za aktivno državljansko držo).

SLOVENCİ IN MADŽARI V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti zgodovinske dogodke, pojave in procese, ki se nanašajo na Slovence in Madžare v prvi polovici 20. stoletja;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na zgodovino Slovencev in Madžarov v prvi polovici 20. stoletja;
- raziŝče značilnosti soške fronte, ovrednoti njen pomen za Slovence in ugotovitve zapiŝe v izbrani digitalni obliki, ki jo deli s pomočjo digitalne tehnologije z drugimi (npr. na ŝolski Facebook strani deli povezavo do virtualne spominske krajine, kjer je potekala soška fronta, navede vir in moderira odzive v forumu);
- SC (4.2.2.1)
- sklepa o poloŝaju Slovencev in Madžarov ob koncu prve svetovne vojne;
- analizira reŝevanje mejnih vpraŝanj po prvi svetovni vojni;

- : sklepa o nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Kraljevine Jugoslavije;
- : analizira sklepe Trianonske mirovne pogodbe ter posledice le-teh;
- : ovrednoti gospodarski razvoj na Slovenskem in Madžarskem med obema svetovnima vojnama;
- : ovrednoti znanstveni in kulturni razvoj na Slovenskem med obema svetovnima vojnama;
- SC (1.3.2.1 | 1.3.5.1)
- : z znanjem zgodovine Slovencev in Madžarov v prvi polovici 20. stoletja krepi državotvorno in državljansko držo, narodno samobitnost in pripadnost;
- SC (1.2.5.1)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » na zgodovinskem zemljevidu navede bojišča, na katerih so se borili slovenski in madžarski vojaki;
- » na zgodovinskem zemljevidu opredeli obseg soške fronte in države, ki so se na bojišču spopadale;
- » na zemljevidu navede države, v katerih so živeli Slovenci in Madžari po koncu prve svetovne vojne oz. v obdobju med obema svetovnima vojnama;
- » na zemljevidu razloži reševanje mejne problematike;
- » na zemljevidu razloži upravni razvoj in spremembe (Ljubljanska in Mariborska oblast, Dravska banovina);
- » na tematskih zemljevidih razloži gospodarski razvoj v slovenskem prostoru in ga primerja z jugoslovanskim ter z gospodarskim razvojem na Madžarskem;
- » na tematskih zemljevidih opredeli razvoj šolstva, kulturnih ustanov, versko sestavo, pismenosti in jih primerja z jugoslovanskim razvojem;
- » s pomočjo raznolikih zgodovinskih virov in (e-)časovnih trakov časovno umesti obdobje.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni zgodovinske okoliščine, ki so privedle do odprtja soške fronte;

- » pojasni, kakšen je bil vpliv soške fronte na življenje vojakov, beguncev, vojnih ujetnikov, žensk in civilistov v zaledju;
- » **opiše glavne značilnosti in posledice soške fronte za vojake in civilno prebivalstvo v zaledju;**
- » predstavi idejo in značilnosti *Majniške deklaracije 1917* ter pojasni njen pomen za slovensko zgodovino;
- » razloži zgodovinske in politične okoliščine, ki so privedle do nastanka Države Slovencev, Hrvatov in Srbov in Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev;
- » utemelji vpliv mirovnih pogodb po prvi svetovni vojni na mejno problematiko;
- » **pojasni okoliščine in rezultate plebiscita na Koroškem in opiše položaj koroških Slovencev v obdobju med obema svetovnima vojnama;**
- » **opiše, kako se je po prvi svetovni vojni oblikovala meja s Kraljevino Italijo, in predstavi položaj Slovencev, ki so živeli na priključenem območju;**
- » **razloži reševanje mejne problematike v Prekmurju;**
- » pojasni okoliščine nastanka Kraljevine Jugoslavije;
- » **opiše položaj Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji;**
- » opiše gospodarski, znanstveni in kulturni razvoj Slovencev med obema svetovnima vojnama in predstavi primere za ponazoritev;
- » opiše vlogo Madžarov med prvo svetovno vojno ter življenje v zaledju;
- » razloži okoliščine, ki so privedle do izbruha jesenske revolucije;
- » navede razloge za razpad Avstro-Ogrske in razglasitev madžarske republike;
- » **pojasni reakcije Károlyijeve vlade na zunanje- in notranjepolitične izzive;**
- » navede okoliščine, ki so omogočile prihod komunistov na oblast in razglasitev Madžarske sovjetske republike;
- » **opiše sklepe Trianonske mirovne pogodbe in njihove posledice za madžarski narod;**
- » opiše položaj Madžarov zunaj meja Madžarske;
- » razloži glavne zunanje- in notranjepolitične ter gospodarske poteze Horthyjeve dobe;
- » pojasni kulturne in znanstvene dosežke Madžarov med obema svetovnima vojnama.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**

- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

◦ soška fronta ◦ Majniška deklaracija 1917 ◦ deklaracijsko gibanje ◦ Država Slovencev, Hrvatov in Srbov
 ◦ Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev ◦ boj za meje ◦ koroški plebiscit ◦ manjšine ◦ raznarodovalna politika
 ◦ mirovne pogodbe (Saintgermainška, Trianonska, Rapalska) ◦ požig Narodnega doma ◦ TIGR
 ◦ unitarizem ◦ centralizem ◦ ustavno obdobje ◦ šestojanuarska diktatura ◦ Kraljevina Jugoslavija ◦ Dravska banovina
 ◦ gospodarski razvoj ◦ kulturni in znanstveni dosežki ◦ jesenska revolucija ◦ Trianonska mirovna pogodba
 ◦ kraljevina "brez kralja" ◦ revizija

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. zgodovinski esej, plakat, ocena dokumentarnega filma, pismo s soške fronte, vojaška razglednica, izpolnjen nemi zemljevid, (e-)časovni trak soških bitk idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

3.5 KAKO JE IMPERIALIZEM VPLIVAL NA SREČEVANJA KULTUR OD SREDINE 19. DO SREDINE 20. STOLETJA

IZBIRNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti sredino in drugo polovico 19. stoletja ter prvo polovico 20. stoletja v kontekstu razvoja imperialnih velesil ter oblikovanja svetovnega centra in periferije. V tem smislu je treba predstaviti razvoj različnih dihotomij branja in ustvarjanja zemljevidov, pokazati na različne odgovore držav na imperialistično politiko, razvoj in vzpon novih imperialnih velesil (Združenih držav Amerike, Japonske, Rusije), različnih sistemov upravljanja kolonij in različnih modelov svetovnega reda (razlike med 19. stoletjem in medvojn timer obdobjem). V zadnji temi se predstavi razvoj Balkana in kako se tudi ta, kljub legi v Evropi smatra za svetovno periferijo.

Glavne teme so: globalizacija, novi imperializem, izolacionizem, Društvo narodov in svetovni red, periferija – center, antiimperialistična gibanja, Balkan.

Procesno znanje zajema delo z raznolikimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija kritično mišljenje in skupni cilji *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnosti razvoj* in *Digitalna kompetentnost*. Pri projektnem učnem delu se razvije in izkaže tudi kompetence podjetnosti (od ideje do izdelka).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Izbirna tema spada v tematski sklop srečevanja kultur, ki je vključen v vse štiri letnike za posamezna zgodovinska obdobja. V ospredju je obravnava značilnosti posameznih kultur od sredine 19. do sredine 20. stoletja. Obravnava se delitve sveta in metageografije o tem, kako se je na svetovnih zemljevidih svet delil od renesanse dalje na vzhodno (Evropa, Azija in Afrika) in zahodno polovico (Amerika) oz. novi svet, od druge polovice 19. stoletja pa se uveljavi tudi delitev na jug in sever glede na razvitost in povezanost z modernizacijo. Obravnava se tudi imperializem in novi imperializem z razdelitvijo sveta med velesile (Velika Britanija, Francija, Rusija, Nemčija, Italija). Izpostavi se tudi migracije, globalizacijo in prepletanje svetovnega gospodarstva, svetovne razstave in različne modele upravljanja kolonij. Pri politiki izolacionizma se obravnava Japonsko in Kitajsko, pri vzponu novih imperialnih velesil pa Združene države Amerike (Monroejeva doktrina, špansko-ameriška vojna) ter Japonsko (rusko-japonska vojna). Pri obravnavi kolonializma v Afriki se problematizira kolonialno politiko z vidika prinašanja dobička ali stroškov (investicije, države, ki niso bile kolonije – Liberija, Etiopija, ki je dolgo ohranila neodvisnost). Pri antiimperializmu se obravnava nasprotovanje ekonomistov, javno

mnenje ob burski vojni, Leninov pogled na imperializem, gibanje Jihad, panislamizem, panafriško gibanje in protikolonialna gibanja na primeru Indije, držav Latinske Amerike, Egipta. Pri imperializmu v obdobju med obema svetovnim vojnama se tematizira širjenje držav v Afriki (Italija – zadnji evropski imperij), reformno gibanje Velike Britanije in Francije, vzpon Wilsonovega internacionalizma, mandatni sistem, nemške in turške kolonije, ki so prišle pod Društvo narodov, ta pa jih je razdelil med kolonialne države. Obravnava se razmere na Japonskem, Južni Afriki, Avstraliji, Novi Zelandiji. Izpostavi se tudi politiko neokolonializma na Balkanu in vlogo Avstro-Ogrske, ki je zasedla Bosno, Italijo, ki je zasedla Albanijo, pa tudi obrobno gospodarstvo v prvi Jugoslaviji in vlogo tujega kapitala.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine izbirne teme so:

- » *Delitve sveta in metageografije*
- » *Politika izolacionizma: Japonska in Kitajska*
- » *Vzpon novih imperialnih velesil Združenih držav Amerike in Japonska*
- » *Afrika – kolonije dobiček ali strošek*
- » *Antiimperializem*
- » *Imperializem v obdobju med obema vojnoma*
- » *Balkan – politika neokolializma*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji. Učitelj skupaj z dijaki izbere eno ali več predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

Osrednja didaktična strategija je projektni pouk, ki se lahko izvede na enem od interesnih dni, z izbirno temo se lahko oblikuje tudi nov interdisciplinarni tematski sklop z medpredmetnim sodelovanjem z izbranimi drugimi predmeti.

Učne strategije in možne aktivnosti dijakov se načrtuje v obliki projektnega učnega dela, v katerega se smiselno vključi še preostale učne strategije, kot so avtentično učenje z avtentičnimi nalogami, sodelovalno učenje, raziskovalno učenje, muzejsko učno delo idr. Izvede se lahko različne tematske delavnice, videoprojkcije, debatne tehnike, okrogle mize, literarne dogodke idr.

Aktivnosti dijakov se nanašajo na veščine kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri. Preučuje se lahko primarne zgodovinske vire, kot so časopisni članki, pisma pomembnih osebnosti, uradni dokumenti, fotografije kolonialnih razstav, potovalni letaki, oglaševalske kampanje za izdelke z različnih delov sveta. Srečevanja kultur in medkulturne stike se lahko osvetli tudi s propagandnimi filmi, glasbo, posnetki govorov idr. Medkulturno razumevanje se lahko spodbuja z analizo različnih perspektiv akterjev dogajanja.

Napišejo lahko časopisne članke, v katerih poročajo o kolonialni delitvi Balkana ali Afrike, o kateri so razpravljali na berlinskem kongresu (1884–1885). Članke pišejo za nemške, slovenske ali konservativne, liberalne in socialistične časopise ter tako ozaveščajo večperspektivne poglede na kolonialno politiko.

Dijaki lahko analizirajo satirične časopise in ugotovijo, kako so prikazani Afričani, Rusi, Japonci, Judi.

Dijaki se lahko vživijo tudi v perspektivo migrantov iz različnih kultur ter se poglobijo v izzive in priložnosti, s katerimi so srečevali v novih kulturah, v katere so se priselili. Ugotovitve lahko izrazijo v obliki pisma, ki ga napišejo sorodnikom ali znancem.

Dijaki lahko uporabijo različne potopise Slovencev in razpravljajo o tem, kako so različni deli sveta upodobljeni, ter jih nato soočijo s potopisi popotnikov, ki so potovali po slovenskih delih monarhije.

Dijaki uporabijo besedila etnologa dr. Zmaga Šmitka in predstavijo različne življenjske zgodbe Slovencev in njihovo sodelovanje v imperialnih politikah.

Dijaki preučijo vpliv izumov in tehnoloških dosežkov na srečevanja kultur (železnice, parniki, telegraf idr.). Ogledajo si film o Codelliju ter z medpredmetnimi povezavami povežejo in poglobijo znanje o medkulturni izmenjavi npr. umetniških slogov (npr. impresionizem, kubizem), glasbe, literarnega ustvarjanja med kolonialnimi in koloniziranimi območji ter ugotovitve predstavijo v obliki infografik, plakatov, digitalnih zgodb idr.

Dijaki analizirajo obstoječe tematske zemljevide ali svoje znanje izkažejo s poustvarjanjem lastnih digitalnih zemljevidov, dogajanje lahko predstavijo v obliki (e-)časovnih trakov ali (e-)miselnih vzorcev.

Z medpredmetno povezavo s slovenščino ali tujimi jeziki lahko berejo in analizirajo dela avtorjev, ki so pisali o medkulturnih srečevanjih (npr. Alma Karlin, Joseph Conrad, Chinua Achebe, Rabindranath Tagore).

Izvede se lahko debatno tehniko za in proti na temo *Kolonialna politika je prinesla škodo ali koristi, Medkulturna srečevanja so oblikovala sodobne družbe*. Dijaki pripravijo argumente v obliki argumentacijskega diagrama, pozorni so na kakovost utemeljevanja, dokazov in informacij iz relevantnih virov za podporo in krepitev argumentov.

Izvede se lahko tematske kulturne (interesne) dneve, namenjene posamezni kulturi iz Afrike, Azije, Amerike, Avstralije in Oceanije. Na kulturne dneve se lahko povabi pripadnike omenjenih kultur ali raziskovalce, ki preučujejo te kulture. Obravnava se problematiko asimilacije, diskriminacije, identitete ipd. Tematiko se lahko aktualizira z analizo medijskega prikazovanja kultur v obravnavanem obdobju in danes.

KAKO JE IMPERIALIZEM VPLIVAL NA SREČEVANJA KULTUR OD SREDINE 19. DO SREDINE 20. STOLETJA

CILJI

Dijak:

- I:** časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese, ki se nanašajo na srečevanja kultur v drugi polovici 19. stoletja in prvi polovici 20. stoletja;
- I:** razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na srečevanja kultur v drugi polovici 19. stoletja in prvi polovici 20. stoletja;
- I:** spozna različne prostorske organizacijske kategorije in kako se te spreminjajo skozi čas;
- I:** spozna pojme, kot so globalizacija, imperializem, novi imperializem, in jih umesti v zgodovinski kontekst;
- I:** spozna razvoj Kitajske in Japonske v drugi polovici 19. stoletja in na začetku 20. stoletja ter njihove interesne sfere;
- I:** spozna razloge in okoliščine, ki so pripomogli k vzponu novih imperialnih velesil Združenih držav Amerike in Japonske;
- I:** razišče vzpostavljanje kolonij;
- I:** analizira različne modele upravljanja kolonij;
- I:** analizira pojav različnih antiimperialističnih gibanj in argumentacij;
- I:** spozna razvoj globalnega juga v obdobju med obema svetovnimi vojnami;
- I:** razišče razvoj Balkana v drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektnem učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Časovna in prostorska orientacija

Dijak:

- » si ogleda starejše in novejše zemljevide sveta in pojasni, kako se spreminja percepcija sveta;
- » s pomočjo tematskega zemljevida razbere in predstavi odnose med imperiji in pripadajočimi kolonijami ter vzpon novih imperialnih velesil v drugi polovici 19. stoletja in prvi polovici 20. stoletja;
- » na zemljevidu našteje glavne interesne sfere imperialističnih sil v Afriki in Aziji;

- » s pomočjo tematskega zemljevida našteje interesne cone držav v svetu (Kitajska, Japonska, Avstro-Ogrska, Osmanski imperij, Ruski imperij, Italija, Francija, Velika Britanija);
- » na tematskem zemljevidu razloži, kako se je med 19. in 20. stoletjem spreminjala razdelitev Afrike in Azije;
- » s pomočjo izbranih zgodovinskih virov, (e-)časovnih trakov časovno umesti dogajanje na globalnem jugu v drugi polovici 19. stoletja in prvi polovici 20. stoletja.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » našteje različne kategorizacije delitve sveta ob zemljevidih različnega časovnega datiranja;
- » na izbranih primerih pojasni, od česa so te različne kategorizacije odvisne in kaj vpliva na njihovo spreminjanje;
- » opredeli pojme globalizacija, imperializem, novi imperializem;
- » na izbranih primerih iz 19. in 20. stoletja pojasni značilnosti globalizacije, imperializma in novega imperializma;
- » na izbranih primerih pojasni delovanje globalizacije in imperializma;
- » pojasni razloge za konec izolacionistične politike Kitajske in Japonske;
- » predstavi različne smeri razvoja Japonske in Kitajske;
- » našteje interesne sfere Kitajske in Japonske;
- » predstavi značilnosti političnega razvoja Združenih držav Amerike in opiše razloge za njihovo krepitev v svetovno velesilo (Monroejeva doktrina, špansko-ameriška vojna);
- » našteje nove in stare imperialne velesile v drugi polovici 19. stoletja;
- » na konkretnih primerih opiše značilnosti novih in starih imperialnih velesil (rusko-japonska vojna);
- » razloži, kako so se oblikovale meje afriških držav;
- » navede razlike v upravljanju kolonij;
- » navede države v Afriki in Aziji, ki so ohranile samostojnost do začetka prve svetovne vojne;
- » našteje države, ki so postale neodvisne že v 19. stoletju;
- » predstavi okoliščine, ki so vodile k neodvisnosti držav;
- » pojasni razmerje med stroškom in dobičkom, ki so ga imperialne države imele od kolonij;
- » našteje antiimperialistična gibanja v Afriki;
- » pojasni različne argumente proti imperializmu;
- » na izbranih primerih pojasni delovanje protiimperialističnih gibanj;
- » našteje države, ki so v medvojnem obdobju pridobile nove kolonije;

- » razloži razloge za željo po ustvarjanju novih kolonij;
- » analizira razloge za politiko Društva narodov na področju vzpostavitve mandatnega sistema;
- » našteje države, ki so sodelovale v mandatnem sistemu;
- » analizira, kakšne so bile razmere na Balkanu v drugi polovici 19. stoletja in katere okoliščine so povzročile krizo Osmanskega imperija;
- » pojasni razloge, ki so vodile Avstro-Ogrsko v pridobitev novega ozemlja na Balkanu;
- » primerja nastanek novih držav na Balkanu;
- » opredeli položaj teh držav v geostrateškem smislu;
- » v svetovnem kontekstu opredeli položaj Kraljevine Jugoslavije glede na gospodarski razvoj in geostrateško politiko.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- globalizacija ◦ kolonije ◦ politika izolacionizma ◦ simbolna geografija (spremembe risanja zemljevidov)
- nova imperialistična politika ◦ vzpon Združenih držav Amerike v imperij ◦ Monroejeva doktrina ◦ različni načini upravljanja kolonij ◦ antiimperialistična gibanja ◦ Društvo narodov ◦ mandatni sistem upravljanja Afrike ◦ razmerja moči med centrom in periferijo ◦ razvoj Balkana

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela, kot so npr. časopisni članki, pisma, infografike in plakati, digitalne zgodbe, digitalni zemljevidi, (e-)časovni trakovi, (e-)miselni vzorci, argumenti na argumentacijskem diagramu idr.

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja zasnuje učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri

ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

3.6 KAKŠNE SO BILE SPREMEMBE V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU V 19. IN NA ZAČETKU 20. STOLETJA

IZBIRNO

OPIS TEME

V temi se obravnava in pogloblja vsestranske posledice industrializacije na družbeni razvoj, na šolstvo (izobraževanje in vzgoja), na vsakdanje življenje, na pojav množične kulture in razvoj znanosti ter na obuditev olimpijskih iger ter krepitev pomena športa.

Vsebinski poudarki teme so: vpliv industrializacije na družino, vzgojo otrok in sistem vrednot, življenje v industrijskih velemestih, življenje v provincialnih mestih, pomen šol in izobraževanja, obnova olimpijskih iger in vloga športa, elitna in množična kultura, vloga znanosti.

Izpostavi se tudi pomen industrializacije za uvajanje novih tehnologij (sprva parni stroj, nato elektrika), premik od agrarnega k industrijskemu gospodarstvu, množični proizvodnji blaga. Nastala so velika industrijska mesta in velemesta, razvoj železnic, parnikov, javnega prevoza in telegrafa je pripomogel k večji mobilnosti in večjemu povezovanju sveta v celoto. Razvoj znanosti in zlasti medicine z uvedbo novih vrst zdravil in cepljenja je zmanjšal smrtnost in izboljšal zdravstveno varstvo. Napredek v kmetijstvu in uvajanje novih kulturnih rastlin sta omogočila večjo dostopnost hrane, kar je zmanjšalo velike lakote. Uveljavile so se nove oblike zabave (npr. kinematografi, gledališča, glasba, ples idr.). Uvajanje obveznega osnovnega šolstva je povečalo pismenost, dostop do znanja in raven izobraženosti. Reforme so prispevale k izboljšanju življenjskih pogojev, a družbene neenakosti so ostale, kar je krepilo družbena in politična gibanja, ki so si prizadevala za enakopravnost in uveljavitev človekovih pravic. Industrializacija z večjo dostopnostjo do novih tehnologij in izdelkov je vplivala na spremembo življenjskega sloga.

Procesno znanje temelji na raznolikih zgodovinskih virih z razvijanjem veščin kritičnega mišljenja ter v okviru projektnega učnega dela z razvijanjem kompetenc podjetnosti (od ideje do izdelka). Tematika omogoča tudi razvijanje in prevzemanje kompetenc trajnostnega razvoja.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Izbirna tema nadaljuje skupni tematski sklop o značilnostih vsakdanjega življenja, ki preči zgodovino v vseh štirih letnikih glede na zgodovinska obdobja. Namen teme je poglobiti in nadgraditi obvezno temo o blišču in bedi industrijskega razvoja oz. procesu industrializacije v 19. in na začetku 20. stoletja. Vsakdanje življenje so spremenili številni izumi in novosti, ki jih je prinesel izjemen napredek znanosti in tehnologije. Spremembe so

vplivale na odnose v družini, na odnose med spoloma, na odnos do otrok in njihove vzgoje, na izobraževanje in šolstvo z uvajanjem obveznega osnovnega šolstva za dečke in deklice, na širjenje možnosti izobraževanja na srednješolski in višješolski stopnji na različne sloje, v tem času so pridobile visokošolsko izobrazbo tudi prve ženske. Industrializacija, urbanizacija ter nova znanstvena spoznanja so spremenili podobo mest. Oblikovala so se velika industrijska velemesta, v katerih je življenje potekalo po drugačnih tirnicah kot v manjših provincialnih mestih. Izsledki novih znanstvenih raziskav s področja vpliva podnebnih sprememb na zgodovinsko dogajanje so spremenili pogled na interpretacijo zgodovinskega dogajanja v 19. stoletju. Izbruh vulkana Tambore v Indoneziji leta 1815 je povzročil globalne podnebne spremembe. Podnebje se je ohladilo, kar je vplivalo na slabši kmetijski pridelek, zmanjkovalo je hrane za ljudi in živali, izbruhnile so lakota, bolezni, epidemije, povečala se je umrljivost. Podnebne spremembe so se odrazile tudi v družbenem in političnem dogajanju. To je obdobje migracij in revolucij, na katere je zanesljivo vplivalo tudi družbeno nezadovoljstvo, h kateremu so svoj delež dodale tudi podnebne spremembe. Vsebinsko se lahko posledice izbruha vulkana Tambore navežejo na skupni cilj *Trajnostni razvoj* (podnebne spremembe) in na skupni cilj *Zdravje in dobrobit* (krepitev pozitivnega odnosa do hrane in prehranjevanja (SC (3.2.2.3))). Po drugi strani pa se je krepila tudi množična kultura, ki je zaznamovala okus množic, obnovljene so bile olimpijske igre, šport pa je dobil svoje mesto tudi v šolstvu in izobraževanju. Spremembe, ki so se uveljavile v vsakdanjem življenju v obravnavanem obdobju, so prepoznavne še danes (npr. elektrifikacija, avtomobilizem, letalstvo, širjenje človekovih pravic in svoboščin z enakopravnostjo in splošno volilno pravico idr.).

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine izbirne teme so:

- » *Vpliv industrializacije na družino, vzgojo otrok in sistem vrednot*
- » *Življenje v industrijskih velemestih, življenje v provincialnih mestih*
- » *Podnebne spremembe in njihov vpliv na življenje ljudi (izbruh vulkana Tambore 1815)*
- » *Pomen šol, izobraževanja in vloga znanosti*
- » *Obnova olimpijskih iger in vloga športa*
- » *Elitna in množična kultura*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji. Učitelj skupaj z dijaki izbere eno ali več predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

Osrednja didaktična strategija je projektni pouk, ki se lahko izvede na enem od interesnih dni, oblikuje se lahko nov interdisciplinarni tematski sklop z medpredmetnim povezovanjem z drugimi predmeti. Izbirno temo je možno obravnavati tudi v okviru obveznih izbirnih vsebin.

Učne strategije in možne aktivnosti se nanašajo na delo s primarnimi zgodovinskimi viri z razvijanjem veščin kritičnega mišljenja. Pri izdelavi raznolikih izdelkov se razvija tudi ustvarjalnost in inovativnost. Uporabi se lahko časopisne članke, avtobiografije, reklamne oglase in letake, razglednice, pisma, stare fotografije, kuharske knjige, stare učbenike zgodovine, vsebino zakonov, ohranjeno kulturno in tehnično dediščino v muzejskih

zbirkah in virtualnih muzejih idr. V projektno učno delo se lahko vključi izvedbo delavnic, v katerih se preuči značilnosti posameznih tipov družin, družbenih razredov, slojev in poklicev. Ugotovitve se predstavi v obliki plakotov, infografik, digitalnih izdelkov idr. S primerjalno preglednico predstavijo sistem vrednot in vzgojni ideal v 19. stoletju in danes, značilnosti življenja v industrijskem vlemestu in provincialnem mestu. Izvedejo lahko okroglo mizo o vplivu podnebnih sprememb na zgodovinsko dogajanje. Pred tem dijaki v relevantni strokovni in znanstveni literaturi in virih raziščejo vpliv podnebnih sprememb na zgodovinsko dogajanje v različnih zgodovinskih obdobjih (npr. ob koncu bronaste dobe, v času velikega preseljevanja ljudstev, v času mongolskih osvajanj, v 19. stoletju, v sodobnem času). Dijaki svoje ugotovitve predstavijo na okrogli mizi v obliki 10-minutnih poročil, okroglo mizo moderira dijak z uvodnim nagovorom ter predstavitev skupnih ugotovitev.

Dijaki lahko pripravijo tematski kulturni dan s predstavitev elitne in množične kulture iz obravnavanega obdobja, na katerem pripravijo projekcijo tedanjih filmov, vrtijo tedanjo glasbo (če imajo možnost s pomočjo starih gramofonskih plošč in gramofona), berejo odlomke iz tedanjih literarnih del, ki vključujejo zgodovinsko ozadje, pripravijo modno revijo s tedanjimi oblačili, pogostitev s tedanjimi jedili. Lahko pripravijo tudi kulturni pogovor o obisku galerije, v kateri so si ogledali umetniška dela obravnavanega obdobja idr. Izvedejo lahko učno uro s predstavitev učnih metod in učbenikov obravnavanega časa. Gradivo (učbenike, predmetnik, strokovno literaturo o zgodovini šolstva) lahko pridobijo v Slovenskem šolskem muzeju.

Z medpredmetno povezavo s športno vzgojo lahko rekonstruirajo športe na prvih olimpijskih igrah moderne dobe leta 1896 v Atenah in pripravijo infografiko s primerjavo športov na antičnih olimpijskih igrah in danes. Pregledajo digitalne objave slovenskega časopisa iz obravnavanega obdobja in napišejo poročilo o načinu poročanja o olimpijskih igrah. Napišejo izvirni načrt za popularizacijo bloškega smučanja kot dela kulturne dediščine. Napišejo kratke biografije slovenskih športnikov in športnic obravnavanega obdobja. Dijaki se lahko v medpredmetni povezavi s športno vzgojo preizkusijo v izbrani športni disciplini z olimpijskih iger ali v rekonstruirani športni disciplini iz olimpiad iz stare Grčije. (SC (3.2.1.2), SC (3.2.1.3))

Izdelajo preglednice, infografike, plakate, videofilme na teme glavnih umetnostnih slogov in umetniških ter znanstvenih dosežkov iz obravnavanega obdobja.

Pri cilju o vplivih industrializacije na družino, vzgojo otrok in sistem vrednot ali pri cilju o življenju v mestih in tudi na podeželju se lahko aktivnosti navežejo na obravnavo alkoholizma na Slovenskem, pri čemer se opozori na preventivo pred različnimi oblikami zasvojenosti. Dijaki lahko analizirajo odlomke iz knjige *Pijane zverine: o moralni in patološki zgodovini alkoholizma na Slovenskem v dobi meščanstva* avtorja Andreja Studna ali poiščejo o tej tematiki članke iz digitalnih objav časopisov *Slovenec* in *Slovenski narod* v dLib-u ter ugotovitve predstavijo z izdelkom po lastni izbiri.

S pomočjo izbranih zgodovinskih virov lahko dijaki obravnavajo tudi uporabo droge (kokain, heroin) v medicinske namene in njeno zlorabo za t. i. sproščanje elite v letoviščih 19. stoletja.

Cilj o življenju v industrijskih in provincialnih mestih se lahko izvede tudi s preučevanjem ukrepov za večjo higieno in skrbjo za zdravje oz. varnost. Pri tem lahko dijaki analizirajo odlomke iz tedanjih priročnikov za širjenje higiene, poiščejo in predstavijo primere prvih stanovanj, ki so jih v tem času začeli opremljati s kopalnicami in stranišči na splakovanje, poiščejo in predstavijo primere, kako so tedanje oblasti ukazale postavljati vodnjake stran od stranišč z jamo in pokopališča stran od naselij. Izvedejo lahko študijski primer urbanizacije mest na primeru Ljubljane po potresni obnovi po letu 1895. Popotresna obnova je izboljšala higienske razmere v mestu z ureditvijo kanalizacije in vodovodov.

KAKŠNE SO BILE SPREMEMBE V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU V 19. IN NA ZAČETKU 20. STOLETJA

CILJI

Dijak:

- I:** časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese o vsakdanjem življenju v 19. in na začetku 20. stoletja;
- I:** razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na vsakdanje življenje v 19. in na začetku 20. stoletja;
- I:** razišče vpliv industrializacije na družino, vzgojo otrok in sistem vrednot;
- I:** preuči življenje v industrijskih in provincialnih mestih;
- I:** ovrednoti vlogo šol in izobraževanja;
- I:** razišče olimpijske igre moderne dobe;
- I:** razume vlogo elitne in množične kulture;
- I:** ovrednoti vlogo znanosti;
- I:** v povezavi s športno vzgojo se preizkusi v eni od olimpijskih športnih disciplin ter krepi zavest o pomenu gibanja za zdravje in dobro počutje;
- I:** razišče novice o olimpijskih igrah v slovenskem časopisu (dLib) ter napiše poročilo;
- I:** pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektnem učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo raznolikih zgodovinskih virov ključne dogodke, pojave in procese iz vsakdanjega življenja prostorsko in časovno umesti.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni značilnosti meščanske identitete in vrednot;

- » primerja in razloži značilnosti meščanske, kmečke, rokodelske in delavske družine (vloga očeta, matere, vzgoja otrok, dohodek in življenjski standard, bivalna kultura);
- » pojasni, kako je industrializacija spremenila podobo mest;
- » primerja in razloži razlike in podobnosti v življenju in družabnosti industrijskega velemera in provincialnega mesta;
- » pojasni vzgojni ideal iz 19. in začetka 20. stoletja;
- » oceni vpliv industrializacije na pomen izobraževanja in šol;
- » razloži vzroke za uvajanje obvezne osnovnošolske izobrazbe in njene značilnosti (predmetnik, značilnosti poučevanja in učenja, vzgoje);
- » pojasni značilnosti srednješolskega izobraževanja za poklice;
- » oceni vlogo in pomen študija na fakultetah;
- » opiše prizadevanja za obnovo olimpijskih iger ter vlogo meščanstva;
- » predstavi program modernih olimpijskih iger in ga primerja z antičnimi grškimi;
- » pojasni izvor posameznih športnih panog (npr. atletike v stari Grčiji, sabljanja, lokostrelstva, jahanja v srednjeveških borilnih veščinah, juda kot borilne veščine samurajev, iger z žogo pri predkolumbovskih kulturah Amerike);
- » predstavi potek olimpijskih iger moderne dobe v Atenah 1896, Parizu 1900, Londonu 1908, Berlinu 1936;
- » opiše novice o olimpijskih igrah v slovenskem časopisju (dLib) ter napiše poročilo;
- » pojasni značilnosti bloškega smučanja in njegov pomen v okviru kulturne dediščine;
- » opiše zametke športa na Slovenskem (vloga in pomen telovadnih društev Južni Sokol in Orel);
- » opiše življenje in športne dosežke prvih slovenskih olimpijcev (Rudolf Cvetko, Leon Štukelj);
- » predstavi življenje in delo prvih slovenskih športnic (npr. gornica Pavla Jesih);
- » navede glavne umetnostne sloge iz 19. in začetka 20. stoletja in opiše njihove značilnosti;
- » oceni vpliv zgodovinskega dogajanja na umetnost bidermajerja, realizma, secesije;
- » utemelji vpliv industrijske revolucije na arhitekturo;
- » razloži vlogo medijev na oblikovanje javnega mnenja in širjenje množične kulture;
- » pojasni temelje sodobne znanosti v racionalizmu in razsvetljenstvu;
- » utemelji, zakaj je industrializacija vplivala na preplet gospodarstva in znanosti;
- » razloži glavna znanstvena spoznanja o človeku (evolucijska teorija), vesolju (relativnostna teorija, teorija "velikega poka"), o psihoanalizi, na področju zgodovinskega in drugih ved;

» *oceni pomen razvoja znanosti na različnih področjih gospodarstva in vsakdanjega življenja.*

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » *v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;*
- » *s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;*
- » *utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;*
- » *spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).*

TERMINI

- vzgoja otrok ◦ industrijska velemesta ◦ provincialna mesta ◦ šolstvo in izobraževanje ◦ olimpijske igre
- šport ◦ elitna kultura ◦ množična kultura ◦ vloga znanosti

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela, kot so npr. plakat, infografika, digitalna zgodba, videofilm, preglednice značilnosti in primerjalne preglednice, prispevek (poročilo) za okroglo mizo o vplivu podnebnih sprememb na zgodovino, prispevek o množični in elitni kulturi za kulturni (interesni) dan, rekonstrukcija športov s prvih olimpijskih iger moderne dobe, izvirni načrt popularizacije bloškega smučanja kot dela slovenske kulturne dediščine idr.

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presežati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina*

(Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

4.1 SLOVENCİ V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE IN SOCIALISTIČNE JUGOSLAVIJE. MADŽARI MED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN V ČASU POVOJNE SOVJETSKE DIKTATURE TER MADŽARSKA NA POTI DEMOKRATIZACIJE OB KONCU 20. STOLETJA

OBVEZNO

OPIS TEME

Temo sestavljajo trije ožji tematski sklopi (skupine ciljev): *Druga svetovna vojna na Slovenskem, Slovenci v socialistični Jugoslaviji in Slovenci in kriza v Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja* ter *Madžari med drugo svetovno vojno in v času povojne sovjetske diktature* ter *Madžarska na poti demokratizacije ob koncu 20. stoletja*

Namen obravnave druge svetovne vojne na Slovenskem je predstaviti to kompleksno zgodovinsko obdobje, ki je pogosto predmet polemik in političnih zlorab. Izogibati se je treba uporabi poenostavljenih prikazov, upoštevati je treba relevantno strokovno in znanstveno literaturo ter večperspektivne vire (pričevanja), ki odražajo vzroke za različne odločitve ljudi v izjemno težkih in prelomnih trenutkih. Obdobje druge Jugoslavije se osvetli z vidika revolucionarnega prevzema oblasti in uveljavitve novega socialističnega družbenega reda s posledicami na političnem, družbenem, gospodarskem in kulturnem področju.

Temo zaključuje obdobje 80-ih letih 20. stoletja, ko je Jugoslavijo zajela kriza na različnih področjih. Zato so se v Sloveniji prek gibanj civilne družbe, kulturnih gibanj, kulturne in politične opozicije krepila prizadevanja po demokratizaciji, samostojni in neodvisni državi. Aprila leta 1990 so potekale prve svobodne demokratične volitve po drugi svetovni vojni, na katerih je zmagala koalicija Demos.

Tema *Madžari med drugo svetovno vojno in v času povojne sovjetske diktature* ter *na poti demokratizacije ob koncu 20. stoletja* prikaže položaj Madžarske med drugo svetovno vojno, v času povojne sovjetske diktature ter oriše razmere, ki so privedle do propada komunističnega režima ter uveljavitve demokratičnega sistema na Madžarskem proti koncu 20. stoletja.

Procesno znanje temelji na raznolikih zgodovinskih virih. S pomočjo zgodovinskega znanja se krepi narodna in državna pripadnost, pozitiven odnos do pluralne družbe, parlamentarne demokracije, človekovih pravic in svoboščin. Opozarja se na etični vidik interpretacij zgodovinskega dogajanja.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Temo sestavljajo trije ožji tematski sklopi (skupine ciljev), in sicer *Druga svetovna vojna na Slovenskem, Slovenci v socialistični Jugoslaviji* in *Slovenci in kriza v Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja*.

Namen obravnave druge svetovne vojne na Slovenskem je poglobljeno obravnavati to kompleksno zgodovinsko obdobje. V času samostojne Slovenije so raziskave tega obdobja v večji meri potekale na temelju zgodovinske vede in ne več le na temelju ideoloških izhodišč.

Zavedati se je treba kompleksnosti zgodovinskega dogajanja na Slovenskem v času druge svetovne vojne. Dijakom je treba približati narodnoosvobodilni boj (NOB), ki je bil del mednarodne protifašistične koalicije, kot vrednoto, katere cilj je bil preprečiti okupatorjem izbris slovenskega naroda iz zgodovine, poleg tega predstavlja enega od temeljev slovenske državnosti. Negativno dejanje predstavlja oborožena kolaboracija z okupatorjem. Obsoditi je treba tudi revolucionarno nasilje. Zločin predstavljajo zunajsodni poboji domobrancev, vojnih ujetnikov, in nasprotnikov socialističnega režima. Dijake je treba opozoriti na pietetni spomin na vse žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje ter jih usmerjati v pomiritev kljub razklanemu zgodovinskemu spominu na drugo svetovno vojno. Spodbujati je treba temeljne vrednote s spoštovanjem različnosti in drugače mislečih, prenehati z obtoževanji in izključevanjem, kar predstavlja podlago za skupno življenje in prihodnost slovenskega naroda in države. Poleg pomiritve je treba spodbujati tudi pravno idejo, ki se je pojavila že v 70-ih in 80-ih letih 20. stoletja med disidenti in civilnodružbenimi gibanji in vrh dosegla na spravi slovesnosti v Kočevskem rogu leta 1990. Gre za etični in občečloveški vidik sprave, ki omogoča normalno delovanje družbe in države (povzeto po: *Izjava SAZU o spravi*, 2021, zborniku povzetkov simpozija *Slovenska sprava*, SAZU, 2020 in zborniku *Slovenska sprava*, SAZU, 2021).

Obdobje socialistične Jugoslavije se za slovensko zgodovino vrednoti na temelju relevantnih novjših zgodovinskih raziskav, pri čemer se izpostavijo pozitivni in negativni vidiki socialističnega sistema. V veljavi je bil enopartijski politični sistem, kršene so bile nekatere človekove pravice in svoboščine, odvijali pa so se tudi modernizacijski procesi (socialna država; infrastruktura, mediji, vzgoja in izobraževanje, socialne pravice žensk idr.). Primerjajo se podobnosti in razlike med posameznimi obdobji razvoja socialistične Jugoslavije in njen razvoj v evropskem in globalnem kontekstu.

Zadnja podtema je namenjena 80-im letom 20. stoletja, ko je socialistično Jugoslavijo zajela kriza na gospodarskem, družbenem in političnem področju, vse večja so bila tudi mednarodna nasprotja in trenja. V Sloveniji so se zato vse bolj krepile težnje po demokratizaciji ter samostojni in neodvisni državi, h kateri so vodile prve svobodne demokratične volitve po drugi svetovni vojni, ki so bile izvedene leta 1990. Zmagala je koalicija Demos, izveden je bil plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo, na temelju katerega je bila osamosvojitve tudi uspešno izpeljana.

Namen prve podteme je predstaviti položaj Madžarske med drugo svetovno vojno, katastrofo pri Donu, poskuse Madžarske, da izstopi iz vojne, nemški napad na Madžarsko ter posledice holokavsta na Madžarskem.

Druga podtema se nanaša na čas po drugi svetovni vojni, ko na Madžarskem zavlada sovjetska komunistična diktatura ter prikaže značilnosti Rákosijske diktature in nato omilitev diktature za časa I. Nagya. Tema se osredotoči na izbruh revolucije 1956 in njen potek ter poraz, s pomočjo ponovne sovjetske invazije, kar je ponovno zapečatilo usodo madžarskega naroda in je pomenilo ohranjanje komunističnega režima.

Tretja podtema Madžarska na poti demokratizacije proti koncu 20. stoletja, se osredotoča na predstavitev padca komunističnega režima konec 80-ih in v začetku 90-ih let, odhoda sovjetskih vojakov iz Madžarske ter vzpostavitev in izoblikovanje demokratičnega sistema v državi.

Jedrne vsebine

Druga svetovna vojna Slovenskem. Madžari med drugo svetovno vojno:

- » Aprilska vojna, razkosanje Jugoslavije, okupacijska politika
- » Meščanski tabor in odnos do okupacije
- » Osvobodilna vojna (Osvobodilna fronta, oborožena vstaja)
- » Okupatorjevo nasilje
- » Nasprotovanje partizanom, kolaboracija in državljanska vojna
- » Vojna na Slovenskem po kapitulaciji Italije (osvobojeno ozemlje, domobranstvo, zahodni zavezniki so priznali partizane kot del protifašistične koalicije)
- » Civilno prebivalstvo v obdobju pomanjkanja, kulturna dejavnost med vojno (okupatorji so slovensko kulturo ocenili za manjvredno, oba tabora se zavedata pomena kulture, slovenska Cerkev med vojno)
- » Na Slovenskem se je končala vojna v Evropi (pogovori o povojni ureditvi Jugoslavije, obračun s kolaboranti in političnimi nasprotniki)
- » Vstop Madžarske v vojno in katastrofa madžarskih enot pri Donu
- » Nemški napad na Madžarsko leta 1944
- » Holokavst na Madžarskem in konec vojne

Slovenci v socialistični Jugoslaviji. Madžari v času povojne sovjetske diktature:

- » Prve volitve in prevzem oblasti (uvredba enopartijskega političnega sistema, sledenje politiki Sovjetske zveze, obračun z nasprotniki (Nagodetov proces, dachauski proces – stalinistični proces), nastanek Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ), od 1963 Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ))
- » Gospodarska obnova in nova gospodarska ureditev (nacionalizacija, agrarna reforma, pospešena industrializacija, petletke)
- » Vprašanje slovenske zahodne meje (tržaško vprašanje), Slovenci v zamejstvu, izseljevanje Slovencev, narodne manjšine na Slovenskem
- » Spor z Informbirojem, prelom s sovjetskim modelom socializma, uvedba samoupravljanja

- » Položaj slovenskega naroda v Jugoslaviji (federalizem in mednacionalna trenja, ustava iz 1974 je krepila slovensko državnost)
- » Razvoj slovenskega gospodarstva, družbe, kulture, znanosti in športa
- » Izgradnja komunistične diktature na Madžarskem po letu 1945 in Rákossijev režim
- » Revolucija 1956 in njene posledice
- » Politika, gospodarstvo in življenje v času Kádárjevega režima

Slovenci in kriza v Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja. Madžarska na poti demokratizacije ob koncu 20. stoletja:

- » Kriza v Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja (različni koncepti državne ureditve (centralizem in konfederalizem), skupna izobraževalna jedra, gospodarska, socialna kriza, etnične napetosti)
- » Proces demokratizacije, nastanek strank, prve večstrankarske volitve po drugi svetovni vojni, sprememba ustave
- » "Slovenska pomlad"
- » Padec socialističnega režima in rojstvo demokratične Madžarske

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Didaktične strategije, vezane na učitelja, naj vključujejo problemski, avtentični, raziskovalni pouk in druge strategije sodobnega pouka, tu in tam tudi tradicionalnega oz. se lahko med sabo prepletajo.

Osrednja učna strategija se nanaša na delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija tudi veščine kritičnega mišljenja. Primarni zgodovinski viri so lahko fotografsko gradivo, različni dokumenti (npr. za obdobje druge svetovne vojne: *Temelje točke OF*, *Londonske točke*, *Dolomitska izjava*, *Domobranska prisega*, odloki, razglasi, idr.), ustave, pogodbe, članki iz tedanjih časopisov, revij, propagandni plakati, politične karikature, letaki, ohranjeni in zapisani govori pomembnih zgodovinskih osebnosti, številna pričevanja, zbrana v avtobiografijah, biografijah, dnevnikih, spominih, pismih, posamična pričevanja zbrana v zbornikih, intervjujih, dokumentirana v dokumentarnih oddajah in filmskih posnetkih, dokumentarnih filmskih posnetkih, izražena so lahko tudi v pesmih, črticah, romanih, likovnih delih idr. Za obravnavo druge svetovne vojne se priporoča zlasti vključevanje pričevanj žrtev vojnega nasilja, kot so bili slovenski izgnanci, prisilni mobiliziranci v nemško vojsko, interniranci, ukradeni otroci, ilegalčki, slovenski Judi, žrtve holokavsta idr. Številna pričevanja z osebnimi in družinskimi zgodbami pa so ohranjena tudi za poznejša obdobja, dijaki pa jih lahko tudi zberejo pri pričevalcih zgodovinskega dogajanja ali pa pričevalce povabijo k pouku. Pri izboru pričevanj o težkih vsebinah druge svetovne vojne je treba paziti, da ne vključujejo nazornih opisov trpljenja in mučenja, še vedno pa so dovolj povedna za prikaz krutih osebnih izkušenj. S takšnim izborom pričevanj se izkaže obzirnost in spoštljivost do samih žrtev in tudi do dijakov. Možno je vključiti tudi več različnih pričevanj o istem zgodovinskem dogodku ali pojavu, dijaki pa pričevanja analizirajo glede na to, kako je priča dogajanje doživela, kaj je videla, kako je razmišljala, kakšne možnosti je imela, kako se je odločala in kaj je vplivalo na njene odločitve ipd. Dijake pa je treba tudi opozoriti, da so pričevanja vir, na temelju katerega se piše

zgodovina, in ne zgodovina oz. zgodovinska interpretacija dogajanja. Mnogo pričevanj o življenju v socialistični Jugoslaviji in v 80-ih letih 20. stoletja je možno zbrati neposredno od prič, ki so lahko sorodniki in znanci dijakov. Priče lahko dijaki obiščejo ali pa jih povabijo k pouku in z njimi izvedejo intervju, pri čemer morajo upoštevati pravila priprave in izvedbe kvalitetnega intervjuja. Tako izdelajo osnutek in načrt intervjuja, intervju nato izvedejo, sledijo analiza intervjuja, poročilo in evalvacija. Manjkajoče podatke pridobijo z drugimi pričevanji in drugimi vrstami zgodovinskih virov ter s pomočjo strokovne literature.

Za krizo v Jugoslaviji v 80-ih letih je veliko primarnih zgodovinskih virov objavljenih na portalu www.zbralismopogum.si (<http://www.zbralismopogum.si>), v zavihku *Osamosvojitve* in poglavju *80. leta v Jugoslaviji*. Objavljeni so znameniti politični stripi iz revije *Mladina*, časopisni članki iz različnih tedanjih časopisov in revij, boni za bencin in dizel, razvrstjeni bankovci tedanje denarne enote dinar, politične karikature, 57. številka *Nove revije*, *Gradivo za novo slovensko ustavo*, punk, pop in rock skladbe (Pankrti, Agropop, Kuzle, Laibach idr.), promocijsko gradivo s priponkami, majicami, dežniki, velika turistična promocijska oglaševalska akcija *Slovenija, moja dežela*, ki je potekala med letoma 1983 in 1988 (znana je po reklamni *Gostje prihajajo* iz leta 1986, ki je dostopna na: https://www.youtube.com/watch?v=jk4ZJ8GDj_I). Viri so še fotografije, različni dokumentarni in avtentični filmski posnetki, *Majniška deklaracija 1989*, *Temeljna listina Slovenije*, protestne izjave in javna pisma, plakati (npr. plakatna afera) idr.

Možne so tudi raznolike medpredmetne povezave s slovenščino z branjem leposlovja z zgodovinskim ozadjem. Priporočamo dela pisateljev Draga Jančarja, kot so npr. *In ljubezen tudi*, *To noč sem jo videl*, *Deadalus*, *Egiptovski lonci mesa*, Lojzeta Kovačiča *Prišleki*, Miriam Steiner Aviezer *Vojak z zlatimi gumbi*, Vitomila Zupana *Menuet za kitaro* idr. Po opravljenem branju se lahko izvede zgodovinska analiza prebranega dela z vidika zgodovinskih okoliščin, ki so vplivale na pisatelje. V primeru medpredmetnih povezav s slovenščino se lahko opravi še literarna analiza prebranih del.

Učenje se lahko poveže s filmsko vzgojo ob ogledu filmov z zgodovinsko tematiko obravnavanega obdobja kot denimo *Dolina miru* (protivojni film iz leta 1956, režiser France Štiglic), *Na svoji zemlji* (film iz let 1947/1948, posnet po noveli Cirila Kosmača *Očka Orel*, režiser France Štiglic), *Balada o trobenti in oblaku* (film iz leta 1960 po istoimenskem romanu Cirila Kosmača, režiser France Štiglic), *Moj ata, socialistični kulak* (celovečerni film iz leta 1988, scenarij je napisal Tone Partljič po svoji istoimenski drami, režiser Matjaž Klopčič), *Rdeče klasje* (film iz leta 1970, posnet po romanu *Na kmetih* Ivana Potrča, režiser Živojin Pavlovič) idr. Ogled filmov se lahko organizira na dnevih interesnih dejavnosti, dijaki lahko ob ogledu filmov izpolnjujejo delovne liste, ki jih pripravijo učitelji, lahko napišejo oceno filma po navodilih s kriteriji vrednotenja za oceno filma, ki jih lahko skupaj zasnujejo učitelji zgodovine in slovenščine ipd.

Dijaki lahko glede na pričevanja, literarna in filmska dela z obravnavano tematiko pišejo zgodovinske eseje, ki so lahko treh različnih zahtevnostnih ravni, in sicer:

1. informativni esej, v katerem se o neki tematiki piše na informativni ravni;
2. pripovedni (narrativni) esej, v katerem se o izbrani tematiki piše na ustvarjalen in inovativen način;
3. kritičnoanalitični esej, v katerem se analitično in kritično obravnava izbrana tematika s pomočjo analize raznolikih zgodovinskih virov (kritično mišljenje) in

4. v medpredmetni povezavi s slovenščino se lahko piše razpravljalni esej po kriterijih, določenih za razpravljalni esej.

Dijaki lahko v obliki zgodovinskega terenskega dela raziščejo kulturnozgodovinske spomenike, s katerimi se ohranja zgodovinski spomin (kulturo spominjanja) za obravnavana obdobja druge svetovne vojne in socialistične Jugoslavije. Ugotovitve lahko predstavijo v obliki zemljevida z vrisanimi spomeniki, infografike, digitalne zgodbe ipd. Pripravijo lahko izvirni načrt ohranjanja spomina za izbrani zgodovinski dogodek iz obravnavanega obdobja, upoštevajoč kulturo spominjanja in spodbujanja vrednot življenja v miru in pluralni demokratični družbi.

DRUGA SVETOVNA VOJNA NA SLOVENSKEM. MADŽARI MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese med drugo svetovno vojno na Slovenskem in Madžarskem;
 - : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na drugo svetovno vojno na Slovenskem in na Madžarskem;
 - : spozna okoliščine začetka druge svetovne vojne na Slovenskem in na Madžarskem;
 - : razišče, kakšno usodo so Slovencem namenili okupatorji;
 - : spozna, kakšen je bil odziv slovenske politike na okupacijo;
 - : analizira, kako je Osvobodilna fronta slovenskega naroda (OF) organizirala upor proti okupatorju;
 - : ugotovi odziv OF in tradicionalnih/meščanskih političnih strank na okupacijo;
 - : analizira, kako so nasprotujoča si stališča do okupatorjev in oborožene vstaje poglobila delitev med Slovenci in privedla do državljanske vojne;
 - : spozna položaj na Slovenskem ob kapitulaciji Italije;
 - : razišče okoliščine, v katerih so zahodni zavezniki priznali partizansko gibanje na Slovenskem in v Jugoslaviji;
 - : sklepa, kako se je med drugo svetovno vojno na Slovenskem vzpostavila nova oblast;
 - : razišče, kakšno je bilo življenje civilistov med drugo svetovno vojno;
 - : razišče, kakšno je bilo kulturno delovanje med drugo svetovno vojno na okupiranem in na osvobojenem ozemlju;
- SC (1.3.2.1)

- : ugotovi, kako se je končala druga svetovna vojna na Slovenskem in na Madžarskem;
- : razišče, kakšne so bile posledice druge svetovne vojne na Slovenskem in na Madžarskem;
- : poišče kraje spomina na drugo svetovno vojno v Sloveniji in razmisli o pomenu spominjanja in sprave;
- SC (1.3.2.1)
- : uporabi znanje zgodovine druge svetovne vojne na Slovenskem in Madžarskem za krepitev državotvorne in državljske države ter narodne identitete;
- SC (1.2.5.1)
- : obsodi zločine proti človeštvu in množično kršenje človekovih pravic (okupatorjevo nasilje nad Slovenci in raznarodovalna politika – etnocid, holokavst, porajmos, revolucionarno nasilje nove oblasti, povojni množični zunajsodni poboji);
- : razume etični vidik zgodovinskih interpretacij, ki se nanašajo na drugo svetovno vojno na Slovenskem in Madžarskem, pri katerih ni vedno vnaprej danih in od vseh sprejetih odgovorov, razvije občutljivost za takšna vprašanja, razume, zakaj nastanejo različni pogledi in interpretacije, in jih razlaga s pomočjo večperspektivnosti;
- SC (1.2.2.1 | 1.2.2.2)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitevijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo tematskih zemljevidov opredeli potek druge svetovne vojne na Slovenskem in na Madžarskem;
- » obdobje časovno umesti s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov, ki se nanašajo na drugo svetovno vojno na Slovenskem in na Madžarskem.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » navede okoliščine za začetek druge svetovne vojne na Slovenskem;
- » na primerih razloži, kakšno usodo so Slovencem namenili okupatorji;
- » pojasni, kakšen je bil odziv slovenske politike na okupacijo;
- » pojasni, kako je Osvobodilna fronta slovenskega naroda (OF) organizirala upor proti okupatorju;

- » razloži, kaj je bil cilj partizanskih enot, kako so bile organizirane;
- » primerja odziv OF in tradicionalnih/meščanskih političnih strank na okupacijo;
- » razloži, kako se je oblikoval protikomunistični tabor in s kom so sodelovali predstavniki tega tabora;
- » razloži, kako so nasprotujoča si stališča do okupatorjev in oborožene vstaje poglobila delitev med Slovenci in privedla do državljanske vojne;
- » pojasni položaj na Slovenskem ob kapitulaciji Italije;
- » razloži okoliščine, v katerih so zahodni zavezniki priznali partizansko gibanje na Slovenskem in v Jugoslaviji;
- » razloži, kako se je med drugo svetovno vojno na Slovenskem vzpostavila "ljudska" oblast;
- » opiše, kakšno je bilo življenje civilistov med drugo svetovno vojno;
- » primerja in pojasni, kakšno je bilo kulturno delovanje med drugo svetovno vojno na okupiranem in na osvobojenem ozemlju;
- » primerja in pojasni kulturno ustvarjanje partizanov in domobrancev;
- » pojasni, kako se je končala druga svetovna vojna na Slovenskem;
- » oceni in utemelji, kakšne so bile posledice druge svetovne vojne na Slovenskem;
- » pojasni odnos nove oblasti do domobrancev in političnih nasprotnikov;
- » opiše spomenik žrtvam vseh vojn na Kongresnem trgu v Ljubljani in oceni ter utemelji njegov pomen;
- » pojasni vključitev Madžarske v drugo svetovno vojno;
- » opiše značilnosti Telekijeve in Kállayjeve politike;
- » razloži razloge za tragedijo madžarskih vojakov ob Donu;
- » pojasni razloge za nemški napad na Madžarsko;
- » opiše grozote holokavsta na Madžarskem;
- » navede značilnosti vladavine "puščičarjev" ter zaključnih operacij osvoboditve Madžarske.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;

- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- aprilska vojna
- ozemeljsko razkosanje Slovenije
- okupacijski sistemi
- Osvobodilna fronta
- oborožen odpor
- meščanski tabor
- okupatorjevo nasilje
- kolaboracija
- državljanska vojna
- civilno prebivalstvo v času vojne
- kulturna dejavnost med vojno
- katastrofa pri Donu
- "puščičarji"

SLOVENCİ V SOCIALISTIČNI JUGOSLAVIJI. MADŽARSKA V ČASU POVOJNE SOVJETSKE DIKTATURE

CILJI

Dijak:

○: časovno in prostorsko umesti zgodovinsko dogajanje v Sloveniji v času socialistične Jugoslavije ter na Madžarskem v času poveljne sovjetske diktature;

○: razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na Slovenijo v času socialistične Jugoslavije ter na Madžarsko v času poveljne sovjetske diktature;

○: sklepa, kako je bil po drugi svetovni vojni v Jugoslaviji vzpostavljen socializem in kako je nastala Federativna ljudska republika Jugoslavija ter kako je bil vzpostavljen socializem na Madžarskem;

○: spozna, kakšen je bil razvoj slovenskega gospodarstva v drugi Jugoslaviji ter razvoj madžarskega gospodarstva;

○: razume, kako se je po drugi svetovni vojni razreševalo vprašanje slovenske zahodne meje (tržaško vprašanje);

○: ugotovi položaj in delovanje slovenskih zamejcev, izseljencev in zdomcev;

○: ovrednoti položaj manjšin v Sloveniji;

○: ovrednoti, zakaj je spor z Informburojem pomenil prelom s sovjetskim modelom socializma;

○: sklepa o položaju slovenskega naroda v Jugoslaviji;

○: na primerih in z različnih perspektiv razišče življenje Slovencev v socialistični Jugoslaviji ter življenje Madžarov v času komunistične diktature;

○: krepi državotvorno in državljansko držo z vidika znanja in razumevanja delovanja Socialistične republike Slovenije in Madžarske;

SC (1.2.5.1)

○: razume delovanje socialističnega sistema na političnem, gospodarskem, družbenem in kulturnem področju;

SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5)

○: razume etični vidik zgodovinskih interpretacij, ki se nanašajo na obdobje slovenske zgodovine v socialistični Jugoslaviji, razume, zakaj nastanejo različni pogledi in interpretacije, in jih razlaga s pomočjo večperspektivnosti;

SC (1.2.2.2)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

O: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo tematskega zemljevida opiše upravno-politično ureditev druge Jugoslavije (FLRJ, SFRJ);
- » s pomočjo tematskega zemljevida opiše reševanje vprašanja slovenske zahodne meje;
- » s pomočjo tematskega zemljevida opredeli naselitvena območja slovenskih manjšin in manjšin na območju Republike Slovenije;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov, ki se nanašajo na socialistično Jugoslavijo ter Madžarsko v drugi polovici 20. stoletja, obdobje časovno umesti.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » razloži, kako je bil po drugi svetovni vojni v Jugoslaviji vzpostavljen socializem in kako je nastala Federativna ljudska republika Jugoslavija;
- » opiše, kakšen je bil razvoj slovenskega gospodarstva v drugi Jugoslaviji;
- » razloži, kako se je po drugi svetovni vojni razreševalo vprašanje slovenske zahodne meje (tržaško vprašanje);
- » utemelji položaj in delovanje Slovencev zunaj Slovenije (zamejcev, izseljencev in zdomcev);
- » argumentira, zakaj je spor z Informbirojem pomenil prelom s sovjetskim modelom socializma;
- » opiše položaj slovenskega naroda v Jugoslaviji;
- » pojasni, kako je ustava iz 1974 krepila slovensko državnost;
- » na primerih in z različnih perspektiv argumentira življenje Slovencev v socialistični Jugoslaviji;
- » razloži izgradnjo in delovanje komunistične diktature po drugi svetovni vojni na Madžarskem (Rákosijev režim);
- » pojasni zahteve, potek in posledice revolucije 1956;
- » navede značilnosti političnega razvoja v času Kádárjevega režima.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

◦ komunistični prevzem oblasti ◦ obračun s kolaboranti in drugimi nasprotniki ◦ gospodarska obnova ◦ nova gospodarska ureditev ◦ zahodna meja (tržaško vprašanje) ◦ Informburo ◦ samoupravljanje ◦ mednacionalna trenja ◦ slovensko gospodarstvo ◦ slovenska državnost ◦ kulturni dosežki ◦ športni dosežki ◦ Rákossijeva diktatura ◦ Nagy Imre ◦ revolucija 1956 ◦ Kádárjev režim

SLOVENCİ IN KRİZA V JUGOSLAVIJI V 80-IH LETIH 20. STOLETJA. MADŽARSKA NA POTI DEMOKRACIJE OB KONCU 20. STOLETJA

CILJI

Dijak:

○: časovno in prostorsko umesti zgodovinsko dogajanje v Sloveniji in Jugoslaviji ter na Madžarskem v 80-ih letih 20. stoletja;

○: razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na zgodovinsko dogajanje v Sloveniji in Jugoslaviji ter na Madžarskem v 80-ih letih 20. stoletja;

○: spozna vzroke in značilnosti krize v Sloveniji in Jugoslaviji ter na Madžarskem v 80-ih letih 20. stoletja;

SC (5.2.5.3)

○: ovrednoti pomen reformnih poskusov za reševanje krize v Sloveniji in Jugoslaviji ter na Madžarskem v 80-ih letih 20. stoletja ter analizira nadaljnje poglobljanje krize;

SC (5.2.5.3)

○: analizira značilnosti in posledice procesov demokratizacije v 80-ih letih 20. stoletja v Sloveniji in na Madžarskem;

SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5)

○: z znanjem o demokratizaciji s prvimi povojnimi demokratičnimi večstrankarskimi volitvami krepi državotvorno in državljansko držo, ki doseže vrh z ustanovitvijo samostojne slovenske države;

SC (1.2.1.5)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

» s pomočjo tematskih kart Slovenije in Jugoslavije ter Madžarske iz 80-ih let 20. stoletja pojasni politično in upravno strukturo ter gospodarsko in kulturno razvitost;

- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov, ki se nanašajo na 80-ta leta 20. stoletja, obdobje časovno umesti.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » **navede vzroke in značilnosti gospodarske, finančne in družbene krize v Sloveniji in Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja;**
- » primerja in pojasni značilnosti konfederalističnega in centralističnega koncepta državne ureditve ter argumentira, v katerih delih Jugoslavije se posamezni koncept uveljavi;
- » opiše značilnosti reformnih poskusov za reševanje krize (Planinc, Mikulić, Marković) in utemelji, zakaj niso bili uspešni;
- » **pojasni značilnosti skupnih izobraževalnih jeder in utemelji, zakaj za Slovenijo niso bila sprejemljiva;**
- » opiše potek vojaškega sodnega procesa proti četverici Janša, Borštner, Tasić, Zavrl in utemelji, zakaj so Slovenci ta proces ocenili za kršitev prava in suverenosti Slovenije;
- » pojasni procese demokratizacije v Sloveniji v 80-ih letih 20. stoletja, ki so se kazali v mirovnih, ekoloških in feminističnih gibanjih, v kulturnem gibanju in kulturni opoziciji;
- » **utemelji vlogo in pomen 57. številke *Nove revije* s prispevki za slovenski nacionalni program;**
- » primerja podobnosti in razlike med *Majniško deklaracijo 1989* in *Temeljno listino Slovenije* ter utemelji njun pomen glede prizadevanj po slovenski osamosvojitvi;
- » **pojasni, kaj pomeni pojem "slovenska pomlad";**
- » **opiše značilnosti Demokratične opozicije Slovenije (Demos) in utemelji njen pomen v procesu demokratizacije in prizadevanj za osamosvojitve;**
- » navede razloge za krizo Kádárjevega režima;
- » pojasni padec komunistične hegemonije in izoblikovanje demokratične opozicije na Madžarskem;
- » opiše pomen simboličnega ponovnega pokopa I. Nagya in njegovih somišljenikov;
- » razloži nastanek nove madžarske republike in pomen izoblikovanja parlamentarne demokracije.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;

- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- kriza v 80-ih letih 20. stoletja
- konfederalizem
- centralizem
- hiperinflacija
- skupna izobraževalna jedra
- proces proti četverici
- "slovenska pomlad"
- civilnodružbena gibanja
- 57. številka Nove revije
- Majniška deklaracija 1989
- Temeljna listina Slovenije
- Demos
- prve večstrankarske volitve
- ponovni pokop I. Nagya

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. z intervjuji zbrana pričevanja, ocena filma, informativni, narativni, kritičnoanalitični ali razpravljali esej, zemljevid kulturnozgodovinskih spomenikov, infografike, digitalne zgodbe, načrt ohranjanja zgodovinskega spomina za izbrani zgodovinski dogodek ali kulturnozgodovinski spomenik idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

4.2 OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE IN ŽIVLJENJE V SAMOSTOJNI SLOVENSKI DRŽAVI. MADŽARSKA NA PREHODU V 21. STOLETJE

OBVEZNO

OPIS TEME

Temo sestavljata dve ožji temi (skupini ciljev), in sicer *Osamosvojitev Slovenije* in *Življenje v samostojni slovenski državi* ter Madžarska na prehodu v 21. stoletje.

Namen je obravnavati okoliščine in značilnosti osamosvojitve Slovenije z vsemi tremi ključnimi dogodki (plebiscit, osamosvojitev in vojna za Slovenijo). Koalijska Demosova vlada se je povezala s tedanjo opozicijo, kar je omogočilo izvedbo plebiscita o samostojni in neodvisni Sloveniji. Plebiscita se je udeležilo 93,2 % volilnih upravičencev, za osamosvojitev jih je glasovalo 88,5 %. V naslednjih šestih mesecih so potekala prizadevanja za uresničitev plebiscitne volje. 25. junija 1991 je tedanja skupščina sprejela temeljne osamosvojitvene zakone in razglasila državno samostojnost. Slovesna razglasitev samostojnosti je potekala dne 26. junija. Sledila je desetdnevna vojna za Slovenijo, zatem pa je bilo sklenjeno premirje in do konca oktobra 1991 se je JLA umaknila iz Slovenije. Pridobitve osamosvojitve so bile uzakonjene v novi slovenski ustavi iz decembra 1991.

V drugi ožji temi se obravnava proces mednarodnega priznanja Slovenije, njeno vključevanje v mednarodne integracije s poudarkom na Evropski uniji in NATU. Izpostavi se priložnosti življenja v samostojni slovenski državi in Evropski uniji na gospodarskem, političnem, družbenem, kulturnem, izobraževalnem in znanstvenem področju. Izpostavi se tudi izzive mlade slovenske demokracije na notranjepolitičnem področju s poudarjanjem pomena iskanja konsenza za skupni razvoj države v prihodnje.

Tema *Madžarska na prehodu v 21. stoletje* prikaže izgradnjo demokracije v 90-ih letih 20. stoletja ter gospodarske in politične spremembe v začetku 21. stoletja na Madžarskem.

Procesno znanje temelji na zgodovinskih virih, spodbuja se vrednote, kot so enotnost, ponos, spoštovanje in samozavest ob uspešno izvedeni osamosvojitvi in nastanku neodvisne slovenske države. Osamosvojitev je bila skupni slovenski projekt. Izpostavi se pomen pripadnosti slovenski državi.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Obvezno temo sestavljata podtemi (skupini ciljev) o osamosvojitvi Slovenije in življenju v samostojni slovenski državi. Poudarki prve podteme so na povzemanju okoliščin in vzrokov, ki so vodili v osamosvojitve Slovenije. Sledi obravnava vseh treh ključnih dogodkov iz zgodovine osamosvojitve: plebiscit, osamosvojitve in vojna ter premirje in umik Jugoslovanske ljudske armade. Po mednarodnem priznanju se je samostojna in neodvisna Slovenija uspešno vključila v različne mednarodne integracije, kot so OZN, Svet Evrope, Evropska unija, NATO, prevzela evro in se vključila v schengensko območje idr. Poudari se pomen mednarodnega povezovanja za razvoj in položaj Slovenije doma in v svetu. Izpostavi se državne simbole in vprašanje meja.

Poudarki druge podteme so na obravnavi pomena življenja v samostojni slovenski državi z uveljavitvijo raznolikih človekovih pravic in svoboščin, parlamentarne demokracije, utrditvijo gospodarskega položaja in drugih pridobitev osamosvojitve, uzakonjenih v novi slovenski ustavi, sprejeti 23. decembra 1991. Obravnava se značilnosti notranje in zunanje politike slovenske države. Navede se kronološki pregled vladnih koalicij, obdobja sodelovanja in polarizacije. Raziskovanje tega obdobja se je v zgodovinopisju že začelo, večina arhivskih virov pa je še nedostopnih. Obravnava naj poteka objektivno s poudarjanjem pomena sprejemanja konsenzov glede razvoja Slovenije na različnih področjih, ki so pomembni za življenje današnjih in prihodnjih generacij. Spodbujata se spoštovanje kulture dialoga s privzemanjem vrednot strpnosti in enakopravnosti. Omeni se, da slovenska mlada demokracija prinaša določeno politično nestabilnost, naloga novih generacij pa je, da jo presežejo. Glede zunanje politike se izpostavi odnose s sosednjimi državami, poudarja se pomen pozitivnih kulturnih vplivov, slovenska predsedovanja Svetu Evropske unije, OVSE, vlogo Slovenije kot nestalne članice Varnostnega sveta OZN ipd.

Podtema *Madžarska na prehodu v 21. stoletje se osredotoča na prikaz razmer na Madžarskem po odhodu zadnjega sovjetskega vojaka, na čas izgradnje demokratične politične ureditve ter gospodarske in politične spremembe v začetku 21. stoletja na Madžarskem.*

Obravnavajo se tudi slovenska diaspora (zamejci, zdomci, izseljenci) ter načini in pomen medsebojnega povezovanja za razvoj in utrjevanje položaja Slovenije doma in v svetu. Poudarijo se tudi možnosti in pomen izobraževanja doma in v tujini ter z mednarodnimi izmenjavami, možnosti znanstvenega razvoja in sodelovanja doma v tujini, kulturnega razvoja in športnih dosežkov. Pri vsakdanjem življenju se izpostavijo različni vidiki gospodarskega razvoja (npr. uspešni slovenski podjetniki, blaginja, stopnja družbenega bruto proizvoda, stopnja brezposelnosti, osebni dohodki, pokojnine idr.), izvede se primerjava z državami Evropske unije, zlasti tudi s sosednjimi državami, kaj državljani vidijo kot problem, kaj pa dokazujejo statistični podatki ipd. Obravnavajo se tudi položaj mladine, žensk, beg možganov, priseljence in različne aktualne teme.

Jedrne vsebine

Osamosvojitve Slovenije:

- » Nastanek samostojne slovenske države
- » Mednarodno priznanje, državni simboli, vprašanje meja
- » Vstop v OZN, Evropsko unijo in NATO ter druge mednarodne integracije

Življenje v samostojni slovenski državi. Madžarska na prehodu v 21. stoletje:

- » Pomen samostojne države za Slovence
- » Značilnosti notranje in zunanje politike
- » Povezovanje Slovencev doma in po svetu (zamejci, zdomci, izseljenci)
- » Možnosti izobraževanja doma in v tujini, znanstveno sodelovanje, kulturni razvoj in športni dosežki
- » Vsakdanje življenje (gospodarski razvoj, DBP, brezposelnost, blaginja, primerjava z državami Evropske unije, mladina, ženske, beg možganov idr.)
- » Politični, družbeni in gospodarski razvoj Madžarov na prehodu v 21. stoletje

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Didaktične strategije, vezane na učitelja, so lahko problemski, pouk, avtentični pouk, raziskovalni pouk, timski pouk, terensko delo, ekskurzije idr.

Poudarek je na delu s primarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija veščine kritičnega mišljenja. Primarni zgodovinski viri so lahko *Zakon o plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo*, plebiscitna kampanja s propagandnim gradivom, časopisi in revije, fotografsko gradivo, filmski dokumentarni posnetki z izjavami politikov, cerkvenih dostojanstvenikov in državljanov, glasovnica na plebiscitu s plebiscitnim vprašanjem *Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*, *Sporazum političnih strank in poslanskih skupin Skupščine Republike Slovenije o skupnem nastopu na plebiscitu za samostojno in neodvisno državo*, *Izjava o dobrih namenih*, plebiscitni rezultati po občinah, *Deklaracija o suverenosti*, ustava in ustavni amandmaji, *Zakon o državljanstvu Republike Slovenije*, *Zakon o potnih listinah državljanov Republike Slovenije*, *Zakon o nadzoru državne meje*, *Zakon o kreditnih poslih s tujino*, *Zakon o Banki Slovenije*, *Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*, *Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*, *Deklaracija o neodvisnosti*, *Brionska deklaracija*, politični programi strank in vladnih koalicij, dokumentarni posnetki vojne za Slovenijo idr. Navedeni viri so objavljeni na portalu www.zbralismopogum.si (<http://www.zbralismopogum.si>), v okviru vseh treh delov razstave in še posebej v obliki kazala virov (<http://zbralismopogum.si/viri.html>) z aktivnimi povezavami, ki vas z enim klikom pripelje do zelenega primarnega vira. Nekateri interaktivni elementi omogočajo povečanje virov in listanje časopisnih člankov.

Na portalu www.zbralismopogum.si (<http://www.zbralismopogum.si>) je na voljo že pripravljeno učno gradivo za obravnavo zgodovine slovenske osamosvojitve. Na voljo so videofilmi, ki uvajajo v istoimensko virtualno razstavo *Plebiscit* (traja 14 minut), *Osamosvojitve* (traja 12 minut) in *Vojna* (traja 15 minut). Videofilmi zgoščeno, poučno in zanimivo povzemajo glavne dogodke in pridobitve vseh treh prelomnic iz zgodovine slovenskega osamosvajanja. Dijake vodijo po virtualni razstavi tudi delovni listi z nalogami in aktivnostmi, ki so objavljeni v digitalnih delovnih zvezkih za gimnazijo in druge srednje šole, objavljeni so v zavihku Učna gradiva (<http://zbralismopogum.si/gradiva.html>), in sicer posebej za plebiscit (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/2heqw1q>) in posebej za osamosvojitve in vojno (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/w79st4l>). Na voljo sta tudi digitalni časovni trak

(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/azik2z5>), ki se ga lahko natisne na A4-
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/z5ouyiv>) ali A3-formatu (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/2zb7l3e>). Na voljo je tudi interaktivni časovni trak (<http://zbralismopogum.si/qradiva-trak.html>) in interaktivni zemljevid vojne za Slovenijo. (<http://zbralismopogum.si/zemljevid.html>) Na voljo je tudi virtualna učna pot po Vipavskem (http://zbralismopogum.si/ucna_pot1.html), kjer so se odvijali večji spopadi v vojni za Slovenijo, ki se jo lahko uporabi kot študijski primer.

Aktivnosti dijakov se lahko navežejo na ogled videofilmov na portalu www.zbralismopogum.si (<http://www.zbralismopogum.si>), na samo virtualno razstavo, na časovne trakove, na interaktivni zemljevid vojne za Slovenijo (pri tem se lahko uporabi delovne zvezke s portala *Zbrali smo pogum*). Dijaki lahko sami posnamejo videofilm o dogajanju v času osamosvajanja v lokalnem okolju, pripravijo lahko razstavo o zgodovini osamosvojitve v lokalnem ali širšem okolju. Preberejo lahko ilustrirano zgodovino plebiscita z naslovom *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj* in rešijo avtentične naloge v publikaciji (Mladinska knjiga, 2021). Dijaki lahko obiščejo tudi muzej, ki hrani zbirke iz časa osamosvajanja, in v muzejski pedagoški delavnici izvedejo muzejsko učno delo. Lahko izvedejo tudi zgodovinsko terensko delo in obiščejo spomenike iz časov osamosvajanja na prostem ter jih kartografirajo. Zberejo in objavijo lahko še neobjavljena pričevanja iz časov osamosvajanja (pri tem se upošteva načela načrtovanja in izvedbe intervjujev – osnutek in načrt, izvedba, poročilo, umeščanje v širši zgodovinski kontekst s pomočjo strokovne in znanstvene literature).

Tematiko lahko obravnavajo v okviru rednega pouka, v okviru spominskih učnih ur ob dnevu samostojnosti in enotnosti (26. december), dnevu državnosti (25. junij), dnevu suverenosti (25. oktober). Lahko pripravijo tudi prispevek ali celotno proslavo ob dnevih samostojnosti in enotnosti ali državnosti, ko morajo šole organizirati proslave.

Aktualne vsebine o življenju v samostojni slovenski državi lahko obravnavajo s pomočjo statističnih podatkov, časopisnih člankov, analize programov vladnih koalicij in političnih strank, študijskih primerov zgodb o uspehu slovenskih znanstvenikov, športnikov, podjetnikov, umetnikov, literatov ipd. Organizira oz. vključi se lahko v narodne in mednarodne izobraževalne projekte z izmenjavo dijakov ipd. Možne so medpredmetne povezave s sociologijo, slovenščino, geografijo, sklopom *Aktivno državljanstvo* idr., kar omogoča poglobitev in povezovanje znanja.

OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

CILJI

Dijak:

- časovno in prostorsko umesti zgodovinsko dogajanje iz obdobja osamosvajanja Slovenije;
- razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na osamosvojitev Slovenije;

○: sklepa o zgodovinskih okoliščinah, ki so omogočile plebiscit o samostojni in neodvisni Sloveniji, ter spozna njegovo izvedbo in rezultate;

SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5)

○: spozna proces osamosvajanja Slovenije in ovrednoti njegov pomen z vidika uveljavitve parlamentarne demokracije in nove slovenske ustave z uveljavitvijo številnih človekovih pravic in svoboščin;

SC (1.2.1.1 | 1.2.1.4)

○: sklepa o poteku vojne za Slovenijo in ovrednoti njen pomen;

○: z znanjem zgodovinskega dogajanja v času osamosvajanja krepi državotvorno in državljansko držo;

SC (1.2.5.1)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo tematske karte opiše potek vojne za Slovenijo;
- » z analizo izbranih zgodovinskih virov časovno umesti obdobje osamosvajanja Slovenije;
- » izdelava (e-)časovni trak s prelomnimi dogodki iz obdobja osamosvajanja Slovenije.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni vzroke za osamosvojitve Slovenije, ki izhajajo iz razmer v Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja;
- » navede temeljne zakone in druge dokumente, ki so omogočili izvedbo plebiscita za samostojno in neodvisno Slovenijo, ter opiše njihovo vsebino;
- » na primerih opiše kampanjo v podporo plebiscitu;
- » na primeru reka iz časa plebiscita "Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj" argumentira vzdušje v času priprave na plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo;
- » pojasni skupni rezultat plebiscita za samostojno in neodvisno Slovenijo ter glavno zavezo, ki jo je le-ta določil glede osamosvojitve;
- » oriše značilnosti dogajanja med plebiscitom in razglasitvijo samostojnosti ter poimenuje glavne akterje osamosvajanja;

- » poimenuje ključna osamosvojitvena dokumenta, pojasni njuno vsebino in oceni njun pomen za osamosvojitve Slovenije;
- » oriše dogajanje na dan osamosvojitve Slovenije ter poimenuje dneva, ki nas spominjata na plebiscit in razglasitev samostojnosti (državna praznika);
- » opiše potek vojne za Slovenijo in navede značilnosti ter posledice glavnih spopadov;
- » povzame vsebino *Brionske deklaracije* in oceni njen pomen v procesu osamosvajanja Slovenije;
- » pojasni pomen dneva suverenosti (25. oktober);
- » opiše glavne attribute državnosti (zastava, grb, himna, valuta, ustava, državljanstvo).

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

◦ plebiscit ◦ osamosvojitve ◦ vojna za Slovenijo ◦ Teritorialna obramba ◦ Slovenska vojska ◦ Brionska deklaracija ◦ umik JLA ◦ mednarodno priznanje ◦ državni simboli ◦ ustavna parlamentarna demokracija

ŽIVLJENJE V SAMOSTOJNI SLOVENSKEI DRŽAVI. MADŽARSKA NA PREHODU V 21. STOLETJE

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti zgodovinsko dogajanje iz obdobja samostojne Slovenije ter Madžarske na prehodu v 21. stoletje;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na življenje v samostojni slovenski državi in na Madžarskem na prehodu v 21. stoletje;
- : spozna potek mednarodnega priznanja Slovenije in Madžarske ter ovrednoti njegove posledice in pomen;
- : razišče in ovrednoti značilnosti življenja v samostojni slovenski državi ter na Madžarskem na prehodu v 21. stoletje;
- : z znanjem prednosti življenja in delovanja v samostojni slovenski državi krepi državotvorno držo ter aktivno in odgovorno državljanstvo;
SC (1.2.5.1 | 1.2.4.1)
- : za kakovostno življenje in delovanje v pluralni in demokratični družbi krepi kulturo dialoga z izkazovanjem strpnosti, enakopravnosti, spoštovanjem in prevzemanjem raznolikih človekovih pravic in svoboščin;
SC (1.2.4.1)
- : spozna pomen pozitivnih kulturnih vplivov med Slovenci, Madžari in s sosednjimi narodi za življenje v miru in sodelovanju;
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo tematskih zemljevidov opredeli potek državnih meja Republike Slovenije ter njeno upravno ureditev (občine, regije);
- » s pomočjo tematskih kart oriše gospodarski razvoj in prometno omrežje Republike Slovenije in Madžarske;

- » s pomočjo tematskih kart opredeli položaj Slovenije v Evropski uniji, območju evra in NATU;
- » z analizo izbranih zgodovinskih virov časovno umesti obdobje samostojne Republike Slovenije in Madžarske na prehodu v 21. stoletje;
- » izdela (e-)časovni trak s ključnimi dogodki iz obdobja samostojne slovenske države in Madžarske na prehodu v 21. stoletje.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše potek mednarodnega priznanja samostojne slovenske države in oceni njegov pomen;
- » navede mednarodne integracije, v katere je vstopila samostojna slovenska država in Madžarska (OVSE, OZN, Svet Evrope, NATO idr.);
- » pojasni značilnosti pristopnih pogajanj za vstop v Evropsko unijo, sprejem v Evropsko unijo, evrsko in schengensko območje;
- » pojasni značilnosti in izzive parlamentarne (pluralne) demokracije, utrditve gospodarskega položaja in tržnega gospodarstva;
- » primerja in pojasni značilnosti slovenske in madžarske tranzicije v kontekstu Srednje Evrope oz. primerljivih držav;
- » analizira vsebino slovenske in madžarske ustave ter oceni njen pomen za življenje v pluralni, demokratični družbi ter človekove pravice in svoboščine;
- » razloži izzive "mlade" slovenske in madžarske demokracije in pomen iskanja in sklepanja konsenza glede pomembnih političnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih odločitev;
- » opiše značilnosti in oceni pomen slovenskega in madžarskega predsedovanja Svetu Evropske unije, OVSE; vlogo Slovenije in Madžarske kot nestalnih članic Varnostnega sveta OZN;
- » oceni možnosti in priložnosti Slovenije in Madžarske na mednarodnem prizorišču;
- » na konkretnih primerih opiše možnosti izobraževanja doma in v tujini;
- » navede glavne gospodarske, kulturne, znanstvene in športne dosežke v času samostojne slovenske države ter glavne gospodarske, kulturne, znanstvene in športne dosežke na Madžarskem na prehodu v 21. stoletje;
- » primerja in pojasni vsakdanje življenje v 80-ih letih 20. stoletja ter v samostojni slovenski državi ter življenje na Madžarskem na prehodu v 21. stoletje (blaginja, gospodarska rast in družbeni bruto proizvod, obseg in spoštovanje človekovih pravic in svoboščin).

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;

- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- mednarodno priznanje ◦ ustavna parlamentarna demokracija ◦ gospodarski razvoj ◦ blaginja ◦ življenjski standard ◦ vladna koalicija ◦ vstop v OZN ◦ vstop v Evropsko unijo ◦ vstop v NATO ◦ prevzem evra ◦ vstop v schengensko območje ◦ predsedovanje Svetu Evropske unije ◦ zamejci ◦ Slovenci in Madžari po svetu
- kulturni razvoj ◦ razvoj znanosti ◦ športni dosežki ◦ vloga Evropske unije

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. izpolnjene avtentične naloge, zemljevid spomenikov o osamosvojitvi, z intervjuji zbrana in objavljena pričevanja, videofilm, razstava idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

4.3 SODELOVANJE IN KONFLIKTI PO LETU 1939

OBVEZNO

OPIS TEME

Temo sestavljata dve ožji temi (skupini ciljev), in sicer *Druga svetovna vojna* in *Blokovska delitev sveta in hladna vojna*.

Namen teme je obravnavati obdobja in oblike sodelovanja in konfliktov v Evropi in svetu po letu 1939. Prva ožja tema je namenjena drugi svetovni vojni v Evropi in svetu, največjim bitkam, diplomatski dejavnosti, odporniškim gibanjem, nasilju nad civilnim prebivalstvom, sojenju vojnim zločincem in obračunu s poraženci.

Druga ožja tema pa obravnava obdobje hladne vojne po končani drugi svetovni vojni. V ospredju so oblikovanje zahodnega in vzhodnega bloka, sovjetizacija Vzhodne in dela Srednje Evrope, destalinizacija vzhodnega bloka, glavna evropska krizna žarišča, tudi v povezavi s Slovenci, začetki evropskih povezav, vloga OZN, dogajanje na globalnem/svetovnem jugu (Azija, Afrika) z dekolonizacijo in vlogo gibanja neuvrščениh, glavna krizna žarišča v svetu, obdobje popuščanja napetosti (detant) in konec hladne vojne. Obravnavajo se tudi gospodarski, kulturni razvoj, vloga medijev, znanosti.

Procesno znanje temelji na raznolikih zgodovinskih virih z razvijanjem in izkazovanjem veščin kritičnega mišljenja, z uporabo znanja zgodovine za krepitev državljske države, spodbujanjem kulture dialoga, ozaveščanjem o okoljski problematiki (trajnostni razvoj) in njenem vplivu na kakovost življenja bodočih generacij.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Tema se deli na podtemi *Druga svetovna vojna* ter *Blokovska delitev sveta in hladna vojna*. Namen teme je obravnavati obdobja in oblike sodelovanja in konfliktov v Evropi in v svetu po letu 1939. Prva ožja tema je namenjena drugi svetovni vojni v Evropi in v svetu, največjim bitkam, diplomatski dejavnosti, odporniškim gibanjem, nasilju nad civilnim prebivalstvom, sojenju vojnim zločincem in obračunu s poraženci. Nakaže se zametke bodoče blokovske delitve sveta z nesoglasji že med drugo svetovno vojno.

Druga ožja tema pa obravnava obdobje hladne vojne po končani drugi svetovni vojni. V ospredju so oblikovanje zahodnega in vzhodnega bloka, sovjetizacija Vzhodne in dela Srednje Evrope, destalinizacija vzhodnega bloka, glavna evropska krizna žarišča (nemško, avstrijsko, tržaško vprašanje), izpostavi se tržaško in avstrijsko v povezavi s slovensko zgodovino. Kljub konfliktom pa se kmalu po drugi svetovni vojni začnejo tudi procesi evropskega povezovanja. Obravnava se nastanek in vloga OZN, ki je nadomestila Društvo narodov iz obdobja med obema svetovnima vojnima. Pomemben del podteme je namenjen tudi dogajanju na globalnem/svetovnem jugu. Izraz *globalni jug* je sodobnejša alternativa izrazu *tretji svet*. Geografsko zajema

predvsem države južno od ekvatorja, ni pa strogo povezan z geografsko lego. Vključuje namreč tudi države z nižjo stopnjo razvoja in nižjimi dohodki v primerjavi z industrializiranim *globalnim severom* (razvite države predvsem v Severni Ameriki, Evropi in Vzhodni Aziji). *Globalni jug* pa vključuje številne države iz Afrike, Latinske Amerike, Azije in Oceanije. Izraz poudarja gospodarske in politične razlike med razvitimi in razvijajočimi se državami, pri čemer ne nosi tako močne zgodovinske ali politično negativne konotacije kot *tretji svet*. V povezavi s svetovnim jugom se obravnava dekolonizacijo na primerih Indije in Afrike in gibanje neuvrščenih. Izpostavi se glavna krizna žarišča v času hladne vojne v svetu (npr. Koreja, Vietnam, Bližnji vzhod, kubanska kriza idr.). Obdobju hladne vojne, ko se je svet znašel na robu jedrskega spopada v času kubanske krize, pa sledi obdobje popuščanja napetosti (detant) v 70-ih letih 20. stoletja. Iz gospodarske zgodovine se obravnava različne gospodarske doktrine ter gospodarske modele. Pomembna tematika se nanaša na vlogo medijev in svobode tiska ter njihovega vpliva na javno mnenje, na vlogo in razvoj sodobne znanosti, popularne kulture. Podtéma se zaključí s procesi demokratizacije v vzhodnem bloku in padcem Berlinskega zidu leta 1989.

Jedrne vsebine

Druga svetovna vojna:

- » Na pragu nove svetovne vojne
- » Začetek druge svetovne vojne
- » Druga svetovna vojna se razširi v svetovno
- » Odporniška gibanja med drugo svetovno vojno
- » Nasilje nad civilnim prebivalstvom (npr. Slovani, šoa (Judi), Sinti, Romi)
- » Posledice druge svetovne vojne (obračun s poraženci, sojenje vojnim zločincem)

Blokovska delitev sveta in hladna vojna:

- » Začetek hladne vojne (začetek nesoglasij o vlogi Združenih držav Amerike in Sovjetske zveze je že med vojno), oblikovanje zahodnega in vzhodnega bloka
- » OZN in druge mednarodne organizacije
- » Sovjetizacija Vzhodne Evrope, destalinizacija in krize v vzhodnem bloku (Češkoslovaška, Madžarska)
- » Evropska krizna žarišča (nemško vprašanje, avstrijsko vprašanje, tržaško vprašanje)
- » Začetki evropskega povezovanja
- » Globalni jug se začne osvobajati (dekolonizacija na primerih Indije, Afrike), gibanje neuvrščenih
- » Hladna vojna v Aziji (Ljudska republika Kitajska, Koreja, Vietnam)
- » Spremembe na Bližnjem vzhodu (nastanek Izraela, arabsko-izraelske vojne, palestinsko vprašanje do prve intifade, islamska revolucija v Iranu, iransko-iraška vojna, vojna v Afganistanu)
- » Svet na robu jedrskega spopada (kubanska kriza), popuščanje napetosti med blokoma (velesilami) – detant v 70-ih letih 20. stoletja

- » Gospodarski razvoj (gospodarske doktrine, različni gospodarski modeli)
- » Družbene spremembe (demografski razvoj, emancipacija žensk, razmah civilnodružbenih gibanj)
- » Popularna kultura, vloga medijev (množični mediji in demokracija, vpliv medijev, svoboda tiska), razvoj in pomen sodobne znanosti
- » Konec vzhodnega bloka, komunizma in spremembe v Vzhodni Evropi

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Za realizacijo učnih ciljev učitelj samostojno izbere in določi didaktične in učne strategije. Zaradi obsežnosti in kompleksnosti teme se priporoča delo z raznolikimi zgodovinskimi viri. Razvijanje kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi (tudi večperspektivnimi) viri dijakom omogoča aktivnejše delo in presega zgolj reprodukcijo učne snovi. Poudarek naj bo na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov. Dana tema je prikladna, da dijak ob delu z večperspektivnimi viri dojame etični vidik zgodovinskih interpretacij in razume, zakaj nastanejo različni pogledi in interpretacije.

Od učnih strategij spodbujamo čim več različnih oblik sodelovalnega učnega dela dijakov (delo v tandemih, v manjših skupinah). Dijak bo med drugim tako razvijal tudi **veščine in vrednote** pozitivnega odnosa do vzpostavljanja in ohranjanja medkulturnega dialoga, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih. Pomembno je razvijati debatni kodeks. Prav tako naj učitelj ob spodbujanju usvajanja **različnih bralnih učnih strategij** dijake usmerja v čim več samostojnega dela (npr. VŽN, Paukova metoda, primerjalne tabele, (e-)časovni trakovi, (e-)miselni vzorci, ribja kost, pojmovne mreže, delo z zemljevidi, pojmovne kartice idr.).

Tema omogoča poglobljeno **medpredmetno sodelovanje** npr. z geografijo (globalni jug, dekolonizacija, nastanek in razvoj evropskega povezovanja), sociologijo (človekove pravice, demokratizacija, *Helsinška listina*, mediji), biologijo in kemijo (sodobna znanost), informatiko (umetna inteligenca). Od skupnih ciljev je pomemben *Trajnostni razvoj* ter sklop *Državljanstvo*. V okviru tovrstnih aktivnosti učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo z znanji, ki so jih dijaki pridobili pri drugih predmetih.

Prizadevamo si, da omenjeno temo v čim večji meri aktualiziramo in iščemo podobnosti ali pa posledice v današnji sodobni družbi. S tem bomo pri dijakih dosegli večjo motivacijo in bomo temo tudi bolje osmislili. Prav tako pa bomo pri dijakih krepili kritično, aktivno in odgovorno državljansko držo. Podtemi o drugi svetovni vojni in hladni vojni med drugim ponujata tudi izvrstna izhodišča za doseganje mnogih odnosnih ciljev in krepitev **veščin in vrednot** strpnosti, enakopravnosti, demokracije, človekovih pravic.

Za boljšo časovno in prostorsko predstavbo se priporoča delo z zgodovinskimi zemljevidi, nemimi kartami in časovnimi trakovi. Dijak lahko opravi različne avtentične in ustvarjalne naloge. Navajamo nekaj predlaganih konkretnih aktivnosti:

- » oblikuje preglednico, v kateri primerja in predstavi zavezniške konference med drugo svetovno vojno (čas zasedanja, udeleženci, sklepi);
- » na nemi karti sveta označi območja vojaških preobratov v drugi svetovni vojni; vsak preobrat ob delu z viri na kratko opiše oz. povzame;

- » oblikuje in izpolni preglednico s tehniko VŽN o drugi svetovni vojni;
- » poišče in analizira pisma vojakov iz druge svetovne vojne;
- » po končani obravnavi podteme o drugi svetovni vojni izdela pojmovno mrežo;
- » izdela (e-)časovni trak za drugo svetovno vojno;
- » v tabeli primerja vzhodni in zahodni blok (ideologija, politične ureditve, svoboščine, gospodarstvo, vojaška povezovanja itd.);
- » debatna tehnika o vzhodnem in zahodnem bloku;
- » napiše in predstavi referat o izbranem svetovnem kriznem žarišču (korejska vojna, vietnamska vojna, kubanska kriza idr.), izvede se projektno ali raziskovalno učno delo;
- » dijaki v skupinah na (e-)plakate oblikujejo miselne vzorce o izbranem svetovnem kriznem žarišču (korejska vojna, vietnamska vojna, kubanska kriza idr.);
- » napiše slovar strokovnih izrazov, s katerimi se je srečal pri obravnavi teme o hladni vojni;
- » razišče izbranega vzhodnoblokovskega politika in o njem napiše referat ali raziskovalno nalogo (npr.: Gomulka, Dubček, Nagy, Gorbačov, Mazowiecki, Havel idr.); izvede se projektno ali raziskovalno učno delo;
- » igra vlog – vživi se v vlogo izbranega politika iz časa hladne vojne in izrazi svoje družbenopolitične zahteve;
- » analizira politične karikature, ki so povezane s hladno vojno; lahko nariše tudi svojo karikaturu;
- » ogleda si filme (scene/prizori) z zgodovinskim ozadjem, ali dokumentarne filme o drugi svetovni vojni ali/ in hladni vojni (npr.: *Trautmann*, *Pianist*, *Katinski gozd*, *Zbogom Lenin* itd.; mnogo dokumentarnih oddaj je dostopnih na Multimedijem portalu RTV Slovenija;
- » medpredmetna povezava z geografijo (globalni jug, dekolonizacija, nastanek in razvoj evropskih povezav itd.);
- » izvede zgodovinsko domače branje;
- » ob obeleževanju zgodovinskih spominskih dni ali mednarodnih Unescovih dni napiše in oblikuje zgibanko z zgodovinskim ozadjem (npr.: ob dnevu spomina na žrtve holokavsta, dnevu Evrope, dnevu OZN idr.); zgibanke deli drugim dijakom šole;
- » pripravi radijsko novico za šolski radio (npr. ob dnevu spomina na žrtve holokavsta, dnevu Evrope, dnevu OZN, ali posameznem mednarodnem Unesco dnevu itd.).

Priporočamo, da se tema večinsko obdela v specializirani zgodovinski učilnici. Zaradi dela z digitaliziranimi viri naj imajo učitelj in dijaki dostop do spleta, računalnika, računalniških tablic in druge tehnologije. Pouk lahko poteka tudi prek spletnih učilnic, mobilnih računalniških učilnic ipd. Ker je o dani temi napisanih precej knjig, lahko del pouka poteka tudi v šolski knjižnici. Če možnosti dopuščajo, pa se lahko izvede tudi zgodovinska (ali medpredmetna) strokovna ekskurzija v izbran zgodovinski kraj, povezan z drugo svetovno vojno ali hladno

vojno (npr. izbrano koncentracijsko taborišče, Berlin, Budimpešta, Trst, Strasbourg, Bruselj, Beograd, Brioni itd.).

DRUGA SVETOVNA VOJNA

CILJI

Dijak:

- : časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese med drugo svetovno vojno;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na drugo svetovno vojno;
- : spozna vzroke za začetek druge svetovne vojne;
- : analizira, kako se je začela druga svetovna vojna, in spozna značilnosti spopadov v prvih dveh letih vojskovanja;
- : razume, kako je druga svetovna vojna zajela ves svet;
- : raziše, kako se je na okupacijo odzvalo prebivalstvo okupiranih držav;
- : obsodi politične sisteme, ki so med drugo svetovno vojno izvajali holokavst, porajmos in druge zločine proti človeštvu ter kršenje človekovih pravic;
- SC (1.2.1.2 | 1.2.5.1)
- : raziše posledice druge svetovne vojne in analizira, kako so potekali sojenja vojnim zločincem in obračuni s poraženci;
- SC (1.2.5.1)
- : razume etični vidik zgodovinskih interpretacij, ki se nanašajo na vprašanja druge svetovne vojne, razume, zakaj nastanejo različni pogledi in interpretacije, in jih razlaga s pomočjo večperspektivnosti;
- SC (1.2.2.2)
- : pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)
- : razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo tematskega zemljevida opredeli diplomatsko povezovanje Nemčije z drugimi državami pred začetkom oboroženih spopadov;
- » s pomočjo zemljevida predstavi potek posameznih faz vojskovanja med letoma 1939 in 1945;
- » s pomočjo tematskega zemljevida pojasni sistem različnih koncentracijskih taborišč med drugo svetovno vojno;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter analize raznolikih zgodovinskih virov časovno in prostorsko umesti dogodke druge svetovne vojne.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » opiše vzroke za začetek druge svetovne vojne;
- » primerja in pojasni vpliv posameznih držav na začetek druge svetovne vojne;
- » navede sistem zavezništev med državami, ki so se oblikovala pred drugo svetovno vojno in med njo;
- » opiše napad na Poljsko in značilnosti spopadov v prvih dveh letih vojskovanja;
- » pojasni, kako je druga svetovna vojna zajela ves svet;
- » opiše, kako se je na okupacijo odzvalo prebivalstvo okupiranih držav;
- » na konkretnih primerih opredeli in pojasni različne oblike kolaboracije;
- » na konkretnih primerih okupiranih držav predstavi nekatera večja odporniška gibanja;
- » navede in pojasni politične sisteme, ki so med drugo svetovno vojno izvajali holokavst, porajmos in druge zločine proti človeštvu ter množično kršenje človekovih pravic;
- » navede raznolike posledice druge svetovne vojne;
- » pojasni, kako so po drugi svetovni vojni potekala sojenja vojnim zločincem;
- » na izbranih primerih primerja in pojasni, kako je v posameznih državah potekal obračun s poraženci in nasprotniki.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;

- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

◦ sistem zavezništev ◦ vojna v Evropi ◦ vojna preraste v svetovno ◦ druga svetovna vojna ◦ okupacija in kolaboracija ◦ nasilje nad civilnim prebivalstvom ◦ odporniška gibanja ◦ holokavst ◦ porajmos ◦ zločini proti človeštvu ◦ posledice druge svetovne vojne ◦ sojenje vojnim zločincem ◦ obračun s poraženci

BLOKOVSKA DELITEV SVETA IN HLADNA VOJNA

CILJI

Dijak:

- : pojasni pojma hladna vojna in detant ter ju časovno in prostorsko umesti;
- : razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na obdobje hladne vojne;
- : sklepa o pomenu pojma hladna vojna in ga umesti v zgodovinski kontekst;
- : raziše značilnosti zahodnega in vzhodnega bloka;
- : raziše okoliščine in značilnosti kriznih žarišč v Evropi in v svetu v drugi polovici 20. stoletja;
- : raziše vzroke in pogoje za dekolonizacijo ter oceni posledice;
- SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5)
- : spozna značilnosti nastanka Ljudske republike Kitajske;
- : analizira zgodovinsko ozadje za razvoj evropskih povezav: Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPI), Evropska gospodarska skupnost (EGS) in Evropska skupnost (ES);
- SC (2.2.1.2)
- : raziše okoliščine nastanka Organizacije združenih narodov in oceni njen pomen za ohranjanje ravnovesja v sodobnem svetu;
- SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5 | 1.2.4.1)
- : spozna okoliščine in značilnosti popuščanja napetosti (detanta) med blokoma (velesilami) v 70-ih letih 20. stoletja
- : raziše okoliščine konca vzhodnega bloka, komunizma in sprememb v Vzhodni Evropi leta 1989;
- SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5)
- : raziše značilnosti gospodarskega in družbenega razvoja po drugi svetovni vojni;
- : raziše značilnosti kulturnega in znanstvenega razvoja po drugi svetovni vojni;
- SC (1.3.2.1)
- : krepí kulturo dialoga z izkazovanjem strpnosti, enakopravnosti, spoštovanjem in prevzemanjem raznolikih človekovih pravic in svoboščin, pluralne demokracije, aktivnega in odgovornega državljanstva;
- SC (1.2.4.1)
- : razume etični vidik zgodovinskih interpretacij, ki se nanašajo na vprašanja sodelovanj in konfliktov po letu 1939, razume, zakaj nastanejo različni pogledi in interpretacije, in jih razlaga s pomočjo večperspektivnosti;
- SC (1.2.2.2 | 1.2.2.1)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Prostorska in časovna orientacija

Dijak:

- » s pomočjo tematskih kart opredeli značilnosti blokofske delitve in glavna krizna žarišča;
- » ob tematskih zemljevidih našteje članice ESPJ, EGS;
- » na (e-)časovnem traku predstavi časovni razpon hladne vojne.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » primerja ideološke, gospodarske, družbene in vojaške povezave zahodnega in vzhodnega bloka;
- » razloži pojem hladna vojna in opiše posamezna obdobja hladne vojne;
- » opiše značilnosti sovjetskega političnega, gospodarskega in družbenega sistema;
- » opiše vzroke za sovjetoizacijo Vzhodne Evrope ter oceni in pojasni njene posledice za vzhodnoevropske države;
- » primerja in pojasni podobnosti in razlike v gospodarskem, družbenem in političnem razvoju vzhodnega in zahodnega bloka;
- » opredeli pojem "železne zaves" ter primerja in pojasni življenje na obeh straneh "železne zaves";
- » pojasni značilnosti izbranih kriznih žarišč v Evropi (nemško vprašanje, avstrijsko vprašanje, tržaško vprašanje) ter posledice razpleta avstrijskega in tržaškega vprašanja za Slovence;
- » razloži značilnosti kriznih žarišč v svetu (Bližnji vzhod, Koreja, Kuba, Vietnam);
- » opiše vzroke in značilnosti dekolonizacije;
- » pojasni pojma globalni jug in neokolonializem;
- » predstavi gibanje neuvrčenih s političnega in gospodarskega vidika ter ovrednoti in pojasni vlogo Jugoslavije kot ustanovne članice;
- » opiše glavne značilnosti nastanka Ljudske republike Kitajske in posledice njenega razvoja v svetovno velesilo;

- » predstavi razvoj evropskih povezav in jih poimenuje;
- » opiše sestavo in posebne organizacije OZN;
- » na izbranih kriznih primerih opredeli vlogo OZN;
- » pojasni okoliščine in opiše značilnosti popuščanja napetosti (detanta) med blokoma oz. velesilami v 70-ih letih 20. stoletja;
- » opiše svetovna krizna žarišča v 70-ih in 80-ih letih 20. stoletja (Iran, iransko-iraška vojna, Afganistan);
- » opiše notranjepolitično dogajanje in mednarodne razmere, ki so prispevale h koncu vzhodnega bloka in komunizma;
- » na primerih razloži prizadevanja držav vzhodnega bloka za demokratizacijo družbe in življenja in k odpravi komunizma ter oceni, v kolikšni meri so bila uspešna;
- » preuči vsebino različnih gospodarskih doktrin, ki so bile v veljavi po drugi svetovni vojni, ter primerja in opiše podobnosti in razlike;
- » poimenuje glavne družbenopolitične dejavnike, ki so spodbudili spremembe v svetu po drugi svetovni vojni (demografski razvoj, civilnodružbena gibanja, emancipacija žensk, množični mediji, svoboda govora in tiska idr.);
- » oceni pomen sodobne znanosti (npr. dosežki znanosti, zaupanje v znanost);
- » na primerih opiše razvoj kulture po drugi svetovni vojni (elitna in množična kultura, kultura kot kreativna industrija).

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- blokovska delitev sveta ◦ hladna vojna ◦ sovjetizacija Vzhodne Evrope ◦ zahodni in vzhodni blok
- "železna zavesa" ◦ krizna žarišča v Evropi ◦ krizna žarišča v svetu ◦ vloga velesil ◦ dekolonizacija

- globalni/svetovni jug ◦ neokolonializem ◦ gibanje neuvrščenih ◦ Organizacija združenih narodov
- popuščanje napetosti (detant) ◦ zlom vzhodnega bloka in komunizma ◦ gospodarske doktrine
- civilnodružbena gibanja ◦ emancipacija žensk ◦ vloga medijev ◦ kulturno delovanje

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. plakati in (e-)plakati, govorni nastopi, referati, preglednice, izpolnjeni nemi zemljevid, (e-)časovni trakovi, (e-)miselni vzorci (pojmovna mreža), zgibanka, radijska novica za šolski radio, seminarske naloge, eseji, terenske naloge idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

4.4 PREIZKUŠNJE IN PRILOŽNOSTI SODOBNEGA SVETA

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema obravnava preizkušnje in priložnosti sodobnega sveta. V ospredju so razpad Jugoslavije in vojne v nekdanji Jugoslaviji, razpad Sovjetske zveze in posovjetski konflikti, vloga in delovanje Evropske unije, razmerja in odnosi med starimi in novimi velesilami (BRICS+, vzpon Kitajske, nova svilna cesta), terorizem, "nova" krizna žarišča, demografski in okoljski izzivi, vzroki in posledice migracij.

Preizkušnje, ki prinašajo tudi priložnosti za njihovo reševanje, se nanašajo tudi na podnebne spremembe, spodbujajo razvoj obnovljivih virov energije in zelenih tehnologij, na avtomatizacijo in umetno inteligenco ter nova delovna mesta z večjo učinkovitostjo, na globalne krize, ki jih predstavljajo pandemije (npr. covid-19), ki prinesejo tudi inovacije v znanosti. Priložnosti se nanašajo tudi na vzpostavitev vključujoče, trajnostne in pravične družbe. Tematike se obravnava z zgodovinskega vidika in v zgodovinskem kontekstu.

Procesno znanje temelji na raznolikih zgodovinskih virih z razvijanjem in izkazovanjem veščin kritičnega mišljenja, z uporabo znanja zgodovine za krepitev državljsanske države, spodbujanjem kulture dialoga, ozaveščanjem o okoljski problematiki (trajnostni razvoj) in njenem vplivu na kakovost življenja bodočih generacij.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je dijakom razložiti izzive sodobnega sveta, ki se kažejo kot nadaljevanje poglobljanja svetovnih konfliktov na eni in sodelovanj ter povezovanj na drugi strani. Vsebinsko se nanaša na razpad Jugoslavije in jugoslovanske vojne, razpad Sovjetske zveze in posovjetske konflikte (Čečenija, Gruzija, Gorski Karabah, Ukrajina idr.,). Obravnava se Evropsko unijo in poseže v samo opredelitev Evrope in njenih meja. Izpostavi se ustvarjanje družbenega bruto proizvoda, izgubljanje vloge "globalnega igralca", iskanje novih poti, pozitivno vlogo EU, saj povezovanje omogoča mir, obstoj malim narodom, dvig blaginje in standarda, možnosti izobraževanja in znanstvenega delovanja, evropski fondi pa finančno podporo za regionalni razvoj, za okrevanje in odpornost idr., skrbi se za varovanje in ohranjanje pravnega sistema in reda. Obravnava se krizna žarišča po koncu hladne vojne (zalivski vojni, vojna v Afganistanu idr.), nove mednarodne organizacije (npr. BRICS+), vzpon Kitajske, novo svilno cesto. Sodobne izzive predstavljajo tudi "nova" krizna žarišča, kot so Tajvan, Zahodni Balkan, arabska pomlad in njen vpliv, palestinsko vprašanje od sporazuma v Oslu naprej idr. Pozornost se nameni tudi demografskim in okoljskim izzivom, migracijam, revščini, zdravstvu, ženskam in aktualnim izzivom, ki jih prinaša vsakdanjik.

Jedrne vsebine

Obvezna tema vključuje naslednje jedrne vsebine:

- » Razpad Jugoslavije in vojne v nekdanji Jugoslaviji
- » Razpad Sovjetske zveze in posovjetski konflikti (ruski novi imperializem, Čečenija, Gruzija, Gorski Karabah, Ukrajina)
- » Opredelitev Evrope in njenih meja, nastanek EU in njena širitev (omogoča mir, obstoj malih narodov, dvig splošne blaginje in življenjskega standarda, vloga evropski skladov za gospodarski in regionalni razvoj, spoštovanje prava in človekovih pravic ter svoboščin, možnost izobraževanja in znanstvenega delovanja); brexit
- » Mednarodne organizacije v 21. stoletju, stare in nove velesile (npr. BRICS+, vzpon Kitajske, nova svilna cesta)
- » Terorizem (npr. anarhizem, nihilizem v 19. stoletju; prepovedovci, Črna roka, Mlada Bosna, VMRO v prvi polovici 20. stoletja; Rdeče brigade, Baader-Meinhof, IRA, ETA, PLO, HAMAS v drugi polovici 20. stoletja; islamski terorizem v 21. stoletju (npr. Al Kaida, ISIS, HAMAS))
- » Vojne v Iraku in Afganistanu
- » "Nova" krizna žarišča (Tajvan, Zahodni Balkan, arabska pomlad in njen vpliv, palestinsko vprašanje od sporazuma v Oslu naprej)
- » Demografski in okoljski izzivi, migracije (revščina, zdravstvo, ženske, vzroki in posledice za migracije)

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji.

Didaktična priporočila

Didaktične strategije učitelj izbira glede na deklarativne, procesne in odnosne učne cilje. Dijake naj usmerja k samostojnemu delu s poudarkom na analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov.

Učne strategije temeljijo na učenju s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se spodbuja razvijanje kritičnega mišljenja, avtentično učenje, sodelovalno učenje, zgodovinsko terensko delo, učenje z raziskovanjem s poudarkom na digitalni tehnologiji.

Aktivnosti naj bodo usmerjene v avtentične naloge, sodelovalno učenje, medpredmetno povezovanje, uporabo novih digitalnih tehnologij, ki omogočajo navidezno resničnost, npr. uporaba VR-očal za prikaz novih demografskih in okoljskih izzivov.

Ob shematskih prikazih in zemljevidu sveta naj dijaki razložijo nastanek Evropske unije, njeno širitev in njene izzive v sodobnosti. "Nova" krizna žarišča in vlogo mednarodnih organizacij naj spoznavajo v sodelovanju s šolsko knjižnico z uporabo leksikonov, enciklopedij, zgodovinskih atlasov, spletnih iskalnikov. Mirovne konference lahko spoznavajo z avtentičnim učenjem, npr. z igro vlog, ali s pomočjo filmske vzgoje (igrani in dokumentarni filmi z obravnavano tematiko).

Priporočene aktivnosti za realizacijo učnih ciljev za dijaka so:

- » izdelava primerjalna (e-)časovna traka za razpad Jugoslavije in vojne v nekdanji Jugoslaviji po letu 1989 ter razpad Sovjetske zveze in posovjetske konflikte (ruski novi imperializem, Čečenija, Gruzija, Gorski Karabah, Ukrajina);
- » izdelava časovno preglednico evropskega povezovanja in nastanka Evropske unije;
- » pripravi preglednico najpomembnejših institucij Evropske unije;
- » na zemljevidu označi države Evropske unije;
- » s pomočjo primarnih in sekundarnih virov pripravi "evropski časopis" z različnimi članki: pozitivna vloga Evrope – mir in omogočanje obstoja malim narodom, dvig blaginje in standarda, možnosti izobraževanja in znanstvenega delovanja; evropski fond, pravni sistem;
- » izdelava preglednico o vrstah terorizma;
- » pripravi kratke digitalne zgodbe o pomenu in vlogi mednarodnih organizacij v 21. stoletju (sodelovalno učenje);
- » izdelava (e-)miselni vzorec o demografskih in okoljskih izzivih v sodobnem svetu;
- » s pomočjo zgodovinskih virov pripravi preglednico o prizadevanjih za sodelovanje v svetovni politiki (delo v tandemu);
- » ogleda si dokumentarne filme z zgodovinskim ozadjem o svetovnih konfliktih (izvedba je možna tudi v okviru obveznih izbirnih vsebin oz. v povezavi s filmsko vzgojo);
- » pripravi spletni kviz o "novih" kriznih žariščih (sodelovalno učenje).

Cilj, ki se nanaša na raziskovanje vsebine dokumentov trajnostne prihodnosti in njihovo umestitev v zgodovinski kontekst, se lahko realizira v obliki okrogle mize. Med dijake se izbere moderator okrogle mize, ki pripravi uvodni nagovor o tematiki. Preostali dijaki lahko nastopijo kot govorniki na okrogli mizi, za katero pripravijo nagovore o zgledih iz zgodovine, ki bi jih lahko ocenili kot primere trajnostnega ravnanja. Del dijakov pa pripravijo nagovore o vsebini dokumentov, ki se nanašajo na trajnostno prihodnost (npr. *Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030*). Na okroglo mizo se lahko povabi tudi raziskovalce, ki se ukvarjajo s trajnostnim razvojem, predstavnike vladnih in nevladnih organizacij oz. ustanov. Dijaki, ki ne sodelujejo aktivno na okrogli mizi, pripravijo vprašanja in jih zastavijo aktivnim udeležencem okrogle mize. Ob koncu okrogle mize moderator povzame glavne ugotovitve.

Tema *Preizkušnje in priložnosti sodobnega sveta* omogoča veliko možnosti medpredmetnega sodelovanja. Priporočljivo je sodelovanje z geografijo, tujimi jeziki, sociologijo, filozofijo, informatiko. V okviru aktivnosti učne cilje povezujemo, dopolnjujemo in nadgrajujemo z znanji, ki so jih dijaki pridobili pri različnih predmetih. Prizadevamo si, da omenjeno temo v čim večji meri aktualiziramo. Tako dosežemo večjo motivacijo pri dijakih in učno temo osmislimo.

Pri temi priporočamo zgodovinsko terensko delo in npr. ekskurzijo v Evropski parlament v Strasbourg (sodelovanje s projektom *Šola ambasadorke Evropskega parlamenta*). Sodobne generacije dijakov so večje uporabe digitalne tehnologije, zato si lahko pri pouku/terenskem delu pomagamo z novo tehnologijo. Dijaki na terenu posnamejo digitalne zgodbe, v katere vključujejo zgodovinske vire (primarne, sekundarne). Le-ti bodo

pomemben element pri sodelovalnem učenju dijakov in prikazu opredelitve Evrope in njenih meja, nastanka Evropske unije in njene širitve, brexitu ipd. Digitalne zgodbe pripravijo s pomočjo pametnih telefonov, dodajajo zvočne efekte in besedilo. Poiščejo ustrezne zgodovinske vire in s pomočjo digitalne tehnologije ustvarijo digitalno zgodbo. Po končanem terenskem delu (ekskurziji) sledi pri pouku predstavitev terenskega dela z ogledom kratkih digitalnih zgodb ter skupinska razprava, v kateri ovrednotijo zgodovinsko dogajanje in ga aktualizirajo s sodobnostjo. Pri tem se poudari pomen zgodovinskih virov in zgodovinskih dejstev v odnosu do lažnih novic ter teorij zarot.

Učne strategije, vezane na dijake, pri temi *Preizkušnje in priložnosti sodobnega sveta* omogočajo avtentične modele učenja (tudi z digitalno tehnologijo) s spodbujanjem ustvarjalnosti. Dijaki lahko izdelajo številne izdelke, projekte in raziskovalne naloge. Možno je tudi zgodovinsko terensko delo (strokovne ekskurzije), pri katerem dijaki vzpostavijo povezave z zgodovinskim dogajanjem. Pri pouku dijaki razvijajo različne oblike komunikacije. Spodbujamo sodelovalno učenje dijakov, saj s tem krepimo veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč drugih; učitelj pa v večji meri opravlja mentorsko, usmerjevalno vlogo.

Učna sredstva so zgodovinski atlas, stenski zemljevidi, zgodovinski viri, delovni listi, spletne strani in platforme, članki (npr. *Zgodovina v šoli*). Konkretna posebnosti za temo pa so:

» *dLib.si*: Petejan, T.: EU na razpotju krize.

<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-HVYO1NWX> (<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-HVYO1NWX>)

» *Sistory*: Miloš, M.: Feljton o poletju 1989.

<https://www.sistory.si/publication/14933>

» *Infodrom*: Kako se je vojna v Ukrajini začela.

<https://www.youtube.com/watch?v=oTnPy7LqF3g>

» *Bivši predsedniki*: Jugoslavija je lahko le demokratična, ali pa je ne bo.

<https://www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/dokumenti/30.01.1989-SocRS>
(<https://www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/dokumenti/30.01.1989-SocRS>)

» *MMC RTV SLO*: Zadnje poglavje Jugoslavije.

<https://www.rtvlo.si/kultura/knjige/zadnje-poglavje-jugoslavije-ni-vse-vodilo-v-tragedijo-potem-pa-je-prisel-milosevic/649760> (<https://www.rtvlo.si/kultura/knjige/zadnje-poglavje-jugoslavije-ni-vse-vodilo-v-tragedijo-potem-pa-je-prisel-milosevic/649760>)

» *EU*: Vaš portal EU.

https://european-union.europa.eu/index_sl (https://european-union.europa.eu/index_sl)

» *EU in jaz*

https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/sl/WHAT_IS_THE_EUROPEAN_UNION.html
(https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/sl/WHAT_IS_THE_EUROPEAN_UNION.html)

» Portal GOV.SI: Diplomatski zvezek.

<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/Dokumenti/javne-objave/drugi-dokumenti/publikacije-MZEZ/Diplomatski-zvezek-4.pdf> (<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/Dokumenti/javne-objave/drugi-dokumenti/publikacije-MZEZ/Diplomatski-zvezek-4.pdf>)

» Revija *Zgodovina v šoli* – objave so dostopne na portalu Sistory, npr. članek o obravnavi vojne v Ukrajini. <http://www.sistory.si/11686/menu270> (<http://www.sistory.si/11686/menu270>) - članek o Ukrajini v Zgodovini v šoli 2022, 2 (Klemen Pucko) <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/1fzox3w>

PREIZKUŠNJE IN PRILOŽNOSTI SODOBNEGA SVETA

CILJI

Dijak:

- 🕒 časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese, ki se nanašajo na preizkušnje in priložnosti sodobnega sveta;
- 🕒 razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na preizkušnje in priložnosti sodobnega sveta;
- 🕒 spozna okoliščine razpada Jugoslavije in značilnosti jugoslovanskih vojn;
- 🕒 ovrednoti razpad Sovjetske zveze in njen vpliv na posovjetske konflikte;
- 🕒 razume pomen in vlogo Evropske unije v sodobnem svetu;
- SC (2.2.1.2 | 2.4.1.1)
- 🕒 razišče okoliščine in značilnosti povezovanja in sporov v 21. stoletju;
- SC (1.2.4.1)
- 🕒 analizira politične, družbene, gospodarske, verske in ideološke vidike terorizma v 19., 20., 21. stoletju;
- 🕒 razišče vzroke in posledice migracij v 21. stoletju z vidika podnebnih sprememb in drugih dejavnikov;
- SC (2.1.3.1)
- 🕒 razišče vsebino dokumentov o trajnostni prihodnosti in jih umesti v zgodovinski kontekst;
- SC (2.2.1.2 | 2.3.1.1 | 2.4.1.1)
- 🕒 razume etični vidik zgodovinskih interpretacij, ki se nanašajo na izzive sodobnega sveta, razume, zakaj nastanejo različni pogledi in interpretacije, in jih razlaga s pomočjo večperspektivnosti;
- SC (1.2.2.2)

○: krepi kulturo dialoga z izkazovanjem strpnosti, enakopravnosti, spoštovanjem in prevzemanjem raznolikih človekovih pravic in svoboščin, pluralne demokracije, aktivnega državljanstva;

SC (1.2.4.1)

○: pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razvije in izkaže veščine komunikacije in sodelovanja pri različnih oblikah sodelovalnega učenja, timskega dela idr. s krepitvijo demokratične skupnosti v okviru šole in zunaj nje.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Časovna in prostorska orientacija

Dijak:

- » analizira zemljevid Evropske unije in pojasni, kako se je Evropska unija širila;
- » analizira tematske zemljevide ter z njihovo pomočjo opredeli območja sodobnih konfliktov in kriznih žarišč;
- » s pomočjo tematskega zemljevida prikaže vojne v nekdanji Jugoslaviji in novo politično podobo po končanih vojnah;
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter raznolikih zgodovinskih virov časovno umesti obdobje.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » navede in opiše glavne vzroke za razpad Jugoslavije;
- » opredeli, kje so izbruhnile t. i. jugoslovanske vojne in kakšne so bile njihove posledice (spremembe meja, nastanek novih držav, migracije, "etnično čiščenje", genocid);
- » pojasni mednarodne posege v jugoslovanske vojne (diplomatske, vojaške, UNPROFOR) ter oceni prizadevanja za mir;
- » na primerih sojenja vojnim zločincem iz jugoslovanskih vojn opiše delo Mednarodnega sodišča za vojne zločine v Haagu;
- » pojasni okoliščine razpada Sovjetske zveze in njene posledice za novonastalo Rusko federacijo;
- » opiše značilnosti in posledice glavnih posovjetskih konfliktov (npr. Čečenija, Gruzija, Gorski Karabah, Ukrajina);
- » preuči različna pojmovanja o Evropi, jih med seboj primerja in opredeli podobnosti in razlike o tem, kaj je Evropa (npr. geografsko, politično, kulturno), do kam sega in kako so se ta pojmovanja skozi zgodovino spreminjala;

- » **pojasni obseg Evropske unije skozi posamezna obdobja njenega obstoja;**
- » **našteje glavne ustanove, ki vodijo in upravljajo Evropsko unijo in opiše njihov pomen;**
- » **našteje državne attribute Evropske unije (prestolnice, zastava, himna, dan Evrope);**
- » primerja in utemelji razmerja med skupno evropsko politiko in posameznimi državami Evropske unije ter razlikami med njimi (npr. schengensko območje, zunajschengensko območje);
- » pojasni pomen in vlogo Evropske unije;
- » **umesti vlogo in položaj Slovenije v Evropski uniji (npr. evropski poslanci, evropski komisarji, slovenščina kot uradni jezik v Evropski uniji, predsedovanje Svetu Evropske unije);**
- » na primerih prikaže vlogo Evropske unije v globalnem svetu;
- » **našteje glavne povezave in sodelovanja držav v začetku 21. stoletja (npr. BRICS+, En pas, ena cesta, razširjena Višegrajska skupina);**
- » opiše "stara/nova krizna žarišča" z začetka 21. stoletja (npr. "arabska pomlad", Gaza, Zahodni Balkan) in jih postavi v zgodovinski kontekst;
- » **opredeli pojem terorizem in pojasni glavne značilnosti;**
- » na izbranih primerih iz 19., 20., in 21. stoletja pojasni vzroke, oblike in cilje terorizma;
- » **primerja vzroke in posledice migracij v 21. stoletju z migracijami v izbranih zgodovinskih obdobjih;**
- » pojasni glavne prednosti in potencialne slabosti migracij za Evropo in svet;
- » razloži vsebino dokumentov o trajnostni prihodnosti in argumentira, kako lahko zgledi iz zgodovine prispevajo k trajnostni prihodnosti.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » **v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;**
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » **spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).**

TERMINI

◦ razpad Jugoslavije ◦ vojne v nekdanji Jugoslaviji ◦ Mednarodno sodišče za vojne zločine v Haagu ◦ Ruska federacija ◦ posovjetski konflikti ◦ vloga Evropske unije ◦ povezave držav v 21. stoletju (BRICS+, Višegrajska skupina, En pas, ena cesta) ◦ "nova" krizna žarišča iz začetka 21. stoletja ◦ terorizem ◦ migracije

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Priporočeni načini izkazovanja znanja so:

- » ustno, pisno in
- » drugi raznoliki načini, kot so npr. digitalna zgodba s terenskega dela – ekskurzije, poročilo, (e-)časovni trakovi, preglednice, (e-)miselni vzorci, "Evropski časopis" idr.

Za vse načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

4.5 KAKŠNI SO IZZIVI SODOBNEGA SREČEVANJA KULTUR

IZBIRNO

OPIS TEME

Namen teme je predstaviti drugo polovico 20. stoletja in začetek 21. stoletja v kontekstu razvoja globalnega juga. Le-ta je v kontekstu sprejemanja globalnega razvoja in prilagajanja nanj oblikoval tudi svoje lastne odgovore v smeri novih gospodarskih/ekonomskih prilagajanj in idej, političnih zamisli o pravičnosti in geopolitičnih zvezah. Hkrati so spremenjene svetovne okoliščine spremenile imperializem (več različnih nosilk, več različnih vrst), ki zdaj vse bolj krši suverenost držav.

Glavni poudarki teme so: globalizacija, imperializem, okcidentalizem/orientalizem, povezava BRICS+, globalni jug, trajnostni razvoj, izzivi globalnega juga, globalno staranje prebivalstva (global greying).

Procesno znanje temelji na delu z različnimi zgodovinskimi viri, pri čemer se razvija kritično mišljenje in na skupnih ciljih kot so *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost* in *Digitalna kompetentnost*. V okviru projektnega učnega dela dijaki izdelajo izbrani izdelek, pri čemer razvijajo podjetnostne kompetence (od ideje do izdelka).

Tematika omogoča tudi razvijanje in prevzemanje kompetenc trajnostnega razvoja, kot denimo presojo vplivov delovanja posameznikov in družbenih skupin na družbe na lokalni, regionalni, nacionalni in globalni ravni (2.2.1.2), upoštevanje povezanosti okoljskega, gospodarskega in družbenega vidika (2.2.1.1) ter kritično vrednotenje politik z vidika trajnosti ob upoštevanju demokratičnih načel ter sodelovanje pri oblikovanju trajnostnih politik in prakse na lokalni, regionalni, nacionalni in globalni ravni (2.4.1.1), aktivno in angažirano sodelovanje v prizadevanjih in ukrepanju za trajnost (2.4.2.1), razvijanje in izkazovanje lastne odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni in politični ravni (2.4.3.1). Razpravlja pa se lahko tudi o razumevanju in vrednotenju možnih, verjetnih in želenih trajnostnih prihodnosti (scenarijev) na podlagi znanja in znanstvenih dognanj (2.3.1.1).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je poglobljeno obravnavati izzive sodobnega srečevanja kultur, pri čemer sta poudarjeno prisotna trajnostni vidik in državljanstvo. Tako so izpostavljene globalizacija, orientalizem in okcidentalizem. Pri vzponu držav, povezanih v BRICS+ (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska, Južna Afrika, Iran, Saudova Arabija, Združeni arabski emirati, Egipt, Etiopija), se obravnava politike nove globalne finančne rezerve (namesto ameriškega dolarja), države, ki so postale nove velesile v vesolju in tehnologiji kot je npr. Indija, ki naj bi demografsko in razvojno prehitela Kitajsko in ki naj bi v naslednjih letih postala država najhitrejše ekonomske rasti. Pri ekonomskem razvoju globalnega juga se izpostavi nova povezovanja, kitajski imperializem, ruski imperializem, turški

imperializem (pojasni se nastanek različnih vrst imperializma (subimperializem, kulturni imperializem, družbeni imperializem)), vlaganja v Afriko (Zambija), Šrilanko (v zameno za posojilo se pridobi najem pristanišča), boj za vire, vlaganje v novo komunikacijsko infrastrukturo. V kontekstu globalizacije se razloži zmanjšanje suverenosti držav, s katerimi tekmujejo korporacije (npr. Musk in Starlink, zasebne vojske). Obravnava se intelektualna gibanja za pravičnost (npr. zapatisti, kurdsko gibanje, Rožava). Pri demografiji je pomembno izpostaviti razvoj prebivalstva, kje prebivalstvo upada in kje naj bi se povečalo, pokazati na stereotipno prikazovanje Afrike glede naraščanja prebivalstva, povsod na globalnem jugu prebivalstvo ne narašča (npr. velik upad populacije Kitajske, rodnost v Indiji le 2,00 in pada, Bangladeš kot primer, kako so zmanjšali rodnost), izpostavi se fenomen "globalnega staranja", primerjavo teorij (manjše družine – gospodarski napredek). Izpostavi se tudi obdobje, ko ne bo več zalog nafte in kaj to prinaša z vidika trajnostnega razvoja, kakšni bodo ekološki izzivi, kako predvideti svetovni razvoj in odgovoriti na izzive. Obravnava se preobrazbo "naftnih" držav Perzijskega zaliva (Katar, Savdova Arabija, Združeni arabski emirati) z gradnjo velikih projektov obnovljive energije, vlaganje v kulturo, turizem. Med največje izzive globalnega juga, ki se jih pri pouku poglobljeno obravnava, pa spadajo revščina, boj za pravice žensk in deklet, zdravstveni sistem idr. Obravnava se lahko tudi izbrane aktualne tematike, ki se bodo izkazale za pereče v prihodnje.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine teme so:

- » *Globalizacija, orientalizem/okcidentalizem*
- » *Vzpon skupine držav BRICS+*
- » *Ekonomski razvoj globalnega juga*
- » *Intelektualna gibanja za pravičnost (npr. zapatisti, kurdsko gibanje, Rožava)*
- » *Demografija*
- » *Čas po nafti, trajnostni razvoj, ekološki izzivi*
- » *Največji izzivi globalnega juga (revščina, pravice žensk in deklet, zdravstven sistem)*
- » *Aktualne teme*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji. Učitelj skupaj z dijaki izbere eno ali več predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

Osrednja učna strategija je projektno učno delo z vključevanjem kompetenc podjetnosti in trajnostnega razvoja ter državljanstva. Učenje poteka s pomočjo avtentičnih nalog z avtentičnim učenjem, vključeno je sodelovalno učenje, raziskovalno učenje. Medpredmetne povezave so možne z geografijo, sociologijo, sklopom *Aktivno državljanstvo*, jeziki idr. ter omogočajo dodatno poglobljanje in razumevanje obravnavane tematike.

Jedrne vsebine teme se lahko obravnava v celoti, ali pa se izbere posamezne kot študijske primere. Projektno učno delo se lahko izvede v obliki interesnega dneva.

Možne aktivnosti v okviru projektnega učnega dela so lahko izvedba debate v različnih debatnih formatih, npr. za in proti, da je kulturna različnost prednost v sodobni družbi. Dijaki zasnujejo argumente za debato, tako da vključujejo informacije, dokaze in primere iz različne strokovne in znanstvene literature oz. raziskav. Pomagajo si lahko z argumentativnim diagramom. Analizirajo lahko študijske primere glede demografije, migracij, revščine, položaja žensk in deklet, zdravstvenih sistemov in vpliva na razvoj prebivalstva ipd. Raziščejo lahko, kako različni mediji predstavljajo posamezne jedrne vsebine teme. V povezavi s slovenščino ali tujim jezikom lahko preberejo in izvedejo literarno in zgodovinsko analizo izbranih literarnih del, v povezavi s filmsko vzgojo pa si ogledajo filme, ki prikazujejo vsebine teme. Dijaki lahko napišejo zgodovinski esej (informativni, narativni ali analitičnokritični, v medpredmetni povezavi s slovenščino tudi razpravljalni) na temo izzivov sodobnega srečevanja kultur, npr. kaj pomeni biti del globalne kulture, o etičnih vprašanjih o odnosih med spoštovanjem tradicije in človekovimi pravicami, o izzivih trajnostne prihodnosti, upoštevajoč zglede trajnostnega ravnanja v zgodovinski perspektivi. K pouku lahko povabijo predavatelje, strokovnjake za posamezne vsebine, pripravijo skupni projekt s kako od nevladnih organizacij, se vključijo v kakega od mednarodnih projektov (npr. eTwinning), ustvarijo podcaste in videovsebine o izzivih sodobnega srečevanja kultur. Ugotovitve predstavijo v obliki projektnega poročila. Izvede se lahko šolska MUN-konferenca po modelu konferenc Združenih narodov, pri čemer se učijo tudi kulture dialoga. Pri tem v obliki simulacije predstavljajo izbrane države ali mednarodne organizacije v različnih organih Organizacije združenih narodov, kjer predstavljajo stališča izbranih držav ali organizacij, ki se lahko tudi razlikujejo od stališč dijakov. Konferenco lahko izvedejo v slovenskem ali v medpredmetnem povezovanju z angleščino v angleškem jeziku. Možne so še številne druge aktivnosti.

KAKŠNI SO IZZIVI SODOBNEGA SREČEVANJA KULTUR

CILJI

Dijak:

- I:** časovno in prostorsko umesti ključne dogodke, pojave in procese, ki se nanašajo na izzive sodobnega srečevanja kultur;
- I:** razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na izzive sodobnega srečevanja kultur;
- I:** spozna vrste povezav in sodelovanja na globalnem jugu v začetku 21. stoletja;
- I:** razišče vzroke za vzpostavitev skupine držav BRICS+;
- I:** spozna pojme, kot so: globalizem, orientalizem, okcidentalizem, in jih umesti v zgodovinski kontekst;
- I:** ugotovi glavne smeri ekonomskega razvoja na globalnem jugu, razišče razloge za nove vrste imperializma in značilnosti kitajskega, ruskega, ameriškega imperializma;

- I:** razišče vzroke in glavne poteze alternativnih idej razvoja in ureditve za svetovno pravičnost, ki so nastali na globalnem jugu;
- I:** razišče demografski razvoj globalnega juga;
- I:** ovrednoti največje izzive razvoja globalnega juga in sklepa o vzrokih;
- I:** presodi vizije prihodnosti nekaterih držav globalnega juga glede na izzive prihodnosti;
- I:** pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektnem učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Časovna in prostorska orientacija

Dijak:

- » ob tematskih zemljevidih našteje članice BRICS+;
- » s pomočjo tematskega zemljevida našteje vzpostavljena nova zaveznitva in pojasi skupne imenovalce za sodelovanje;
- » s pomočjo tematskega zemljevida našteje interesne cone držav na globalnem jugu (Kitajska, Turčija, Rusija, ZDA);
- » s pomočjo (e-)časovnih trakov ter izbranih zgodovinskih virov časovno umesti dogajanje na globalnem jugu.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » našteje vrste povezav in sodelovanja držav na globalnem jugu v začetku 21. stoletja (gospodarsko, politično);
- » na izbranih primerih pojasni značilnosti sodelovanj, skupne interese držav in cilje;
- » našteje vzroke za sodelovanja držav v začetku 21. stoletja;
- » opiše cilje sodelovanja držav na globalnem jugu v začetku 21. stoletja;
- » opredeli pojme globalizem, orientalizem in okcidentalizem in pojasni glavne značilnosti s pomočjo analize stereotipov;
- » na izbranih primerih iz 19., 20., in 21. stoletja pojasni značilnosti orientalizma, okcidentalizma in globalizma;
- » na izbranih primerih pojasni delovanje globalizacije in na primerih utemelji, kako v predstave vstopajo orientalizem in okcidentalizem;

- » našteje glavne kazalnike ekonomskega razvoja na globalnem jugu;
- » opredeli pojem imperializem in poda primere iz 19., 20., in 21. stoletja;
- » razloži nove vrste imperializma (kulturni, vojaški, gospodarski, medijski) ter jih umesti v zgodovinski kontekst;
- » oceni učinke razvoja novega imperializma in globalnega sistema dominacij ter novih akterjev (zasebnih korporacij);
- » navede alternativne politične ideje razvoja, ki so nastale na globalnem jugu;
- » oceni vpliv/učinek razvoja alternativnih političnih idej, nastalih na globalnem jugu na svet;
- » opredeli pojem globalno staranje prebivalstva;
- » primerja in oceni demografsko politiko in smeri razvoja različnih držav na globalnem jugu (Iran, Bangladeš itd.);
- » analizira modernizacijske teorije (na modernizacijo držav naj bi vplivali družina, izobrazba, dohodek na prebivalca, spreminjanje materialnih vrednot v nematerialne);
- » našteje največje izzive globalnega juga;
- » analizira, kakšen je napredek pri zmanjševanju revščine, izboljševanju zdravstvenega sistema, uveljavljanju pravic deklic in žensk, uvajanju obveznega izobraževanja;
- » opiše primere, kako se posamezne države globalnega juga soočajo z izzivi prihodnosti (trajnostna politika, podnebne spremembe itd.);
- » analizira izbrane kazalnike razvoja držav glede na človekove pravice, ekonomski dohodek, izpuste, porabo naravnih virov (gradnja sončnih celic v puščavi itd.).

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;
- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- orientalizem - okcidentalizem s poudarkom na primerjavi stereotipov in umestitvi koncepta "drugega"
- globalizacija ◦ povezava BRICS+ ◦ globalni jug ◦ trajnostni razvoj ◦ globalno staranje prebivalstva (global greying) ◦ imperializem (kitajski, turški, ruski, ameriški imperializem)

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela, kot so npr. lahko argumenti za debate, eseji, zgodovinska analiza in ocena literarnega ali filmskega dela z zgodovinskim ozadjem, projektno poročilo, pripravljeno stališče za MUN-konferenco idr.

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presegati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

4.6 KAKO SO SE SPREMINJALI NAČINI ŽIVLJENJA NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM PO LETU 1945

IZBIRNO

OPIS TEME

Izbirna tema je namenjena poglobljeni obravnavi izbranih vsebin in problemov iz slovenske zgodovine v drugi Jugoslaviji in v času samostojne Republike Slovenije ter na Madžarskem po drugi svetovni vojni do danes.

Vsebinski poudarki teme so: med pogumom in strahom, uveljavitev potrošniške družbe, socialne dobrine za vse, popularna kultura, novi pogledi novih generacij, med Zahodom, Vzhodom in Jugovzhodom, nove priložnosti v samostojni Sloveniji in na Madžarskem.

Procesno znanje temelji na raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virih z razvijanjem kritičnega mišljenja. Z zgodovinskim znanjem dijaki krepijo državljsko držo, ponotranjijo vrednote življenja v pluralni, demokratični družbi, ki temelji na človekovih pravicah in svoboščinah, zapisanih v ustavi. V okviru projektnega učnega dela dijaki izdelajo izbrani izdelek, pri čemer razvijajo tudi podjetnostne kompetence (od ideje do izdelka).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Uvod

Namen teme je obravnavati spreminjajočih se načinov življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni, sprva še v okviru socialistične Jugoslavije, po letu 1991 v okviru samostojne Republike Slovenije. Obravnava se konkretne pridobitve socialistične Jugoslavije po letu 1945, npr. volilna pravica za ženske, socialna varnost, novi proizvodi in socialne dobrine, razvoj podeželja idr. Po drugi strani pa se obravnava konkretne primere kršenja človekovih in državljskih pravic, ki so jim bili izpostavljeni državljani nove države po letu 1945, npr. povojni poboji, montirani sodni procesi proti politični opoziciji (Ljubo Sirc, Angela Vode, Boris Furlan idr.), usoda nekaterih intelektualcev (npr. Edvard Kocbek, Ljuba Prenner), lastnikov kapitala. Opiše se prizadevanja države in družbe za obnovo porušene domovine po drugi svetovni vojni, navede se ukrepe novih oblasti na gospodarskem področju ter oceni njihove vplive na življenje kmetov, zasebnih lastnikov kapitala in industrijskih delavcev, analizira se statistične podatke in slikovno gradivo ter primerja življenjski standard Slovencev pred drugo svetovno vojno, leta 1945 in v kasnejših obdobjih. S pomočjo izbranih primerov se izpostavi razlike in podobnosti, področja napredka oz. nazadovanja. S pomočjo raznolikih zgodovinskih virov (slikovno gradivo, zvočni posnetki, odlomki igranega filma) se obravnava posebnosti popularne kulture med mladimi v 60-ih in 70-ih letih (izbrani primeri slovenskih in jugoslovanskih glasbenih skupin, glasbena imena festivala Slovenske

popevke). Izpostavi se pomen športa in športnih prireditev kot identifikacijskega sredstva množic ter sredstva dokazovanja uspešnosti socialistične in večnacionalne jugoslovanske družbe (izbrani primeri, kot so slovensko smučanje, jugoslovanski nogomet, olimpijske igre v Sarajevu). Analizira se značilnosti študentskega gibanja, predstavi profil nosilcev gibanja in njihove zahteve, razloži vlogo medijev kot je npr. Radio študent (ustanovljen 1969), in blokado uradnih medijev, osvetli se odziv oblasti ter oceni pomen študentskih demonstracij. Primerja se študentske demonstracije na Slovenskem s podobnimi demonstracijami v Zahodni Evropi in Združenih državah Amerike. Izpostavi se poglede mlajših generacij na obstoječo družbeno in politično stvarnost v socialistični Jugoslaviji in Sloveniji (štafeta mladosti) ter njihove ideje o prihodnosti. Obravnava se značilnosti in obseg jugoslovanske krize v 80-ih letih 20. stoletja ter neuspešne reformne poskuse. Poglobljeno in s konkretnimi primeri se obravnava procese demokratizacije v 80-ih letih 20. stoletja oz. obdobje "slovenske pomladi". Na konkretnih primerih se utemlji, kaj je Slovence dokončno odvrnilo od Jugoslavije. Obravnava se značilnosti in oblike slovenskih gibanj in prizadevanj za osamosvojitve (vloga Zveze socialistične mladine Slovenije, Socialistične zveze delovnega ljudstva; popularne glasbe (Laibach, Pankrti), Neue Slowenische Kunst, zvez, ki so se postopoma oblikovale v nove politične stranke s programi, vloga slovenskih pisateljev, kroga izobražencev okrog *Nove revije* idr.). Na primerih se poglobi in razloži potek osamosvojitve (Demos, prve demokratične volitve, plebiscit o osamosvojitvi, razglas samostojnosti, vojna za samostojnost, umik JLA, mednarodno priznanje in vključitev v evropske in svetovne integracije). Na konkretnih primerih se osvetli prednosti in slabosti življenja v Evropski uniji. Na študijskih primerih se pojasni položaj zamejcev, zdomcev in izseljencev ter se ga primerja s položajem manjšin in etničnih skupnosti v Sloveniji (Madžari, Italijani, Romi, Srbi, Hrvati, Bošnjaki, Albanci, Makedonci, kaj se je zgodilo z Nemci). S primeri se dokaže, da je država Slovenija poleg demokratizacije Slovincem omogočila dvig gmotne in duhovne blaginje. Obravnava se tudi aktualno dogajanje v državi iz zgodovinske perspektive.

Tema predstavi značilnosti življenja na Madžarskem po drugi svetovni vojni, izpostavi se strahovlada sovjetskega komunizma, težnje mladih po spremembah, dvig življenjskega standarda v 70-ih letih. Tema obravnava tudi družbene in gospodarske spremembe na prehodu iz 20. v 21. stoletje.

Jedrne vsebine

Jedrne vsebine teme so:

- » *Med pogumom in strahom*
- » *Uveljavitev potrošniške družbe*
- » *Socialne dobrine za vse*
- » *Popularna kultura*
- » *Novi pogledi novih generacij*
- » *Med Zahodom, Vzhodom in Jugovzhodom*
- » *Nove priložnosti v samostojni Sloveniji*
- » *Aktualne teme*
- » *Vsakdanje življenje na Madžarskem v drugi polovici 20. stoletja ter na začetku 21. stoletja*

Podrobno načrtovanje letnih in sprotnih učnih priprav je prepuščeno učiteljevi strokovni avtonomiji. Učitelj skupaj z dijaki izbere eno ali več predlaganih jedrnih vsebin ter jo poglobljeno obravnava v obliki projektnega učnega dela.

Didaktična priporočila

Priporočena učna strategija je projektno učno delo, ki vključuje tudi avtentično in sodelovalno učenje, možne so številne medpredmetne povezave s sociologijo, geografijo, sklopom *Aktivno državljanstvo*, slovenščino, madžarščino, umetnostjo idr. Razvija in spodbuja se skupne cilje *Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj in Podjetnost*.

Možno je obravnavati vse vsebine ali pa le izbrane v obliki študijskih primerov. Projektno učno delo se lahko izvede v obliki interesnega dneva.

Možne aktivnosti so primerjava življenjskih slogov, navad in vrednot v posameznih obdobjih po drugi svetovni vojni, ki bo ponazorila spreminjajoče se načine življenja. Znotraj projektnega učnega dela se lahko izvede delavnice, v vsaki bodo dijaki obravnavali eno desetletje. S pomočjo raznolikih primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov in na konkretnih primerih lahko analizirajo vsako desetletje z vidika bivalnih razmer (stanovanja, mesta, vasi), prehrano in vsakdanjik, delo in zaposlitev, prosti čas in kulturo (glasba, literatura, film, šport), razvoj znanosti in tehnike ter njun vpliv na življenje ipd. Ugotovitve lahko dijaki predstavijo v obliki (e-)časovnih trakov, infografik, razrednega časopisa, digitalnih zgodb idr.

Dijaki lahko preučujejo objavljena pričevanja, še bolje je, če pričevanja sami zberejo s pomočjo intervjujev, pri čemer se držijo pravil načrtovanja in izvedbe kakovostnega intervjuja (osnutek, načrt, izvedba, poročilo, dopolnjevanje ugotovitev s pomočjo strokovne in znanstvene literature ter umeščanje v zgodovinski kontekst). Dijaki lahko povprašajo o življenju intervjuvancev v času otroštva oz. mladosti, spreminjanju vsakdanjika, kaj je vplivalo na življenje (npr. industrializacija, novi družbenopolitični sistem oz. vpliv širših družbenih sprememb idr.). Ugotovitve lahko predstavijo v obliki poročila, videozgodbe, razstave, zbornika pričevanj.

Dijaki lahko izvedejo igro vlog tako, da se vživijo v perspektivo posameznega družbenega sloja, kot so kmetje, delavci, meščani, ali poklicne oz. starostne skupine, npr. državni uradniki, učitelji, ženske, mladina ipd. Namen pa je razmišljanje o posledicah kolektivizacije, gradnji tovarn in blokovskih naselij, urbanizaciji, industrializaciji, selitvah prebivalstva, družinskih odnosih, uvedbi novih tehnologij, potrošništva, izginjanju tradicionalnih vrednot, onesnaževanju idr. Ugotovitve predstavijo v obliki pisma sorodniku.

Dijaki lahko analizirajo spomine, avtobiografije, biografije in pisma ter ugotovitve predstavijo v obliki pripovedovanja osebnih zgodb, v katerih povzamejo življenjske usode npr. političnih nasprotnikov in disidentov. Za širši zgodovinski kontekst lahko poskrbijo z analizo vsebine človekovih pravic v ustavah iz različnih obdobji ter primerjavo z mednarodnimi dokumenti, kot je npr. *Splošna deklaracija o človekovih pravicah OZN*.

Življenjski standard in stopnjo blaginje v socialistični Jugoslaviji in samostojni Republiki Sloveniji lahko primerjajo z analizo različnih statističnih podatkov, ki se nanašajo na višino osebnih dohodkov, cen življenjskih dobrin, kaj so si ljudje za osebni dohodek privoščili v socialistični Jugoslaviji in kaj v samostojni Republiki Sloveniji, kakšen je bil družbeni bruto proizvod ipd. Ugotovitve vizualizirajo v obliki infografik idr.

KAKO SO SE SPREMINJALI NAČINI ŽIVLJENJA NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM PO LETU 1945

CILJI

Dijak:

- I:** časovno in prostorsko umesti ključne zgodovinske dogodke, pojave in procese iz slovenske in madžarske povojne zgodovine ter spreminjanja načinov življenja;
- I:** razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na spreminjajoče se načine življenja na Slovenskem in Madžarskem po drugi svetovni vojni;
- I:** razišče značilnosti uvajanja komunističnega sistema in sekularizacije po drugi svetovni vojni;
- I:** analizira značilnosti potrošniške družbe in njen vpliv na vsakdanje življenje;
- I:** sklepa, koliko so bile socialne dobrine dostopne za vse;
- I:** analizira značilnosti študentskega gibanja in oceni njegov pomen;
- I:** razišče razpetost Slovencev med Zahodno, Vzhodno in Jugovzhodno Evropo;
- I:** razišče, kako se je spremenilo življenje v obdobju samostojne Slovenije in po vstopu v Evropsko unijo glede na življenje v drugi Jugoslaviji ter razišče, kako se je spremenilo življenje v demokratični Madžarski po vstopu v Evropsko unijo v primerjavi z življenjem v času sovjetske diktature;
- I:** pri učenju zgodovine in delu z raznolikimi zgodovinskimi viri spozna in pravilno uporabi temeljno zgodovinsko terminologijo ter ustrezno govorno in pisno raven zgodovinskega strokovnega jezika;
- I:** razvije in izkaže podjetnostne kompetence pri projektnem učnem delu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Časovna in prostorska orientacija

Dijak:

- » analizira zgodovinske tematske karte, ki prikazujejo upravni, politični, gospodarski, kulturni položaj na Slovenskem in Madžarskem v različnih obdobjih po drugi svetovni vojni;
- » posamezna obdobja iz slovenske in madžarske zgodovine po drugi svetovni vojni časovno opredeli s pomočjo analize raznolikih zgodovinskih virov ter izdela (e-)časovni trak.

Dijak na temelju primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov:

- » pojasni okoliščine komunističnega prevzema oblasti s konkretnimi primeri kršenja človekovih in državljanskih pravic;
- » utemelji, da je bil po drugi svetovni vojni uveden enopartijski politični sistem;
- » opiše potek obnove od vojne porušene domovine;
- » navede ukrepe novih političnih oblasti na gospodarskem, družbenem in kulturnem področju ter pojasni, kako so se razlikovali glede na predhodno stanje;
- » primerja in utemelji učinkovitost novega gospodarskega sistema v primerjavi s sosednjimi državami;
- » na primerih pojasni značilnosti potrošniške družbe;
- » primerja življenjski standard na Slovenskem in Madžarskem v različnih obdobjih povojne zgodovine ter ga primerja s sosednjimi državami;
- » rast življenjskega standarda poveže z učinkovitostjo gospodarskega razvoja;
- » opredeli in navede socialne dobrine ter na primerih utemelji, v kolikšni meri so bile dostopne za vse (npr. šolstvo, zdravstvo, kultura, šport);
- » opiše značilnosti študentskega gibanja na Slovenskem in pojasni odziv oblasti;
- » primerja študentsko gibanje na Slovenskem s študentskimi gibanji v Zahodni Evropi in ZDA ter pojasni podobnosti in razlike;
- » na primerih pogledov Slovencev in zgodovinskih ocen na različne države, v katerih so živeli v 20. stoletju, pojasni razpetost med Zahodno, Vzhodno oz. Jugovzhodno Evropo;
- » pojasni poglede mlajših generacij na družbeno, gospodarsko, kulturno in politično stvarnost v Jugoslaviji v 80-ih letih 20. stoletja;
- » na konkretnih primerih pojasni spremembe, ki sta jih v življenje Slovencev prinesla osamosvojitev in vstop v Evropsko unijo kot tudi vstop Madžarske v Evropsko unijo;
- » s primeri dokaže, da je demokratizacija Sloveniji in na Madžarskem omogočila dvig gmotne in duhovne blaginje;
- » na študijskem primeru oceni in utemelji pozitivne pridobitve, ki sta jih prinesla osamosvojitev Slovenije in slovenska ter madžarska evropska pot.

Delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na celotno temo

Dijak:

- » v danih zgodovinskih virih ali zgodovinskih virih, ki jih poišče sam s pomočjo digitalne tehnologije, izbere relevantne informacije in dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih ter oblikuje samostojne sklepe in razlage;
- » s pomočjo kritično ovrednotenih in relevantnih informacij ter dokazov oblikuje utemeljitve, argumente, interpretacije zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;

- » utemelji pomen večperspektivnih zgodovinskih virov za interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter pojasni ohranjenost in dostopnost informacij in dokazov iz virov;
- » spoznanja in ugotovitve predstavi na raznolike načine (pisno, ustno, s pomočjo digitalne tehnologije itd.).

TERMINI

- komunistični prevzem oblasti
- obračun z nasprotniki
- zunajsodni poboji
- komunistični/socialistični režim
- sekularizacija
- potrošniška družba
- študentsko gibanje
- kriza v 80-ih letih 20. stoletja
- osamosvojitve
- Evropska unija

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Pri izbirni temi so priporočeni drugi/raznoliki načini izkazovanja znanja, ki so rezultat projektnega učnega dela, kot so npr. lahko (e-)časovni trak, infografika, razredni časopis, digitalna zgodba, videozgodba, poročilo, razstava, zbornik pričevanj, pismo sorodniku, zapis osebne zgodbe idr.

Za druge/raznolike načine izkazovanja znanja učitelj samostojno ali pa skupaj z dijaki zasnuje opisne kriterije, ki izhajajo iz učnih ciljev in standardov znanja. Glede na namen se opisni kriteriji imenujejo kriteriji uspešnosti (v okviru formativnega spremljanja), kriteriji preverjanja pri preverjanju znanja in kriteriji ocenjevanja pri ocenjevanju znanja. Kriteriji ocenjevanja izhajajo iz kriterijev uspešnosti oz. preverjanja in ne smejo presežati standardov znanja.

Namen povratnih informacij, ki temeljijo na opisnih kriterijih, je spremljanje in izboljševanje procesa učenja in kakovosti učnih dosežkov ter samouravnavanje procesa učenja. Povratne informacije dijakom sporoči učitelj, vrstnik (vrstniška povratna informacija) ali pa se spremlja in preveri dijak sam. Učiteljeva, vrstniška in samostojna povratna informacija omogočajo poglobljeno ozaveščanje in razmišljanje o namenu učenja zgodovine, o učinkovitih strategijah učenja zgodovine ter o kakovostnih učnih dosežkih in znanju zgodovine.

OPISNI KRITERIJI

Primeri ustnih, pisnih in drugih/raznolikih načinov izkazovanja znanja zgodovine z opisnimi kriteriji so predstavljeni v priročniku *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnazijski praksi – Zgodovina* (Zavod RS za šolstvo, 2015) na povezavi: <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>, v priročniku *Formativno spremljanje pri zgodovini* (Zavod RS za šolstvo, 2018) in v različnih številkah revije *Zgodovina v šoli* (digitalne objave na: <https://www.sistory.si/menu/2/16/270>).

5 MATURA – DODATNO

IZBIRNO

OPIS TEME

Dodatna izbirna maturitetna tema obsega dve ožji temi (skupini ciljev), in sicer *Poglobitev učenja s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri na obveznih in izbirnih maturitetnih temah* ter *Poglobitev zgodovinskega terenskega dela na izbirnih maturitetnih temah*.

Namen učenja z zgodovinskimi viri na temah vseh letnikov je nadgradnja in poglobitev veščin kritičnega mišljenja pri delu z raznolikimi primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri iz različnih medijev v okviru obveznih in izbirnih maturitetnih tem. Obvezne teme se obravnava v okviru splošne mature iz zgodovine, izbirne pa v okviru internega dela splošne mature iz zgodovine.

Namen učenja v okviru zgodovinskega terenskega dela pa je spoznavanje in preizkušanje metod zgodovinskega terenskega dela v okviru izbirnih tem pri internem delu splošne mature iz zgodovine.

POGLOBITEV UČENJA S PRIMARNIMI IN SEKUNDARNIMI ZGODOVINSKIMI VIRI NA OBVEZNIH IN IZBIRNIH MATURITETNIH TEMAH

CILJI

Dijak:

I: *nadgradi in poglobi veščine kritičnega mišljenja pri delu z raznolikimi primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri iz različnih medijev v okviru obveznih in izbirnih maturitetnih tem.*

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Dijak:

Veščine kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri dijak poglobi, tako da:

- » *zbira in izbere informacije, dejstva in dokaze iz različnih zgodovinskih virov, s poudarkom na primarnih zgodovinskih virih;*
- » *loči dejstva in dokaze od mnenj v različnih zgodovinskih virih, s poudarkom na primarnih zgodovinskih virih;*

- » pri mnenjih kritično presodi, ali so objektivna, nevtralna ali subjektivna, ali so v njih prisotni predsodki, stereotipi, ter ugotovitve podkrepi z dokazi;
- » opredeli namen mnenja (ali poroča, razlaga, napada, prepričuje) in ugotovitve utemelji;
- » sooči in vrednoti zgodovinske vire, ki prikazujejo zgodovinsko dogajanje z različnih vidikov (večperspektivizem);
- » o zgodovinskih dogodkih, pojavih, procesih na temelju zgodovinskih virov oblikuje sklepe in razlage;
- » zgodovinske dogodke, pojave, procese na temelju zgodovinskih virov interpretira in vrednoti;
- » na primeru izbranih zgodovinskih virov (npr. pričevanj) analizira, kako zgodovinski viri vstopajo v kolektivni spomin in kako so podvrženi spremembam (spremembe kolektivnega spomina);
- » razišče izbrani zgodovinski dogodek ali pojav s pomočjo verodostojnih podatkovnih baz zgodovinskih virov (npr. dLib, Slstory, Arhiv Republike Slovenije, Muzej novejšje in sodobne zgodovine ipd.);
- » skozi zgodovinsko naracijo, ki je razvidna iz zgodovinskih virov, razišče značilnosti izbranega zgodovinskega obdobja (npr. starinske besede, način izražanja, bonton (npr. onikanje staršev), besedilne vrste iz posameznega obdobja ipd.).

TERMINI

- primarni in sekundarni zgodovinski viri
- večperspektivni zgodovinski viri
- informacije, dejstva in dokazi iz zgodovinskih virov
- ločevanje dejstev in dokazov od sklepov, razlag, mnenj, interpretacij
- kritična presoja zgodovinskih virov
- oblikovanje sklepov in razlag
- interpretacija in vrednotenje zgodovinskega dogajanja
- zgodovinski viri in kolektivni spomin
- podatkovne baze verodostojnih zgodovinskih virov
- zgodovinska naracija

POGLOBITEV ZGODOVINSKEGA TERENSKEGA DELA NA IZBIRNIH MATURITETNIH TEMAH

CILJI

Dijak:

I: razvije in izkaže veščine zgodovinskega terenskega dela pri obravnavi izbirnih maturitetnih tem.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

Dijak:

Veščine zgodovinskega terenskega dela dijak razvija in izkazuje, tako da:

- » opazuje, zapisuje, riše, fotografira, snema območja zgodovinskega dogajanja;
- » išče informacije, dejstva in dokaze o zgodovinskem dogajanju na terenu;
- » preuči materialne zgodovinske vire na terenu (stavbe, razni predmeti, spomeniki kulturne in tehniške dediščine ipd.);
- » preuči materialne vire oz. kulturnozgodovinske spomenike in umetniška dela z zgodovinskim ozadjem iz muzejskih zbirk v okviru muzejskega ali galerijskega učnega dela, ki je vključeno v terensko delo;
- » preuči pisne zgodovinske vire na terenu (imena ulic, delov mest, predmestij, krajev in vasi, ledinska imena, napise na spomenikih, javnih stavbah ipd.);
- » preuči arhivsko gradivo v okviru arhivskega učnega dela, ki je vključeno v terensko delo;
- » preuči ustne zgodovinske vire na terenu (npr. z intervjuji, zbiranje pričevanj, življenjskih zgodb ipd.);
- » analizira in presodi vrednost materialnih, pisnih in ustnih virov na terenu (vključno z arhivskim, muzejskim, galerijskim učnim delom);
- » s pomočjo zbranih dejstev in dokazov razloži spremembe ali kontinuiteto, podobnosti in razlike, vzroke in posledice zgodovinskega dogajanja;
- » s pomočjo zbranih dejstev in dokazov iz različnih zgodovinskih virov, zbranih s pomočjo terenskega dela ter dodatne literature, interpretira in vrednoti zgodovinske dogodke, pojave in procese.

TERMINI

◦ zgodovinsko terensko delo ◦ metode zgodovinskega terenskega dela ◦ zgodovinski viri na terenu
(materialni, ustni, pisni) ◦ arhivsko učno delo ◦ muzejsko učno delo ◦ galerijsko učno delo ◦ analiza in

kritična presoja zgodovinskih virov s terena ◦ vrednotenje in interpretacija zgodovinskega dogajanja s pomočjo zgodovinskih virov, zbranih na terenu

VIRI IN LITERATURA PO POGLAVJIH

OPREDELITEV PREDMETA

Grafenauer, B. (1980). *Struktura in tehnika zgodovinske vede*. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

Grošel, N., Šašel Kos, M., Luthar, O., in Pobežin, G. (ur.) (2016). *Zgodovina historične misli. Od Homerja do začetka 21. stoletja* (druga izdaja). Založba ZRC.

Luthar, O. (1997). *Mojstri in muze: kaj in zakaj je zgodovina*. Zbirka Zgodovinski viri za srednje šole. Založba Modrijan.

Stradling, R. (2003). *Multiperspektivizem pri poučevanju zgodovine. Vodič za učitelje*. Multiperspectivity Slovenian (coe.int (<https://rm.coe.int/168049415a>))

Stradling, R. (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Zavod RS za šolstvo.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Literatura s področja didaktike zgodovine za vse teme

- » Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 27(1). [Tematska številka], 2019.
<https://www.sistory.si/publication/45904>
- » Brodnik, V. (ur.) (2003, ponatis 2005). *Kako do bolj kakovostnega znanja zgodovine*. Zavod RS za šolstvo.
- » Brodnik, V. (2011). *Poučevanje gospodarske in socialne zgodovine Slovencev v 19. stoletju*. Zavod RS za šolstvo.
- » Brodnik, V. (ur.) (2010). *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi. Zgodovina*. Priročnik z zgoščenko za učitelje. Zavod RS za šolstvo.
 - » <https://www.zrss.si/pdf/Posodobitve-pouka-v-gimnazijski-praksi-ZGODOVINA.pdf>
(<https://www.zrss.si/pdf/Posodobitve-pouka-v-gimnazijski-praksi-ZGODOVINA.pdf>)(priročnik)
 - » <https://www.zrss.si/pdf/Posodobitve-pouka-v-gimnazijski-praksi-ZGODOVINA-CD.pdf>
(<https://www.zrss.si/pdf/Posodobitve-pouka-v-gimnazijski-praksi-ZGODOVINA-CD.pdf>)(zgoščenska)
- » Brodnik, V. (2014). Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok in mladostnikov. *Zgodovina v šoli*, 23(1-2), 24–45. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-XI9082YA/884ba630-c927-4cec-91ba-93def8236d85/PDF>

- » Brodnik, V. (ur.) (2015). *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Priročnik z zgoščenko za učitelje*. Zavod RS za šolstvo.
- » <https://www.zrssi.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf> (<https://www.zrssi.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf>) (priročnik)
- » <https://www.zrssi.si/digitalnaknjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-ZGODOVINA-CD/> (<https://www.zrssi.si/digitalnaknjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-ZGODOVINA-CD/>)(zgoščenska)
- » Brodnik, V. (2018). Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok. *Šolska kronika*, 27(3), 187–204.
- » Brodnik, V., Starman Alič, A., in Čič, A. (2021). *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Založba Mladinska knjiga.
- » Brodnik, V. (2022). Spomini nekaterih obsojencev iz Nagodetovega procesa leta 1947 kot vir prve roke za poučevanje o človekovih pravicah pri pouku zgodovine. *Šolska kronika*, 31(1), 82–98.
- » *Formativno spremljanje v podporo učenju* (2017). Zbirka petih zvezkov. Zavod RS za šolstvo:
 - » *Nameni učenja in kriteriji uspešnosti*.
https://www.zrssi.si/pdf/FS_Nameni_ucenja_in_kriteriji_uspesnosti.pdf
 - » *Dokazi*. https://www.zrssi.si/pdf/FS_Dokazi.pdf
 - » *Povratna informacija*. https://www.zrssi.si/pdf/FS_Povratna_informacija.pdf
 - » *Vprašanja v podporo učenju*. https://www.zrssi.si/pdf/FS_Vprasanja_v_podporo_ucenju.pdf
 - » *Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje*.
https://www.zrssi.si/pdf/FS_Samovrednotenje_vrstnisko_vrednotenje.pdf
- » *Formativno spremljanje pri zgodovini* (2018). Priročnik za učitelje. Zavod RS šolstvo.
- » JAZON. Gradivo za izobraževanje dijakov na daljavo na portalu Jazon. <http://zgodovina-jazon.splet.arnes.si/>
- » Koncepti zgodovinskega načina mišljenja. <https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/u3ipk4p> (<https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/u3ipk4p>)
- » Kultura spominjanja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 29(1). [Tematska številka], 2021.
<https://www.sistory.si/publication/57401>
- » Mednarodni kraji spominjanja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 30(1). [Tematska številka], 2022.
<https://www.sistory.si/publication/58252>
- » Obletnice v kulturi spominjanja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 29(2). [Tematska številka], 2021.
<https://www.sistory.si/publication/57410>
- » Spodbujanje kritičnega mišljenja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 26(1). [Tematska številka], 2018.
https://www.zrssi.si/wp-content/uploads/2023/10/02_VilmaBrodnik.pdf

- » Spodbujanje ustvarjalnosti pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 28(1). [Tematska številka], 2020.
<https://www.sistory.si/publication/51430>
- » Prispevki k formativnemu spremljanju in vrednotenju pri zgodovini. *Zgodovina v šoli*, 25(1). [Tematska številka], 2017. <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/41001->
(<https://www.sistory.si/cdn/publikacije/41001->) 42000/41646/ZVS_st1_2017_NR.pdf
(<https://aplifikacijaun.zrss.si/api/link/l25jsdt>)
- » Potočnik, D. (2013). *Viri in pouk zgodovine*. Univerza v Mariboru.
- » Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- » Trškan, D. (2016). *Didaktika zgodovine 1996–2016. Prispevki k zgodovini v šoli*. Filozofska fakulteta.
- » Trškan, D. (2018). *Ustna zgodovina kot del kulturne dediščine: intervju malo drugače*. Slovenska nacionalna komisija za Unesco.
- » Trškan, D. (2022). *Arheološka dediščina pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah*. Slovenska nacionalna komisija za Unesco.
- » *Trojarjev zbornik* (2011). Filozofska fakulteta.
- » *Zgodovina v šoli*, revija za učitelje zgodovine v osnovnih in srednjih šolah. Dostopno na spletnem portalu Sistory (letniki od 1999 dalje) na povezavi: <https://www.sistory.si/11686/menu270?start=0>
(<https://www.sistory.si/11686/menu270?start=0>)

Priročniki in gradiva Sveta Evrope o pouku zgodovine

- » *Crossroads of European histories* (2006). *Multiple outlooks on five key moments in the history of Europe*. Council of Europe.
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680493c97>
- » *Crossroads of European histories* (2006). *Turning Points in Recent European History? 1848– 1989*. Council of Europe.
- » Frendo, H. (1999). *Towards a pluralist and tolerant approach to teaching history. A range of sources and new didactics*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/towards-a-pluralist-and-tolerant-approach-to-teaching-history-a-range-/1680494251>
- » *Pandemics and natural disasters as reflected in history teaching* (2022). Thematic report by the Observatory on History Teaching in Europe. Council of Europe. <https://rm.coe.int/prems-011523-gbr-2527-pandemics-and-natural-disasters/1680aa6262>
- » *Shared histories for a Europe without dividing lines* (2014). Council of Europe. <https://rm.coe.int/shared-histories-for-a-europe-without-dividing-lines/1680994a97>
- » Stradling, R. (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Zavod RS za šolstvo.

- » Stradling, Robert (2003). *Multiperspektivizem pri poučevanju zgodovine*. Vodič za učitelje. Council of Europe. <https://rm.coe.int/168049415a> (<https://rm.coe.int/168049415a>)

Druge publikacije

- » Anderson, L., in Krathwohl, R. D. (ur.) (2001). *A Taxonomy for Learning, teaching and assessing. A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Addison Wesley Longman, Inc.
- » Anderson, L. W., in Krathwohl, R. D. (ur.) (2016). *Taksonomija za učenje, poučevanje in vrednotenje znanja. Revidirana Bloomova taksonomija izobraževalnih ciljev*. Zavod RS za šolstvo.
- » *EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence* (2019). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/entrecomp.pdf> (<https://www.zrss.si/pdf/entrecomp.pdf>)
- » *Evropski okvir za osebno in socialno ključno kompetenco ter kompetenco učenja učenja* (2022). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/lifecomp.pdf>
- » *Evropski okvir kompetenc za trajnostnost* (2023). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/greencomp.pdf>
- » *Izhodišča za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (2022). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/izhodisca_za_prenovo_UN.pdf (https://www.zrss.si/pdf/izhodisca_za_prenovo_UN.pdf)
- » Lombardi M. M. (2007). *Authentic Learning for the 21st Century: An Overview*. Educase Learning Initiative.
- » Marentič Požarnik, B. (2023). *Psihologija učenja in pouka. Od poučevanja k učenju*. Založba DZS.
- » Marentič Požarnik, B., Šarič, M., in Šteh, B. (2019). *Izkustveno učenje*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- » Marzano, J. R., in Kendall, S. J. (2007). *The New Taxonomy of Educational Objectives*. Corwin Press.
- » Marzano, R. J., Pickering, D., in Mc Tigh, J. (1993). *Assessing Student Outcomes, Performance Assessment Using the Dimension of Learning Model*. ASCD.
- » *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti 2019–2030* (2019). Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.
- » Nolimal, F. (2025). *Učna diferenciacija in individualizacija*. Interno gradivo. Zavod RS za šolstvo.
- » Novak, H., idr. (2009). *Projektno delo kot učni model v vrtcih in osnovnih šolah*. Založba Didakta.
- » *Okvir digitalnih kompetenc za državljane DigComp 2.2.* (2023). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/08/DigComp-2-2-Okvir-digitalnih-kompetenc.pdf> (<https://aplifikacijaun.zrss.si/api/link/n0n2c3c>)
- » *O naravi učenja. Uporaba raziskav za navdih prakse* (2013). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf> (<https://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>)
- » Pečjak, S., in Gradišar, A. (2015). *Bralne učne strategije*. Zavod RS za šolstvo.

- » Polak, A. (2007). *Timsko delo v vzgoji in izobraževanju*. Založba Modrijan.
- » Povzetek poročil skupin za analizo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji (2021). Zavod RS za šolstvo.
https://www.zrss.si/pdf/povzetek_porocil_skupin_za_analizo_UN.pdf
- » Priporočilo Sveta Evropske unije o kompetencah za vseživljenjsko učenje (2018). Svet Evropske unije.
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))
- » Rupnik Vec, T. (2011). *Izzivi poučevanja: spodbujanje kritičnega mišljenja*. Zavod RS za šolstvo.
- » Rupnik Vec, T., in Kompare, A. (2006). *Kritično mišljenje v šoli*. Zavod RS za šolstvo.
- » Štemberger, T., Čotar Konrad, S., Rutar, S., in Žakelj, A., (ur.) (2022). *Oblikovanje inovativnih učnih okolij*. Založba Univerze na Primorskem. <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-139-1.pdf>
- » Usmeritve za pripravo didaktičnih priporočil k učnim načrtom za osnovne šole in gimnazije (2024). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/usmeritve_didacticna_priporocila.pdf
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/3ladrdr>)
- » Veščine kritičnega mišljenja (2018). Primeri nalog za spodbujanje kritičnega mišljenja pri različnih predmetih. Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/vescine-kriticnega-misljenja-naloge.pdf>
(<https://www.zrss.si/pdf/vescine-kriticnega-misljenja-naloge.pdf>)
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/8hej2ol>)
- » Valentič Zuljan, M., in Kalin, J. (2020). *Učne metode in razvoj učiteljeve metodične kompetence*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- » Zbirka priročnikov projekta A(ssessment) of T(ransversal) S(kills)2020:
 - » Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem
(<https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf>)
 - » Spodbujanje razvoja veščin kritičnega mišljenja s formativnim spremljanjem
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/mynr8bh>)
 - » Orodja za formativno spremljanje prečnih veščin (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/gg6x665>)
 - » Spodbujanje razvoja veščin sodelovanja in komuniciranja s formativnim spremljanjem
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/er83s5h>)
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/er83s5h>)
 - » Spodbujanje razvoja veščin znanstvenega raziskovanja s formativnim spremljanjem
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/onh59lq>)
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/onh59lq>)

Izbor literature o formativnem spremljanju za zgodovino

- » Bregar Mazzini, S. (2014). Formativno spremljanje kot del moje pedagoške prakse. *Učiteljev glas* št. 1, 37. Priloga revije *Vzgoja in izobraževanje*, XLV(5-6).

- » Brodnik, V. (2014). Sprotno (formativno) spremljanje znanja pri pouku zgodovine. *Vzgoja in izobraževanje*, XLV(5-6), 32–42. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-HU73COOX/79eaded4-443b-4d95-8022-adc419dc8aa4/PDF>
- » Brodnik, V. (2015). Sprotno (formativno) spremljanje znanja. *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina* (str. 65–140). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-> (<https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn->) zgodovina.pdf (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/e9u3k32>)
- » Brodnik, V. (2017). Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 25(1), 17–29. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/41001-42000/41646/ZVS_st1_2017_NR.pdf (https://www.sistory.si/cdn/publikacije/41001-42000/41646/ZVS_st1_2017_NR.pdf)
- » Brodnik, V., in Štampfl, P. (2017). Formativno spremljanje za vključevanje nadarjenih učencev v pouk zgodovine. Zbirka Vključujoča šola, 2. zvezek – *Formativno spremljanje v podporo učenju* (str. 43–51). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/05/Vkljucujoca-sola-zvezek-2-2017-s-platnicami.pdf>
- » Brodnik, V. (ur.) (2018). *Formativno spremljanje pri zgodovini*. Zavod RS za šolstvo.
- » Krivec Čarman, D. (2017). Od učenja učenja do formativnega spremljanja pri pouku zgodovine. *Vzgoja in izobraževanje*, XLVIII(6), 31–36. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-D6O8NX7K/16483327-d1f4-4393-a39a-9b5b0ab46c2e/PDF>
- » Kreč, T. (2017). Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru teme Osamosvojitve Slovenije. *Zgodovina v šoli*, 25(2), 46–54. <https://www.sistory.si/publication/41647>
- » Prekoršek, B. (2025). *Formativno spremljanje znanja učencev pri pouku zgodovine s poudarkom na oblikovanju in sporočanju povratne informacije: vloga povratne informacije pri izboljšanju veščin dela z zgodovinskimi viri v osnovni šoli*. [Magistrsko delo]. Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije. <https://repozitorij.upr.si/Dokument.php?id=31073&lang=slv>
- » Publikacija *ePortfolio of a Student* na povezavi: <https://www.zrss.si/pdf/eportfolio-of-> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/5zxrzby>) student.pdf (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/5zxrzby>) (Mitja Turk (Grm Novo mesto-Center biotehnike in turizma), str. 153–159; Sonja Bregar Mazzini in Tatjana Kreč (OŠ Miška Kranjca Ljubljana), str. 97–107).
- » Radinović, S. (2020). *Formativno spremljanje s poudarkom na elementu samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja pri pouku zgodovine*. [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=143417&lang=slv>
- » Troha, T. (2022). *Formativno spremljanje v šoli s poudarkom na namenih učenja in kriterijev uspešnosti pri pouku zgodovine*. [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=156523&lang=slv>

Razvijanje učne kompetence pri pouku zgodovine

- » Babič, D. (2017). Uvajanje kompetence učenje učenja zgodovine. *Vzgoja in izobraževanje*, XLVIII(3), 47–50. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-OKIOXYBD/10afa9b1-07f0-407d-9bf5-f55f6583bcba/PDF>
- » Brodnik, V. (2015). Kako se uspešno učiti zgodovino. V *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina*, (str. 15–30). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf> (<https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf>)
- » Brodnik, V. (2015). Celostno vpeljevanje kompetence učenje učenja v pouk. V *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina* (str. 31–63). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf> (<https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf>)
- » Kralj, V. (2017). Postopno vključevanje kompetence učenje učenja v pouk zgodovine. *Vzgoja in izobraževanje*, XLVIII(3), 41–46. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-OKIOXYBD/10afa9b1-07f0-407d-9bf5-f55f6583bcba/PDF>
- » Krivec Čarman, D. (2012). Razvijanje kompetence učenje učenja pri pouku zgodovine. *Vzgoja in izobraževanje*, XLIII(6), 62–65. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-JE0SBIv0/0af15e95-bf47-4343-b6f9-60cea4dc0b04/PDF>
- » Učenje učenja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 22(1-2). [Tematska številka], 2013. <https://www.sistory.si/publication/35192>

1.1 POMEN ZGODOVINSKE ZNANOSTI

Zgodovina

- » Grafenauer, B. (1980). *Struktura in tehnika zgodovinske vede*. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- » Grošel, N., Šašel Kos, M., Luthar, O., in Pobežin, G. (ur.). (2016). *Zgodovina historične misli. Od Homerja do začetka 21. stoletja* (druga izdaja). Založba ZRC.
- » Grošel, N., Šašel Kos, M., Luthar, O., in Pobežin, G. (ur.). (2016). *Zgodovina historične misli. Od Homerja do začetka 21. stoletja* (tretja izdaja). Založba ZRC. <https://doi.org/10.3986/9789610502388> (<https://doi.org/10.3986/9789610502388>)
- » Luthar, O. (1997). *Mojstri in muze: kaj in zakaj je zgodovina*. Zbirka *Zgodovinski viri za srednje šole*. Založba Modrijan.

Literatura s področja didaktike zgodovine

- » Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli* 28(1). [Tematska številka], 2019. <https://www.sistory.si/11686/45901>
- » *Bralna pismenost v vrtcu in šoli. Teoretska izhodišča in empirične ugotovitve* (2013). https://www.zrss.si/digitalna_bralnica/bralna-pismenost-v-vrtcu-in-soli-teoreticna-izhodišca-in-empiricne-ugotovitve/ (https://www.zrss.si/digitalna_bralnica/bralna-pismenost-v-vrtcu-in-soli-teoreticna-izhodišca-in-empiricne-ugotovitve/)

- » *Bralna pismenosti v vrtcu in šoli. Didaktični primeri* (2013). https://www.zrss.si/digitalna_bralnica/bralna-pismenost-v-vrtcu-in-soli-didakticni-primeri/ (https://www.zrss.si/digitalna_bralnica/bralna-pismenost-v-vrtcu-in-soli-didakticni-primeri/)
- » Brodnik, V., idr. (2010). *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi. Zgodovina*. Priročnik z zgoščenko za učitelje. Zavod RS za šolstvo.
 - » <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/da37h0h> (priročnik)
 - » <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/irqh1ci> (zgoščenska)
- » Brodnik, V., idr. (2015). *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina*. Priročnik z zgoščenko za učitelje. Zavod RS za šolstvo.
 - » <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/nk5voji> (priročnik)
 - » <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/0ht9gov> (zgoščenska)
- » Brodnik, V. (2015). Kako se uspešno učiti zgodovino. V Brodnik, V. (ur.), *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina* (str. 15-38). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf>
- » Brodnik, V. (2015). Vrednotenje, preverjanje in ocenjevanje znanja. V Brodnik, V. (ur.), *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja. Zgodovina* (str. 9-13). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina.pdf>
- » Brodnik, V. (2017). Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja zgodovine. *Zgodovina v šoli* 25(1), 17-29. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/02_VilmaBrodnik.pdf
- » Brodnik, V. (2018). Spodbujanje kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri. *Zgodovina v šoli* 26(1), 18-38. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/02_VilmaBrodnik.pdf
- » Brodnik, V. (2018). Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem. V Brodnik, V. (ur.), *Spodbujanje razvoja veščin s formativnim spremljanjem: mednarodni projekt Assessment of Transversal Skills – ATS2020* (str. 6-22). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf>
- » *Formativno spremljanje pri zgodovini* (2018). Priročnik za učitelje. Zavod RS za šolstvo.
- » Pečjak, S., in Gradišar, A. (2015). *Bralne učne strategije*. Zavod RS za šolstvo.
- » Pouk zgodovine v učnih okoljih 21. stoletja. *Zgodovina v šoli* 32(1). [Tematska številka], 2024.
- » Spodbujanje kritičnega mišljenja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli* 26(1). [Tematska številka], 2018. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/44001-45000/44836/ZVS_st1_2018_NR.pdf
- » Stradling, R. (2003). *Multiperspektivizem pri poučevanju zgodovine: vodič za učitelje*. Multiperspectivity Slovenian (coe.int) (<https://rm.coe.int/168049415a>)
- » Stradling, R. (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Zavod RS za šolstvo.

1.2 OD ČLOVEKOVIH ZAČETKOV DO PRVIH IMPERIJEV

Zgodovina

- » Aubelj, B. (1997). *Antična imena po slovensko*. Založba Modrijan.
- » Bratož, R. (2007). *Rimska zgodovina 1*. Zveza zgodovinskih društev, Študentska založba, Filozofska fakulteta.
- » Bratož, R. (2011). *Grška zgodovina. Kratek pregled s temeljnimi viri in literaturo*. Filozofska fakulteta.
- » Cummins, J. (2009). *Slavna poglavja zgodovine. Znameniti dogodki, ki bi jih morali bolje poznati*. Založba Didakta.
- » JAZON. Gradivo za izobraževanje dijakov na daljavo na portalu Jazon. <https://zgodovina-jazon.splet.arnes.si/>
- » *Kdo je kdo v antiki. Mitologija, zgodovina, umetnost* (2004). Založba Modrijan.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » *Leksikon Antika* (1998). Cankarjeva založba.
- » Plutarh (1981, slovenska izdaja). *Življenje velikih Rimljanov*. Založba DZS.
- » *Prazgodovina in rečne kulture* (1997). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » Ray, L. (2009). *Rimsko cesarstvo. Popotniški vodnik po antičnem svetu*. Tehniška založba Slovenije.
- » Schmidt, J. (1995). *Slovar grške in rimske mitologije*. Založba Mladinska knjiga.
- » Sovre, A. (2002). *Stari Grki*. Slovenska matica.
- » Ventura, P., in Ceserani, G. P. (1988). *Troja. Zgodbe starega sveta*. Založba Domus.
- » Ventura, P., in Ceserani, G. P. (1989). *Kreta. Zgodbe starega sveta*. Založba Domus.
- » *Zgodovina. Velika Ilustrirana enciklopedija* (2009). Založba Mladinska knjiga.

1.3 PRAZGODOVINSKA IN ANTIČNA KULTURNA DEDIŠČINA NA TLEH DANAŠNJE SLOVENIJE. PANONSKA NIŽINA PRED PRIHODOM MADŽAROV

Zgodovina

- » Bratož, R. (1994). *Bitka pri Frigidu v izročilu antičnih in srednjeveških avtorjev*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/30001-31000/30404/Bitka_pri_Frigidu.pdf

- » Bratož, R. (1997). *Grška zgodovina. [Navzočnost Grkov v današnjem slovenskem prostoru in v njegovem bližnjem sosedstvu]*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Študentska založba Študentske organizacije Univerze v Ljubljani.
- » Bratož, R. (2007). *Rimska zgodovina. 1. del. Od začetkov do nastopa cesarja Dioklecijana*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Študentska založba, Filozofska fakulteta.
- » Bratož, R. (2014). *Med Italijo in Ilirikom: slovenski prostor in njegovo sosedstvo v pozni antiki*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- » Ferle, M. (ur.). *Emona. Mesto v imperiju. A city of the empire*. Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane.
- » Istenič, J. (2014). *Rimske zgodbe s stičišča svetov*. Narodni muzej Slovenije.
- » *Slovenski zgodovinski atlas* (2011). Nova revija.
- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Založba Modrijan.
- » Turk, P., in Turk, M. (2020). *Najstarejše zgodbe s stičišča svetov*. Narodni muzej Slovenije.
- » *Zakladi tisočletij* (1999). Založba Modrijan.

Zgodovina Madžarske

- » Bakay, K. (2004). *Őstörténetünk régészeti forrásai. I.* Budapest.
- » Bakay, K. (2004). *Őstörténetünk régészeti forrásai. II.* Budapest.
- » Bakay, K. (2005). *Őstörténetünk régészeti forrásai. III.* Budapest.
- » Póczy, K. (2004). Aquincum. *Enciklopédia Kiadó*.
- » Szabó, M., in Borhy, L. (2015). *Magyarország története az ókorban: Kelták és rómaiak*. L'Harmattan.

Literatura s področja didaktike zgodovine

- » Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli* 28(1). [Tematska številka], 2019. <https://www.sistory.si/11686/45901>
- » Brodnik, V., idr. (2015). *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Priročnik z zgoščenko za učitelje*. Zavod RS za šolstvo. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OINGHQGV/f9cd7439-d33f-498b-b1b6-0067c5b6:/www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OINGHQGV/f9cd7439-d33f-498b-b1b6-0067c5b68162/PDF>
- » *Formativno spremljanje pri zgodovini* (2018). Priročnik za učitelje. Zavod RS za šolstvo.
- » Pečjak, S., in Gradišar, A. (2015). *Bralne učne strategije*. Zavod RS za šolstvo.
- » Trškan, D. (2022). *Arheološka dediščina pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah*. Slovenska nacionalna komisija za UNESCO. <http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/private/UNESCO2/Arheoloskadediscinaknjiga.pdf>

- » Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SW3Q34W9/965b33de-b6fa-4877-8ea7-fa06f48716cb/PDF>

1.4 RAZPAD RIMSKEGA IMPERIJA IN NASTANEK SREDNJEVEŠKIH DRŽAV

Zgodovina

- » Davies, N. (2024). *Izginula kraljestva*. Založba Beletrina.
- » Eliade, M. (1996). *Zgodovina religioznih verovanj in idej*. Založba DZS.
- » Keen, M. (1993). *Srednjeveška Evropa*. Cankarjeva založba.
- » Luthar, O. (1997). *Mojstri in muze*. Zbirka Zgodovinski viri za srednje šole. Založba Modrijan.
- » Nešović, B. (2012). *Zgodovinski časovni trak s kratko kronologijo*. Založba Modrijan.
- » *Timesov Atlas svetovne zgodovine* (1992). Cankarjeva založba.

1.5 ZAKAJ SO POMEMBNE ZGODNJE CIVILIZACIJE

Zgodovina

- » Assmann, J. (2021). *Duh starega Egipta. Zgodovina in mišljenje v času faraonov*. Rex d. o. o., Založništvo in trgovina.
- » Beeden, A., in Kennedy, S. (2020). *Zgodovina: jasno in jedrnat*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Civilizacija. Zgodovina sveta v 1000 predmetih* (2022). Založba Mladinska knjiga.
- » Harari, N. Y. (2017). *Sapiens. Kratka zgodovina človeštva*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » *Prazgodovina in rečne kulture* (1997). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » *Proza starega Egipta* (1967). Knjižnica Kondor 89. Založba Mladinska knjiga.
- » Romer, J. (2016). *Zgodovina starega Egipta. Od prvih kmetovalcev do velike piramide*. Slovenska matica.
- » Romer, J. (2017). *Zgodovina starega Egipta. Od velike piramide do zatona srednjega kraljestva*. Slovenska matica.
- » *Stara orientalska lirika* (1991). Založba DZS.
- » Saje, M. (2015). *Zgodovina Kitajske*. Slovenska matica.
- » Siliotti, A. (1999). *Egipt, sijaj stare civilizacije*. Založba Mladinska knjiga.
- » Šprajc, I. (2019). *Izgubljena mesta: arheološka iskanja v deželi Majev*. Založba ZRC.

- » *Velike kulture sveta. Egipt, Helada, Bizanc, Rim* (1999). Mohorjeva družba, Celovec – Ljubljana – Dunaj.
- » *Velike kulture sveta. Kitajska, Japonska, Islam, Stara Amerika* (1999). Mohorjeva družba, Celovec – Ljubljana – Dunaj.

1.6 KAKO TEMAČEN JE BIL V RESNICI SREDNJI VEK

Zgodovina

- » Cindrič, A. (2019). *Ljubljanski izobraženci skozi čas: izobraževanje Ljubljančanov na dunajski univerzi 1392–1917*. Založba ZRC, ZRC SAZU, Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- » Ciperle, J., in Vovko, A. (1987). *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*. Slovenski šolski muzej.
- » Clanchy, M. T. (1999). *Abelard: človek v srednjem veku*. Znanstveno in publicistično središče.
- » Eliade, M. (1996). *Zgodovina religioznih verovanj in idej*. Založba DZS.
- » Frazer J. G. (2001). *Zlata veja. Raziskave magije in religije*. I. in II. zvezek. Nova revija.
- » Grdina I. (1999). *Od Brižinskih spomenikov do razsvetljenstva*. Založba Obzorja.
- » Le Goff, J. (1999). *Intelektualci v srednjem veku*. Študentska organizacija univerze, Študentska založba.
- » Okoliš, S. (2008). *Zgodovina šolstva na Slovenskem*. Slovenski šolski muzej. <https://stanko-okolis.si/wp-content/uploads/2018/05/Zgodovina-%C5%A1olstva-na-Slovenskem.pdf>
- » Oter Gorenčič, M. (2021). *Kartuzija Jurklošter*. Umetnine v žepu, 19. Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta. Založba ZRC SAZU.
- » Pernoud, R. (2003). *Nehajmo že s tem srednjim vekom*. Založba Družina.
- » Santonino, P. (1991). *Popotni dnevniki*. Mohorjeva založba.
- » Štih, P. (2011). O izobraževanju in šolstvu ter izobražencih in šolnikih v srednjem veku na Slovenskem. V *Trojarjev zbornik* (str. 365–377). Znanstvena založba Filozofske fakultete. <https://sistory.si/11686/31000>
- » Vidmar, T. (2009). *Vzgoja in izobraževanje v antiki in srednjem veku*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- » Zupanič Slavec, Z. (2017). *Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem, Medicina skozi čas, javno zdravstvo, farmacija*. Slovenska matica, Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije.
- » Zupanič Slavec, Z. (2018). *Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem, Kirurške stroke, ginekologija in porodništvo*. Slovenska matica, Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije.
- » *Zgodovina Cerkve na Slovenskem* (1991). Mohorjeva družba.

Literatura s področja didaktike zgodovine

- » Krivec Čarman, D. (2008). "Nehajmo že s tem temačnim srednjim vekom". *Zgodovina v šoli* 17(3-4), 31–40. <https://www.sistory.si/eng/publication/11870>

- » Utrip srednjeveške Škofje Loke. Videofilm. [Http://4d.rtv slo.si/arhiv/t/124894050](http://4d.rtv slo.si/arhiv/t/124894050)
- » Piranska srednjeveška zgodba. Videofilm. [Http://4d.rtv slo.si/arhiv/t/65410215](http://4d.rtv slo.si/arhiv/t/65410215)
(<http://4d.rtv slo.si/arhiv/t/65410215>)

2.1 RAZVOJ ZGODOVINSKIH DEŽEL NA SLOVENSKEM. MADŽARI V SREDNJEM VEKU

Zgodovina

- » Bernik, S., idr. (1998). *Umetnost na Slovenskem od prazgodovine do danes*. Založba Mladinska knjiga.
- » Dolinar, F. M., idr. (2011). *Slovenski zgodovinski atlas*. Nova revija.
- » Fortunat Černilogar, D. (2013). *Veliki tolminski punt*. *Zgodovina v šoli* 22(3–4), 2–7. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/b1rq7h4>
- » Lazar, T. (ur.) *Vitez, dama, zmaj. Dediščina srednjeveških bojevnikov na Slovenskem*. Narodni muzej Slovenije.
- » Mihelič, D. (2023). *Kolonizacija prostora med Alpami in Jadranom (6. do 18. stoletje)*. *Zgodovina v šoli* 31(1), 3–10. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2024/04/01_DarjaMihelic.pdf
- » Mlinar, J. (2022). *Od razpada rimskega imperija do nastanka kneževin alpskih Slovanov*. *Zgodovina v šoli* 30(2), 3–12. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2024/04/02_Janez-Mlinar.pdf
- » Po sledih kmečkih uporov na Slovenskem. *Zgodovina v šoli* 24(3–4). [Tematska številka], 2016. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/38001-39000/38189/Zgodovina_v_soli-2016-24-3-4.pdf
- » Preinfalk, M. (ur.) (2012). *Iz zgodovine slovenskih gradov*. *Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/30001-31000/30421/Kronika-2012_3.pdf
- » Simoniti, V. (1990). *Turki so v deželi že. Turški vpadi na slovensko ozemlje v 15. in 16. stoletju*. Mohorjeva družba.
- » Simoniti, V. (1994). *Pustote v 14. in 15. stoletju*. *Zgodovinski časopis* 48(2), 187–194. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-XQ5M6EZF/7ca4cab1-19e0-4742-97e3-2966f469425c/PDF>
- » Štih, P. (2015). *Ko je Cerkev začela govoriti slovansko. K ozadjem pokristjanjevanja v Karantaniji in Panoniji*. *Zgodovinski časopis* 69(1-2), 8–40. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-PYMJ2NGO/024d57c4-03c6-41cb-b5e4-ffd26d5bf240/PDF>
- » Štih, P. (2012). *Ustoličevanje koroških vojvod med zgodovino in predstavami. Problemi njegovega izročila, razvoja in poteka kot tudi njegovo razumevanje pri Slovencih*. *Zgodovinski časopis* 66(3-4), 306–343. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-GU6IL5LG/bb3cbfa7-ebef-477f-a3c4-1e95788af114/PDF>
- » Štih, P., in Simoniti, V. (2010). *Na stičišču svetov. Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja*. Založba Modrijan.

- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Gabrič, A., Vidmar, L., in Kosi, J. (2021). *Temelji slovenstva*. Cankarjeva založba.
- » Štih, P., Suppan, A., Schmitt, O. J., in Vodopivec, P. (2025). *Na obeh straneh Alp. Slovensko-avstrijska zgodovina*. Cankarjeva založba.
- » Žargi, M. (1993). *Bitka pri Sisku*. Narodni muzej.

Zgodovina Madžarov

- » Balázs, G., in Szelényi, K. (1990). *Magyarok - Egy európai nemzet születése*. Novotrade Kiadó.
- » Botlik, R. (2017). *Az 1526. évi mohácsi csata árnyékseregei*.
- » Botlik, R., in Illik, P. (2018). *A mohácsi csata (1526) másképpen – A nagy temető?* Unicus Kiadó.
- » Botlik, R. (2022). *Ez történt Mohács előtt – a Szapolyai (t)örökség*. Unicus Kiadó.
- » Dümmerth, D. (1985). *A két Hunyadi*. Panoráma.
- » E. Kovács, P. (1990). *Matthias Corvinus*. Officina Nova.
- » Engel, P., Kristó, G., in Kubinyi, A. (1998). *Magyarország története 1301–1526*. Osiris.
- » Kristó, G. (2003). *Magyarország története 895–1301*. Osiris.
- » László, G. (1999). *Múltunkról utódainknak I-II*. Püski.
- » Mályusz, E. (1957). *A magyar rendi állam Hunyadi korában*. Századok.
- » Teke, Z. (1980). *Hunyadi János és kora*. Gondolat.

Literatura s področja didaktike zgodovine

- » Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli* 28(1). [Tematska številka], 2019. <https://www.sistory.si/11686/45901>
- » Brodnik, V. (2020). Spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli* 28(1), 2–23. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/01_VilmaBrodnik.pdf
- » Brodnik, V., idr. (2015). *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi*. Zgodovina. Priročnik z zgoščenko za učitelje. Zavod RS za šolstvo. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OINGHQGV/f9cd7439-d33f-498b-b1b6-0067c5b68162/PDF>
- » Trškan, D. (2022). *Arheološka dediščina pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah*. Slovenska nacionalna komisija za UNESCO. <http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/private/UNESCO2/Arheoloskadediscinaknjiga.pdf>
- » Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: naloge malo drugače*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SW3Q34W9/965b33de-b6fa-4877-8ea7-fa06f48716cb/PDF>

2.2 NOVI VEK IN ZAČETKI MODERNOSTI

Zgodovina

- » Beeden, A., in Kennedy, S. (2020). *Zgodovina: jasno in jedrnato*. Založba Mladinska knjiga.
- » Bramly, S. (2016). *Leonardo da Vinci. Umetnik, iznajditelj, filozof*. Založba Modrijan.
- » Burke, P. (2004). *Evropska renesansa*. Založba *cf.
- » Davies, N. (2024). *Izginula kraljestva*. Založba Beletrina.
- » Eliade, M. (1996). *Zgodovina religioznih verovanj in idej*. Založba DZS.
- » Keen, M. (1993). *Srednjeveška Evropa*. Cankarjeva založba.
- » *Kronika človeštva*. (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » Le Goff, J. (1985). *Za drugačen srednji vek*. Studia humanitatis.
- » Machiavelli, N. (1990). *Politika in morala*. Slovenska matica.
- » Meidenbauer, J. (2011). *Odkritja in izumi: od prazgodovine do sodobnih časov*. Založba Mladinska knjiga.
- » Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Založba Mladinska knjiga.
- » More, T. (1958). *Utopija*. Cankarjeva založba.
- » *Pozni srednji vek* (1997). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » *Renesansa* (1998). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » Rotterdamski, E. (1991). *Hvalnica norosti*. Založništvo slovenske knjige.
- » Scaletti, F. (2020). *Michelangelo, velikan: 500 let*. Založba Mladinska knjiga.
- » Schmitt, J.-C. (2000). *Geste v srednjem veku*. Studia humanitatis.
- » Tarufi, M. (1992). *Benetke in renesansa*. Založba Krtina.
- » Weber, M. (1988). *Protestantska etika in duh kapitalizma*. ŠKUC in Filozofska fakulteta.
- » *Zgodovina cerkve* (1988). *Srednji vek 600–1500*. Založba Družina.
- » *Zgodovina cerkve* (1988). *Reformacija in protireformacija 1500–1715*. Založba Družina.

2.3 MED PARLAMENTARIZMOM IN ABSOLUTIZMOM

Zgodovina

- » Im Hof, U. (2005). *Evropa v času razsvetljenstva*. Založba Buča.
- » Luthar, O. (1997). *Mojstri in muze. Zbirka Zgodovinski viri za srednje šole*. Založba Modrijan.

- » Mc Lynn, F. (1995). *Znamenita pisma: Sporočila, ki so spreminjala svet*. Založba DZS.
- » Nešović, B. (2012). *Zgodovinski časovni trak s kratko kronologijo*. Založba Modrijan.
- » Prunk, J. (2015). *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije 1775–2015*. Cankarjeva založba.
- » *Timesov atlas svetovne zgodovine* (1992). Cankarjeva založba.

2.4 ZAČETKI NACIONALNEGA OBLIKOVANJA SLOVENCEV IN MADŽAROV

Zgodovina

- » Antoličič, G. (2021). Ljubljanski kongres 1821 kot epicenter evropske diplomacije. *Zgodovina v šoli* 29(2), 51–56. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/04_GregorAntolicic.pdf
- » Bec, J. (2020). Primož Trubar – prvi mož med slovenskimi protestanti. Pri pouku zgodovine po načelih formativnega spremljanja znanja. *Zgodovina v šoli* 28(1), 66–77. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-NW7ZUPRR/5a5e28d2-da72-482b-994c-7127dcd524c9/PDF>
- » Cvirn, J., Grdina, I., Ivanič, M., Longyka, I., Prunk, J., Simoniti, V., in Štih, P. (2003). *Ilustrirana zgodovina Slovencev*. Založba Mladinska knjiga.
- » Dovič, M. (2020). Sence Prešernovega kulta: Kanonizacija nacionalnega pesnika in "slovenski kulturni sindrom." *Zgodovina v šoli* 28 (2), 78–90. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/08_MarijanDovic.pdf
- » Ferjanc, S. (2009). Medpredmetno povezovanje med zgodovino in likovno vzgojo na temo Razsvetljenske reforme v slovenskih deželah. *Zgodovina v šoli* 18 (3-4), 60–63.
- » Granda, S. (2008). *Mala zgodovina Slovenije*. Celjska Mohorjeva družba.
- » JAZON. Gradivo za izobraževanje dijakov na daljavo na portalu Jazon. <http://zgodovina-jazon.splet.arnes.si/>
- » Nežmah, B. (2014). Časopisna zgodovina od Vodnika do spleta. *Zgodovina v šoli* 22(3-4), 2–9. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ELLYKH1W/0ded7c71-b247-4ac7-8ed2-e03d8b466200/PDF>
- » Porenta, M. (2009). Nova stalna razstava Mestnega muzeja Radovljica o dediščini razsvetljenstva na Slovenskem. *Zgodovina v šoli* 18(3-4), 90–93.
- » Praznik Lokar, B. (2012). Slovensko narodno gibanje. *Zgodovina v šoli* 21 (3-4), 23–31. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-GLL5IKGW/69e083b6-4b0d-4ac4-83ab-1c72592a0eaa/PDF>
- » *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije, 1848–1992* (2005). Prva knjiga. Založba Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino.
- » Sossou, V. (2021). Reformacija v Gorici – ekskurzija s terenskim delom pri pouku zgodovine v osnovni šoli. *Zgodovina v šoli* 29 (1), 56–67. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/06_VanjaSossou.pdf

- » Štih, P., in Simoniti, V. (1996). *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*. Mohorjeva družba.
- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Gabrič, A., Vidmar, L., in Kosi, J. (2021). *Temelji slovenstva*. Cankarjeva založba.
- » Štih, P., Suppan, A., Schmitt, O. J., in Vodopivec, P. (2025). *Na obeh straneh Alp. Slovensko-avstrijska zgodovina*. Cankarjeva založba.
- » Vodopivec, P. (2010). *Od Pohlinove slovnice do samostojne države. Slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja*. Založba Modrijan.

Zgodovina Madžarov

- » Gonda, I., in Niederhauser, E. (1978). *A Habsburgok. Egy európai jelenség*. Gondolat.
- » Ifj. Barta, J. (1984). *A kétfejű sas árnyékában. Az abszolutizmustól a felvilágosodásig (1711–1780)*. Gondolat.
- » Niederhauser, E. (2000). *Mária Terézia*. Pannonica.
- » R. Várkonyi, Á. (1999). *A Királyi Magyarország 1541–1686*. Vince Kiadó.
- » Pálffy, G. (2010). *A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században*. MTA Történettudományi Intézet.

2.5 KAKO SE JE MED SREDNJIM VEKOM IN KONCEM 18. STOLETJA SVET POVEZAL V CELOTO

Zgodovina

- » *Civilizacija. Zgodovina sveta v 1000 predmetih* (2022). Založba Mladinska knjiga.
- » Harari, N. Y. (2017). *Sapiens. Kratka zgodovina človeštva*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Založba Mladinska knjiga.
- » Motoh, H. (2007). *Žgečkanje ušes in kitajska influenza. Recepcija idej kitajske filozofije v evropski novoveški filozofiji*. Založba Sophia.
- » Potočnik, D. (2006). *Azija med preteklostjo in sedanjostjo*. Založba Pivec.
- » Potočnik, D. (2020). *Zgodovinski pregled islamske civilizacije. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.
- » Potočnik, D. (2022). *Umetnost in znanost islamskega sveta. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.

- » Potočnik, D. (2024). *Zahod in islamski svet. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.
- » Saje, M. (2015). *Zgodovina Kitajske*. Slovenska matica.
- » Šmitek, Z. (1986). *Klic daljnih svetov. Slovenci in neevropske kulture*. Založba Borec.
- » Šmitek, Z. (1988). *Poti do obzorja. Antologija slovenskega potopisa z neevropsko tematiko*. Založba Borec.
- » Šmitek, Z. (1995). *Srečevanja z drugačnostjo. Slovenska izkustva eksotike*. Založba Didakta.
- » Šprajc, I. (2019). *Izgubljena mesta: arheološka iskanja v deželi Majev*. Založba ZRC.
- » *Velike kulture sveta. Egipt, Helada, Bizanc, Rim* (1999). Mohorjeva družba, Celovec – Ljubljana – Dunaj.
- » *Velike kulture sveta. Kitajska, Japonska, Islam, Stara Amerika* (1999). Mohorjeva družba, Celovec – Ljubljana – Dunaj.

2.6 KAKO SE JE MED KONCEM 15. IN KONCEM 18. STOLETJA ŽIVELO NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM

Zgodovina

- » Cvirn, J., Grdina, I., Ivanič, M., Longyka, I., Prunk, J., Simoniti, V., in Štih, P. (2003). *Ilustrirana zgodovina Slovencev*. Založba Mladinska knjiga.
- » Demmerle, E. (2013). *Habsburžani*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Dokumenti slovenstva* (1994). Cankarjeva založba.
- » Golec, B., in Preinfalk, M. (ur.) (2018). *Marija Terezija. Med razsvetlenskimi reformami in zgodovinskim spominom*. Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU.
- » Magenschab, H. (1986). *Jožef II.* Založba Obzorja.
- » Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Založba Mladinska knjiga.
- » Slovenski zgodovinski atlas (2011). Nova revija.
- » Štih, P., in Simoniti, V. (1996). *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*. Mohorjeva družba.
- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Prva knjiga. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Suppan, A., Schmitt, O. J., in Vodopivec, P. (2025). *Na obeh straneh Alp. Slovensko-avstrijska zgodovina*. Cankarjeva založba.
- » Trubar, P. (1550, izvirno). *Abecednik*. Združenje Trubarjev forum.
- » Trubar, P. (1550, izvirno). *Katekizem*. Združenje Trubarjev forum.

- » Trubar, P. (1564, izvirno). *Cerkveni red*. Združenje Trubarjev forum.
- » Valentinitš, H. (2020). *Deželno knežji rudnik živega srebra Idrija v obdobju med letoma 1575 in 1659*. Slovenska matica.
- » Valvasor, J. V. (2017). *Slava Vojvodine Kranjske*. Založba Mladinska knjiga.
- » Vidmar, L., Štih, P., Gabrič, A., in Kosi, J. (2021). *Temelji slovenstva*. Cankarjeva založba.
- » Vodopivec, P. (2010). *Od Pohlinove slovnice do samostojne države. Slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja*. Založba Modrijan.

Zgodovina Madžarov

- » Ágoston, G. (1992). *A hódolt Magyarország*. Adams Kiadó.
- » Fekete, L., in Nagy, L. (1986). *Budapest története a török korban*. Akadémia Kiadó.
- » Gőzsy, Z., Varga, S., in Vértési, L. (2009). *Katolikus megújulás és a barokk Magyarországon. Különös tekintettel a Dél-Dunántúlra, 1700–1740*. Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Pécsi Egyháztörténeti Intézet.
- » Hegyi, K. (1976). *Egy világbirodalom végvidékén*. Gondolat.
- » Mészáros, I. (1984). *A humanizmus és a reformáció-ellenreformáció nevelésügye a 15-16. században*; Tankönyvkiadó.
- » Niederhauser, E. (2000). *Mária Terézia*. Pannonica.
- » Pach, Zs., in Várkonyi, Á. (1985). *Magyarország története 1526-1686, 1. kötet*. Akadémiai Kiadó.
- » Taylor, A. J. P. (2003). *A Habsburg Monarchia (The Habsburg Monarchy) 1809-1918*. Scholar.

3.1 DOLGO 19. STOLETJE

Zgodovina

- » *Absolutizem in Napoleonova doba* (1998). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » *Atlas evropske zgodovine* (1999). Slovenska knjiga.
- » Beeden, A., in Kennedy, S. (2020). *Zgodovina: jasno in jedrnato*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Civilizacija. Zgodovina sveta v 1000 predmetih* (2022). Založba Mladinska knjiga.
- » Cvirn, J. (2012). Razvoj ustavnosti in parlamentarizma v Avstriji (1848–1867). *Zgodovina v šoli*, 21(1-2), 78–92. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BYW26X2I/c4477d1f-2f41-4f56-94db-2710b3b94601/PDF>
- » Davies, N. (2013). *Zgodovina Evrope*. Druga knjiga. Založba Modrijan.
- » Demmerle, E. (2013). *Habsburžani*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Devetnajsto stoletje. Začetek dvajsetega stoletja*. (1998). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.

- » Harari, N. Y. (2017). *Sapiens. Kratka zgodovina človeštva*. Založba Mladinska knjiga.
- » Hobsbawm, E. J. (2010). *Čas revolucije. Evropa 1789–1848*. Založba Sophia.
- » Hobsbawm, E. J. (2011). *Čas kapitala. Evropa 1848–1875*. Založba Sophia.
- » Hobsbawm, E. J. (2011). *Čas imperija. Evropa 1875–1914*. Založba Sophia.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » Knutsen, T. L. (2001) *Vzpon in propad svetovnih redov. 500 let evropske zgodovine*. Založba Mladinska knjiga.
- » Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Založba Mladinska knjiga.
- » Pohl, W. (1994). *Habsburžani: zgodovina evropske rodbine*. Založba Mladinska knjiga.
- » Prunk, J. (2015). *Zgodovina Evrope v dobi racionalistične civilizacije 1775–2015*. Cankarjeva založba, Založba Mladinska knjiga.
- » Todorova, M. (2001). *Imaginarij Balkana*. Zbirka Vita Activa. Inštitut za civilizacijo in kulturo.

3.2 NACIONALNO OBLIKOVANJE SLOVENCEV IN MADŽAROV

Zgodovina

- » Antoličič, G. (ur.) (2016). *Franc Jožef*. Cankarjeva založba.
- » Brodnik, V. (2011). *Poučevanje gospodarske in socialne zgodovine Slovencev v 19. stoletju*. Zavod RS za šolstvo.
- » Cvirn, J., Grdina, I., Ivanič, M., Longyka, I., Prunk, J., Simoniti, V., in Štih, P. (2003). *Ilustrirana zgodovina Slovencev*. Založba Mladinska knjiga.
- » Drnovšek, M. (1991). *Pot slovenskih izseljencev na tuje*. Založba Mladika.
- » Drnovšek, M., in Brodnik, V. (2002). *Množično izseljevanje Slovencev v Združene države Amerike*. Zavod RS za šolstvo.
- » Granda, S. (2008). *Mala zgodovina Slovenije*. Celjska Mohorjeva družba.
- » JAZON. Gradivo za izobraževanje dijakov na daljavo na portalu Jazon. <http://zgodovina-jazon.splet.arnes.si/>
- » Kočever, V. (ur.) (2022). *Kolektivne identitete skozi prizmo zgodovine dolgega trajanja*. Založba ZRC SAZU.
- » Kosi, J. (2013). *Kako je nastal slovenski narod. Začetki slovenskega nacionalnega gibanja v prvi polovici 19. stoletja*. Založba Sophia.

- » Nežmah, B. (2014). Časopisna zgodovina od Vodnika do spleta. *Zgodovina v šoli*, 22 (3-4), 2–9.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ELLYKH1W/0ded7c71-b247-4ac7-8ed2-e03d8b466200/PDF>
- » Praznik Lokar, B. (2012). Slovensko narodno gibanje. *Zgodovina v šoli*, 21 (3-4), 23–31.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-GLLYIKGW/69e083b6-4b0d-4ac4-83ab-1c72592a0eaa/PDF>
- » *Slovenska kronika XIX. stoletja* (2001–2003). 3 zvezki. Nova revija.
- » *Slovenski zgodovinski atlas* (2011). Nova revija.
- » Spletni vir: Sledipreteklosti.si
- » Spletni vir: Zgodovinanadlani.si.
- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Gabrič, A., Vidmar, L., in Kosi, J. (2021). *Temelji slovenstva*. Cankarjeva založba.
- » Štih, P., Suppan, A., Schmitt, O. J., in Vodopivec, P. (2025). *Na obeh straneh Alp. Slovensko-avstrijska zgodovina*. Cankarjeva založba.
- » *Taborsko gibanje na Slovenskem, muzejska zbirka* (1981). Zavod za kulturo in izobraževanje Ljutomer in Narodni muzej Ljubljana.
- » Vodopivec, P. (2010). *Od Pohlinove slovnice do samostojne države. Slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja*. Založba Modrijan.

Zgodovina Madžarov

- » Bánhegyi, F. (2003). *II. Rákóczi Ferenc (Emlékkönyv a szabadságharc kitörésének 300. évfordulójára)*, Apáczai.
- » Gergely, A. (1987). *Egy nemzetet az emberiségnek: Tanulmányok a magyar reformkorról és 1848-ról*. Magvető.
- » Gergely, A. (2003). *Magyarország története a 19. században*. Osiris Kiadó.
- » Harmath, Á. (2011). *Deák Ferenc élete (1803–1876)*. Tortenelemklub.com.
- » Hermann, R. (2022). *Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc*. Osiris Kiadó.
- » Hermann, R. (1998). *Megtorlás az 1848–49-es forradalom és szabadságharc után*. Változó Világ.
- » Hóman, B., in Szekfű, G. (1990). *Magyar történet I–V*. Maecenas Kiadó.
- » Liptai, E. (1985). *Magyarország hadtörténete két kötetben*. Zrínyi Katonai Kiadó.
- » Mayer, L., in Molnár, A. (2008). *Források a Muravidék történetéhez (Viri za zgodovino Prekmurja)*, 1. kötet. Szombathely-Zalaegerszeg.
- » Szabad, G. (2003). *Kossuth politikai pályája: Ismert és ismeretlen politikai megnyilatkozásai tükrében*. Neumann.

- » Trócsányi, Z. (1970). *Wesselényi Miklós és világa*. Gondolat.

3.3 PRVA SVETOVNA VOJNA IN SVET NA RAZPOTJU

Zgodovina

- » Clark, Ch. (2017). *Mesečniki - Kako je Evropa leta 1914 zabredla v vojno*. Cankarjeva založba.
- » *20. stoletje v sliki in besedi* (2018). Založba Mladinska knjiga.
- » Hobsbawm, E. (2017). *Čas skrajnosti: Svetovna zgodovina 1914–1991*. Založba Sophia.
- » Luthar, O. (1997). *Mojstri in muze. Zbirka Zgodovinski viri za srednje šole*. Založba Modrijan.
- » Nešović, B. (2012). *Zgodovinski časovni trak s kratko kronologijo*. Založba Modrijan.
- » Pince, H. in R. (2007). *Zgodovina znanosti in tehnike*. Tehniška založba Slovenije.
- » Piekalkiewicz, J. (1996). *Prva svetovna vojna*. Založba DZS.
- » *1. svetovna vojna. Veliki ilustrirani vodnik* (2014). Založba Mladinska knjiga.
- » *Svetovna vojna 1914–1918*. <https://www.rtvsl.si/prva-svetovna-vojna>
- » Svoljšak, P., Antoličič, G., in Rahten, A. (ur.) (2019). *Na predvečer velike vojne*. Mohorjeva družba.
- » *Timesov Atlas svetovne zgodovine* (1992). Cankarjeva založba.

3.4 SLOVENCİ IN MADŽARI V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

Zgodovina

- » Balkovec, B. (1992). *Prva slovenska vlada 1918–1921*. Znanstveno in publicistično središče.
- » Bernik, S., idr. (1998). *Umetnost na Slovenskem od prazgodovine do danes*. Založba Mladinska knjiga.
- » Dolinar, F. M., idr. (2011). *Slovenski zgodovinski atlas*. Nova revija.
- » Lorenčič, A., in Prinčič, J. (2018). *Slovenska industrija od nastanka do danes*. Inštitut za novejšo zgodovino. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/43001-44000/43082/38_razpoznavanja_splet.pdf
- » Perovšek, J. (2009). "V zaželeni deželi". *Slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918–1941*. Inštitut za novejšo zgodovino. <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/1001-2000/1564/V%20zazeljeni%20dezele.pdf>
- » Perovšek, J. (2018). *Slovenski prevrat 1918. Položaj Slovencev v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov*. Inštitut za novejšo zgodovino.
- » Prinčič, J. (1997). *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji*. Zbirka Zgodovinski viri za srednje šole. Založba Modrijan. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/1-1000/999/joze_princic_slovensko_gospodarstvo_1997.pdf

- » *Slovenska kronika XX. stoletja*. (1995). 2 zvezka. Nova revija.
- » Svoljšak, P., in Antoličič, G. (2018). *Leta strahote. Slovenci in prva svetovna vojna*. Cankarjeva založba.
- » Štepec, M. (2025). *Zgodbe spomenikov prve svetovne vojne*. Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.
- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Gabrič, A., Vidmar, L., in Kosi, J. (2021). *Temelji slovenstva*. Cankarjeva založba.
- » Štih, P., Suppan, A., Schmitt, O. J., in Vodopivec, P. (2025). *Na obeh straneh Alp. Slovensko-avstrijska zgodovina*. Cankarjeva založba.

Zgodovina Madžarov

- » *A muravidéki magyarság sorsfordulói a 20. században. Pomembne prelomnice v zgodovini prekmurskih Madžarov v 20. stoletju*. <https://www.youtube.com/watch?v=CuLLyXk2eg>
- » Göncz, L. (2006). *Felszabadulás vagy megszállás? A Mura mente 1941-1945*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- » Göncz, L. (2024). *A Muravidék útja a Délszláv királyságba*. Magyar Nyugat Könyvkiadó.
- » Gyáni, G. (2006). *Hétköznapi élet Horthy Miklós korában*. Corvina.
- » Kaposi, Z. (2010). *Magyarország gazdaságtörténete 1700-2000*. Dialóg Campus.
- » Kovács, A. (2004). *Földreform és kolonizáció a Lendva-vidéken a két világháború között*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- » Peterecz, Z. (2018). *Jeremiah Smith és a magyar népszövetségi kölcsön, 1924–1926. Egy jenki pénzügyi ellenőr története a Magyar Királyságban*. Debreceni Egyetemi Kiadó.
- » Romsics, I. (2001). *A trianoni békeszerződés*. Osiris K.

3.5 KAKO JE IMPERIALIZEM VPLIVAL NA SREČEVANJA KULTUR OD SREDINE 19. DO SREDINE 20. STOLETJA

Zgodovina

- » Beard, Ch. A., in Beard, M. R. (1959). *Zgodovina Združenih držav Amerike*. Državna založba Slovenije.
- » *Civilizacija. Zgodovina sveta v 1000 predmetih* (2022). Založba Mladinska knjiga.
- » *Devetnajsto stoletje, Začetek dvajsetega stoletja* (1998). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » Harari, N. Y. (2017). *Sapiens. Kratka zgodovina človeštva*. Založba Mladinska knjiga.

- » Hauser, A. (1969). *Socialna zgodovina umetnosti*. Cankarjeva založba.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Oxfordova enciklopedija zgodovine* (1993). Založba DZS.
- » Potočnik, D. (2006). *Azija med preteklostjo in sedanjostjo*. Založba Pivec.
- » Potočnik, D. (2020). *Zgodovinski pregled islamske civilizacije. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.
- » Potočnik, D. (2022). *Umetnost in znanost islamskega sveta. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.
- » Potočnik, D. (2024). *Zahod in islamski svet. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.
- » Rošker, J. (1992). *Zmajeve hiše: oris kitajske kulture in civilizacije*. Cankarjeva založba.
- » Saje, M. (2015). *Zgodovina Kitajske*. Slovenska matica.
- » *Timesov atlas svetovne zgodovine* (1992). Cankarjeva založba.
- » Šmitek, Z. (1986). *Klic daljnih svetov. Slovenci in neevropske kulture*. Založba Borec.
- » Šmitek, Z. (1988). *Poti do obzorja. Antologija slovenskega potopisa z neevropsko tematiko*. Založba Borec.
- » Šmitek, Z. (1995). *Srečevanja z drugačnostjo. Slovenska izkustva eksotike*. Založba Didakta.
- » *Veliki atlas svetovne zgodovine* (1999). Založba DZS.
- » Zinn, H. (2021). *Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike*. Založba Sophia.

3.6 KAKŠNE SO BILE SPREMEMBE V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU V 19. IN NA ZAČETKU 20. STOLETJA

Zgodovina

- » *Civilizacija. Zgodovina sveta v 1000 predmetih* (2022). Založba Mladinska knjiga.
- » Čeč, D. (2017). Gospodarska in družbena kriza zaradi izbruha vulkana Tambora v Indoneziji aprila 1815. *Zgodovina v šoli*, 25(1), 3–16. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/01_DragicaCec.pdf
- » *Devetnajsto stoletje, Začetek dvajsetega stoletja* (1998). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » Harari, N. Y. (2017). *Sapiens. Kratka zgodovina človeštva*. Založba Mladinska knjiga.
- » Hauser, A. (1969). *Socialna zgodovina umetnosti*. Cankarjeva založba.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.

- » *Kronika, 100 let olimpijskih iger 1896–1996* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Založba Mladinska knjiga.
- » Mill, J. (2005). *Podrejenost žensk. Zgodnja eseja o zakonu in ločitvi*. Studia humanitatis.
- » Sieder, R. (1998). *Socialna zgodovina družine*. Studia humanitatis, Založba ZRC.
- » Studen, A. (1994). Smrdelo je kot kuga. K zgodovini higienskih razmer v Ljubljani pred prvo svetovno vojno. *Zgodovina za vse*, I(1), 44–57. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/1-1000/669/1994_1_Zgodovina%20za%20vse.pdf (https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/1-1000/669/1994_1_Zgodovina%20za%20vse.pdf)
- » Studen, A. (2009). *Pijane zverine: o moralni in patološki zgodovini alkoholizma na Slovenskem v dobi meščanstva*. Zgodovinsko društvo Celje.
- » *Timesov atlas svetovne zgodovine* (1992). Cankarjeva založba.
- » *Veliki atlas svetovne zgodovine* (1999). Založba DZS.

4.1 SLOVENC V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE IN SOCIALISTIČNE JUGOSLAVIJE. MADŽARI MED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN V ČASU POVOJNE SOVJETSKE DIKTATURE TER MADŽARSKA NA POTI DEMOKRATIZACIJE OB KONCU 20. STOLETJA

Zgodovina

- » Calic, M.-J. (2019). *Zgodovina Jugovzhodne Evrope*. Cankarjeva založba.
- » Čepič, Z. (1995). *Agrarna reforma in kolonizacija v Sloveniji: (1945–1948)*. Založba Obzorja.
- » Čepič, Z., Guštin, D., in Troha, N. (2017). *Slovenija v vojni 1941–1945*. Založba Modrijan.
- » Deželak - Barič, V. (2007). *Komunistična partija Slovenije in revolucionarno gibanje 1941–1943*. Inštitut za novejšo zgodovino.
- » Dežman, J., in Kokalj Kočevar, M. (2010). *Slovenija, duhovna domovina. Zgodbe političnih migrantov*. Založba Mladinska knjiga.
- » Drnovšek, M. (2010). *Izseljevanje, "rakrana" slovenskega naroda: od misijonarja Friderika Barage do migracijske politike države Slovenije*. Nova revija.
- » *Fašizem in Slovenci: izbrane podobe* (2009). Mohorjeva založba.

- » Ferenc, M. (1993). Kočevska: izgubljena kulturna dediščina kočevskih Nemcev = 'S Göttischeabalont: de Göttischeabare ünt ier verloarns Erptoil = Gottschee: das verlorene Kulturerbe der Gottscheer Deutschen. Muzej novejšje zgodovine.
- » Ferenc, M. (2005). *Prikrito in očem zakrito: prikrita grobišča 60 let po koncu druge svetovne vojne*. Muzej novejšje zgodovine.
- » Ferenc, M. (2005). *Kočevska - pusta in prazna: nemško jezikovno območje na Kočevskem po odselitvi Nemcev*. Založba Modrijan.
- » Gabrič, A. (1991). *Slovenska agitpropovska kulturna politika: 1945–1952*. Založba Mladika.
- » Gabrič, A. (1995). *Socialistična kulturna revolucija: slovenska kulturna politika 1953–1962*. Cankarjeva založba.
- » Gabrič, A. (2006). *Šolska reforma 1953–1963*. Inštitut za novejšjo zgodovino.
- » Gabrič, A. (2019). *V senci politike: opozicija komunistični oblasti v Sloveniji po letu 1945*. Cankarjeva založba.
- » Godeša, B. (1995). *Kdor ni z nami, je proti nam: slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom*. Cankarjeva založba.
- » Godeša, B. (2011). *Čas odločitev: katoliški tabor in začetek okupacije*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Gospodarske krize in Slovenci* (1999). Inštitut za novejšjo zgodovino, Zveza ekonomistov Slovenije.
- » Griesser-Pečar, T. (2004). *Razdvojeni narod: Slovenija 1941–1945: okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija*. Založba Mladinska knjiga.
- » Guštin, D. (2006). *Za zapahi: prebivalstvo Slovenije v okupatorjevih zaporih 1941–1945*. Inštitut za novejšjo zgodovino.
- » Hribar, S. (1990). *Krivda in greh*. Založba za alternativno teorijo.
- » Lampe, U. (2023). *Deportacije iz Julijske krajine v Jugoslavijo, 1945–1954: diplomatski in socialni vidiki*. Inštitut IRRIS (<https://buca.si/zalozba/institut-irris/>), Založba Annales (<https://buca.si/zalozba/zalozba-annales/>), Zgodovinsko društvo za južno Primorsko (<https://aplifikacijaun.zrss.si/api/link/4e5nua9>)
- » Lowe, K. (2023). *Ujetniki zgodovine. Kaj nam spomeniki o drugi svetovni vojni povedo o zgodovini in o nas*. Založba Modrijan.
- » Luthar, O., Verginella, M., in Sterle, U. (2023). *Užaljeno maščevanje, spomin na italijanska fašistična taborišča*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- » Mikola, M. (1999). *Zaplembe premoženja v Sloveniji 1943–1952*. Zgodovinski arhiv Celje.
- » Mikola, M. (2002). *Delo kot kazen: izrekanje in izvrševanje kazni prisilnega, poboljševalnega in družbeno koristnega dela v Sloveniji v obdobju 1945–1951*. Zgodovinski arhiv Celje.

- » Mikola, M. (2006). *Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji*. Ministrstvo za pravosodje RS.
- » Mikola, M. (2009). *Dokumenti in pričevanja o povojnih izgonih prebivalstva v Sloveniji*. Študijski center za narodno spravo.
- » Mlakar, B. (2003). *Slovensko domobranstvo: 1943–1945: ustanovitev, organizacija, idejno ozadje*. Slovenska matica.
- » Nežmah, B. (2007). *Zrcala komunizma: intervjuji 1994–2005*. Založba Modrijan.
- » *Okupacijski sistemi na Slovenskem: 1941–1945* (1997). Založba Modrijan.
- » Pirjevec, J. (1995). *Jugoslavija: nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije*. Založba Lipa.
- » Pirjevec, J. (2011). *Tito in tovariši*. Cankarjeva založba.
- » Prinčič, J. (1997). *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji*. Založba Modrijan.
- » Ramšak, J. (2019). *(Samo)upravljanje intelekta: družbena kritika v poznosocialistični Sloveniji*. Založba Modrijan.
- » Repe, B. (2001). *Slovenci v osemdesetih letih*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- » Repe, B. (2003). *Rdeča Slovenija: tokovi in obrazi iz obdobja socializma*. Založba Sophia.
- » Repe, B., Prinčič, J., in Kavčič, S. (2009). *Pred časom: portret Staneta Kavčiča*. Založba Modrijan.
- » Repe, B. (2015). *S puško in knjigo: narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda, 1941–1945*. Cankarjeva založba.
- » Repe, B., in Kerec, D. (2017). *Slovenija, moja dežela. Družbena revolucija v osemdesetih letih*. Cankarjeva založba.
- » Režek, M. (2005). *Med resničnostjo in iluzijo: slovenska in jugoslovanska politika v desetletju po sporu z Informbirojem, 1948–1958*. Založba Modrijan.
- » Sirc, L. (1992). *Med Hitlerjem in Titom*. Državna založba Slovenije.
- » *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije, 1848–1992* (2005). Založba Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino.
- » *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej*. <https://www.sistory.si/zrtve>
- » Slovenska sprava (2020). *Zbornik povzetkov simpozija ob tridesetletnici pravne slovesnosti v Rogu in ob stoletnici rojstva nadškofa dr. Alojzija Šuštarja 24. junija 2020*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- » Slovenska sprava (2021). *Zbornik s prispevki simpozija ob tridesetletnici pravne slovesnosti v Rogu in ob stoletnici rojstva nadškofa dr. Alojzija Šuštarja 24. junija 2020 na SAZU*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

- » *Slovenska sprava* (2021). Izjava Slovenske akademije znanosti in umetnosti o spravi ob tridesetletnici samostojne slovenske države. <https://www.sazu.si/events/604f373d12416e9924e4eac7>
- » Šorn, M. (2007). *Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno*. Inštitut za novejšo zgodovino.
- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Gabrič, A., Vidmar, L., in Kosi, J. (2021). *Temelji slovenstva*. Cankarjeva založba.
- » Štih, P., Suppan, A., Schmitt, O. J., in Vodopivec, P. (2025). *Na obeh straneh Alp. Slovensko-avstrijska zgodovina*. Cankarjeva založba.
- » Vode, A. (2004). *Skriti spomin*. Nova revija.
- » Vodušek Starič, J. (1992). *Prevzem oblasti 1944–1946*. Cankarjeva založba.
- » Vrtačnik Merčun, V., in Sodnik, M. (2023). Prisilna mobilizacija v nemško vojsko med drugo svetovano vojno: spomini Franca Kunstlja s Sela pri Vodica. *Zgodovina v šoli*, 31(2), 15–37.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0YIOVTFP/f4098e47-e857-4a57-be1c-8ed3e4555bb6/PDF>
- » Vurnik, B. (2005). *Med Marxom in punkom: vloga Zveze socialistične mladine Slovenije pri demokratizaciji Slovenije (1980–1990)*. Založba Modrijan.
- » Zbornik *Žrtve vojne in revolucije* (2005). Državni svet RS. https://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_zrtve_vojne_in_revolucije.pdf

Zgodovina Madžarov

- » Baráth, M. (2006). *Krónika 1956*. Kossuth Kiadó/Tekintet Alapítvány.
- » Bibó, I. (1986). *Zsidókérdés Magyarországon 1944 után*. In: *Válogatott tanulmányok II. kötet, 1945–1949*. Magvető Könyvkiadó
- » Dupcsik, C., in Repárszky, I. (2011). *Történelem IV. Műszaki Kiadó*.
- » Göncz, L. (2006). *Felszabadulás vagy megszállás? A Mura mente 1941–1945*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- » Juhász, G. (1986). *A háború és Magyarország, 1938–1945*. Akadémiai Kiadó.
- » Örkény, I. (2110). *Holtak hallgatása - Requiem egy hadseregért*.
<https://www.youtube.com/watch?v=GlZf22Zh5E4>
- » Szélinger, B., in Tóth, M. (2010). *A második világháború teljes története, 18. kötet - Küzdelem Magyarorszáért*. Szalay Könyvek.
- » Szabó, P., in Számvéber, N. (2009). *A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943*. Püldo.
- » Valuch, T. (2006). *Hétköznapi élet Kádár János korában*. Corvina.
- » Valuch, T. (2005). *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris.

» Magyarország története 43. rész(2009). A Kádári Konszolidáció, ismeretterjesztő filmsorozat, MTV.

Literatura s področja didaktike zgodovine

- » Brodnik, V. (2014). Pouk zgodovine o vojnah skozi oči otrok in mladostnikov. *Zgodovina v šoli*, 23(1-2), 23–45. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-XI9082YA>
- » Brodnik, V. (2022). Spomini nekaterih obsojencev iz Nagodetovega procesa kot vir iz prve roke za poučevanje o človekovih pravicah pri pouku zgodovine. *Šolska kronika*, 31/55(1), 82–98. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-K7JZDE9I/5af5b418-e0ce-4263-96d3-ac483aa48922/PDF>
- » Frantar, Š. (2018). Mobiliziranci v nemško vojsko – dejavnosti za spodbujanje kritičnega mišljenja. *Zgodovina v šoli*, 26(1), 50–61. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-9WJOWJS0/6d1c257b-9578-4e29-9579-db1b5e32de76/PDF>
- » Pouk zgodovine o holokavstu. *Zgodovina v šoli*, 19(1-2). [Tematska številka], 2010. <https://www.sistory.si/publication/9597>
- » 70. letnica začetka druge svetovne vojne. *Zgodovina v šoli*, 28(3-4). [Tematska številka], 2009. <https://www.sistory.si/publication/9596>
- » Slovensko izseljenstvo. *Zgodovina v šoli*, 12(1-2). [Tematska številka], 2003. <https://www.sistory.si/publication/2345>
- » Šekoranja Špiler, N. (2018). "Peščica zemlje": izgon ljudi iz Posavja v času druge svetovne vojne – delo z zgodovinskimi viri. *Zgodovina v šoli*, 26(1), 62–81. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/05_NatasaSekoranjaSpiler.pdf
- » Štampfl, P. (2024). Kako poučevati o težkih temah iz zgodovine 20. stoletja s formativnim spremljanjem. *Zgodovina v šoli*, 32(1), 87–96.
- » Trškan, D., in Bezjak, Š. (2022). Aktivna ustna zgodovina v osnovnih in srednjih šolah: praktični napotki za učitelje in učence. *Zgodovina v šoli*, 30(1), 24–36. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JNQMF84C/a972881c-2325-4be0-81f8-91754b95c75a/PDF>
- » Zgaga, S. (2018). Alternativna kultura in gospodarstvo v procesu osamosvajanja – dejavnosti za spodbujanje kritičnega mišljenja. *Zgodovina v šoli*, 26(1), 39–49. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UFLTP4EP/fc8e569b-cbe2-4242-9884-9d0d624c2b34/PDF>

4.2 OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE IN ŽIVLJENJE V SAMOSTOJNI SLOVENSKE DRŽAVI. MADŽARSKA NA PREHODU V 21. STOLETJE

Zgodovina

- » Brodnik, V., Starman Alič, A., in Čič, A. (2021). *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Založba Mladinska knjiga.
- » Bučar, F. (2007). *Rojstvo države: izpred praga narodove smrti v lastno državnost*. Založba Didakta.
- » Drnovšek, M. (2010). *Izseljevanje, "rakrana" slovenskega naroda: od misijonarja Friderika Barage do migracijske politike države Slovenije*. Nova revija.
- » Konovšek, T. (2024). *Slovenska politična tranzicija (1989–2024)*. Inštitut za novejšo zgodovino.
- » Lorenčič, A. (2012). *Prelom s starim in začetek novega. Tranzicija slovenskega gospodarstva iz socializma v kapitalizem (1990–2004)*. Inštitut za novejšo zgodovino.
- » Pesek, R. (2007). *Osamosvojitev Slovenije: ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?* Nova revija.
- » Peterle, L. (2004). *Z nasmehom zgodovine*. Mohorjeva družba.
- » Repe, B. (2002). *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Založba Modrijan.
- » Repe, B. (2002–2004). *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije*. Arhivsko društvo Slovenije:
 - » Prvi del: *Opozicija in oblast*.
 - » Drugi del: *Slovenci in federacija*.
 - » Tretji del: *Osamosvojitev in mednarodno priznanje Slovenije*.
- » Repe, B. (2015). *Kučan, prvi predsednik*. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Simoniti, V., in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina. Od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Založba Modrijan.
- » Štih, P., Suppan, A., Schmitt, O. J., in Vodopivec, P. (2025). *Na obeh straneh Alp. Slovensko-avstrijska zgodovina*. Cankarjeva založba.
- » *Ustava Republike Slovenije* (1992). Uradni list Republike Slovenije.

Zgodovina Madžarov

- » Bayer, J., in Boda, Z. (szerk.) (2009). *A rendszerváltás húsz éve: változások és válaszok*. L'Harmattan.
- » Bihari, M. (2005). *Magyar politika 1944–2004*. Osiris kiadó.
- » Kontler, L. (2009). *A History of Hungary*. Halikowski Smith, S. (szerk), Atlantisz Könyvkiadó.
- » Körösenyi, A., Tóth, C., in Török G. (2007). *A magyar politikai rendszer*. Osiris.
- » *Madžarsko predsedovanje Evropski uniji*.
https://hungary.representation.ec.europa.eu/magunkrol/magyarorszag-az-eu-ban_hu
 (https://hungary.representation.ec.europa.eu/magunkrol/magyarorszag-az-eu-ban_hu)
- » *Mozgóképes történelem, Rendszerváltás Magyarországon és Kelet-Európában (1988–1990) I–II*. (2006). Dokumentarni film. Fekete Doboz Alapítvány.

- » Romsics, I. (2003). *Volt egyszer egy rendszerváltás*. Rubicon-Ház Bt.
- » Romsics, I. (2005). *Magyarország története a XX. században*. Osiris.
- » Schmidt-Schweizer, A. (2014–2024). Themenmodul „Umbruch in Ungarn 1985–1990“. In: Herder-Institut (Hrsg.). *Dokumente und Materialien zur ostmitteleuropäischen Geschichte (Online-Quellenedition)*.
[Http://www.herder-institut.de](http://www.herder-institut.de)

Literatura s področja didaktike zgodovine

- » Bec, J., in Podobnik Mlinar, B. (2021). Spominske učne ure ob 30-letnici slovenske samostojnosti v osnovni šoli. *Zgodovina v šoli*, 29(2), 76–86. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/07_JanaBec-BojanaMlinarPodobnik.pdf
- » Brodnik, V. (2021). Zgodovinske obletnice v kulturi spominjanja – 1. del. *Zgodovina v šoli*, 29(2), 2–31. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/01_VilmaBrodnik.pdf
- » Brodnik, V. (2022). Zgodovinske obletnice v kulturi spominjanja – 2. del. *Zgodovina v šoli*, 30(1), 11–23. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CYXFU488/6c59225a-d1f8-4c03-ba25-9dfa591b0d7c/PDF>
- » 20 let samostojne Slovenije. *Zgodovina v šoli*, 20(1-2). [Tematska številka], 2011. <https://www.sistory.si/publication/20274>
- » Kultura spominjanja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 29(1). [Tematska številka], 2021. <https://www.sistory.si/publication/57401>
- » Mednarodni kraji spominjanja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 30(1). [Tematska številka], 2022. <https://www.sistory.si/publication/58252>
- » Obletnice v kulturi spominjanja pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 29(2). [Tematska številka], 2021. <https://www.sistory.si/publication/57410>
- » Portal Sledi preteklosti. <https://sledipreteklosti.splet.arnes.si/> (<https://sledipreteklosti.splet.arnes.si/>)
- » Portal Zbrali smo pogum. <http://www.zbralismopogum.si/> (<http://www.zbralismopogum.si/>)
- » Prispevki o osamosvojitvi Slovenije. *Zgodovina v šoli*, 15(3-4). [Tematska številka], 2006. <https://www.sistory.si/publication/906>
- » Slovensko izseljenstvo. *Zgodovina v šoli*, 12(1-2). [Tematska številka], 2003. <https://www.sistory.si/publication/2345>
- » Šekoranja Špiler, N. (2021). Obeleževanje 30-letnice slovenske samostojnosti na Gimnaziji Brežice. *Zgodovina v šoli*, 29(2), 87–96. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/08_NatasaSekoranjaSpiler.pdf
- » Trškan, D., in Bezjak, Š. (2022). Aktivna ustna zgodovina v osnovnih in srednjih šolah: praktični napotki za učitelje in učence. *Zgodovina v šoli*, 30(1), 24–36. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JNQMF84C/a972881c-2325-4be0-81f8-91754b95c75a/PDF>

- » Vrtovec Repič, K. (2018). Intervju pri pouku zgodovine na srednji tehniški šoli. *Zgodovina v šoli*, 26(2), 64–72. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-8FVZ20YP/5f4e8bf9-d705-4fd6-8897-ead4d40146c8/PDF>
- » Vstopanje Slovenije v Evropsko unijo. *Zgodovina v šoli*, 13(3-4). [Tematska številka], 2004. <https://www.sistory.si/publication/905>

4.3 SODELOVANJE IN KONFLIKTI PO LETU 1939

Zgodovina

- » 2. svetovna vojna: Od bliskovite vojne do Hirošime. Veliki ilustrirani vodnik (2015). Založba Mladinska knjiga.
- » 20. stoletje v sliki in besedi (2018). Založba Mladinska knjiga.
- » Čuček, J., idr. (1981) *Stoletje svetovnih vojn*. Cankarjeva založba.
- » Hobsbawm, E. (2017). *Čas skrajnosti: Svetovna zgodovina 1914–1991*. Založba Sophia.
- » JAZON. Gradivo za izobraževanje dijakov na daljavo na portalu Jazon. <http://zgodovina-jazon.splet.arnes.si/>
- » Judt, T. (2007). *Povojna Evropa*. 2 zvezka. Založba Mladinska knjiga.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » Lowe, K. (2014). *Podivjana celina: Evropa po drugi svetovni vojni*. Založba Modrijan.
- » Lowe, K. (2018). *Kako nas je spreminjala druga svetovna vojna*. Založba Modrijan.
- » Lowe, K. (2023). *Ujetniki zgodovine. Kaj nam spomeniki o drugi svetovni vojni povedo o zgodovini in o nas*. Založba Modrijan.
- » Mazower, M. (2002). *Temna celina: dvajseto stoletje v Evropi*. Založba Mladinska knjiga.
- » Mazower, M. (2021). *Hitlerjev imperij: nacistična vladavina v okupirani Evropi*. Založba Beletrina.
- » Piekalkiewicz, J. (1996). *Druga svetovna vojna*. Založba DZS.
- » Sulzberger, C. L. (1970). *Druga svetovna vojna*. Založba Mladinska knjiga.
- » Wenborn, N. (1989). *Kronika 20. stoletja*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Zgodovina v slikah 17. 1945–1962* (1982). Založba DZS.
- » *Zgodovina v slikah 18. 1962–1972* (1982). Založba DZS.
- » *Zgodovina. Velika Ilustrirana enciklopedija* (2009). Založba Mladinska knjiga.

4.4 PREIZKUŠNJE IN PRILOŽNOSTI SODOBNEGA SVETA

Zgodovina

- » Hobsbawm, E. (2017). *Čas skrajnosti: Svetovna zgodovina 1914–1991*. Založba Sophia.
- » Huntington, S. P. (2005). *Spopad civilizacij*. Založba Mladinska knjiga.
- » Lowe, K. (2014). *Podivjana celina: Evropa po drugi svetovni vojni*. Založba Modrijan.
- » *Terorizem: filozofska vprašanja* (2006). Založba Krtina.

Literatura s področja didaktike zgodovine

- » Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli* 28(1). [Tematska številka], 2019. <https://www.sistory.si/11686/45901> (<https://www.sistory.si/11686/45901>)
- » Stradling, R. (2003). *Multiperspektivizem pri poučevanju zgodovine. Vodič za učitelje*. Svet Evrope. Multiperspectivity Slovenian (coe.int) (<https://rm.coe.int/168049415a>)
- » Stradling, R. (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Zavod RS za šolstvo.

4.5 KAKŠNI SO IZZIVI SODOBNEGA SREČEVANJA KULTUR

Zgodovina

- » Beeden, A., in Kennedy, S. (2020). *Zgodovina: jasno in jedrnato*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Civilizacija. Zgodovina sveta v 1000 predmetih* (2022). Založba Mladinska knjiga.
- » *Dvajseto stoletje* (1998). Zbirka Človek in čas. Založba Mladinska knjiga.
- » Harari, N. Y. (2017). *Sapiens. Kratka zgodovina človeštva*. Založba Mladinska knjiga.
- » *Kronika človeštva* (1996). Založba Mladinska knjiga.
- » Hobsbawm, E. (2000). *Čas skrajnosti: svetovna zgodovina 1914–1991*. Znanstveno in publicistično središče.
- » Hobsbawm, E. (2004). *Zanimivi časi: moje doživetje 20. stoletja*. Založba Sophia.
- » *Kronika XX. stoletja: dogodki in osebnosti* (1993). Založba Mladinska knjiga.
- » *Kronika 20. stoletja (1998–2000)*. Knjiga in DVD za obdobje 1990–1999. Založba Mladinska knjiga.
- » Maver, A., Smole, T., in Kavka, N. (2024). *Zgodovinski atlas. Zemljevidi pripovedujejo zgodbo*. Založba Mladinska knjiga.
- » Potočnik, D. (2006). *Azija med preteklostjo in sedanjostjo*. Založba Pivec.
- » Potočnik, D. (2020). *Zgodovinski pregled islamske civilizacije. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.
- » Potočnik, D. (2022). *Umetnost in znanost islamskega sveta. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.

» Potočnik, D. (2024). *Zahod in islamski svet. Predstave in podobe o islamu in orientu*. Založba Pivec.

» Škrubej, J. (2008). *Hladna vojna in bitka za informacijsko tehnologijo*. Založba Pasadena.

4.6 KAKO SO SE SPREMINJALI NAČINI ŽIVLJENJA NA SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM PO LETU 1945

Zgodovina

» Bučar, F. (2009). *Slovenci in prihodnost*. Založba Didakta.

» Furlan Seaton, S. (2017). *Vojna vse spremeni*. Založba Modrijan.

» Inkret, A. (2011). *In stoletje bo zardelo*. Založba Modrijan.

» Jančar, D. (1997). *Veliki briljantni valček*. Založba DZS.

» Kovačič, L. (2007). *Prišleki*. Študentska založba.

» Lipuš, F. (2004). *Zmote dijaka Tjaža*. Založba Mladinska knjiga.

» Omerza, I. (2010). *Edvard Kocbek. Osebni dosje št. 584*. Založba Karantanija.

» Pirjevec, J. (1995). *Jugoslavija 1918–1992*. Založba Lipa.

» Piškurič, J. (2019). *“Bili nekoč so lepi časi”, vsakdanjik v Ljubljani in okolici v času socializma*. Inštitut za novejšo zgodovino, Študijski center za narodno spravo.

» Selišnik, I., idr. (2007). *Pozabljena polovica. Portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Založba Tuma in SAZU.

» Sirc, L. (2010). *Dolgo življenje po smrtni obsodbi*. Založba Nova obzorja.

» Štrajn, D., Kreačič, G., Planko, L., in Hedžet Tóth, C. (ur.) (2020). *1968: čas upora, upanja in domišljije: zgodbe študentskega gibanja 1964–1974*. Založba Univerze v Ljubljani.

» Smole, D. (1998). *Antigona*. Založba Mladinska knjiga.

» Virk, J. (2000). *Smeh za leseno pregrado*. Študentska založba.

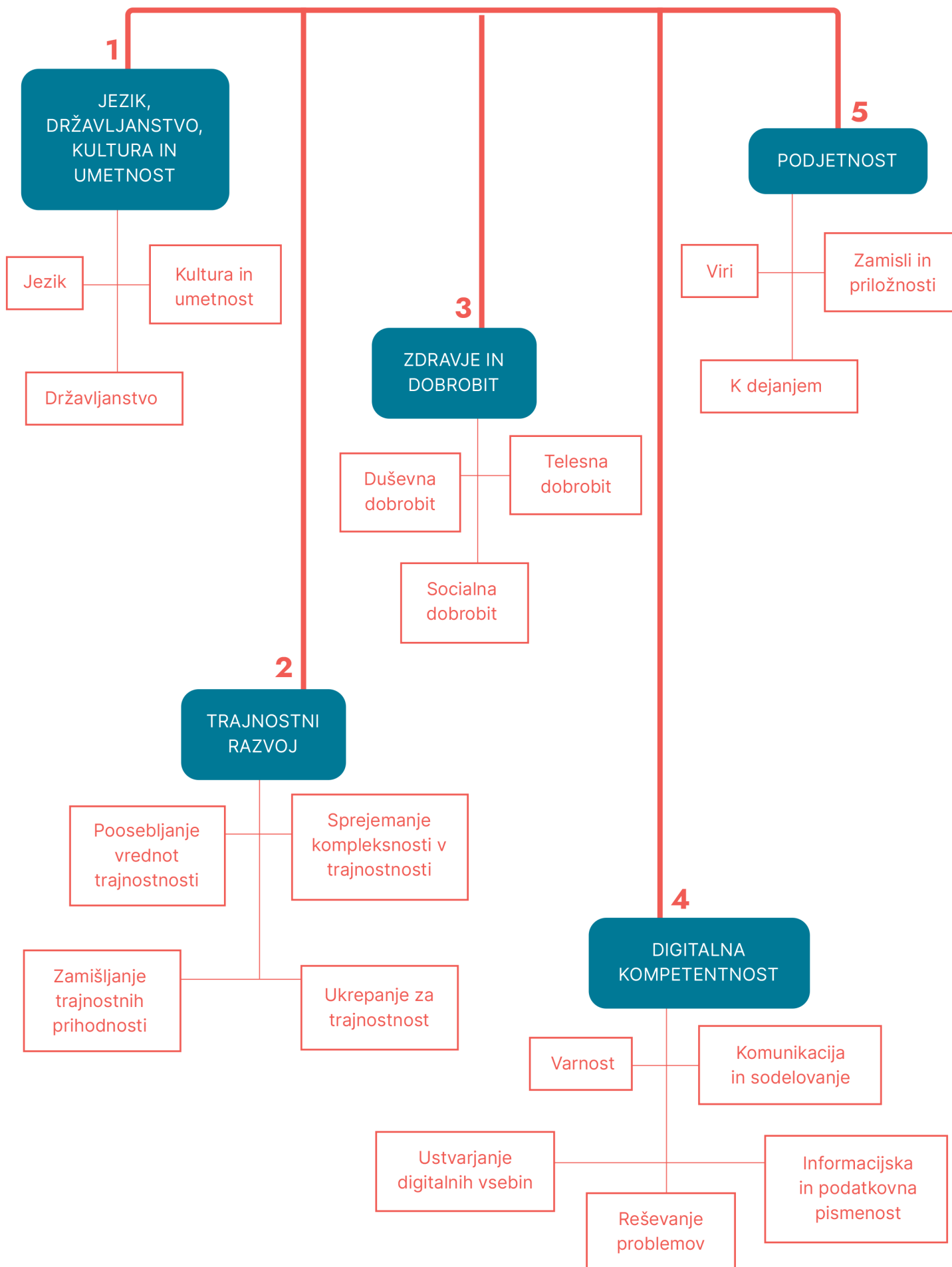
» Vode, A. (2004). *Skriti spomini*. Nova revija.

*Glejte tudi literaturo pri temah o Slovencih po drugi svetovni vojni in v samostojni Sloveniji.

PRILOGE

KLJUČNI CILJI PO PODROČJIH SKUPNIH CILJEV

1 /// JEZIK, DRŽAVLJANSTVO, KULTURA IN UMETNOST

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

1.1 JEZIK

1.1.1 Strokovna besedila	1.1.1.1 Pri posameznih predmetih razvija zmožnost izražanja v različnih besedilnih vrstah (referat, plakat, povzetek, opis, pogovor itd.).
1.1.2 Strokovni jezik	1.1.2.1 Se zaveda, da je učenje vsebine posameznega predmeta hkrati tudi spoznavanje njegove strokovne terminologije; torej učenje jezika na ravni poimenovanj za posamezne pojme in na ravni logičnih povezav. 1.1.2.2 Se izraža z ustrezno terminologijo predmeta in skrbi za ustrezno govorno ter pisno raven svojega strokovnega jezika.
1.1.3 Univerzalni opis jezika kot sistema	(pri vseh predmetih:) 1.1.3.1 Se zaveda podobnosti ter razlik med jeziki in je na to pozoren tudi pri uporabi gradiv v tujih jezikih, pri uporabi prevajalnikov, velikih jezikovnih modelov, avtomatsko prevedenih spletnih strani itd. (pri vseh jezikovnih predmetih:) 1.1.3.2 Se zaveda, da različne jezike lahko opisujemo na podoben način; pri pouku tujih jezikov zato uporablja znanje, pridobljeno pri pouku učnega jezika, in obratno: zna primerjati jezike, ki se jih uči, in razpozna podobnosti ter razlike med njimi.
1.1.4 Razumevanje pomena branja	1.1.4.1 Pri vseh predmetih redno bere, izbira raznolika bralna gradiva, jih razume, poglobljeno analizira in kritično vrednoti.
1.1.5 Jezik in nenasilna komunikacija	1.1.5.1 Razvija lastne sporazumevalne zmožnosti skozi nenasilno komunikacijo.

1.2 DRŽAVLJANSTVO

1.2.1 Poznavanje in privzemanje človekovih pravic ter dolžnosti kot temeljnih vrednot in osnov državljanske etike	1.2.1.1 Pozna, razume in sprejema človekove pravice kot skupni evropski in ustavno določeni okvir skupnih vrednot ter etike. 1.2.1.2 Razume, da so človekove pravice univerzalne in nepogojene, da uveljavljajo vrednote svobode in enakosti. 1.2.1.3 Razume in sprejema, da je obstoj pravic pogojen s spoštovanjem individualne dolžnosti do enake pravice drugega. 1.2.1.4 Razume in sprejema, da je dolžnost do enake pravice drugega dolžnost zaradi dolžnosti (ne le pravica zaradi individualnega interesa). 1.2.1.5 Razume in sprejema človekove pravice in dolžnosti kot osnovno, vsem državljanom skupno etiko (moralo), ki uveljavlja vrednote spoštovanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnice, zakona, lastnine, nediskriminacije in strpnosti.
1.2.2 Etična refleksija	1.2.2.1 Spozna, da obstajajo moralna vprašanja, pri katerih ni vnaprej danih od vseh sprejetih odgovorov. 1.2.2.2 Razvija občutljivost za moralna vprašanja ter sposobnost, da o njih razmišlja skupaj z drugimi.
1.2.3 Sodelovanje z drugimi v skupnosti in za skupnost	1.2.3.1 Z namenom uresničevanja skupnega dobrega sodeluje z drugimi ter podaja in uresničuje predloge, ki kakovostno spreminjajo skupnosti. 1.2.3.2 Prek lastnega delovanja ozavešča pomen skrbi za demokratično skupnost ter krepi zavedanje o pomenu pripadnosti skupnosti za lastnodobrobit in dobrobit drugih.
1.2.4 Aktivno državljanstvo in politična angažiranost	1.2.4.1 Ob zavedanju pozitivnega pomena politike kot skupnega reševanja izzivov in skrbi za dobrobit vseh, pa tudi iskanja kompromisov in preseganja konfliktov, pozna raznolike oblike demokratičnega političnega angažiranja in se vključuje v politične procese, ki vplivajo na življenja ljudi.
1.2.5 Znanje za kritično mišljenje, za aktivno državljansko držo	1.2.5.1 Uporabi znanja vsakega predmetnega področja za kritično in aktivno državljansko držo.

1.3 KULTURA IN UMETNOST

1.3.1 Sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti	1.3.1.1 Intuitivno ali zavestno (individualno in v skupini) vzpostavlja odnos do kulture, umetnosti, umetniške izkušnje in procesov ustvarjanja ter ob tem prepozna lastna doživetja in se vživlja v izkušnjo drugega itd.).
1.3.2 Raziskovanje in spoznavanje kulture ter umetnosti	1.3.2.1 Raziskuje in spozna kulturo, umetnost, umetniške zvrsti ter njihova izrazna sredstva v zgodovinskem in kulturnem kontekstu.
1.3.3 Izražanje v umetnosti in z umetnostjo	1.3.3.1 Je radoveden in raziskuje materiale in umetniške jezike, se z njimi izraža, razvija domišljijo ter pogloblja in širi znanje tudi na neumetniških področjih.
1.3.4 Uživanje v ustvarjalnem procesu ter dosežkih kulture in umetnosti	1.3.4.1 Uživa v ustvarjalnosti, se veseli lastnih dosežkov in dosežkov drugih. 1.3.4.2 V varnem, odprtem in spodbudnem učnem okolju svobodno izraža želje in udejanja ustvarjalne ideje.
1.3.5 Živi kulturo in umetnost	1.3.5.1 Živi kulturo in umetnost kot vrednoto v domačem in šolskem okolju ter prispeva k razvoju šole kot kulturnega središča in njenemu povezovanju s kulturnim in z družbenim okoljem.

2 /// TRAJNOSTNI RAZVOJ

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

2.1 POOSEBLJANJE VREDNOT TRAJNOSTNOSTI

2.1.1 Vrednotenje trajnostnosti	2.1.1.1 Kritično oceni povezanost lastnih vrednot in vrednot družbe s trajnostnostjo glede na svoje trenutne zmožnosti ter družbeni položaj.
2.1.2 Podpiranje pravičnosti	2.1.2.1 Pri svojem delovanju upošteva etična načela pravičnosti, enakopravnosti ter sočutja.
2.1.3 Promoviranje narave	2.1.3.1 Odgovoren odnos do naravnih sistemov gradi na razumevanju njihove kompleksnosti in razmerij med naravnimi ter družbenimi sistemi.

2.2 SPREJEMANJE KOMPLEKSNOSTI V TRAJNOSTNOSTI

2.2.1 Sistemsko mišljenje	2.2.1.1 K izbranemu problemu pristopa celostno, pri čemer upošteva povezanost okoljskega, gospodarskega in družbenega vidika. 2.2.1.2 Presoja kratkoročne in dolgoročne vplive delovanja posameznika in družbenih skupin v družbi, družbe na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.
2.2.2 Kritično mišljenje	2.2.2.1 Kritično presoja informacije, poglede in potrebe o trajnostnem razvoju z vidika naravnega okolja, živih bitij in družbe, pri čemer upošteva različne poglede, pogoje z osebnim, socialnim in kulturnim ozadjem.
2.2.3 Formuliranje problema	2.2.3.1 Pri opredelitvi problema upošteva značilnosti problema – (ne)jasnost, (ne)opredeljenost, (ne)določljivost problema – in lastnosti reševanja – (ne)definirane, (ne)sistemske rešitve – ter vpletenost deležnikov.

2.3 ZAMIŠLJANJE TRAJNOSTNIH PRIHODNOSTI

2.3.1 Pismenost za prihodnost	2.3.1.1 Na podlagi znanja, znanstvenih dognanj in vrednot trajnostnosti razume ter vrednoti možne, verjetne in želene trajnostne prihodnosti (scenarije). 2.3.1.2 Presoja dejanja, ki so potrebna za doseganje želene trajnostne prihodnosti.
2.3.2 Prilagodljivost	2.3.2.1 V prizadevanju za trajnostno prihodnost tvega in se kljub negotovostim prilagaja ter sprejema trajnostne odločitve za svoja dejanja.
2.3.3 Raziskovalno mišljenje	2.3.3.1 Pri načrtovanju in reševanju kompleksnih problemov/-atik trajnostnosti uporablja in povezuje znanja in metode različnih znanstvenih disciplin ter predlaga ustvarjalne in inovativne ideje in rešitve.

2.4 UKREPANJE ZA TRAJNOSTNOST

2.4.1 Politična angažiranost	2.4.1.1 Ob upoštevanju demokratičnih načel kritično vrednoti politike z vidika trajnostnosti ter sodeluje pri oblikovanju trajnostnih politik in prakse na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.
2.4.2 Kolektivno ukrepanje	2.4.2.1 Pri prizadevanju in ukrepanju za trajnostnost upošteva demokratična načela in aktivno ter angažirano (konstruktivno) sodeluje z drugimi.
2.4.3 Individualna iniciativa	2.4.3.1 Se zaveda lastnega potenciala in odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni ter politični ravni.

3 /// ZDRAVJE IN DOBROBIT

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

3.1 DUŠEVNA DOBROBIT

3.1.1 Samozavedanje	3.1.1.1 Zaznava in prepoznavna lastno doživljanje (telesne občutke, čustva, misli, vrednote, potrebe, želje) ter lastno vedenje. 3.1.1.2 Skozi izkušnje razume povezanost različnih vidikov lastnega doživljanja (telesni občutki, čustva, misli, vrednote, potrebe, želje) v specifičnih situacijah (npr. ob doživljanju uspeha in neuspeha v učnih in socialnih situacijah).
3.1.2 Samouravnavanje	3.1.2.1 Uravnava lastno doživljanje in vedenje (npr. v stresnih učnih in socialnih situacijah). 3.1.2.2 Razvija samozaupanje in samospoštovanje. 3.1.2.3 Se učinkovito spoprijema z negotovostjo in kompleksnostjo. 3.1.2.4 Učinkovito upravlja, organizira čas učenja in prosti čas.
3.1.3 Postavljanje ciljev	3.1.3.1 Prepoznavna lastne interese, lastnosti, močna in šibka področja ter v skladu z njimi načrtuje kratkoročne in dolgoročne cilje (vezane na duševno, telesno, socialno in učno področje). 3.1.3.2 Spremlja doseganje in spreminjanje načrtovanih ciljev. 3.1.3.3 Razvija zavzetost in vztrajnost ter krepi zmožnosti odložitve nagrade.
3.1.4 Prožen način razmišljanja	3.1.4.1 Razvija osebno prožnost, razvojno miselno naravnost, radovednost, optimizem in ustvarjalnost. 3.1.4.2 Učinkovito se spoprijema s problemskimi situacijami, ki zahtevajo proaktivno miselno naravnost.
3.1.5 Odgovornost in avtonomija	3.1.5.1 Krepi odgovornost, avtonomijo in skrbi za osebno integriteto.

3.2 TELESNA DOBROBIT

3.2.1 Gibanje in sedenje	3.2.1.1 Razume pomen vsakodnevnega gibanja za zdravje in dobro počutje. 3.2.1.2 Razvija pozitiven odnos do gibanja. 3.2.1.3 Vključuje se v različne gibalne dejavnosti, tudi tiste, ki razbremenijo naporen vsakdan. 3.2.1.4 Razume škodljivosti dolgotrajnega sedenja, razvija navade za prekinitev in zmanjšanje sedenja.
3.2.2 Prehrana in prehranjevanje	3.2.2.1 Razume pomen uravnotežene prehrane. 3.2.2.2 Razvija navade zdravega prehranjevanja. 3.2.2.3 Oblikuje pozitiven odnos do hrane in prehranjevanja.
3.2.3 Sprostitev in počitek	3.2.3.1 Razume pomen počitka in sprostitve po miselnem ali telesnem naporu. 3.2.3.2 Spozna različne tehnike sproščanja in uporablja tiste, ki mu najbolj koristijo. 3.2.3.3 Razume pomen dobrih spalnih navad za učinkovito telesno in miselno delovanje ter ravnanje.
3.2.4 Varnost	3.2.4.1 Spozna različne zaščitne ukrepe za ohranjanje zdravja. 3.2.4.2 Ravna varno in odgovorno, pri čemer skrbi za ohranjanje zdravja sebe in drugih.
3.2.5 Preventiva pred različnimi oblikami zasvojenosti	3.2.5.1 Usvaja znanje o oblikah in stopnjah zasvojenosti ter o strategijah, kako se jim izogniti oz. jih preprečiti z zdravim življenjskim slogom.

3.3 SOCIALNA DOBROBIT

3.3.1 Socialno zavedanje in zavedanje raznolikosti	3.3.1.1 Ozavešča lastno doživljanje in vedenje v odnosih z drugimi. 3.3.1.2 Zaveda se in prepoznava raznolikosti v ožjem (oddelek, vrstniki, družina) in širšem okolju (šola, lokalna skupnost, družba).
3.3.2 Komunikacijske spretnosti	3.3.2.1 Razvija spretnosti aktivnega poslušanja, asertivne komunikacije, izražanja interesa in skrbi za druge.
3.3.3 Sodelovanje in reševanje konfliktov	3.3.3.1 Konstruktivno sodeluje v različnih vrstah odnosov na različnih področjih. 3.3.3.2 Krepi sodelovalne veščine, spretnosti vzpostavljanja in vzdrževanja kakovostnih odnosov v oddelku, družini, šoli, širši skupnosti, temelječih na spoštljivem in asertivnem komuniciranju ter enakopravnosti.
3.3.4 Empatija	3.3.4.1 Krepi zmožnosti razumevanja in prevzemanja perspektive drugega. 3.3.4.2 Prepoznavna meje med doživljanjem sebe in drugega. 3.3.4.3 Uravnava lastno vedenje v odnosih, upoštevajoč več perspektiv hkrati.
3.3.5 Prosocialno vedenje	3.3.5.1 Krepi prepoznavanje in zavedanje potrebe po nudenju pomoči drugim. 3.3.5.2 Prepoznavna lastne potrebe po pomoči in strategije iskanja pomoči. 3.3.5.3 Krepi družbeno odgovornost.

4 /// DIGITALNA KOMPETENTNOST

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

4.1 INFORMACIJSKA IN PODATKOVNA PISMENOST

4.1.1 Brskanje, iskanje in filtriranje podatkov, informacij ter digitalnih vsebin	4.1.1.1 Izraža informacijske potrebe, išče podatke, informacije in vsebine v digitalnih okoljih ter izboljšuje osebne strategije iskanja.
4.1.2 Vrednotenje podatkov, informacij in digitalnih vsebin	4.1.2.1 Analizira, primerja in kritično vrednoti verodostojnost in zanesljivost podatkov, informacij in digitalnih vsebin.
4.1.3 Upravljanje podatkov, informacij in digitalnih vsebin	4.1.3.1 Podatke zbira, obdeluje, prikazuje in shranjuje na najustreznejša mesta (trdi disk, oblak, USB itd.), tako da jih zna kasneje tudi najti.

4.2 KOMUNIKACIJA IN SODELOVANJE

4.2.1 Interakcija z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.1.1 Sporazumeva se z uporabo različnih digitalnih tehnologij in razume ustrezna sredstva komunikacije v danih okoliščinah.
4.2.2 Deljenje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.2.1 Deli podatke, informacije in digitalne vsebine z drugimi z uporabo ustreznih digitalnih tehnologij. Deluje v vlogi posrednika in je seznanjen s praksami navajanja virov ter avtorstva.
4.2.3 Državljijsko udejstvovanje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.3.1 Išče in uporablja portale za udejstvovanje v družbi. Poišče skupine, ki zastopajo njegove interese, s pomočjo katerih lahko aktivno daje predloge za spremembe.
4.2.4 Sodelovanje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.4.1 Z digitalnimi orodji soustvarja skupno vsebino in se zavzema za krepitev sodelovanja med člani.
4.2.5 Spletni bonton	4.2.5.1 Pri uporabi digitalnih tehnologij in omrežij prilagaja svoje vedenje pričakovanjem ter pravilom, ki veljajo v določeni skupini.
4.2.6 Upravljanje digitalne identitete	4.2.6.1 Ustvari eno ali več digitalnih identitet in z njimi upravlja, skrbi za varovanje lastnega ugleda ter za ravnanje s podatki, ki nastanejo z uporabo številnih digitalnih orodij in storitev v različnih digitalnih okoljih.

4.3 USTVARJANJE DIGITALNIH VSEBIN

4.3.1 Razvoj digitalnih vsebin	4.3.1.1 Ustvarja in ureja digitalne vsebine v različnih formatih.
4.3.2 Umeščanje in poustvarjanje digitalnih vsebin	4.3.2.1 Digitalne vsebine obogati z dodajanjem slik, glasbe, videoposnetkov, vizualnih efektov idr.
4.3.3 Avtorske pravice in licence	4.3.3.1 Pozna licence in avtorske pravice. Spoštuje pravice avtorjev in jih ustrezno citira.
4.3.4 Programiranje	4.3.4.1 Zna ustvariti algoritem za rešitev enostavnega problema. Zna odpraviti preproste napake v programu.

4.4 VARNOST

4.4.1 Varovanje naprav	4.4.1.1 Deluje samozaščitno; svoje naprave zaščiti z ustreznimi gesli, programsko opremo in varnim ravnanjem, jih ne pušča brez nadzora v javnih prostorih idr.
4.4.2 Varovanje osebnih podatkov in zasebnosti	4.4.2.1 Varuje osebne podatke in podatke drugih ter prepoznava zaupanja vredne ponudnike digitalnih storitev.
4.4.3 Varovanje zdravja in dobrobiti	4.4.3.1 Digitalno tehnologijo uporablja uravnoteženo, skrbi za dobro telesno in duševno dobrobit ter se izogiba negativnim vplivom digitalnih medijev.
4.4.4 Varovanje okolja	4.4.4.1 Zaveda se vplivov digitalnih tehnologij in njihove uporabe na okolje.

4.5 REŠEVANJE PROBLEMOV

4.5.1 Reševanje tehničnih težav	4.5.1.1 Prepozna tehnične težave pri delu z napravami ali digitalnimi okolji ter jih rešuje.
4.5.2 Prepoznavanje potreb in opredelitev tehnoloških odzivov	4.5.2.1 Prepoznava in ocenjuje potrebe, izbira ter uporablja digitalna orodja in jih prilagaja lastnim potrebam.
4.5.3 Ustvarjalna uporaba digitalne tehnologije	4.5.3.1 S pomočjo digitalne tehnologije ustvarja rešitve in novosti v postopkih ter izdelkih.
4.5.4 Prepoznavanje vrzeli v digitalnih kompetencah	4.5.4.1 Prepozna vrzeli v svojih digitalnih kompetencah, jih po potrebi izboljšuje in dopolnjuje ter pri tem podpira tudi druge.

5.1 ZAMISLI IN PRILOŽNOSTI

5.1.1 Odkrivanje priložnosti	5.1.1.1 Prepoznavava avtentične izzive kot priložnosti za ustvarjanje vrednost zase in za druge.
5.1.2 Ustvarjalnost in inovativnost	5.1.2.1 Pri reševanju izzivov na ustvarjalen način uporablja znanje in izkušnje za ustvarjanju boljših rešitev. 5.1.2.2 Pripravi nabor možnih rešitev izziva, pri čemer stremi k oblikovanju vrednosti za druge.
5.1.3 Vizija	5.1.3.1 Oblikuje vizijo prihodnosti, ki vključuje odgovore na vprašanja, kaj namerava početi v prihodnosti, kakšen želi postati in kakšno skupnost želi sooblikovati.
5.1.4 Vrednotenje zamisli	5.1.4.1 Vrednoti rešitve ob upoštevanju kriterijev po načelu ustvarjanja dobrobiti za druge in izbere ustrezno rešitev.
5.1.5 Etično in trajnostno razmišljanje	5.1.5.1 Prepozna in ovrednoti vpliv svojih odločitev ter ravnanj na skupnost in okolje.

5.2 VIRI

5.2.1 Samozavedanje in samoučinkovitost	5.2.1.1 Prepozna svoje želje, močna in šibka področja ter zaupa, da lahko pozitivno vpliva na ljudi in situacije.
5.2.2 Motiviranost in vztrajnost	5.2.2.1 Je pozitivno naravnani, samozavesten in osredotočen na proces reševanja izziva. 5.2.2.2 Vztraja pri opravljanju kompleksnejših nalog.
5.2.3 Vključevanje virov	5.2.3.1 Pridobi podatke in sredstva (materialna, nematerialna in digitalna), potrebne za prehod od zamisli k dejanjem, s katerimi odgovorno in učinkovito upravlja, pri čemer upošteva učinkovito izrabo lastnega časa in finančnih sredstev.
5.2.4 Vključevanje človeških virov	5.2.4.1 Spodbuja in motivira druge pri reševanju skupnih nalog. 5.2.4.2 Poišče ustrezno pomoč posameznika (npr. vrstnika, učitelja, strokovnjak itd.) ali strokovne skupnosti. 5.2.4.3 Razvije spretnosti za učinkovito komunikacijo, pogajanje, vodenje, ki so potrebne za doseganje rezultatov.
5.2.5 Finančna pismenost	5.2.5.1 V različnih življenjskih situacijah prepozna in rešuje finančne izzive (viri finančnih sredstev, skrb za denar, poslovanje npr. z banko, zavarovalnico ter drugimi finančnimi institucijami, ocena potrebnih sredstev, tveganj in odločitev o zadolževanju ter naložbi, varčevanju). 5.2.5.2 Sprejema odgovorne finančne odločitve za doseganje blaginje (osebne in za skupnost). 5.2.5.3 Pridobiva ustrezno znanje na področju finančne pismenosti za kakovostno vsakdanje in poklicno življenje.

5.3 K DEJANJEM

5.3.1 Prevzemanje pobude	5.3.1.1 Spodbuja in sodeluje pri reševanju izzivov, pri čemer prevzema individualno in skupinsko odgovornost.
5.3.2 Načrtovanje in upravljanje	5.3.2.1 V procesu reševanja problemov si zastavlja kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne cilje, opredeli prednostne naloge in pripravi načrt. 5.3.2.2 Prilagaja se nepredvidenim spremembam.
5.3.3 Obvladovanje negotovosti, dvoumnosti in tveganja	5.3.3.1 Na nepredvidene situacije se odziva s pozitivno naravnanoostjo in ciljem, da jih uspešno razreši. 5.3.3.2 Pri odločitvah primerja in analizira različne informacije, da zmanjša negotovost, dvoumnost in tveganja.
5.3.4 Sodelovanje	5.3.4.1 Sodeluje z različnimi posamezniki ali skupinami. 5.3.4.2 Morebitne spore rešuje na konstruktiven način in po potrebi sklepa kompromise.
5.3.5 Izkusveno učenje	5.3.5.1 Z reševanjem izzivov pridobiva nove izkušnje in jih upošteva pri sprejemanju nadaljnjih odločitev. 5.3.5.2 Presoja uspešnost doseganja zastavljenih ciljev in pri tem prepozna priložnosti za nadaljnje učenje. 5.3.5.3 Prepozna priložnosti za aktivno uporabo pridobljenega znanja v novih situacijah. 5.3.5.4 Povratne informacije uporabi za nadaljnji razvoj podjetnostne kompetence.